

[Erdélyi Magyar Adatbank]

SZÉKELY JÁNOS

SEMMI – SOHA

**VERSEK
(1948–1986)**

**KRTTERION KÖNYVKIADÓ
BUKAREST 1994**

[Erdélyi Magyar Adatbank]

MEGJELENT
A MAGYAR MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTERIUM
TÁMOGATÁSÁVAL

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A BEVEZETŐ TANULMÁNYT
SZILÁGYI JÚLIA
ÍRTA

A BORÍTÓLAPON
ERDÉLYI LAJOS
FELVÉTELE

ISBN 973 2603518

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A KÖTETET,
KÖLTŐI ÉLETMŰVE
EGYEDÜL HITELES HAGYATÉKA GYANÁNT,
1990-BEN
SZÉKELY JÁNOS
ÁLLÍTOTTA ÖSSZE

A KÖLTŐ ÉS A VESZTESEK

(Utóbeszéd egy előszóhoz) Székely János maga válogatta verseit kellett volna a Romániai Magyar írók sorozat régóta esedékes kötetében bevezetnie a költő tömör, szellemes, megrendítő „használati utasításá”-nak. Ezután következett volna az irodalomtörténeti vendégszereplésre felkért kritikus a maga mindig vitatható értékszempontjaival, melyeken az olvasó rendszerint a jogos önvédelem gesztusával lapoz tovább, tiltakozásul az ellen, hogy kéretlen vélemény tolakodjék közé és a versélmény közé. Ha akadályok lassították is, 1990-ben a Kritérium vállalkozása majdnem megvalósíthatónak, reményteljesnek számított. Két év alatt kiderült, a Kritérium nem tudja kiadni Székely János verseit. Addig is, ameddig eldől, áru-e a kultúra, és ha igen, miért nem, az állami paternalizmus és a piacgazdaság között, a senki földjén, a könyvkiadás általában, a nemzetiségi könyvkiadás meg kiváltképpen az életképesség új lehetőségeit keresi. De addig, amíg megtalálja, már megint várunk, ki-ki természete szerint, csüggedten vagy bizakodón. Székely János is várhat, ő ugyanis az örökkévalóságnak dolgozik.*

„Életműve máris felmutatható, vagyis sajátos, végleges és teljes, olyannyira, hogy nem is tudjuk, mit tehetne még hozzá. Akármit – ez most már csaknem bizonyos –, sem a világ képe benne, sem az ő alkotói vonásai annak a közösségnek az értékmérő tudatában, amelynek a nyelvén megszólalt (és időnként úgy tűnik, elhallgatott), nem változnak.” Ennyit már 1975-ben, Székely János legjobb versei megjelenésekor ki kellett mondani, s ez nem kevés, de nem is elég. Amit ugyanis a költőről és a műről a nagyon is körülhatárolt történelmi pillanatban elmondani lehetett, csak annyi-

* A kötetet végre most, 1993 januárjában sikerül útjára indítanunk, fél esztendővel a költő váratlanul bekövetkezett halála után. Címe – az 1990-ben készült válogatás élére általa odaírt „Versek” helyett – a könyv kiadói szerkesztőjétől származik, akárcsak a válogatás elé helyezett szerzői magyarázat címe is.

ban szorul módosításra, amennyiben – és ezt 1975-ben nem remélhettük – most végre megjelenhetnek összes versei, és kiegészíthetik, teljessé tehetik több mint négy évtized lírai munkásságát felmutató Székely János-képünket. Csakhogy a Romániai Magyar írók sorozatban kiadott kötetnek már a szerző által adott eredeti címe is (Versek) kifejezi a szerző félreérthetetlen szándékát, elvitathatatlan jogát:

„Ez a könyv válogatott verseimet tartalmazza: mindazt, amit 1948 óta írtam – és magaménak vallok ma is.” Mert „ezt és csak is ezt a »költői korpuszt« tekintem a magaménak.”

Honnan ered mégis az olvasó teljességélménye? Maga a pályakép sugall teljességet. Mint párját ritkító szellemi teljesítmény mindenekelőtt; mint olyan rendhagyó mű, amely szinte az alkotó szándéka ellenére, szép is, nemcsak igaz, és amelyet tagadhatatlanul leginkább a klasszikus magyar verskultúrán nevelkedett, vagyis nagyon igényes elit vall a magáénak; mint egy előkelő lélek vallo-mása önmagáról olyan téridőben, ahol az élet minden területét átjáró ideológián kívül maradni lázadást jelentett „a valóságra kényszerített utópia totális rémuralmával szemben”; mint az emberi méltóság köré kristályosodó magasrendű erkölcsi értékek foglalta; végül pedig mint olyan költői öntudat értékvalló gesztusa, amely úgy műveli, hogy nem ünnepli, hanem temeti a magasköltészetet.

Székely János nagyon személyre szabott ars poeticájában a tiszta líra úgyszólván nem létezik; számára a vers párlata: gondolat „Verseimben a gondolat a fontos, nem a vers” – hangzik szigorú mentegetőzése. Mintha Platón „köztársaságából” származna, ahonnan száműzték a költőket. Csakhogy Székely János nem szabad athéniként élte át, élte túl a maga végezte válogatás első versétől az utolsóig terjedő négy évtizedet 1948–1986 között. Éppen húszesztendő 1949-ben, amikor már tudja, s a *Tükör előtt* című énversben kimondja: „A gondolat szolgálni kényszerül.” Aki pedig nem szolgálni született, élhet ugyan „Mindig szelíden és mindig szilárdan”, de önvigasztalása is keserű biztatás.

*... a gyűlölet korában
Fel kell találnod búzafényű hangod,
És megtanulnod magadra maradnod.*

Ez már programvers. Ha a gondolatot nem lehet államosítani, a költészetet sem, mégis megpróbálják, a kísérlet világméretű és időbeli határa sem látóhatár – nos, akkor a költőnek ki kell dolgoznia létstratégiáját, mely egyszersmind alkotói program. Pompás formakészség birtokában sem elégíti ki a l’art pour l’art, az elkötelezettségtől a független szellem-jellem visszariad. „A poézis [...] nem való szolgálólánynak”, Székely János tehát saját világol teremt:

*Tükrökép, tisztább, teljesebb világ:
Aki vagyok s akivé nem lehettem.*

E világ közepe tehát a tükröt tükröző tükröszemélyiség, az én eszményi mása, akivel együtt lehet egyedül. Viszontlátjuk majd a *Soó Péter bánatában*, mint egy alkotói eredetmítosz hősét. 1973-ban, *A hallgatás tornya* és *Az árnyék – Soó Péter bánata* megjelenése évében, megkerülhetetlennek látszott leszögezni, hogy „az a megkettőződés, amely *Soó Péter bánatának* egyik lehetséges interpretációja, patologikussá véglegesíti az elkerítettséget. A tó narcisztikumában a magány «mint tükröt tükröző tükrö»-ben pillantja meg önnön képét”; ma már, egy teljesebb pályakép ismeretében a vissza-visszatérő Narkisszosz-motívum változatai is az értelmezés több, árnyaltabb lehetőségét villantják fel. Robert Graves Ovidiusra, Pauszaniaszra, Konónra, Pliniusra támaszkodva a világhéroszt (akiről Teiresziász, a látnok megjósolja, hogy nagyon hosszú életű lesz, ha – nem ismeri meg önmagát!) a füves parton heverve ábrázolja, amint elérhetetlenül szembenéz vele víztükröbéli mása: „Gyötörte a bánat, de még a szenvedésnek is örült. Legalább tudta, hogy akármi történik, másik énje hű marad hozzá.” Talán ez és ennyi az átvett, átélt örökség, a valóban örök. emberi sóvárgás és magány kettőssége az örömteli szenvedésben, abban a tudatban, hogy csak az elérhetetlen, ami hűség, csak az hűség, ami elérhetetlen. Am az,

ami Székely Jánosnak már korai költészetétől központi értéke, a gondolat úgy adja át szépségét a lírai beszédnek, hogy az elemző és önkínzó érelem a legfőbb és – valljuk be – győztes riválisa az önimádó ösztönvilágnak. Ebben az értékrendben az önmegismerés vagy a hosszú élet mint alternatíva elfogadhatatlan. Pontosabban: nem alternatíva. Az önmegismerés maga az élet, az egyetlen élet és a biztos halál tudata:

*Tükröt állítok, életem, eléd:
Legyünk legalább ketten a világon.
Nézd arcomon az alkonyat hevét,
Nézzem szemedben hordozott halálom.
(Tükör előtt)*

Ebben a szereposztásban az Én mintegy kívülrekeszti magát saját életén, ketten alkotnak – külön világot. De kit-mit mutat a tükör? Az Én az élet tükre, az élet az Éné, s egymás arcán, szemében a halált pillantják meg. Bonyolult dolgok ilyen élesen csak *narkotikus* álomban mutatkoznak meg. (A szó tövéből ered a világhérosz Narkisszosz neve.) De milyen életet vall magáénak az Én, ha már „megunta, hogy egyedül legyen/Áttörhetetlen önmagának társa”? Válasz talán a *Tükör előtt*-tel egyidejű *Könyörgés* egyik tercínája:

*Ez itt a végtelenség, melyben élünk.
Hiába várod, nem múlik a perc.
Szólok, s megáll a bölcs folyók folyása.*

Mozdulatlan világ, végtelen téridő a szenvedésteli múlt és a „súlytalan jövő” között. Akár kívülről befelé igyekeznek, akár belülről kifelé menekül, jelene lehúzza az Ént. Nem múlik múlttá a perc, a jövő jön, és nem lesz súlytalan. *Lomhák* a fellegek és *bölcs* a folyók ebben a versben, és *áttetsző* a szerelmesek együttléte.

*Üvegből fújta szelíd kettesünk
Valamilyen mindenható öröm.*

Egyetlen jelző sem utal húszévesek viharzó szenvedélyére; a szerelem valamilyen megnyugtató terápiára emlékeztet, mintha az is gyógymód lenne, hogy „Most egy vagyunk a csenddel”, s egy hosszú betegség után lábadozna az, aki segítségért eseng, hogy sikerüljön elpihennie.

Van ezekben az ifjúkori versekben valami, ami a gyermekkor természetelvű nosztalgiájából minden átmenet nélkül fáradt felnőtté teszi az „Örök télből örök tavaszra” várót, akit „Vágyak se, célok se, színek se, álmok se üznek!” (*Trecento*). Mottójuk is lehetne egy sor az *Altatóból*:

Ma ismét nem tettél semmi rosszat.

Ezt a gyermekkort fel sem kell idézni: jelen van, s nem holmi elvesztett boldogságra emlékeztet, csupán a hiányérzet folyamatoságára. A műbe beépülve felértékelődik, funkciót kap a magány. Már az életmű alapozásakor egyenrangú a tudással, az értelemmel. Fontosságát szokatlan természeti képek, jelzők, hasonlatok hangsúlyozzák; ha *bölcs* lehet a folyó, miért ne ragyoghatna a felhők „hatalmas hajzata”, „akár az értelem”?

A szerepversként is olvasható *Alkímiában* visszafordítható varázslaton munkálkodik a „megtörhetetlen lélek”, „bűnös és csudás” önmagát áldozza, hibátlan életét a legnagyobb Tudásért. De mi ez a Tudás? És ki ez az ellen-Faust? Milyen a „hibátlan élet”? Három kérdésre egy a válasz: az „Egyre titoktudóbb szférákban” *nem a változás a csoda*, mely aranyat vassá, vasat arannyá bűvöl, hanem egy új fausti ember dacos büszkesége, a Teljes akarása, „túl a határokon: Én már nem változom!”

A nem változás ettől fogva számít Székely János értékpozíciójának; nem véletlen, hogy a tudás viszonyrendszerében érvényesül. „Mindent tudok, mit tudni érdemes” – mondja a *Dante Ravennában*. Szerepvers ez is, ezúttal szonett, s mint megannyi társa, a klasszikus műveltség szimbólumaival segíti tovább a nem változás útján a művet és az alkotót. Honnan hova? Belülről, a kulturális érelékközösség melegéből ki a dermesztő térségek felé, ahol senki sincs az egyénen, az egy Énen kívül? Vagy kívülről, a Nem-Én

mindent és mindenkit jelentő idegenségből a meghitt magányba?
Vagy kapocsként:

*átmenteni mindent az ostoba áron. Szemem
Ujjongva bámul az elébe táruló kétféle végtelenen.
(Fiatal híd)*

Székely János gyakran szerepversben szólaltat meg nemcsak történelmi, művelődéstörténeti személyiségeket, hanem tárgyakat lelkesít át, természeti jelenségeket ruház fel az önvallomás, a lírai beszéd képességével. Ilyen alanyi beszédhelyzet például a *Fiatal híd* metaforája, amelyet Székely János feldúsít a kanti categoricus imperativusszal, s ekként variálja az erkölcsi törvényt, az olvasó legnagyobb szellemi örömére:

*Fiatal híd: füzek közt ívelek; talpam a mélység.
Fölöttem a csillagos ég. Bennem a testi kimérttség.*

Nincs szükség idézőjelre; az se baj, ha a gyanútlan olvasó nem ismeri fel Kant gondolatát Székely János gondolkodásában, egy tizenennyolcadik századi etikát az akkor ötvenéves huszadik század középkelet-európai egyetemén filozófia gyanánt a dialektikus materializmust is szelektív-kritikusán tanulmányozó bölcsészhallgató legszemélyesebben finnyás erkölcsisége alakulásában. Fölöttünk a csillagos ég, költő és filozófus, híd és füzek fölött, tudós és (ön)tudatlan halandók fölött, az egyiknek szóltan, személytelen természet, a másiknak asztronómia, és az se jár rosszul, akinek csak verskel-lék: megérintette látható és láthatatlan dolgok rejtett rokonságának sejtelme.

(Éppen húsz évvel később, *A düh szonettjei* mottójában leszünk ismét részesei Székely János szellemi bújócskájának. Itt még feltűnőbb a játék ironiája. Kantot nem idézi, hanem klasszikus témaként variálja, beépíti saját szöveg-, illetve eszmekorpuszába; Angelus Silesiust viszont, a középkori latin költőt úgy sajátítja ki, hogy pszeudo-Silesiusszá alakítja, s álarcát felöltve „idézi” – önmagát. Nem

kétséges a látszólag kétféle eljárás tényleges azonossága: akár számít a költő az olvasó beavatottságára, akár nem, a szellemi csempészaru a maga belső szabadsága. Talán egy olyan utókornak szánja, mely nem érti, nem is hiszi talán, hogy Kant vagy a szerzetes költő lehetett gyanús; ha egyáltalán lesz utókor, és tudja, kik voltak a fentnevezettek.

Nem téved, aki nevén nevezi Székely János korán kialakult szellemi arisztokratizmusát, feltéve, hogy előzőleg tisztázta magában: mennyire és miben lehet demokratikus, nem a szellemi ethosz, de a szellemi teljesítmény mint képességek és önképzés magas fokon szervezett együttese. Éppen ezért kell ezt megtennie, mert Székely János nyíltan titkolózik. Költő. Vagyis kihívóan rejti el és tárja fel a másság üzenetét egy olyan világban, ahol

*Körülvesz az ellenség
Mindenség igézete.
Elkárhoztál, akár érte
Küzdesz, akár ellene.
(Obelisz)*

„Csak a művészet örök” – hirdeti a vers 1950-ben, miközben az, amit ekkor egyre inkább korparancsnak neveznek, és nem is kevesen hisznek is, megköveteli a művészet és valóság olyan viszonyát, amelyben az előbbi nagyra értékelt erényének az számít, aminek nem sok köze van esztétikumhoz, az utóbbit pedig egy utópikus világnézet káprázata helyettesíti. Székely János alkotói stratégiája az ötvenes években, akár a fogalmilag akkortájt nem éppen tisztázott tiszta költészetnek hódol rendkívüli formakultúrájával, akár a későbbi szakasz jobbra verbális költészetét műveli (ezt nevezik hosszú ideig gondolati lírának) – mindenképpen tudatosan elhatárolódik a kor verseszményétől. Példa erre pompás képgazdagságával *A nimfa*, de nem kevésbé a három *Kolozsvári elégia*. Megírásuk ideje egybeesik a szocialista realizmus eluralkodásával, amelyről Székely János nem látszik tudomást venni. Hiszen máshol, máskor az ilyen sorok, mint „Feladva már reményüket/Bölcsen hallgatnak bölcs vidékek”, vagy: „Megvádoljuk a múltat s a jövőn-

dőt, /Mely érthetetlen képekké borult”, nem telítődnének azzal a jelentéstöbblettel, amely a költő különállását, az önálló gondolkodását teljesíti ki, egyszerre jelölve ki saját helyét irodalmunkban és – mindinkább korlátozva a közlés mind kevésbé irodalmi feltételekhez kötött lehetőségeit. Egy újabb szerepvers, a *Galilei* tanúsítja 1951-ben, hogy Székely János a tragikus döntéskényszer súlyát cipelve magára veszi, vállalja klasszikussá távolodott dilemmák – élni vagy alkotni? – feloldhatatlanságát. Holott már minden eldőlt.

*Mondhatatlan egyedülség!
Örökös lánggal lobogsz!
Úgy állasz ellent, hogy ismét
Gazdagodsz és meghajolsz!*

– írja még abban az évben, a *Fiatal nyír*-ben. „Megoldottad életem” – hálálkodik a költő a zseni fának. S a Valérytól kölcsönzött mottó franciául – értse, aki érti – türelemre int...

Nem valamiért, hanem valami ellen élni – szomorú program. De csodálatos költészetet lehet belőle kimunkálni.

Az értelmiségi szerepválság szerepvessztéssel fenyeget. Mintha az utolsó szerepet keresné Székely János, és a szellemi ellenállásban lelné fel, mely sorsból küldetessé értékelődik át. Talán úgy is mondhatnók, hogy felértékelődik, magába foglalja a morális és a költői helyzet antinómiáját – ebből ered a magányversek feszültsége. „Míg a porba hullanak/Korok és rendszerek”, az utolsó szerepben pontosan megfogalmazódik a magány értékfunkciója:

*Tanulj meg, lélek, egymagad maradni,
Híven figyelni, híven számot adni.
(Párrímek I.)*

„Kabátom alá gondolok: szívemre” – mondja a költő, s miközben finom iróniája a magasztos magányt illeti, szinte kérkedik azzal, amit a kor nem válogatós eszközökkel érvényesített konvenciója szerint szégyellnie kellene. A költő büszke szenvedésére. Táplálkozik belőle és táplálja, és csak annyiban osztozik benne

másokkal, amennyiben elébe megy. Ez a dolga: vállalni, kifejezni, szépséggé alakítani. Saját szükségleteként; sosem, mint mások, a többiek szószólója. S ha mégis az, mint majd látni fogjuk a *Dózsa* poémában, a történelmi magány hőskölteményét írja meg; figyel és számot ad arról, ami a kiválasztott egyénben végbemegy, miközben közösségi küldetését teljesíti. S mintha nem is sejténé, hogy a kisebbségi sors számára kisajátított képet használ, legszemélyesebb metaforája *A kagyló*:

*Ki mit se kér, ki nem fél, nem tülekszik,
De fájdalomával héjába menekszik,*

– s így ad értelmet, így tulajdonít egyéni értéket a szenvedésnek. Székely János életműnyi, saját irodalmi korszakot avató szabadságharca: harc a szenvedés jogáért, miközben körülötte a boldogság jogát, pontosabban kötelességét hirdetik; harc a magány jogáért, miközben új konvenció, születik, amely ideologikus önszemenyítéssel a tömeggé degradált közösségben a közösségit és csakis azt ünnepli; miközben szenvedni és magányosnak lenni bűn, akad költő, aki nem mond le a különbözés jogáról. Emberi jog, egyéni jog és, íme, a költő ezt a jogot, a különbözés folytonosságát menti át egy kollektivista korszakon, amely remélni se engedi, hogy a szétzilált igazi közösség éppen ennek az értékmentésnek az érdemén nyerheti vissza azonosságát.

„...a meztelen gondolatnak ebben a században immár semmi esélye” – jelenti be Székely János bő évtizeddel azután, hogy a tőle megszokott hibátlan érveléssel a magasköltészetre is kimondta a halálos ítéletet. „Egész találékonyaságomat arra fordítottam, hogy valamiképpen versbe kódoljam, »kinyögjem«, »elsüssem« gondolataimat – a többi úgyszólván nem érdekelt.”

Nos, minket ez „a többi” érdekel, ez a kötetnyi vers. A költő joga, hogy verseiben a gondolatot s ne a verset tartsa fontosnak. Az olvasó joga, hogy a verset versként olvassa, vagyis a költő gondolatait úgy, ahogy költői szöveggként hatnak. Ha például „A kisírt szemű, félszeg kishalak”-ról olvas a versben, úgy érzi, ez a látásmód, ez a költői nyelv nem gyűrűzhetett volna be a maga emberre

vonatkoztatott természeti képeinek jellegzetesen huszadik századi, gyöngéd groteszkságával Székely János költészetébe, ha nem érvényesül „az újítás elve” ott is, ahol az avantgárd végrehajtotta szemléletváltás, stílusforradalom hatása csupán bizonyos tónusokat színez át, a költemény alanya és tárgya közötti érzelmi kapcsolat minősége pedig a formaérzékenység új lehetőségeivel teljesíti ki a hagyományokat új klasszicitásban továbbgondoló poézist.

Mint életérzés és mint vershelyzet a magány, a kirekesztettség, idegenség a múlt században a romantikusokkal vonul be az európai líra történetébe. Már a századfordulón értékszempontnak számít a szokatlan, a merész a stílusjelenségek világában. De ahogy közeledünk napjainkhoz, úgy válik egyre lehetetlenebbé, hogy pusztán az irracionális avantgárd és az értelemelvű neoklasszicizmus szembeállítására korlátozzuk a változást, amely a magasköltészet funkcióvesztéséhez – Székely János szerint halálához – vezetett. Költőnk pontosan tudja, egyetemes válságot élünk át (kérdés, hogy túléljük-e), s ebben a fenyegető keretben értelmezhető megállapítása, hogy ugyanis „a kultúra elvesztette hajdani életbevágó szerepét”. Aki ma verset, drámát, prózát ír, szobrot farag, zenét komponál, kénytelen tudomásul venni, hogy a szükséges és a felesleges között, senki földjén alkot. Ez a szabadsága. Nehéz eldönteni, mi rosszabb: hogy nem figyelnek rá, vagy hogy szerepét, hatását túlértékelve tőle követelik, hogy a művészetén kívüli befolyást gyakoroljon, rajta torolják meg a hatalomnak nem kedvező közhangulat kialakulását.

És itt keletkezik a másik feszültség, amelynek nincs, nem lehet hagyománya, de jószérével jövője sem, hiszen hosszabb távon fenntarthatatlan, és minden távon elviselhetetlen. Ezért aztán semmit se mondunk azzal, hogy Székely Jánost konzervatívnak vagy úttörőnek, korszerűnek vagy – saját szavával – avultnak minősítjük. De nevetséges póznak tűnhet a tudományos igényű verselemzés is, az 1953-as *Szféráké* például, amelynek már az első sora – „Nyugalmas tájról álmodom” – egy harsány forradalmiságú Petőfi-vers címe-kezdősora replikájaként is olvasható, s a kettő együtt elindíthatja a gondolatsort: mikor miről álmodnak a költők – és miért; kortársunk versében egyébként az „Estéli táj: szép és szelíd. /Ember sehol”, ám amikor a vízipókok „Halk V betűket rónak” a folyó

felszínére, már nemcsak a szinesztéziára figyelünk, arra, hogy ki hallja is a pók látható nyomát a vízen; már sejtjük az ember jelenlétét a tájban, de a tájversben mindenképp, kivált, hogy a pergőrece „Az egek földsüket fülébe//Öblös fájdalmát felkiáltja.” Nos, a nyelv kínál egy lehetőséget: nagyon szemléletes *földsüket* szavunk, a zseniális költői képhalmaz alapeleme, mint az *egek fülének* jelzője fokozza a megszemélyesítés erejét, s felszikkasztja az ég–föld szópárban rejlő kontraszthatást. Három szóból ennyit kihozni – világirodalmi rangú költői teljesítmény, még akkor is, ha a magyar nyelv rendkívüli tömörsége a kezére játszik a teremtő leleménynek. Ekkora költő ilyen „találékonyasága” rászorul-e, eszköz és cél szerepét felcserélve, hogy pusztán „esztétikai meze” legyen a meztelen, tehát esélytelen gondolatnak? Válasz helyett térjünk vissza a vershelyezethez, az álombeli tájnyugalomba, és lám, előkerül az ember. „Én vagyok szélteben e táj” – vallja be végül az álmodó, s szinte didaktikusán figyelmeztet, ha nem vettük volna észre, kikkel-mikkel azonosul törekvésében, hogy magasabb, „estélibb” és „nyugalmasabb” és „ritkább” szférával ismerkedhessek.

Az én – aki táj és fa és híd, beomlott bánya, Dante, Galilei, Bolyai (de hát ki győzné felsorolni minden alakját!) – alanyiségében egységesíti a versbeszédet. Nagyon fontos sajátossága lesz ez Székely János költészetének, összekapcsolja a kifejezést a mondani-valóval, a költői magatartást a költői eszközökkel. Ami pedig még ennél is fontosabb: ez az egyetemessé tágított empátia hallatlanul feldúsítja a szubjektumot, kitágítja határait, szerepként, metaforaként, megszemélyesítésként szív magába élőt és élettelen, másholt és máskort. Itt már nem is arról van szó, hogy az eszközhasználat alárendelődik a gondolatnak, hiszen a kettő voltaképpen egy; maga a vers az egységes világmagyarázat megvalósult lehetősége.

Székely János öntudatos individualizmusa elválaszthatatlan a szerepkeresés kényszerétől, illetve az ideologikus szerepkinálat elutasításától. S ha igaz, hogy „maga éli életét az élő/És át nem léphet önmagán soha”, nem kevésbé igaz, hogy a személy (esetünkben a költő) nem tévesztendő össze az énbe asszimilált világgal (vagyis a költészettel). Egy determinista lélektani alapállásról viszonylag könnyen követhetnénk azt az utat, amely a gyermeki magánytól a

magány költészetéig vezet. Mint felnőtt társaságban elmesélt emlék(sorozat), a felidézett gyermekkor akár banális is lehet. Mint vershelyzet – a másság genezise: a közösségből kirekesztett gyermek a kiválasztott felnőtt előképe. A grundtól a Parnasszusig hosszú az út. A csapatban felesleges gyermek fájdalmas hiányérzete sors- és pályaalakító szerepkeresés kényszerévé alakul; a gyermekvilág kegyetlen értékrendje a megrázkódtatás erejével jelzi a „használhatatlanság” kiaknázható tartozékait, az értékalakulással egyidejű szembefordulást a hasznosságelvvel. Innen már csak egyetlen lépés a közösségben elfogadott értékszempontot, a valahová tartozást viszonylagossággként és esetlegességgként felismerni és kimondani. A veszélyeztetettség történelmi térídeje kiváltja a védekezés gesztusait: ha a különbözés bűnnek számít és akként büntetik, a veszélyeztetett közösség – akárcsak a kitaszított egyén – megkülönböztető jegyeit különb volta bizonyítékként, mint védőpajzsot tartja maga elé. Hogyan lehetne tárgyilagos és higgadt, ha kétségbe vonják jogát a létezéshez? Lefokozottságát a többség a kisebbség lefokozásával kompenzálja, természetes adottságok emelkednek a mitikus önértékelés szférájába. Már 1952-ben, *A harmadik kolozsvári elégia* megírásakor szentségtörésnek számít az a köztudatból mindinkább kiszoruló józan tárgyilagosság, amely harsogó szuperlatívuszok szövesszabványaihoz képest diszsonáns különvélemény:

*Ez hát hazám. Fölöttem ring
A lompos ég, az őszi restség.
Ez hát hazám. Így szabta rám
A rejtelmes esetlegesség.
Itt adatott élnem, miként
Minden élőknek: semmiként...*

Nem fényeskedik derűs kéken, hanem *lompos* az ég, és a természetet, társadalmat átalakítani hivatott sürgés-forgás helyett *restséget* lát az, akit nem vakít a konformista optimizmusa. Nyomasztó hangulatot árasztó metaforákban a természeti képek társadalomkritikát hordozó helyzetjelentéssé alakulnak. Ez hát a haza, és ilyen benne az élet; pusztá véletlen, *esetlegesség* dönti el, kinek

milyen haza adatott. De nemcsak helyi adottság Székely János fel-fogásában, hanem minden élő közös sorsa: *semmiként* élni.

Lássuk be, több ez, más is, mint politikai opció. Mélyen filozófiai vétetésű érzékenység, melyet a könnyebbség kedvéért pesszimizmának minősítenek, Székely János egy nagy tekintélyű hagyománnyal szakít, az antik görögség, a reneszánsz, a felvilágosodás kisajátításának jogát vitatja el attól a humanizmustól, amelynek hierarchiájában az ember – nagyon jellemző módon – a legértékesebb tőke helyét foglalja el. Székely János nem hízeleg az embernek, nem is tárgyasítja, hanem könyörtelenül felmutatja nyomorúságát; kétélye minden mítoszt kikezd, a haladás elvét is.

Az ilyen elme szabadsága mindent tagad, ami – nem szabadság, s amit mások mégis elfogadnak szabadság helyett. Mint egyéni sors, persze, csupa kockázat. Vállal valamit, amitől minden, ami kevesebb, kétségessé, kérdésessé, több mint vitathatóvá válik. Holott voltaképp az a cél, hogy elfogadja a többiek lehetséges, ám valószínűtlen szabadságát, amelyet ők, a többiek talán felismerni se mernek.

Az ötvenes évek derekától az életműépítés iránya már pontosan kivehető. Már akkor sejthető volt, ami ma nyilvánvaló: akarva-akaratlan némák szószólója, vesztesek vezére a költő. Szerepet most sem vállal, soha nem is fog, és mégis (vagy épp ezért) funkciója van: a magány. A *Vajúdás* kozmogóniája – vagy higgadt apokalipszise? –, a *Bolyai hagyatéka* szonettkoszorúja nem fordulat; kiteljesíti és benépesíti, tanulmányozza annak a szűk térnek a klausztrófiáját, amelyben az én egyetlen kiterjedése a magány.

Közös magány, „megoszthatatlan fájdalom”, „Ó, ez a kor!”

*Itt állunk, konok és
Teremtő magányban,
Társaim, s elszakad rendre
Utolsó friss idegünk, amely
Jó volt még köldökszinórnak.
(Városlakók)*

S ha már csak az „embertelen ősmagányból” fakadhat minden-egy dala, a költő törvényt parancsol magának: „Két nagy dolog tilos tenéked: /Élőt vagy holtat bántanod.” Nem jámbor kiscserkészek fogadalmát visszhangozza az erkölcsi tiltás! A vers-cím (*Túrted ma is...*) no meg a dátum (1954) árulja el a tiltásba rejtett, el nem hangzott, meg nem jelent tiltakozást; valamelyik gyűlést a sok közül, a modern boszorkányüldözés terror mérgezte légkörét, élők üldözését, halottak meggyalázását. Ez az a pillanat, amikor az előkelő lélek nem menekülhet esztétikus splendifer isolationba a durva kihívása elől. A Kint és Bent immár nem finom filozófiai meditáció Hely és Egyén viszonylagos viszonyáról; ütött a *Taceamus* emberöltőnyi órája:

*Hát hallgassunk,
Mert hallgatásra ért meg az idő.*

De hallgathat-e a költő? Kérdésre kérdés a már 1951-es *Belül* első versszaka:

*Jössz-e, barátom, derékba törő,
Keser sorsunkkal megbékélni végre?
Jössz-e, tanulsz-e hímport hordani
E véghetetlen, búsuló vidékre?*

A válasz – „Én nem megyek” – további válaszok előrejelzése. Előbb *A folyó* válaszol:

*Nincs szülőföldem, otthonom.
Nem mutathatok rá, hogy lássák.
Ott kezdődöm, ahol a Nagyság.
Ahol a Másság.*

Aztán *A sürgönyoszlop* üzen – ars poeticát? Önarcképet?

De hiszen már megszületett a fogolytársának, Szervátiusz Jenő-nek ajánlott példázat: *Egy láda agyag* a forma megszüntetéséről, legylíkolásáról, mint legrealistább paradoxon a mű feláldozása az

alkotásért, teremtő pusztítás, pusztító terem lés: „egy láda rőt agyag” a mű és „egy láda rög” az ember. 1956-ban az *Őszi fák* is üzennek, a történelem a természetbe menekül, hogy a költemény remek szinkópáiban a történelem kérdezzen, a természet válaszoljon:

*A rémítő,
Komisz idő.
Az évszak, amely bánatot esőz.
Az ősz.*

A vershelyzet sajátos beszédhelyzet. Képzeljünk el egy színpadot, amelyen megjelenik valaki, és hangosan gondolkodik. Vagyis: beszélni kezd magában, vagy úgy szólítja meg láthatatlan közönségét a sötét nézőtéren, mintha partnerkapcsolatban lenne vele, mint ha tudná, hinné, hogy figyelnek szavára, mi több, válaszolnának neki. Valójában az az ember – a költő – kongó teremben, üres széksoroknak játszik. Ha pedig párbeszédet mímélő monológja behatol az ideológiai prioritások területére, ha a történelemre mint az emberi szubjektumot érintő történésre reflektál, ha a filozófiát kivonja uralmi doktrínák szférájából, és visszahelyezi oda, ahol az értelem önmagát értelmezi – minden bölcselletté válik, amit a költészet varázsvesszőjével megérint. Bekövetkezik, amit *A nyugati hadtest* zseniális szerzője tévedhetetlenül nevez a bensőség győzelmének a külső világon; „az értelmén, a kényszerűségen”; „a szellem elfojthatatlan szabadságának a külsődleges fegyelmén; „a tragikus szerencse”-fiának – mondja s bizonyítja életével és művével – áldássá válik minden egyéni és kollektív tragédiája! Hiszen tragikus szerencse az is, hogy nemcsak megtapasztalta, mint sokan, de irodalmunkban egyedülálló művé érlelte: „Az üldöztetés lett az én tanulmányutam, a menekülés a neveltetésem; minél több baj és csapás ért, annál kíváncsiabb lettem.”

Kíváncsi az is, hogy akárcsak a görög mitológia istenei, minden alakot fel tud ölteni: testvére flórának és faunának, az *Őszi fák*nak is, „Kik meghajolnak minden kicsi szélnek,/De teremnek, de alkotnak, de élnek”. Belopja az *Idill*be az abszurdot, tanmesét költ (Krokodilok és elefántok), fabulát (*Fakakukk*), s akinek szeme van,

hogy lásson, és füle, hogy halljon, jutalmul versként olvas filozófiát. A gyengébbek kedvéért vagy a képmutatók megnyugtatóására, de a maga játékos-ádáz öröme is a természet kimeríthetetlen ruhatárából választ hol pompás, hol puritán köntöst, hogy felöltöztesse „a meztelen gondolat”-ot: a *Parti füzes A folyó* ikerkölteménye, filozófiai költészet; a Másság-kutatás lírai enciklopédiája, kozmikus leltára az élővilágnak, talányos kitárulkozás és sejtelmes ironia; „méz- és világűr-illatú szelekbe” *nyalintanak* „a fűzfaágak nyelvfüzérei”, s nemcsak „leng a szélben”, de „mereng a táj”! Kozmikus katedrához juttatja a költő a természetet, hadd taníthasson természetfilozófiát, történelemfilozófiát is meg ökológiát persze, avant la lettre. Majeutikai hajszalerek rendszere járja át, kérdések hálójában vergődik a válasz:

Mondd, lélek, mit kívánsz magadnak?

.....

Mit tennél, mondd?

Hogy élnél, furcsa lélek?

És halkán kél a válasz: Ahogy élek.

.....

Mivelhogy csak a vállalt élet

Erős és méltó önmagához-

Íme egy érettségi tablóra kívánczóan didaktikus igazság. De talán minden nagy igazság didaktikus, s minél egyszerűbbnek látszik, annál inkább – bevallottan vagy rejtőzködően – nevelő célzatú, mégha a tanításnak gyakran nincs is foganatja. Mert mi nehezebb, mint a vállalt életet élni? Alighanem az, ha a nem vállaltat éljük. Ha nem is sejtjük, hogy miközben semmi-voltunkkal birkózunk, mint az ontológia tárgya, az etika alanyaként körülmény vagyunk mi magunk is, nemcsak körülmények terméke? Vállalni, hogy ok vagyunk és cél, nemcsak eszköz? Székely János maximalizmusa, mint minden perfekcionista etika, nem a *van*, hanem a *legyen* elvét hirdeti; vagy a lehetetlenségét? A „Boldogtalan, ki megelégszik/Kevesebbel is, mint a legtöbb” (*Vegetáció*), már tudja az *Egyedülben*: „Ki minden voltam, így lehettem senki.” Szinte

észrevétlenül siklik át az erkölcsi abszolútum tudatosságából a bűntudatba, az emberi önmeghatározás kétértelműségébe:

*Nincs rágalom, hogy rám ne illenék,
Se hódolat, hogy meg ne érdemelném.
(Ember-jusson)*

A különbözős gőgjének és a csökkentértékűség komplexusának furcsa kettőssége fáj és boldogít, mint a létezés, mint maga az emberi lényeg. Lehetetlen szófaji átcsapással az Én lehetséges minőségi többlet: Énebb. Nem mennyiségi, hiszen a Kettő – Egy. Mint jeleztük, Székely János költészetét ez az iker-szindróma kapcsolja össze a *Soó Péter bánata* és *Az árnyék* prózájával. Ha – kérdés-ként bár – de „Megeshetik, hogy Maga a bűntudat a bűn?“, akkor az a hipotézis is megkockáztatható, hogy bűn és tudat ebben a gondolatrendszerben összefügg; belesűrűsödik minden műformába, melyet totális alkotónk mint alkalmazott etikát gyakorol. Bűn és Erény, Jó és Rossz egymásra utaló viszonyítási alap, az Én kettősségének eredete, az Egész mozzanatosságáé, szemben a Semmivel, mely „Erős és nemes/Természetes és végleges,/És egyszerű és ropant ésszerű,/Mindig egész és mindig az, ami.” Ennek „a hallgatólag Egész”-nek másik komplementaritásával a *Sajnálj meg engemben* találkozunk:

*Létezni fény. Igaz. De árnya
A létezés örök talánya.*

Irodalmunk legjelentősebb filozófiai költeménye vallomás a mély, a legfőbb tudásról, ami gondolkodó ember számára megadatik, vallomás a felfoghatatlanról, az értelemmel elérhetetlenről. Húszévesen a Házsongárdot járva még elégikus a döbbenet: „El sem hiszem, hogy élek”; közel két évtized múltán már tudja:

*Én ezt sem értem,
S azt sem, hogy vagyok.*

1972-ben jelenik meg *A hallgatás tornya*. A kötet címe úgy utal megjelenése körülményeire, hogy helyet és helyzetet sugall, olyan helyet és olyan helyzetet, amelyben a hallgatásnak akusztikája van, a húsz évvel későbbtől lényegesen különböző: nem semleges, hanem kihívó. A több ezer éves toronyszimbolika is ezt a hangulati hatást erősíti. Ebben a kötetben Székely János még nem közölhette a *Sajnálj meg engemet* úgy, hogy „A hetvenéves Martin Heideggernek ajánlom”. Mégis tévútra vezetné az ajánlás nyomára eredő olvasót az a vonzó kísértés, hogy Heidegger-követőt fedezzen fel a jelenkori erdélyi magyar irodalomban. A félreértés mégis lehetséges és termékeny, mindenképpen indokolja a rendelkezésünkre álló adatok csoportosítását.

1957-ben (az utólag neki ajánlott vers megírásakor) Heidegger nem hetven, hanem ötvennyolc esztendő. A költő, személyes közlése szerint gesztusnak szánta az ajánlást, amelynek időpontját 1969-re tehetjük. Közvetlenül a véres „prágai ősz” után vagyunk, Bent vagy Kint, aszerint, hogy a Vasfüggönytől Keletre, Marosvásárhelyen, vagy attól Nyugatra, Messkirchben; a német filozófus és a magyar költő egyaránt Kint van, amennyiben Heidegger nem tudhat Székely Jánosról, Székely János is csak annyit Heideggerről, amennyit Lukács György *Az ész trónfosztásában* idéz; annyit, de nem azt; szóbeli visszaemlékezésben mondja el, hogy ezekből a citátumokból próbált „világokat felépíteni” (valahogy úgy, ahogy a régész rekonstruál néhány cserépből a történelemelőttiség kódébe veszett kultúrákat, azzal a különbséggel, hogy ezekhez a leletekhez nem mellékeltek pártos magyarázatot); hogy mennyire és hogyan Kint: a kolozsvári Bolyai Egyetem filozófia karának tananyagában 1949-től nem fordult elő például Immánuel Kant. És mégis bent: Székely János életművében nem filozófusok szerepelnek, hanem a filozofikus gondolkodás.

Alighanem ez a magyarázata annak, hogy amit „becsvágynak” nevez, és mint „a világ megértését” jelöli meg, ezt a legmagasabbra törő becsvágyat tehát nem elégíthette ki másképpen, mint úgy, hogy megkísérelte – a mi tájainkon szokatlan módon – valamilyen új szintézisbe ötvözni azt, amit az írott kultúra az idők folyamán szétválasztott. Nehéz eldönteni, hogy ennek a személyes

igénynek, szükségletnek kedvezett e a tér és a téridő, amelyben teljesítménye létrejött, vagy éppen ellenkezőleg: közismert és rejtve maradt akadályok nemritkán lebírhatatlanak tűnő sora akadályozta előrehaladását az egyszerre kijelölt és választott úton. De mi az, hogy haladás? És merre van az előre? Ha a világ könnyen érthető volna, aligha teremnének olyan bölcselő hajlamú művészei a szónak, akiknek éppen az a becsvágyuk, hogy megértsék. Hadd idézzük az *Előre* című verset 1958-ból, hogy megsejtsük: a világ megértésének Székely János-i becsvágya milyen aktuális impulzusokból merít alkalmat a spekulatív gondolkodásra. Elég egy tömegdal felszólítását – „Előre, ifjúság, előre” – húsz évig szó szerint venni, vagy csak követni a kijelölt irányt, hogy „félresandítva” hirtelen „irtózatossá” jöjjünk:

*És akkor eltűnődtem én, hogy
Utam miféle tájra visz,
És eltűnődve hátra néztem,
S előre lett a hátra is.*

Nos hát ha „bármerre néztek” és „Mindenfelé előre van”, akkor az irtózatossá zavar, amely a világból szivárog belénk, pragmatikusan megoldjuk ugyan mindennapi gépés cselekvésünkben, de a vers észrevétlen átsiklik a filozófiába, mihelyt a szavak mögé nézünk, és biztonságos turisztikai útjelzésből, ideológiai jelszóból, akár banális beszédhelyzetből egy meghatározhatatlan világállapot tárul fel. A Hely, az Irány egyszerre bölcséleti fogalom és metafora. „Utam miféle tájra visz?” – kérdi a költő, aki már előbb, a *Szférákban* leírta azt a sort, hogy „Én vagyok széltevében a táj”, s ez nem kényszeríti ki, éppen csak megengedi, hogy néhány szó erejéig visszakanyarodjunk oda, ahonnan a Heidegger-ajánlás túlmutat gesztusértékén. Filozófiai költeményeit Székely János nem Heidegger tanítványaként, de még csak nem is ontológiája ismeretében írta. Ahol mégis szemléleti egyezések nyomára bukkanunk, ott is be kell érünk a konzsenziális egybeesésnek azzal az esetével, amelyhez hasonlóra nem kevés példával szolgál az egyetemes gondolkodás története; egyébként a költő szóbeli közlése azt is alátámasztja,

amire az időrend követése már figyelmeztetett: 1989-ben, amikor a *Lét és idő* Vajda Mihály bravúros fordításában végre magyarul is megjelenik, Székely János már hosszú évek óta nem ír verset.

Felesleges és nevetséges igyekezet hétköznapi létünk eseményeire vonatkoztatni azt, amit a filozófia vagy a költészet a maga nyelvén fogalmaz meg. Engedtessek meg mégis, hogy áthidaljuk a történelmileg determinált létezés és a bölcséletileg megközelített emberi lét közötti szakadékot, és a redukció kockázatát vállalva egy elvont filozófiai tételbe beelássuk azt a konkrétumot, amely közelmúltunk helyzeteire alkalmazható: „A hely az a meghatározott «ott», az a meghatározott «jelenválóság», ahová egy eszköz odatartozik.” Egy másik gondolat a *Lét és idő*ből etikai dimenzióba helyezi Székely János életrajzának azt a tragikus mélypontját, amikor felhangzik a Ruf des Gewissens, a lelkiismeret hívása: „A felhívott Önmagának a hívása »semmit« sem kiáll oda, hanem felszólítja *önmagára*, azaz a legsajátabb lenni-tudásra.” Mit jelent Székely János számára a legsajátabb lenni tudása?

„Publikáltam én végül olyan verseket is, amelyekkel sohasem értettem egyet.”

Ennek az erkölcsi hitvallásnak az átérzéséhez nem feltétlenül szükséges Heideggert olvasni és érteni. Még annyit sem belőle, hogy „A lelkiismeret a gond hívásaként nyilvánul meg”, mi több: A lelkiismeret akarása „előfeltétele a faktikus bűnössé válás lehelőségének”. Annyit mégis illik felfognia az olvasónak, hogy az erkölcsi képzelőerő hiánya éppoly erény, vagy kevésbé jogcím át nem élt erkölcsi dilemmák minősítésére, mint ahogy nem érdem vagy véték, hogy ki mikor született, következésképp sorsa még rámérte-e vagy sem a felelősségnek azt a legmagasabb rendű tudatát, amely képessé teszi dönteni aközött, amit bánnia kell és aközött, amit megbánnia nem lehet.

Gyakori, de talán elkerülhető hiba összetéveszteni az alanyi költőt költészete alanyával. Mégsem mellőzhetjük egy olyan versnek a dokumentumértékét, amely a „lettem, aki lettem”, más szóval a beérés pillanatában, ugyanabba az irányba mutat 1958-ban, ahonnan visszatekintve az 1990-ben lezárt gyűjteményes kötet szerzője a költészetére bízott bölcséleti üzenet áttételességéről készít számve-

test. „Eredetileg filozófia volt a szakmám, igazi becsvágyam a világ megértése volt, nem kevesebb.” A vallomás iróniája némiképpen megtévesztő, és semmiképpen sem szabad abban a tévhitben hagynia az olvasót, hogy elvetélt bölcselővel van dolga, aki jobb híján szépirodalomra adta a fejét. Az *Aki vagyok* visszapillantás, mérleg: a harmincadik életév körül mi sem természetesebb. Ami ebben a szonettben meghökkentő, még csak nem is az, hogy a jelenbeli én elődjét, múltbeli mását második személyként tegezi; a meglepő a múlt, az a te, a „Mag-állapot és eljövendő érés,/Minden-né válhatás, mindent-ígérés”, az a pont, ahonnan „Mindenfelé visz ösvény és csapás”. Vagyis a csúcspont kijelölése a mindenkori kettős én metszőpontján. A gúnyos önérzet, amely a lehetősége(ke)t mintegy a be nem teljesedés valóságává szűkíti. 1991 végén maga a lezáratlanul hatalmas életmű is kishitűnek mutatja ezt a szellemi úti-beszámolót. Székely Jánost mint megvalósított teljességet olvassuk, a kétely bizonyosságát, azét az önpusztító-önépítő elméét, aki ész-reveszi, „Mindenfelé előre van”, ismeri a kötelességét: „Ha kínban is, ha bűnben is – /Kimondani az igazságot”, de amint kimondta, már le is sújt a szerepre az önkontroll, a pátoszra a kétely, a fegyvertelen szellem bátorsága, papírpajzs az állig felfegyverzett hatalmi bizonyossággal szemben; a versbe foglalt *Kétely* (1962) csupa kérdőmondat, melyben mintha a válasz is benne foglaltatna:

*Van értelme leírni azt a verset,
Melyet nem olvas soha senki más?*

Ismerjük Adorno válaszát a kérdésre, amelyet a huszadik század diktált. Székely János válasza, a *veszteseké*, először *A tó* 1963-as soraiban hangzik fel versben:

*Azé, azé az élet, hidd meg,
A vesztesé, ki nem veszíthet,
Azé, azé az élet sója,
Kinek nincs félténivalója.*

De ha mégis van félténivalója, nem az elvont emberiségnek, hanem a túlélőknek, az *azután* születetteknek? Akkor „Adorno tétele teljes kapituláció. Az ellenkezője igaz – Auschwitz után már csak versek jöhetnek – [...] Hiszen a líra kivonulás a valóságból, s csak ha az ember kivonul belőle, lehet hatással az időre. Csak a gépezeten kívülről lehetséges megzavarni azt a folyamatot, amelyet a gépezet határoz meg. A gépezeten belül ez semmiképpen sem megy. Ha többé nem olvasunk verset, ez azt jelenti, hogy a gépezeten belül maradunk, amit pedig attól a pillanattól kezdve Auschwitz irányít és határoz meg” (Heiner Müller: *Beszélgetés Frank Radatzcal*).

Ha Auschwitzot mint e talányos végű században kidolgozott és végrehajtott program paroxizmusát emberi lények megsemmisítésére gépezetből átszellemiesítjük szimbólummá az ember feláldozásának bármilyen célért és bármilyen eszközzel, beleértve ártalmatlan vagy ártalmas utópiákat, Székely János szavával el kell ismernünk:

*Mióta ember él a földön, és
Mióta véle hál a szenvedés,
A jobbak mindig más korokban éltek:
Bölcsebb, vidámabb, jobb jövőt reméltek.
S mi jött ahelyett? Nézd meg: ami van.*

Monológjában *Az irgalmas hazugság* Rufus Deciusa sem tud fia mellett virrasztva s annak jövőjét fürkészve, jobbat remélni egy kétértelmű utópiánál; reménytelenül remél és szkeptikusan álmodozik:

*És helyed lesz, és nem háborgat senki,
Nem próbálják majd titkodat kilesni,
Mert nem lesz titkod. Hű leszel egészen,
S vidáman élsz majd – noha tévedésben!*

Vagyis: a remény, a hit, az öröm egyenértékű a tévedéssel, a nem-tudással. A választás tudása a kiválasztottaké: „Aki örül, a könnyebb utat járja/Nem választja az élet nehezét.” Kevésbé ár-

nyaltan fogalmazva tehát: az öröm nem egyeztethető össze sem az erkölccsel, sem a bölcsességgel. Ha pedig nem lehet örülni, hát akkor nem is kell! Sőt: nem szabad. Örülni annyi, mint úgy tenni, mintha jogunk lenne megfélelkezni a jogtalanságról, a szenvedésről, a megalázottságról? Vagy: a lemondás önkínzó kéje jutalom, afféle kárpótlás mindenért, ami nem adatik meg? Vagy: bűn ez a lemondás, szertelen gőg, hübrisz, szerénységbe öltözött/öltöztetett önimádat? Vagy maga az emberi lényeg tesz képtelenné a boldogságra – ha lényegünk az a magasabb rendűnek mondott erkölcsi jó, amely megveti, elhárítja, visszautasítja az érzéki jót?

Székely János válasza saját kérdésére (melyet a kor sugallt!) azoknak az íróknak a sorában jelöli ki a helyét, akik ebben a században ragyogó művekben bizonygatták, hogy nem érdemes alkotni. Ha neveket idéznénk, kiderülne, hogy Székely János, a verses drámák, a ráció fényét sugárzó esszék, a realista próza, a klasszikus komolysággal kimunkált költemények alkotója – abszurd szerző! Hadd tegyük hozzá mégis nem mai keletű sejtésünk közhelyét, hogy valójában nem Kafka és Beckett, nem Dürrenmatt és Mrozek, nem Ionesco és Havel műve abszurd, hanem a kor, amelyben élünk. Látszatok rabjaként stílusok szerint rokonítunk írókat, holott a szemlélet, írók válasza az idő kihívására mélyebb és tartósabb ismerve a hovatarozásnak – amely esetenként a hovatarozás hiányának a kimondása –, s hogy némely kortársunk éppen azt mondja ki, hogy ennek a világnak van egy kimondhatatlan rétege. Ezt az időspecifikumot a mi történelmi régióink, ez az eurázsiai laboratórium egy katasztrofális méretű ideológiai kísérlet terepévé tette. Egyre kevésbé tudatos közegben, egyre érzékenyebb kísérleti alanyok reflexeiből létrejött – mintegy az experimentum melléktermékeként – egy helyspecifikus fogékonyság; nos ez az az érdem, amely – Székely Jánost parafrázálva – gyalázat szülöttje. A másként író kinevelte a másként olvasót, akinek életfilozófiája annyira élettechnikává pragmatizálódik, hogy szinte mindegy, a költő vagy az olvasó mondja 1965-ben *A verébről*: „Elnézem, hogyan menekül/S pofázik mégis fuldokolva.” Székely János mindenre és mindennek az ellentétére talál példát, csak éppen ki kell néznie az ablakon. A verébsorsra, e „Vad, idegtépő helyzet”-re is van ellen-

példája. Ebben a hely- és időspecifikus filozófiában a szemlélődő olvasó találkozik a szemlélődő költővel, hiszen mindkettőjük „Egész mivoltán valami/Szilaj kettősség ömlik el”, észreveszi tehát, hogy nemcsak verebek, *galambok* is vannak, s miközben „Üldöztes és üldözés/Együtt teremnek, egyre mennek”, felfoháskodik az elérhetetlen lét eszményéért:

*Repülni, ahogy ők repülnek
– Oly céltalanul, Istenem –,
Ezek a hófehér galambok
Ezen a tintakék egen.*

Mínta az elvont elmélkedés birodalmával együtt s azon kívül maga a természet lenne a költő szellemi háztartásának kifogyhatatlan bőségű téma- és eszköztára. A Kányádi Sándornak ajánlott *Ilyenkor ősszel* olvasható helyzettudat-versként is. Valójában gyönyörű elégia „párás és kurta reggel”-ről, „tisza és örök esté”-ről, csipkelombú fenyvesről, alágörgő ködökről és nyájakról, az erdőszéli ősutáról, amint nyomában már „a Semmi jár-kel rugalmas lépéseivel”, „arany rigójak vonulásáról”, s „az alkalomhoz képest illetlenül vidám” szelekről; kikericsokról, melyek alkonyatkor „kioltják bizalmas gyertyáskáikat”, és a közelgő tél kegyetlen törvényéről, erdők „zörgeteg csontvázá”-ról, magányról, nyugalanságról és homályról. Mindez időtlen, ugyebár, de ott lappang a (nem diszkurzív) sorok között a térelményi magány, nyugalanság, homály. Két költő barátsága, akik ebben a téridőben fürkészik, olvassák ki a természet örök jelenségeiből saját véges életüket, a végtelenségnek áldozott saját sorsukat, ami több, mint élet; s ott van cinkosuk, az olvasó, aki büntethető azért, hogy érti, mit üzen természeti képekkel a költő. Itt válik szét, és itt találkozik össze a következő mény a teljesítménnyel, az „elkötelezett” és a „tisza” költészet.

A természet privilegizált menedék, a majdnem-szabadság világa. Szép és kegyetlen, veszélyes és veszélyeztetett helyszíne az ember menekülésének valahova, ahol (a vadász karjába öleli, miután halálra sebezte az őzgidát!) minden az üldözött és az üldöző, az áldozat és a gyilkos egymást feltételező létének ambivalenciájára emlé-

kezteti, még ha pillanatokra eltekinthet is a *Kerítésekről*, arról, hogy:

*A kint s a bent közt ők a semmi, mégsem vehetjük semmibe:
Az embernek mindig kívül vagy belül kell rajtuk lennie.*

Akár gondolunk rájuk, akár nem, a kerítések láthatóan és láthatatlanul az otthonosság és az idegenség, a védettség és a veszély viszonyításterületei, „ők a teljesség és a szabadság igazi porkoláb-jai”.

Egy lírai regényként is olvasható szonettciklus, a *Válás után* (óhatatlanul és szándékosan juttatja eszünkbe Szabó Lőrincet!) bevonja ebbe a kerítés-allegóriába a férfi–nő kapcsolatot, a magánélet intim szféráját, őszintesége a csalás szublimált formájáról, a se vele, se nélküle, se kint, se bent purgatóriumáról tudósít, melyben milliók élnek, és csak kevesen tudnak róla verset beszélni. „A terhet, hogy ember vagyok” cipeli ez a vers is, akárcsak az *Abbamaradt vers*: milyen allegóriát írt volna a városba telepített juharról – „éppen így kényszerül olykor világ-magasába/Nőni az ember, akit árnyba borít a világ”, ámde reggelre a hó súlya alatt „letörött az a vézna vezérág”, amely a diadalmas életerőt lett volna hivatott hirdetni; abbamaradt hát az optimista vers, helyette a költőnek immár „Az alap nélküli növekvés kudarcát és tragédiáját” kell elsírnia. Az irgalmatlan valóság ismét bekerítette a biztató eszményt.

Nagy versek sorjáznak az 1966-os esztendőben, újabb ars poetica, a *Zene*; *A tigris*-ciklus, újabb alkalom megcsodálni ezúttal egy „rövidfilm”-et, pontosabban a költői kamerát, amint képsorokba rögzít és mozgat, formál állatot, növényt, dinamikát, mozdulatlanságot, hanghatásokra sűrít pergő dialógust és önkínzó monológot, a szöveggönyv fonák jogrendszerek és. célszerű természeti törvény örök vitája a régi–új, megválaszolhatatlan kérdésről: „Megeshetik, hogy Maga a bűntudat a bűn?”; megjelenik *A futár* is, a küldetés hordozója, aki nem tudja, nem ismeri, csak közvetít személytelenül a remélhető jövőt, ismeretlen feladó ismeretlen címzettnek szánt üzenetét. Rá nem érvényes a kerítés-effektus, mert szerep, nem személy. A *Mózes Egyiptomban* szerepvessző hőse az időtlen időből is-

mert mítikus szerepét kénytelen felcserélni/kiegészíteni a történel-mivel, s vállalni mindaddig, amíg még mindig eretnekség, vagyis botrány „A pusztá tény, hogy héberek vagyunk!”

Ebben a roppant termékeny évben *Az elhagyott város* – kla-usztrófiás látomás; már kerítések sincsenek, csak belülről épülő, ablaktalan falak, „Miket káprázva lát a szem,/S utál az értelem”; társverse a Lászlóffy Aladárnak ajánlott *Havasi szonettek*. Itt már kettéválik az emberi: emberként undorodnak a fenyves erdők az emberi találmány táskarádiótól; s a hamis haladás fogyasztója, nem jutván igazabb zenéhez, igazabb gondolathoz: „Addig hiszi, hogy ez az, amit érez./Amíg csakugyan nem érez semmi mást.”

S minthogy közeleg a búcsú pillanata, Székely János búcsújáé egy műformától, a verstől, a lírai életmű számba veszi önmagát, visszapergeti alapmotívumait, felidézi egy lélek alakulástörténetének állomásait. A *Suhancok* a félelem geneziseként olvastatja magát, a gyermekkori emlék előrevetíti a későbbi felnőtt egész életét végig-kísérő párhuzamot, a felelősség és kiszolgáltatottság forrásáig vezet vissza.

Minden sorom egy-egy felismerés volt – így egy unhappy en-ding kezdődik a sok közül –, Székely János lírájának bejelentett vége. A *Sztriptíz* is olyan metafora-vers, amelyet bevezet és lezár egy érvelés. Szemlélteti az érvet, majdnem meggyőz vele. Csak azért majdnem, mert utána még nagyon fontos versek következnek. Megszólalni könnyű volt, elhallgatni még akkor is nehéz, ha a köl-tő logikusan tudja indokolni, miért nincs többé mit mondanía. De azt tudja-e, hogy téved? „Az igazság az élet hazugsága” – írja va-lahol a morálfilozófus Székely János. Olyan paradoxon ez, amely-ről éppen Székely János tudná a legszellemesebben kimutatni, hogy sosem mondunk igazat és sosem hazudunk. Logika és etika gyak-ran keresztezik egymást. Szerencsére a művészet igazsága és a mű logikája más szempontokat követ. Két folyamat találkozik az idő-ben, s kiderül, hogy voltaképpen egy: mindig a szubjektum, az em-ber változik, s benne, általa a mű, akár írja, akár olvassa, hogy

*Mert van veszély, melyet megúszni merő neveltség és galádság.
Kit szárnyalásra szánt a sorsa, ne élje túl a zuhanását.*

A *Szabadesés* (az 1968-as *Párrímekből*) most, csaknem negyedszázaddal azután, hogy közérzetből verssé alakított, már nem annyira egy gyönyörűen hősies életfilozófia didaktikus összefoglalásával hat, hanem inkább a versépítés technikája, nemes anyaga, a képi beszéd minősége ragad meg. Talán azért, mert a megírásuk idején, amikor közlésükre gondolni sem lehetett, diszkurzív vádirat-versek követik, s a jogos önértékelés keserű eléglétele:

*Húsz hosszú évig századam
Visszhangtalan visszhangja voltam.*

De azért is, mert *A düh szonettjei* (1970) szinte már nem is kommentálható kihívása a konvencionális költő-világ viszonyának, Székely János szakadatlan pörének korával, embertársaival, Istennel. Aztán bekövetkezik a végső rezignáció, a hüvös, raciónális kétségbeesés ideje – és az újabb nagy verseké. Amit és ahogy Székely János mond, akkor a leghatásosabb, amikor a költő valósággal tobzódik az okos, fegyelmezett, kilátástalan szenvedésben: „ez a hibátlan kétségbeesés”, ahogyan még 1972-ben, *A régi tűz*ben meghatározza, a legsajátabb közege, ebben talál a leginkább magára. A hetvenes éveknek ebből *A vesztesekkel* tetőző apokaliptikus sorozatából hamarjában a próféták, Vörösmarty, néhány Shakespeare-tiráda jut eszünkbe. Nem meglepetés az sem, ahogyan az eddigi kiadásokban, persze folyóiratban sem közölhető vers (néhányat sikerült a költőnek „becsempésznie” mint monológot egy-egy drámájába) ismerősnek tűnik, holott nem olvashattuk. Ebben a válogatásban úgy foglalják el a maguk eleve adott helyét, ahogyan a periódusos rendszer ötven vagy száz évvel később felfedezett, hiányzó s mégis létező elemei kerülnek oda, ahova – az időrendnél fontosabb fajsúlyuk szerint – tartoznak.

Hívők és tudósok ismerik ezt a sokarcú rendet. No meg a költők. Ebben a zavaros világban, amely közömbös az ember iránt, Székely János a rend mellett tesz hitet, és nem kímél meg attól, hogy kimondja: reménytelenül elveszett az a közösség, amelynek értékeit nem az egyén képviseli. Nem véletlen, hogy az elmúlt évtizedek romániai magyar irodalmában elsőnek nevezte nevén a ma-

gányt. *A vesztesek* költője – győztes költő; ha győzelem bölcsnek lenni, nagyon szomorúnak, kétkedőnek, ironikusnak és olyan mérésznek, hogy nem kell különféle kollektívizmusok mögé bújtatnia az egyént, hogy menedéket keressen a számára. Ha milliárdnyi veszélyeztetett ember nem siet fenyegetett kevesek segítségére, akkor az egy-én védi a keveseket és a sokakat. Ha kell, hát önmaguk agresszív önfeladása ellen.

1991. március 21.–1992. január 10.

Szilágyi Júlia

VÁLOGATOTT VERSEIM ELÉ

Ez a könyv válogatott verseimet tartalmazza: mindazt, amit 1948 óta írtam és magaménak vallok ma is.

Több ízben tanúja voltam, miként veszi semmibe a tisztelt utókor ilyen-olyan szerzők végakarátát. Ifjúkori zsenyéket, elszórt alkalmi közleményeket, játékos rögtönzéseket, sőt penzumokat szedeget össze, hogy tudományos becsvágyát minél vastagabb, vegyesebb (és unalmasabb) összkiadásokkal elégtíse ki. Pedig a szerző a semmiből csinál valamit, így hát szuverén úr; szabadon rendelkezik legalább a tulajdon műveivel. Nem hinném, hogy valaha filológusok kezére jutok, mégis előre kijelentem: ezt és csakis ezt a „költői korpuszt” tekintem a magaménak.

Sok verset írtam, persze, ezenkívül is. Ott vannak mindjárt a fiataalkori próbálkozások, a személyes hang és szemlélet kialakulásának, a mesterség begyakorlásának mérhetetlen tömegű piszkozata. Néhányat (rossz lelkiismerettel) beválogattam könyvembe is, mintegy mutatóba; ez magyarázza a gyűjtemény elejének viszonylag alacsony színvonalát.

Ott vannak aztán a gyengébben sikerült munkák (mert költői kudarcok ellen senki sincs bebiztosítva), amelyeket ezennel papírkosárba vetek. Úgy vélem, tűrhetően érték ahhoz, amit magam csináltam, s így tehát *engem* jelent – senki se merészelje felülbírálni szelektív ítéleteimet. Azokért a munkáimért, amelyeket minőségi vagy egyéb okokból kiostáltam (még ha régebben meg is jelentek), remélem, bőségesen kárpótolnak azok, amelyek harminc-negyven év múltán most jelennek meg legelőször. Ezt a versgyűjteményt csakis szűkíteni szabad, bővíteni nem.

Publikáltam én végül olyan verseket is, amelyekkel sohasem értettem egyet. Volt például életemben egy gyötrelmes időszak, amikor egyetlen célom lehetett: kimenteni a börtönből édesapámat. Ennek érdekében (és ezt követőleg) bármit elkövettem, elismertem, megírtam – alig tudtak felkérni olyan konjunkturális feladatra, hogy azonnal ne teljesítsem! Akkori munkáimért a lehető legna-

gyobb irodalmi elismerésben részesültem: csakugyan visszakaptam apámat. (Nem is igénylek azóta semmilyen kitüntetést.) Felelősségem tudatában kijelentem: bánom ugyan, már akkor is bántam ami történi, de *megbánni* sosem fogom. Mindig is, most is megtenném, ha visszakaphatnám érte az enyéimet.

„Mind e durva bűbájt”, természetesen, megtagadom ma. Ami „elkötelezettet” 1962-ig megrendelésre írtam, az élet dolga volt, nem a költészeté. A művészet, mint tudjuk, azért művészet, mivel nem élet.

Végül még azt mondom el, hogy nekem voltaképpen nem tetszenek a verseim. Kevés köztük a kimondottan esztétikai fogantatású. Eredetileg a filozófia volna a szakmám, igazi becsvágyam a világ megértése volt, nem kevesebb. De korán beláttam: a meztelen gondolatnak ebben a században immár semmi esélye. Így aztán esztétikai mezbe, költői képekbe öltöztettem, mintegy versebe rejtettem felismeréseimet, hogy előbb-utóbb azért mégis nyilvánosságra juthassanak. *Verseimben a gondolat a fontos, nem a vers.* Ebből következik sima, hagyományos verselésük (hogy fel se tűnjék lehetőleg), explicit fogalmazásuk, terjengős, diszkurzív, sőt olykor rekapitulatív előadásmódjuk, egyszóval mindaz, amit a mai olvasó bizonyára avultnak érez. Egész találékonyságomat arra fordítottam, hogy valamiképpen versebe kódoljam, „kinyögjem”, „elsüssem” gondolataimat – a többi úgyszólván nem érdekelt. Így lettem konzervatív író. Azt is mondhatnám: inkább vállaltam a korszerűtlenséget, semhogy végképp elszakadjak a kortársaimtól. Egy bennünk rekedt felismerésnek lehet érvénye – értelme nincs.

A poézis azonban nem való szolgálólánynak; még a gondolatot sem szolgálja szívesen. Verseim a hatvanas évektől kezdve mindinkább rutinírózódtak (alapstruktúráját tekintve egyik pontosan olyan, mint a másik). Talán ebből a szubjektív indoklásból fakadt botrányos felismerésem, hogy a magasköltészet rég halott műfaj, éppolyan halott, mint a népballada vagy az eposz. Halálos ítéletét a formai-nyelvi konvenciók felszámolása, az újítás elve, egyszóval az önmagára licitáló avantgárd hajtotta végre, de indoklása sokkalta mélyebb. Azért nem keletkeznek egy idő óta szerte a földön fontos, de főleg *hatékony versek*, mert maga a *kultúra* elvesztette hajdani,

életbevágó szerepét. Mert nincs már organikus emberközösség. Az atomizálódott társadalom (a tömeg) életét-tudatát nem a kultúra szabályozza többé, hanem a hírközlés, az ideológia, a propaganda, mondjuk ki nyíltan: a politika manipulálja. A költészetnek, akár korszerű, akár nem, odalett valódi, életbéli funkciója – nem is olyan már, hogy funkciója lehessen! Aminek nincs funkciója, annak értéke sincs. Az ujjamon számlálhatom meg, hány verset írtam, amióta beláttam ezt; versgyűjteményem vége (1970-től hátrafele) már csak egy gondolkodásmód inerciájának köszönhető. Volt, ahogyan volt – ez a könyv fiatalságom terméke és tanúsága. Én tulajdonképpen már kerek húsz éve nem írok verset.

Hát ennyit tudtam csinálni akkoriban, amikor még azt hittem, érdemes csinálni valamit. Utólag visszatekintve talán érdemes is volt. Azzal áltatom magam, hogy versgyűjteményem, ha egyebet nem, legalább a szellemi ellenállást jól tanúsítja. Az ellenállást modern erkölcsi emancipációnk monstruózus történelmi következményeivel szemben, a hatalmi téboly, a valóságra kényszerített utópia totális rémuralmával szemben, amelyre több nemzedék élete ment rá, s megy rá még ezután is.

Olyan korban írtam én verseimet, amikor szégyen volt embernek lenni. Morális helyzetnek ez szörnyű, de költői helyzetnek nem éppen érdektelen.

Vásárhely, 1990. II. 10.

Székely János

ÉJFÉL

Most indulnak szőni a pókok.
Fényes hálójuk nyúlik, nyúlik
És eltemet.

Most odvaikból reánk lesnek,
Most nézd szemük, a rémeset:
Mind éhesek.

Duzzadt medúza-arcuk vértől üszkös,
Szőrös lábszárak karmos, piszkos,
Fonják fonaluk.

Ezüst varsáik űzik-fűzik,
Varázsábráik begyűrűzik
Homályos egünk.

Most szőnek az éjféli pókok,
Most rémes lesz az álmodás:
Lidércnyomás.

Most rongyos és ragyás az éj,
Most babonás ütem zenél
A csenden át.

Szönének hálójukba – hagynám
Rám mászna lomha nyájuk – hagynám.
Hogy elfalazzanak.

Mivel az éj sötét gubó, ha
El is temetne – meg is óvna.
Közel a virradat.

(1948)

BOLONDOS

Az első napsugár
Durva fűrtödre száll.
Szent Mihály gyönyörű
Tornya új lángra gyúl,
S a fellegekbe szánt.

Búgó azúr szelek
úsznak a firmament
Taraján – végigcsordul
Arcodon mosolyod
S én könnyezem...

„Úgy, úgy, bolond gyerek,
Futnod hiába – vágyad
Örökös szomjúságra
Ítélté istened.

Úgy, úgy, bolond gyerek,
Fürdesd arcod a szélben,
S hidd, hogy szelíd az élet,
Szelíd és végtelen.

Ringasd el minden álmod,
Ringasd el ifjúságod,
Aludj, aludj, szegény.

Tündöklő glóriával
Dereng a tiszta bánat
Homlokod tükörén.”

Szólsz, s lehunyod szemed,
Olyan lány a meleg,
Olyan jó, hogy vagyok,
Olyan jó, hogy szeretsz,
Olyan jó, hogy hajad
Vad fényrózsát remeg.
Míg porba hullanak
Korok és rendszerek.

(1948)

EGY ŐSZI LEVÉLHEZ

Nem mondható, csak eldúdolható,
Hogy fáradt nessel, lassan egyre estek,
Aranyszegélyű, pernye-könnyű testek,
Kiket gyűrűzve ringat lenn a tó.

Mert hús szelekkel nyargal már az ősz,
Kacagva csordul illat-ittas kedve,
Párákat fú a tar szőlőhegyekre,
Vagy érett birsek bársonyán időz.

Elgondolom, egy sors beteljesült,
S bárcsak juthatnék magam is e drága,
Szép, gyümölcshezó, nesztelen halálra.

Derűsen kérem közös alkonyunk:
Utódot hagyva és teljessé érve,
Hunyt szemmel hulljak én is majd a mélybe.

(1949)

HÁZSONGÁRD

Arcomba fű a rekkenő meleg,
Melyben aranyló felhők fürdenek.
Ledőlt márványok álomhangja kél,
És póre fákon orgonál a szél.

Hó-forrázott krizantémok lobognak.
Nézem, mily lomhán alszanak a holtak.
A messze völgyből kürtök hangja ér fel,
És elvegyül az illatok szeszével.

Búsongó bánat, fájó csüggedés
Érinti szívem; hosszan int a múlt rám –
Harcok, bukások, nemzedékek – és

Míg itt ülök letűnt korokba hullván,
El sem hiszem, hogy élek, s a világban
Él még néhány dacos fenségű társam.

(1949)

TÜKÖR ELŐTT

Tükröt állítok, életem, eléd:
Legyünk legalább ketten a világon.
Nézd arcomon az alkonyat hevét,
Nézzem szemedben hordozott halálom.

Szerettelek, s most visszatért a vágy.
Tudom, csak téged adatott szeretnem,
Tükörkép, tisztább, teljesebb világ:
Aki vagyok s akivé nem lehettem.

Egyre gyakrabban ülünk egyedül,
Mert akik voltak, gyatra társak voltak,
A gondolat szolgálni kényszerül,
S a legjobb lelkek lassan meghajoltak,

Mert senki sincs, ki gondoljon veled,
Mióta nagyra nőtt igéző árnyad,
S magadba néző bátor szellemed
Megértette, hogy átok az alázat.

„Kit nem szeretnek, naggyá nem lehet.”
Ím visszafordult bölcs ítéleted,
S hogy itt talállak ismét szembe vélem,
Tükör voltodnak tündöklő jegyében,
Mindig szelíden és mindig szilárdan,
Halld vigaszom: a gyűlölet korában
Fel kell találnod búzafényű hangod,
És megtanulnod magadra maradnod.

(1949)

KÖNYÖRGÉS

Ezüst peremű, lomha fellegek
Utaznak fent – most egy vagyunk a csenddel,
Sötét szemedben ott dereng a nyár.

Üvegből fújta szelíd kettesünk
Valamilyen mindenható öröm,
Így lettél húgom, lányom és anyám.

Válj jobb felemmé! Annyit szenvedek.
Kell, hogy a múltat ismét elviseljem.
Segíts! Tied a súlytalan jövő!

Légy az, kiben sikerül elpihennem,
Légy, kinek minden mélységem kitárom,
Igaz magam magadba ötvöző.

Ez itt a végtelenség, melyben élünk.
Hiába várod, nem múlik a perc.
Szólok, s megáll a bölcs folyók folyása.

Szeresd te azt, kit minden elhagyott,
És megunta, hogy egyedül legyen
Áttörhetetlen önmagának társa!

(1949)

TÉLUTÓ

Szutykos hó rokkan minden lépteden.
A lusta tél a járdaszélen ül még,
S fagyos levében lassan elmerülvén
Sáfrányszín köd dereng a réteken.

Megfáradt ujjad tétován kutat
Százszor idézett tegnapod után,
Mert sok volt már a csend, a délután
S a télutói hosszú kábulat.

De valahol jön!... Vad hajából illat
Felhője kél, és íme, már nevet.
Talán a Pó síkját érinti lába,
S erős kezével vígan integet!

Valahol jön már. Biztosan elindult.
Fiatal herceg hőszinű fogakkal!
Mögötte mezők színesülnek,
És felragyog a nappal!

Erős, szilárd és milyen fiatal!
Az égre villan gyönyörű szeme!
Fehér felhők kísérik észrevétlen,
S visszhangzik éneke.

Jön már, hisz hallom lelkemben dalát,
Mely édes és vidám, és – sújtson bármi –
Megtanít végre oltatlan derűvel
Örök télből örök tavaszra várni.

(1949)

TRECENTO

Sárga füzérré sorakoznak a lomha kalangyák.
Tarló... Reszket a Dél, s letörli gyümölcsei hamvát.
Éhesen vássa beléjük villogó fényfogait.
S lanyha levükben a nap illatokat gyarapít.

Barna szerzetesek gyalogolnak lassan a hegynek,
Ragyogó búbjaikon tükröző cseppek remegnek,
Mennek sorban a hegynek, s az alkonyi vész
Keserű borukon boldogabb múltat idéz...

Szulák tekerőzik a kertben íriszek kardjai közt.
Arcom a fényben... kéklő hullámok lába füröszt.
Vízre hajolnak, isznak a hervadó füzek.
Vágyak se, célok se, színek se, álmok se üznek!

Kedves, ha látni akarsz: most gyere hozzám.
Lassan az őszben megfonnyad mézszínű orcám,
Lassan az őszbe merül örömtelen ajkam,
Lassan az őszbe takar... egy lángszínű angyal!

(1949)

ÁTOK

Akarom, szenvedj.
Nagy kezét a kín
Szorítsa billegő fejedhez.

Te nyomorult!
Úgy tönkretettél,
Hogy már feledni sem szeretlek.

Te nyomorult!
Megátkozom
Gyümölcsöt hozó minden perced.

Nincs menedék.
Élni vagy fájni
Halálodban is megkereslek!

(1949)

ALTATÓ

Ma ismét nem tettél semmi rosszat.
Térj ágyadba, szegény gyerek!
Pillád alatt már kék álmok boroznak:
Koros szatírok és
becsípett istenek.

Ma ismét nem tettél semmi rosszat.
Aludj szelíden. Lomha tenyerét
Arcod köré új alkony biborozza,
Körmödre fűva már
éltető melegét.

Várd meg: tán megjön majd a holnap,
És kedved szerint játszani
Újra elmehetsz, ártatlan tolvaj,
Kinek valódi, nagy
zsiványok társai.

Várd meg: csak megjön már a holnap!
Nézd: égre száll szelíd ígérete.
– Ott künn a csöndben mély órák dobolnak,
S folyik tovább az éj
különös élete.

(1949)

ALKÍMIA

Aranyat vassá ront kezem.
Baudelaire

A szürkület megért, és csendesen leszállott.
Felhők vonulnak át a hűvös éteren.
Hatalmas hajzatuk kibomlik a határon,
És surrog és ragyog, akár az értelem.

Szép őszi alkony ez! Az elmúlás derúje
Lobog a kései gyümölcsök bíborán.
A dolguk-végezett lombok alámerülnek,
Időben hullva szét, sem későn, sem korán.

A csűrőkben tunyán alszik az éltető mag.
Hordókban fő a must. Növekvő gyermekét
Ringatja már a nő, s míg vad szelek dobolnak,
A fáradt férfi is elnyúlik fekhelyén.

Hát te mit érleltél, megtörhetetlen lélek?
Szüretnek napja ez. Illő, hogy művedet
Pogány-mód nyújtsad át a Termés Istenének,
Ki dúsan látta el két alkotó kezed.

Mit alkottál?

„Nyomán futottam a utóknak,
Mit senki el nem ért, bár annyi áhított,
S ha szemem végül is arcára tágítottam,
Új titkot szült, s tovább, új útra csábított.

Kincseket szórtam el sötét kísérletekre,
Most már közel a cél. Tán holnap érem el.
Szerelmesen, sután és ostobán követve
Egyre titoktudóbb szférákban énekel.

Fél lénye már enyém: aranyat vassá tenni,
És holnap talán enyém a Teljes Élet!
Megtanulom egész kincsemet visszavenni,
Mit vámul rótt reám e bűnös, sok kísérlet.

Igen, közel vagyok! Nagyobb útját bejártam
A tág köröknek, és van már elég vasam.
Holnap (vagy este még) megnyúlik lomha árnyam,
S arannyá bűvölöm elrontott aranyam.

Holnap talán! Addig várj még a számadással!
Az én ajándokom a legtöbb lesz: Tudás.
Addig békülj meg már sötét alkímiámmal,
S önmagam áldozom, a bűnöst és csudást!

Egy napot még, Uram, hogy trónusodhoz öntsem
Gyümölcsöt érlelő, hibátlan életem!
Búzát és tiszta bort termelek majd özönnel,
S gazdag áldásom ül törekvő népemen.

És ha művészetem harcában mégse győzne:
A Teljeset akartam, túl a határokon.
Sújtson bár haragod csontomra és velőmre:
Én már nem változom.”

(1950)

DANTE RAVENNÁBAN

Mindent tudok, mit tudni érdemes.
Szívós erővel róttam lassú pályám
Letűnt koroknak mélységére szállván
Csapásomon, mely szűk, de érdekes.

Elsétálgatok még a dombokon.
Szemem fájón tekint a messze napba,
S ha megtört testem végül elmaradna,
Én azzal is csak művem alkotom.

Üdvözültek és csillagok felett
Arany szárnyakon vitt a képzelet,
De messzebb van hazám, a szép Firenze.

Rézsút süt rám a lázas őszi fény,
Csak egyetlen vágy éltet, egy remény:
Hogy kegyelmével végül megfizetne.

(1950)

EDIT

Arcomra tűz a lázas őszi fény,
Körös-körül mindent felold a dombon,
Sötét arannyá színesül a lombon,
És felragyog egy érett gesztenyén.

Megcsendülnek az áttetsző kövek.
Benső bánattal teljesek a törzsek.
A kúszó felhők sugarat esőznek,
Hogy felidézzék sárga fürtödet.

Minden dologban te vagy most a Jel.
Te vagy a hang, mely éltet és emel,
Az őszi égbolt hibátlan harangja.

A tájban élsz már, eszménnyé fagyott,
Általad lettem azzá, ki vagyok,
Miattad várok mindig-új tavaszra.

(1950)

FIATAL HÍD

I

Fiatal híd: füzek közt ívelek; talpam a mélység.
Fölöttem a csillagos ég. Bennem a testi kimértség.

Hüsen legyinti hátam az alkonyi szél.
Térdig az árban, mely ős-igazára beszél,

Az árban! Körülölelnék tiszta habok.
Közöttük, testvérek között, testvér maradok.

Együtt sűtkérezem vélük az enyhe verőn, s didergek a fagyban.
Egyszerűen. Vállalva sorsuk. Közéjük szakadtam.

Az árban. Legyökerezve. Jóságos kéken
Hömpölygő fékezhetetlen vizében.

Mert jelekkel rója tele egyszerű testem,
S mert gazdaggá lettem gazdagságába vetetten.

Az árban. Veletek együtt, habok.
Együtt, vállalva sorsotok, jégdarabok.

Veled együtt, lábamra tapadó, lenge moszat,
Ki vállalsz te is, és bírod a századokat!

Örömben, gondban: az árba befogadottan
Együtt maradok híven és sokszorozottan,

Partja a partom, medre a medrem,
S örökké itt maradok.
Kívül az áron mindent, de mindent
Örökre megtagadok.

II

Az árban – de szemben az árral! Megsebesülve,
Akaratával mégis örökre szembeszegülve,

Tudva, hogy bölcsőbb, mégis ellene téve hitet,
Nyújtom a napba acélos íveimet.

Szemben az árral! Kivédve mind a csapást,
Tűnődve, figyelve nézem a rest rohanást,

Újuló arcát: mint változik néma szavamra.
Általa s ellene épülök még magasabbra.

Szilánkká hullva fűröszi nagyszerű képem.
Gyakorta nézem fodrozó, szürke vizében,

S úgy tűnik olykor: érettem zajlik a hab,
Érettem van, hogy elfut és visszamarad,

S mégis szemben az árral – bár sorsa a sorsom – kérlelhetetlen
Felmagasodva, a napba, keserűn és kivetetten,

Góggel, mert út vagyok, tágra nővő,
S megbékül rajtam a múlt és a messze jövő.

Fiatál híd: benne és szemben az árral.
Emberi élet: szembeszegezve a túlhaladással.

Kapocs: átmenteni mindent az ostoba áron. Szemem
Ujjongva bámul az elébe táruló kétféle végtelenen.

(1950)

OBELISZK

*Ki hallana meg, ha kiáltva kiáltnék,
Engem az angyalok rendjeiből?*

Rilke

Körülvesz az ellenséges
Mindenség igézete.
Elkárhoztál, akár érte
Küzdesz, akár ellene.

Angyalok mit sem segítenek:

Balga női ők a hitnek:
Tisztult eszme-lényeiknek
Nincsen bája, kelleme.

Örökre elérhetetlen
Ideál az angyal – és
Vágyad levetkőzni retten
Mindenfajta szenvedést.

Föld és ég közt függ világod,

Szomjazod a túlvilágot,
Végül is megoldva álmod,
Mélybe vonz a retteget.

Attól irtózol, hogy aztán
Nem említik éltedet?
– Állítsd fel még ittlétedben
Lángoló emlékedet!

Ívesen szökjék a napba,

Tündököljön kőalapja,
Ráütvén a sivatagra
Megőrző pecsétedet.

Egyedül ez angyali és
Változatlan: ez a rög.
Bízva rejti örökléted
Időnkben, mely elpörög...
S rajta: „Voltam az Egyetlen,
Elbuktam (mint minden ember),
S együtt buktam lényegemmel.
– Csak a művészet örök.”

(1950)

A NIMFA

Gyümölcsseink beérnek
Pirosnak a dombon
Odébb a horizonton
Kialvó szürke fények.

Higanytükör e tó itt
Lassan sárgul a káka
Merev gyűrűk sugara
Riadtan széttolódik.

Egy férfi hajlik értem
Viharzik már a nádon
Átúsztat a homályon
Csillagsörényű ménen.

(1950)

ELSŐ KOLOZSVÁRI ELÉGIA

I

Körös-körül fakó füvet
Fakítanak a sárga fények.
Föladva már reményüket
Bölcsen hallgatnak bölcs vidékek.
Megejtő, színes fátyolába
Burkolja hamvát a homály,
S az őszi égbolt hajlatára
Akasztja lomha bíborát,
Hogy ékesítse otthonát.

Mégis a gesztenyéken és
Ott túl, a karcsú nyíreken
Kitáruló emlékezés
Régvolt világokat terem:
Illatban, fényben és tüzekben,
Szelidséggel ékítetten,
Ezer alakban vagy jelen.
A szigorú, őszei dombok
Fölizzanak emléken.
A pókhálókka te röpülsz,
Te vagy jelen a szilvafákban,
Felhőinken megszínesülsz,
S a tornyok áttetsző falában,
Te vagy a mindig változó:
Megőrző s újulást hozó.

Fölismerlek a szélben és
A ködben: más és változatlan,
Tied az ottan-létezés
Minden órában és alakban.

Immár örök részemmé lettél,
Mert megértettél és szeretted.

II

Amint elfogy az életem,
Egyre többen hagytok magamra,
S mind többen maradtok velem.
Mert megőrző, szilárd alakba:
Gazdagságomba párolom
Rokon szívetek – elhagyatva,
Mégis veletek – átkozott
Szívek, kik újra visszatértek,
Hogy betöltsétek a vidéket.

Most is, amint nézem a város
Kék tornyait, ezer falát,
Csak téged látlok, mert halálos
Kötéssel köt az ifjúság,
Mert körém gyűlsz, s mikor kigyúl az este,
Köröttem bujkálsz, tenmagad keresve.

Így csodáljuk, hogy mégse vagyunk együtt,
Holott oly szörnyen összetartozunk,
Megvádoljuk a múltat s a jövőndőt,
Mely érthetetlen képekké borult,
Tűnődve kutatjuk rendeltetésünk,
S mind holdasabbá épül a talány...
Kik egyek voltunk: fél-lénnyel maradtunk,
S vigasztalan hull ránk a fél-magány.

(1950)

GALILEI

Megoldottam a bolygók titkait.
Tapintó elmém eljutott az űrnek
Legmélyére, hol renddé egyesülnek
Egyensúly-tartó bölcs vonzásaik.

Most is azokra fordítom szemem:
Ne lássam, amint éhesen vakognak,
Ordas hadát a szélütött papoknak,
Kik, fáklyaként, halálba küldenek.

És szólal ajkam, kitérvén valómat:
Mi értelmem volt, minden szétomolhat,
Ím, megtagadtam. Érjen új ítélet.

Vigyázz, utód, ki jössz, hogy meggyalázzál,
S gúnyod halálosabb ezer halálnál:
Az öröklétnél fontosabb az élet!

(1951)

FIATAL NYÍR

Változat egy Valéry-témára:

*Patience, patience,
patience dans l'azur!*

Íves dombtetőn merengsz, és
Körülvesz a lusta nyár.
Körülvesz a hús derengés,
Sejtelmesen tiszta est és
Mondhatatlan hallgatás.

Bölcsen bólintasz az éjben,
Leveleid fénylenek.
Lomhaságuk minden apró
Széllökésre megremeg.
Fényből szótték ferdeséged
Fényre szomjas szellemek!

Íme, hajlik, széttolódik
Menyasszonyi alkatod.
Ami fény volt, lánggá bomlik,
Beszél, ami hallgatott.
Aranyporrá borzolódik
Fürtös éji hajzatod.

Rád mereszti nagy szemét a
Felkelő nap: ott lebeg
Lázás, párás diadémja
Szomszéd-dombjaid felett,
Százszorozzák erejét a
Domboruló fellegek.

Gyűjtsd az éjből, gyűjtsd a napból
Enyhet adó harmatod.
Semmi sincs, mi ne tehetné
Gazdagabbá alkatod,
S ami fény volt, lánggá bomlik,
Beszél, ami hallgatott.

Olykor vihar tépi tested,
Sötét terhe rád szakad,
Koronád is hajlik, reszket,
Ezerszeres terhet ad,
Ám tudod, hogy lesz idő, mely
Kifeszíti derekad!

Meghajolni épültél te,
Nyugodt, íves szerkezet.
Acélosabb ívelésre
Szólít minden ékezet:
Benne rejlő gyöngeség is
Megóvhat egy életet.

Egymagad remegsz az éjben,
Körülvesz a lusta nyár,
S hogyha télre fordul, téged
Készenlétben megtalál:
Szárnyas magvad szórja széjjel
Körötted a tetszhalál.

Termékennyé, hajlékonnyá,
Érzékennyé tett az űr.
Termékennyé, hajlékonnyá:
Mindegy most, hogy merre dül
Törzsed: lesz majd újra mód rá
Kifeszítned egyedül!

Magadban a dombon állasz,
Menyasszonyi alkatod
Villanó ezüstruhában
Újratermi hajnalod:
Újrabomlik, újratámad
Hajnalibb alakzatod.

Eltűnődve nézem könnyű
Zöldezüst visszfényeid.
Megnevezlek: fehér törzsű,
Hajlékony, tündéri nyírt...
Ámde „engem” hol találsz meg?
„Rám” a szó még nem tanít!

– Nyír a nyírek közül, ámde
Megoldottad életem.
– Ember emberek között, de
Épp ki rád nyitom szemem.
Egyek vagyunk: mindörökre
Eggyé fűzött szellemem.

Mondhatatlan egyedülség!
Örökös lánggal lobogsz!
Úgy állasz ellent, hogy ismét
Gazdagodsz és meghajolsz!
Hisz a nyírek népe így tesz:
Te is így tégy: nem csalódsz!

Lám, a dombtetőn remegsz, és
Körülvesz a lusta nyár,
Körülvesz a hús derengés,
Sejtelmesen tiszta est és
Mondhatatlan hallgatás.

(1951)

DAL

Fölém borul a lisztes ég
Pokróca, hallgatom az estet
S a lassú hóhullás nesztét,
Kabátom, gőgöm szertefeslett.
Üzend, dal, dúdold, szenvedés,
Bukfencet hányó gyermekeknek:
Jaj annak, aki szeret, és
Jaj annak, aki nem szerethet.

(1951)

BELÜL

Jössz-e, barátom, derékba törő,
Keser sorsunkkal megbékélni végre?
Jössz-e, tanulsz-e hímport hordani
E véghetetlen, búsuló vidékre?

Jössz-e bejárni sívó talaját és
Hazudni rája termő almafát,
S az illatos sötétre ráderíteni
Az új sötétség nyalka-hajnalát?

Én nem megyek. Tudom, hogy semmit érnek
A homokba rótt, alkuvó nyomok.
Porig hajolhat odakint a térdem,
Idebent csak a fénynek hódolok.

(1951)

A DOMBRA HULLT...

A dombra hullt
A nap mesés
Labdája és
Most visszapattan.

A póre fák
S a várfalak
Felizzanak
A sugarakban.

Fáradt gyerek,
A dombon ülsz,
Pihenni dűlsz
A régi gyepre.

Fehér körök
Suhannak tárt
Mezőkön át
A végtelenbe.

Alámerült,
Kihunyt a láng,
Ki tudja, tán
Újra se támad.

Jöjj, enyhe éj,
Ôled örök
Ôledre őt –
Azt, aki fáradt.

(1951)

MÁSODIK KOLOZSVÁRI ELÉGIA

Nézd, ismét rozsdá bántja fönt a lombot.
A füzek ismét vízre hajlanak.
A buboréknyi felhők hűvös égen
Kimondhatatlan lágyan rajzanak.
Arany-nap villog dombjaink fölött.
Hevében lassan érnek a gerezdek.
Édes, üvegszín gömbjeik között
Darázsdongású szelek ébredeznek.

Képed idézi újólag a táj.
Te vagy jelen ismét a szilvafákban.
Téged pillant meg bámuló szemem
A higany-fényű folyók hajlatában.
Az őszi lombok szelíd aranyán
Aranyló fürtöd látom: te vagy ébren.
A felhők kontyát, furcsa hajzatát
Te vagy, ki egyre lágyabbá igézed...
Te rejtőzöl a visszhangzó tetők
Szigorú zöldjén; téged ringat bágyadt
Fürtjén az édes, illatos gerezd.
A bukó napban lázasan remegsz.
Ott élsz a város százezer falában.

Elgondolom, hogy múltam hány alakban
Bűvölt már értő szemeim elé!
S te örökké elérhetetlen voltál,
Szárnyaltam hozzád, mégis, felfelé,
S ma benned látom visszatérő múltam
Magvát; te vagy ma jobbik életem,
Százszor megígért, megtagadott mégis:
Másik magam, fájdalmas kedvesem!

– Közös az élet, amit eddig éltünk,
Bár nem lehattél teljesen enyém.
A közös sors, mely megőrzött egymásnak
Egymástól is – így tárul most elém.
Oltatlan szomjunk sokszoros talánya
Így bomlik ki, s a titkos érzelem,
Mely lappangva kísér és jó irányba,
Finom szálakkal vonja életem...

– Tisztán őrzött meg egymásnak, és végül
Egymáshoz láncolt hosszú háborúnk.
Változhatatlan sorsunk egybefonja,
S még jobban megköt, hogyha változunk
Örök vasával teljessé kovácsol,
S legyen bár harcunk egyre ostobább:
A lágy csírákat érlelő magányban
Egymás életét adjuk majd tovább.

(1951)

HARMADIK KOLOZSVÁRI ELÉGIA

Húsítem lázas homlokom
A tompasárga dombokon.
Fáradt már, szertehullt a fény,
Pászmákban függ a szürkülő,
Hatalmas égbolt hátterén.

S minthogyha lent a város is
Törötten, lázasan tűnődne,
Belemereszi tornyait
A lustán hömpölygő verőbe.
Fanyar színekkel részegít,
S lengetvén borzas nyíreit,
Tündöklő képsorokká éled.
– Kimondhatatlan mosolyú,
Íme, újólag felidézlek!

*

Fordított távcsövén az ősz
Kicsinyít, formál, átfüröszt.
Messzibbé, igazabbá hullt
Körös körül a táj s az élet.
Messzibbé, igazabbá hullt
Talányos építőm, a múlt,
A lombok, melyek lánggal égnek,
A város és a testiség
Határát súrló messziség,
S a felszívódó, kósza fények.

Ez hát hazám. Fölötte ring
A lompos ég, az őszi restség.
Ez hát hazám. Így szabta rám
A rejtelmes esetlegesség.
Itt adatott élnem, miként
Minden élőnek: semmiként...
Tán csak hogy torkát el ne messék,
Hogy megértsék és megszeressék.

Mélyen a tárt utcákba látok,
S a felderengő köveken
Idegenekké vált barátok,
Elpártolt, szép szerelmesek
Eleven képe villan át,
Bontván a múltak fátyolát.

Kitárultok-e hát viharzó,
Mélységes utca-katlanok?
Szétfoszlik-e sötét-talányú,
Megfoghatatlan titkokot?
Valljátok-e, hogy öblötökben,
Hol egész múltam egybehullt,
Nincs, aki értsen és szeressen,
S meghalván egy nyugalmas esten,
Nem lenne tán, ki eltemessen?!

Holott még simán domborul
Szép homlokom; s ha társra leltem,
Soha nem látott fénycsodák
Villannak mély tűzű szememben.
Jóízű ajkam nem remeg,
S nem botlik, hogyha igazat szól.
Mesék járják az emberek
Között hatalmas alkatomról.

Enyém a szépség, s mindenek
Fölött enyém a ritka hűség,
A tisztaság s az istenek
Hatalmát vívó egyszerűség!

Súgd, messzezengető énekem:
Kik nem szeretnek, tébolyultak.
Halljátok, volt szerelmesek,
Más néven újratébolyultak:
Se győztesek, se tompa bölcsek:
Gyávák, töröttek voltatok,
Nem lévén eléggé erősek
Megérteni hatalmas álmom,
Lebírní kényszerű magányom.

Immár te harcolsz csak velem,
Másik magam, szép kedvesem,
Téged rejt magvaként a város.
Te látod csak: kit érdeme
Lökött ide, vagy szégyene
S hasonló hozzánk: mind magányos,
Ödönghet gyémánt-terhivel:
Magány fogadja, fonja mélység.
S bár tudja: nem elég a szépség,
És sejti: azontúl mi kell,
Kővel borítja száz keménység.

Vívd meg hát kőbe tornyosult
Magányosságom sok keservét.
Vívd ki fölöttem bonyolult
Ragaszkodásod győzedelmet.
Jaj, zúzza szerte ostromod
Kő voltom titkát, röggé haljon,
Hogy közös életünk konok

Növénye végül felfakadjon.
Rója a várost két magányos.
Magasba néző, tiszta lelkek.
Mi születhet e vak világon,
Ha egymásra ezek se lelnek?
Ha nem szórják tudván, akarván
Egymásra vágyuk hímporát:
Bomoljon égre magasodva,
Nőjön viharzó századokba
A kéttövű, közös virág?!

Húsítem lázas homlokom
A tompa sárga dombokon.
Fáradt már, szertehullt a fény,
Pázmákban függ a szürkülő,
Hatalmas égbolt hátterén.

Elnézem lent, a tompa fényben
Sugárzó messzi ablakot
A könnyű függőnyt és mögötte
Derengő kedves alkatod
S üzenem: tárd ki börtönöd,
Szeress, akár az ősrögöt
A szívó ajkú lágy gyökérzet.
S gondom lesz rá, hogy tudjanak,
Rólad a hálás ezredévek.

(1952)

BEOMLOTT BÁNYA

*Vagyok a mélység. Sötét, véghetetlen,
Süketen morajló terem.
Vagyok a talány és az ismeretlen,
És tiszta, mint az értelem.*

I

Barbárok ástak. Valami duhaj,
Parancsolástól ittas hatalom
Keser kedvében förmedt volt reájuk...
És ők – belém temetve minden álmuk –
Kitárták végre öblös alkatom.

Csapást csapásra lankadó erővel
Mégis hiába zúgattak reám.
A barna fémek megcsillanni restek...
Elbútt az érc, mit izzadván kerestek
Mogorva testem málló hajlatán,

S csillant helyette kéklő, tiszta fényű
Gyémántkristályok zengő rétege.
De nem sejtették értékét a szolgák.
Keménységét ha néha panaszolták,
S fejük csóválták: „Nem jó semmire.”

II

Elhagytak. Bomló, nedves bányaboltok
Rejtik azóta örök éjjelem.
S ha belém téved valaki: sötétben
Csábítja beljebb tárnás messzeségben
Visszhangzó vágyam, lázas énekem:

ÉNEK

A végső titkot méltó csak kutatni.
Kövess! Én minden zugait kitárom.
Csodás világot, lángoló vidéket
Termett titokban boldog hallgatásom.

Békés folyók fogadnak, s lám, a parton
A forró őstalaj felissza tested.
Gyermekkorodtól fogva ezt kerested!
Álmod világát végre felfakasztom.

Itt szórják csak a viharzó vidékre
Aranyporuk a vízre hajló füzek!
Ijedt hajukba glóriákat tűznek!
Fehér fényrózsák bomlanak az égre.

És kemény húsú férfiak hevernek
Hunyt pillákkal a tropikus napon.
Szerelmesed is visszaadhatom,
Mert én vagyok csak egyetlen szerelmed.

Kövess! Kövess! Lám, kígyóként ölelnek
Nem hallható zenés visszhangjaim.
Szép vagyok, hej, erősek karjaim,
És holnapra tán szabad lesz ölelnem.

A végső titkot méltó csak kutatni.
Kövess! Én minden zugait kitárom!
Egy lépés még, és célodat eléred,
Tovább, s tiéd a véghetetlen élet!
Egy lépés még és győztél a halálon.

És mindig van, ki jöjjön. Botladozva
Tapintják hűvös bánya-testemet.
S gyilkos örömmel törve rájuk: hosszan
Kínzó sötétség, sikoly kél nyomomban,
Mert jaj, kivégzem minden kedvesem.

Itt korhadnak az omladék sarában
Foszforral izzó hűvös csontjaik.
S ez fénytelen magányom minden éke.
Ez éltet csak: a kedvesek emléke...
Jaj annak, jaj, ki hozzám tartozik!

IV

Titok vagyok! Kamráimban megülnek
A halk dobajjal cseppenő vizek,
De zöldes színük mégis egy az éjjel...
Gyémántjaim sem játszanak a fénnel...
Titok vagyok, titok, más semmi sem.

Mélység és hang és fénytelen melegség,
Bársony magányú, lélegző terem.
Mindegy énbennem vágy és meztelenség,
Nagyság és szépség, tisztaság és restség,
S a szívet tépő páni félelem.

Mert fényre vágyom! Viharzó, szilaj
Szépségeim hadd nyíljanak világra!

Hadd szárnyaljon a hűvös égbe fel,
Kék kristályöblöm csendes orgája!

Hadd népesítse termő talajom
Humuszt tapintó, érzékeny gyökérzet!

Hadd sugározzon álom-alkatom
Urán-patakja, mint akár az élet!

Fény! Ferdén hulló, hűvös sugarak,
Minden szépségek teremő atyái!

Fény! Hullj belém, a fénytelenbe, hadd
Éledjenek meg tükröző csodái!

Küldd el magad mélységeimbe; jaj.
Küldd el magad a tűzhomlokú lánnyal,

Ki egybegyűjti mind a csontokat,
S méltó, hogy neki kincseim kitárjam!

Küldd el lámpásod mély tűzű szemében,
Mely égvén éget, bármilyen sötét...

Beomlott bánya-lelkem hadd kínálja
Sok készre csiszolt briliánskövét!

(1952)

MOCSOKBA GYŰRTE

Mocsokba gyúrte ingem, ágyam

A behemót alázat-állat.

Sivár legény! Ha társra leltem

Mindig legyőztek, úgy szerettem.

Immár ágyam tisztába raktam,

Inget mosattam, vasaltattam.

Fizettem érte száz petákot,

S egy véghetetlen ifjúságot.

Derekam feszesebb, ha lépek,

Szemem tisztább, ha messzenézek,

S konokabb lélek őrzi bennem

Szép, frissen mosott győzedelmem.

Ki szeretné, ha társa lennék:

Hulljon elébem vert seregként...

S ne könyörüljön rajtam senki,

Ha nem tud méltóképp szeretni.

(1953)

SZAMOS-PART

Imitt gubbasztok jó huszonhat éve
Hamar, nagy felhők szárnyalását lesve.
Tűnődő, szép, eső utáni este
Homálya hull a sarjadó vidékre.

Az égbolt tükrén hűvös, messzi kékség,
Hibátlan-karcsú csillagok ragyognak.
Lágy hömpölyén a párálló haboknak.
Ott érzem sorsom gyémánt reszketését.

Jaj, roppant hittel óvtam tisztaságom,
Jaj, minden mocskot ugyan megvettem,
S ma véghetetlen kínokkal kiáltom:

Magam maradtam huszonhat telemmel,
S azzal, hogy ember nem lehet megáldva
A tisztaságnál súlyosabb teherrel.

(1953)

PÁRRÍMEK I

A GYERTYA

Világítok a pőre négy falaknak.
A csöndes éjnek. Kedves önmagamnak.

Kik egykor voltak: gyatra társak voltak.
Vagy csonkig égtek, vagy porig hajoltak.

S még egyre tart a bolyhos, lágy sötétség.
Elfog gyakorta üldözőm, a kétség,

Hogy lehet-e még fényem eltakarnom?
Jaj, lehet-e még fénylőnek maradnom?

BIZTATÁS

Most légy erős, én törhetetlen lelkem.
Most merj magadból vigaszt, én szerelmem!

Most merj magadból igaz ifjúságot,
Szép fényességet, méltó tisztaságot.

Most perlő kel a perlőkkel birokra.
Ne ártsd magad belé se pro, se kontra.

Tanulj meg, lélek, egymagad maradni,
Híven figyelni, híven számot adni.

MAGYARÁZAT

Kiséválók. Az égen rest sötétség.
De ott bujkál már mindenütt a kékség.

Nagy állatokként alszanak a dombok.
A dombok alján állók és mosolygók.

Nem moccan semmi. Harmat hull kezemre.
Kabátom alá gondolok: szívemre.

Mennyi sugárzó, véghetetlen szépség!
Szív, méltó szív, hogy mindenek megértsék!

Nem oszthatom meg mégse senki mással.
A csúcsra tartok lassú ballagással.

Hát így: tűnődve, magamra hagyottan,
Így éldegélek különös koromban.

(1953)

A KAGYLÓ

Ez itt a tenger: népem otthona.
Itt lüktet, él a mélységek világa.
Ölelve fonja szívó csápjait
A vízhasábok híg talapzatára.
Sűrűbb, derengőbb itt a messzeség,
Iromba vággyal teljesek az álmok,
A hűvös ujjú áramlások és
A zölden izzó húsevő virágok.

Rugalmas orral túrnak a homokba
A kisírt szemű, félszeg kishalak,
Mert olykor-olykor ünnepi menettel
Hatalmas fényű rája nép halad,
S ha megrendül a füledő világ,
Mert vad kéjekkel hempereg a felszín:
A mélység-járók szenzitív hada
Setétes odvat tágitván menekszik.

Ilyen világ ez! Porlandóbb a kő,
Telibb a bú és gazdagabb az élet.
Ilyen világ ez! Bolyhosabb az éj,
Ritkább a fény és rezdülőbb a lélek.
Ilyen világ ez! Lustább, súlyosabb
Az íves égbolt; minden maradandó
Itt lel tanyát, s a győzhetetlen rákkal,
Vagy más néven: a páncélos halállal

Itt vív, tusázik mindenegy halandó

*

És hull, pörög a szférán túli harc
Sekély vizének százezernyi roncsa,
S vihar szüntével száz medúzaarc
Himbál elé, hogy titkukat kibontsa.
Nagy, ijedt szemmel bámulják körül
Az elesettek foszfor fényű csontját,
A horgonyt, amely végleg elmerült,
A tört árbocot, szárnyszegett vitorlát.

Csak én tárom a hulló roncs elé
Két karcolatlan, gyöngyházfényű szárnyam.
Csak én ölelem húsom eleven
Nagy fájdalomában azt, mit feltaláltam
A felszínből. Csak én búvok elő
Páncélzatomból, míg a lomha ráják,
A lágy medúzák, síró kishalak
Apróka, semmi életük vigyázzák.

Mert kagyló vagyok! Messzi viharok,
Viharzó vágynak legmélyébe látok.
Kagyló! A felszín hulló titkait
S a mélység magvát egyaránt bezáró.
Lélek, ki nem vív végtelen csatát
A fűrészellős, győzhetetlen rákkal,
Ki mit sem kér, ki nem fél, nem tülekszik,
De fájdalomával héjába menekszik

Az őshalált is lebírván ezáltal.

*

Tán elbúhatnék kínjaim elől
A törhetetlen, gyöngyházfényű héjba,
A halálharcot elfeledtető,

Nagy, kettős öblű, éltető karéjba.
De tárulnom kell mégis. Hajt a vágy,
És fájni vágyó, ritka büszkeségem,
S örök kínokban edzett életem
Örök törvények értelmében élem:

Hűvös héjamban, míg a kishalak
Szép, bánattalan életért esengnek,
De kitárulva, hogyha vést hozó
Nagy szférán túli fájdalmak peregnek,
Eléjük tárva húsom meztelen,
Szűz tisztaságú, illetetlen zöldjét,
Hogy megérleljem izzó kínjaim
A mélyebb szférák hibátlan gyümölcsét:

A gyöngyöt! Gyöngy, én kínjaim örök,
Opálos fényű, végtelen jutalma!
Titkos értelmű, ősi tisztaság,
Tökéletes kő, korhadatlan alma!
Éretted, ködös szépségeidért
Fájdalmas húsom mindig is kitárom,
Mert fájdalomban, kínban született
Minden egy álom, minden üzenet

És minden szépség széles e világon.

(1953)

FÉLTELEK

Veled álmodtam. Fölibéd borult
És tompa könnyet ejtett rád a bodza.

A föld alatti, lágy indák között
Titokzatos fény hullott hajzatodra.

Csontujjaidon gyűrű villogott,
S egy tömzsi бүrköt táplált ifjú melled.

Giliszták itták bomló izmaid,
És szád helyén csak mosolyod derengett.

Én nem tudom, hogy mért ily különös
Torz látomásként döbbsent rám a képed,

Csak azt tudom, hogy holtan láttalak,
És megkívántam együtt élni veled.

(1953)

SZERELMES ŐSZI VERS

I

Fáradtan dúdol már az ősz.
Párás verőfény tűz a dombra.
Lágy, rézsút hulló sugara
Mintha hajadra záporozna.
A szálló porban városunk
Csúcsíves tornya bök az égre.
Minthogyha még a város is
Téged csodálna és idézne.

Én kedvesem, felismerem
Tekinteted az őszi tájban
S a hűs vizekben. Illatod
Az ért gyümölcsök illatában,
A házakon dolgos kezed,
Arany mosolyod fönt a napban
S az ablakokról ébredő,
Felém hunyorgó sugarakban.

II

Elgondolom: hány lomha év
És nap és óra nőtt egymásba,
Míg oda érett szellemem,
Hogy jelenléted így belássa!
Elgondolom: azért hagyott
Tán cserben annyi volt szerelmem,
Hogy kedves képed végül is
Az őszi fényben földerengjen.

Lásd, már-már sorssá színezem
Csodás egymásra bukkanásunk.
Ne korholj érte: örömök
S fájdalmak szülötte a fátum.
Ne korholj: nincsen más szavam,
Hogy azt az erőt megnevezze,
Mely egymásnak rendeltetett
Két testünk együvé vezette.

III

Most hadd ujjongok féktelen,
Sohasem érzett ujjongással!
Hadd állok itt a dombon, és
Szilaj örömmel hadd kiáltsam:
Szeretlek, mint az ősrögöt
A hulló mag; mint víz az árkot,
Mint szeleket a fellegek,
És szabadok a szabadságot!

Mert a szabadság, az adott
Egymásnak minket, nem a fátum!
Hadd bomolják hát sugaras
Magasba harmatos virágunk.
Hadd hozzon gyümölcsöt, miként
E fénybe foszló őszi kertek.
Ki szabad vágyban született,
Szép lesz, szabad lesz az a gyermek.

(1953)

MINT A KAGYLÓ

I

Most kitárulok neked, mint
A vízirózsa, mint a kagyló.
Betéve tudhatsz. Könyv vagyok,
Mindent megértő és bevalló:
Azért daloltam, ha szerettem,
És azért fájtam, ha daloltam,
Azért volt egy a vágy s a bánat
A volt időkben és dalokban,
Mert hűvös héjba voltam zárva.
Mert nem nyitott ki senki lánya.

Úgy volt, hogy társa nélkül hullt
A csöndbe csonka szívverésem.
Nem tudtam, merre boldogul
Teljessé tevő fele részem.
Nem tudtam: van-e s hol a nő,
Kinek egészszé zár szerelme
(Mert férfi s nő együtt egész,
Vágyva, foganva és teremve,
S mert nincsen annak maradása,
Ki nem talált még nőre, társra.)

II

Megleltelek: itt vagy. Fejed
Itt nyugszik már térdemre hajtva.
Belém költözött mosolyod
S az őszi csillagok nyugalma.
Egész vagyok. Gerinceden

Tapintom ki az élet minden
Kis áramát. Töpregek és
Tudom már: semmi rejtve nincsen
Azoknak, kik örömben élnek.
Bólint azokra már az élet.

Nincs semmi rejtve az elől,
Ki megéli teremő vágyát,
Ki éjszakánként csendesen
Figyeli társa szuszogását,
Ki elnézi a rebbenő
Ajkat, mely nevét szótagolja,
És nem kísérti rettegés,
Hogy aludtában torz vigyorra
Vagy áruló szavakra lel
A nő, ki ajkára figyel.

III

Tiéd maradok hát örökké:
Megóv a jó emlékezés
Arról, hogy miként zárt magamba
A bánat és a szenvedés.
Tanulj meg engem. Én tudom
Mindazt, mit lényed nékem őrzött.

Óvjuk meg kölcsönös tudásunk,
Titoktalan, szép tisztaságunk,
Óvjuk, mint kettős héjú kagyló
Fájdalmas, nagy kincsét:
a gyöngyöt.

(1953)

SZFÉRÁK

Nyugalmas tájról álmodom.
Mentás mezők alusznak körben,
S azúr szelektől meggyötörtén
Dúdolnak minden alkonyon.

Sötét egére messze tűnt
Felhők vonulnak; illat árad,
S a borzas füzek hajzatával
Tündöklő lelke elvegyül.

Estéli táj; szép és szelíd
Ember sehol; csönd és melegség.
Csak egy folyó villantja testét
Görgetvén álmos terheit.

*

Víz hólyagzik a sás tövén.
Gyűrűkké bomló, lusta hátán
Életre kél az égi sáfrány,
S míg vízipókok ösztövére,

Halk V betűket rónak rája:
Túlhan a tömzsi pergőréce
Az egek földsüket fülébe
Öblös fájdalmát felkiáltja.

*

Én vagyok széltében e táj,
Ám a menekvő kishalakban
Ösmérek igazán magamra
Mivel a vízbolt hajlatán

Konok erővel törnek által,
Ismerkedvén egy magasabb,
Estelibb és nyugalmasabb
És ritkább szféra zamatával.

(1953)

VONATVÁRÁS

Elnézem: megnyúltak az árnyak.
A délután megalvadt.
Várlak.

Felhőkbe gondolom a képet.
Sápadt és felleges vagy.
Félek.

Nézd, milyen gyámolatlan állok!

Szereztem néked pár virágot,
Becéző verset is szereztem,
Kenyeret vettem,
Felsepertem.

Mi lesz, ha nem jössz?!
Nézlek.
Várlak.

Kék bársonyán a délutánnak
Kincsem számlálom néked össze.
Nem is kevés!
Aggódok:
Jössz-e?

Töretlen-e szemednek tükre?
Vigyáztál-e a gyermekünkre
Szíved alatt?
Hozod-e roppant
Fehér virágát mosolyodnak?
Hozod-e lázas ifjúságod,
Talányos sok tapasztalásod?

Állok.

Ahányszor itten álltam,
Én örökké hiába vártam,

Szél futta örökké a felhőt.
Hozzám még senki vissza nem jött.

Soha!
Soha!

Fények lobognak.
Korom hull, mozdonyok dohognak.
Ágaskodom kendőd keresve.
Nem vagy sehol,
De itt az este.

Elindulok. Szél támad újra.
Könnyű kabátom tépi, fújja.
Búsullak,
Fájlak,
S íme, ekkor
Fölizzik bennem a gyerekkor,
Mert két vidám kéz hull szememre.

Öllemek sírva és nevetve.

(1954)

TÚNÓDÓ

*Figyeld csak, kedves, otthonos világunk
A semmiben mily nesztelen forog.*

*Ily néma csendben hulljanak élébed
E régen titkolt, kósza verssorok.*

Úgy volt, hogy egyszer, őstörténetünkben
Megfáradt testünk nyugovóra dült.

Te rám fonódva, indaként aludtál,
Én néztelek. Az álom elkerült.

Ki tudja, tán a hold törékeny fénye,
Vagy tán a sejlő, tiszta végtelen

Hajszolta akkor körkörös futásra
Farkát vadászó, vizsla szellemem,

Vagy tán a gond, vagy tán egy régi verssor,
Mely szűrhetetlen emlékké fagyott –

Én nem tudom. Csak azt tudom, hogy éj volt,
Nagy, lomha éj, s az álom elhagyott.

Én néztelek. Lehullt pilládat néztem,
Mint őrzi még a tegnapi képeit.

Szép, jövőt mondó, álmizű szádat,
Öled, mely elbír, karod, mely segít,

Homlokod, melynek vésett boltozatján
Kontár redőket nem hagyott a múlt,

És arcod, melynek közös életünkben
Egy-egy vonása hozzám idomult.

*

Hadd mondok el, hogy titokzatos éj volt.
Sötét pihéket hullatott az ég.

Ritkás kakasszó kurrogott – különben
Már rég aludt a kései vidék.

Aludt a ház, és mindenkinek aludtak.
A sarki lámpa ködben haldokolt.

Rád hulltam akkor, nem tudván lebírní
Egy szívem mélyén sarjadó mosolyt.

És akkor, jaj, akkor felnyílt az ajkad.
Ütésre rándult testemen karod.

Szilaj iszonynal, hallgató haraggal
Feszült mellemnek izmos alkatod.

Az ő haragvás küldte rád aszályát.
Szelek cibálták kígyó fürtödet,

Mígnem hibátlan homlokodra üzte
Vad disznait a végső gyűlölet,

A gyűlölt kan.

És akkor felriadtál
Ijedt iszonynal pilláid alatt.

S én mit tehettem? – Fájdalmas tudással
Ismét álomba mosolyogtalak.

*

Azóta járom hasztalan a múltat,
Azóta kértem, mi fújhatta rád

Az álombéli kusza rezdülésből
Felémviharzó, fordított csodát?

Azóta húzom feszessé gerincem,
Ha térdemre hull álmodó fejed.

Mi volt az, mondd? Tán őskori időknek
Pucérabb harca támadt ellened?

Tán életed? Tán magzatunkat védted,
Melyet öledben táplálsz – mostoha?

Vagy tán öledbe költözött a nőknek
Hímtől menekvő, ősi iszonya?

Mi volt? Az álmok igazabb vagy rútabb
Világa szólott véred áramán?

Jaj, kire tört e bőrdön fogamzott Vad gyűlölet?
Nem, ugye, nem reám?!

*

És mégis: nem reám?
Ha benned bízom,
Az álmaidban meddig bízhatom?

Törötten kértem mind, amíg csak élek,
S amíg csak élek, meg nem tudhatom,

Mert közénk állt a győzhetetlen másság,
Az oldhatatlan emberi magány,

Mely félelmetes gúlaként vigyázván
Dereng a múltak kőtalapzatán;

Mert maga éli életét az élő,
És át se léphet önmagán soha;

Mert ráborult az ősi egyedültség
Ablaktalan, vak sziklasátora;

Jaj, mert piramis holtáig az élő,
És arcán arany képírás ragyog:

„Körültapinhatsz, lebonthatsz, kimérhetsz,
De azért én csak titok maradok.”

*

Ki vagy hát nékem, én magányos társam,
Én legismertebb ismeretlenem?

Ki vagy, te meghitt, aki im, feladtad
Az idegenség rébuszát nekem?

Ki vagy te, tőlem irtózó barátom,
Én magad féltő, áldott asszonyom,

Talányos fényem, kristály kuszaságom,
Másik magam és antipólusom?

Ki vagy, hogy merek ágyadba feküdni,
És nem félek, hogy egyszer tán megölsz?

Ki vagy, hogy magvam mind beléd vetettem,
És nem félek, hogy elvész a gyümölcs?

Ki vagy, kit ígyen fanyarul szeretlek,
És nem kívánok mégis senki más?

Ki vagy, ki vagy, hogy mertem eldúdolni
Előtted ezt a szörnyű vallomást?!

(1954)

VAJÚDÁS

Az univerzum pislogott ma ránk
Nagy, álomlátó, ősbagoly szemekkel.
Szárnyak suhogtak. Hűvös, harmatos
Hullámveréssel áradott a reggel.
Aztán megállt, és felszakadt a föld.
Dombok támadtak, s dőltek össze. Részeg
Párákkal izzott, fortyogott a mély,
És szilvaízként püffögött a kéreg.

Megáradtak a páncélos folyók.
Színültig teltek titokkal a kutak.
A hegyek és a parti városok
Vad, nyughatatlan álommal aludtak.
S most – íme – éj van. Véghetetlen éj.
Az izzadt világ oldalára fekszik,
És fűj és hortyog. Borzas üstökén
Már nem is egy, de három hold vetekszik.

Igen, a vedlés. Igen, a tavasz.
Kígyóként búvunk örökké a nyárba.
Hökkenten nézek mind e harsogó
Fájásfakasztó, örök vajúdásba.
Kínlódsz-e, élet? Ej, hát mért teszed?
Mivégre fordulsz újra s újra télbe?
Jaj, mért van az, hogy fájó türelemmel
Bőrét naponta vedli át az ember,

Csakhogy a végső, szent nyarat megérje?

(1954)

BOLYAI HAGYATÉKA

A KOPONYACSONT

Ím, itt a csont, mely ötven éven át
A sírok minden mocskait beszívta.
Nézd: ösleletként őrzi még a ritka
Nagy agyvelő pár domborulatát.

Csak ez maradt, e furcsa csontszilánk,
E tört edény, mely ívesen homorlott,
S a gondolat, mely egykor benne forrott,
Hogy fényt árásszon máig is reánk.

Építsd fel hát e csont köré alakját,
Találd ki végre szép, magányos arcát
E hímporos, nagy délutáni csendben.

Mert ecsetre sem vette azt a Század,
Ki új világot alkotott magának,
És igaza volt mindennel szemben.

A KARD

A tippanós rög mélységében kushadt
Töretlen kardja ötven évekig.
Kis, rozsdá pletykák rágták éleit,
De peng, de vág, és lénye sem fakulhat.

Hej, hányszor bánták szittya villanását
Duhaj tivornyák pöttöm hősei,
Kik mertek rája nyelvet ölteni,
Legyűrve később népe lázadását!

Ne hidd, utód, hogy hírüket kívánta!
Nagyobb és szentebb párbajokra szánta
E kardot, melyen holtan ring a béke.

Országgló népe sorsát bízta arra,
Míg elérte az ostobák haragja:
Bolondok, bölcsek bús kitüntetése.

KÉZIRATOK

Ím, itt az írás, mely sosem fakulhat,
Mert vérrel írták mindenegy sorát.
Százszor betoldta, százszor húzta át,
Míg izzadozván meglelé az utat

A buja jelzők sűrűje alatt
A mezítelen lényeghez, a maghoz,
Vagy más nevén: az élő gondolathoz,
Amelyre szennynek árnya sem tapad.

És íme: gyöngyöt izzadott a szóból!
Tán rossz író, de nagy írástudó volt,
Ki megsejté az írott szó becsét.

S e mappa, melyet csonka műve tölt ki,
Konok, magányos lelkét úgy megőrzi,
Mint árva gyermek holt szülők szemét.

A SÍR

A domb, mely őrzi százados porát,
Oly meddő, mint a nedves őszi kertek.
A gót fenyők közt vének ténferegnek,
Imitt gyanítva szívesebb hazát.

Nagy, özvegy varjak bódoorognak itt,
És csípős szelek vadlibái húznak,
De ők, a holtak, csöndesen alusznak,
Szemükbe zárva éltök titkait.

Eltűnődöm a fésületlen hanton,
Hívom, s hiába vergődik a hangom,
A földsüket rögzárkai felett.

Mivelhogynem a holtak takarója:
A végtelen tér gyűrűzése óvja
E hunyt napot, e fénylő életet.

VÁSÁRHELY

És ennyi csak: fojtá az ingovány,
Hírét és művét mind gyomrába vette.
Úgy sejtem én: a zivatart szerette.
Ha megjött néha éjsötét lován,

És feldübörgött alatta a tág
Zsindelytető, hát nézdelődni állott,
Megáldva ott a gyomszagú világot
S a benne ringó, terhes almafát.

Nagy, hóhér szelek tépték künt a lombot –
Ő ablakánál állott és mosolygott,
Nem bánva almát, sárba hullt magot.

Hisz ő is, ő is széles szívvel, önként
Engedte hullni kinja szép gyümölcsét,
Pedig csak egyszer virágozhatott.

DOMÁLD

Hogy társtalanul hagyta zsémbes atyja
(Mint élőket a kora-holtak), és
Hogy unta már a meddő szenvedést:
Szülői házát ő is megtagadta,

Ekét fogott, s a nyurga szilvafák
Tunyán tenyésző népéhez butulva,
Törötten nézte, merre tart a durva
És mégis tág és otthonos világ.

Úgy vélte tán, hogy élhetünk, míg élünk,
Mi, emberek egymásból mit sem értünk,
Mert oszthatatlan fájdalom fon át.

Nem értve senkit, senkitől sem értve,
Jaj, honnan volt hát mersze, ihletése
Tanítani, szidni szörnyeteg korát?!

A DÉMON

Ő társául a dühöket fogadta.
Megosztá velük ágyát, asztalát.
S a Démon ellen hergelé hadát,
Ki ért gyümölcsét mindig elragadta,

Ki napja keltét mindig elfedé,
Ma Göttingában bontva szárnyat, aztán
A fénybe tikkadt ős kazáni pusztán
A tikkadt fényből szárnyalván elé.

Átkozta, vitta, tépte azt a Démont,
Míg képe kettős emberarcra bomlott,
Mindkettő drága, bús és büntelen.

Jaj, bölcsnek kellé lennie valóban,
Hogy két halandó értse csak e korban,
És mind a kettő vetélytárs legyen!

UTÓPIA

És gyermekül az ordító magányt,
A hűség fattyú magzatát fogadta.
De új kor álmát oltogatta abba!
Ha majd utóda léssen, valahány

Értelmes gyermek születik a földre;
Amikor majd a szíjas jobbágynépek
Megszállják ezt a zendülő vidéket,
S az úri porta szertehull dörögve;

Ha majd a balga babonák s a hit
Helyett a tudás rőt virágait
Hordozza tiszta homlokán a város:

Csak akkor bukkan lélekre a lélek!
Így hitte mindig. S ugye, most már érted,
Hogy miért maradt holtáig magányos?!

A TETT

Marasztalá a város sárkezevel,
Marasztalá a fürtelem s a gond,
És Démon űzte barna szárnyakon,
De lázas aggyal, lázadó meréssel

Ő gondolá a legnagyobbakat
(És néki ez is merő fájdalom volt),
Amit csak ember valaha kigondolt
A Maros menti zsúptetők alatt

Nem épített. Nem fékezett meg örvényt.
Nem vert hadat. Csak eltörölt egy törvényt,
Egy ősi törvényt – ugye, értitek?

Int és tanít e példa, hogy ne lenne
A törvények közt egy fölösleges se,
Mivelhogy azt az ember sínyle meg.

BÉKE

Ő békületlen, roppant szellemével
Harcos, haragvó hatvan éven át
Az volt, aminek hirdeté magát:
Vad, szenvedő és mondhatatlan éber.

De senki jobban nem szomjazta még
A békülést, a meghitt, jó szerelmet
S az estét, melyben bizton elpihenhet
E kínba roskadt, kései vidék.

Lásd, így van ez: ki hatvan éven át
Ítélté, rőtta, vágta a tunyát,
Ki nem puhult a lázadó haragban:

Nyugalma végett élt csak éberen.
Békét akart– így lett békételen.
És mert beléhalt – így lett halhatatlan.

PROMÉTHEUSZ

Ott boldogolt a csillagok felett,
A jóságos és messzeséges űrben.
Ott boldogolt, ahonnan részegülten
Hull vissza már a lankadt képzelet.

De tüzet hozott, lángoló tüzet,
És tanítá övéit, merre vessék,
Mert gyújtogatni hősi kötelesség,
Míg van a földön kín és rémület!

Prométheuszként, egymagában állott,
De tűrt, de küzdött, alkotott, csatázott,
És helytállt – mintha lánc kötözte volna!

Nem illett jobban Bemhez a vezérség,
Jobban Petőfi sem szerette népét,
Nem tűrte szebben kínzását Dózsa!

DEPRESSZIÓ

Aztán kitört és elborult a szellem,
Mint viharban a tornyok és a fák.
Megtébolyult az otthonos világ.
Nagy, ártó rémek néztek rá meredten,

Bagoly kísérte bársony szárnyakon,
S ő hajszott vadként lesett néha hátra:
Nem állt-e meg a bölcs folyók folyása
A vert aranyként lángoló napon?

Hökkenten állsz, és eltűnődve kérded:
Ő volt bolond, vagy tán inkább az élet?
Mert jaj, aki csak térdre nem borult,

Hogy megfűrössze homlokát a porban,
Ki halhatatlant alkotott e korban:
Mind belehalt vagy beletébolyult!

A HALÁL

És kihűlt szíve műhelye, amelyben
Dühös pörölyként csattogott a gőg.
M megbénultak a fűjtató tüdők.
Acél szemére rozsdá fátyla rebbent,

És három élő vitte sír felé
Hajdan hatalmas, pernye-könnyű testét,
Mely hű kovácsok szeneként esett szét,
Saját tűzébe roskadván belé.

Elásták, mint az életben kifáradt
Öreg lovat, a vészgyanús kutyákat,
S a hunyt szenet, mely titkon még parázslík.

Vagy mint porát a lázadó kovácsnak,
Kitől örökké sanda tört kívántak,
De kardokat kovácsolt mindhalálíg!

GŐG

A legnagyobbak gőgje lüktetett
Szilaj szívében. No, csülökre kapták,
Vakogva nyítták, mérgesen harapták
A jó kutyák s a rongy filiszterek.

Mint csiga szarva: önmagába bújt,
És néma daccal túrte mind a vádat,
Mert rühellé a boldog ostobákat,
A telt hasat s a bérelt honfibút.

Hogy gőgös volt és hirtelen?
De végre Mi más legyen a vert hadak vezére,
De mégis-mégis sejti már, hogy győzött?

Hogy gőgös volt? Hát gőgösek a kertek
S a néma fák, ha társtalan teremnek
Szent magvakat és édes, szép gyümölcsöt?

MESTERSZONETT

m, itt a csont, mely ötven éven át
A tippanós rög mélységében kushadt.
m, itt az írás, mely sosem fakulhat,
í a domb, mely őrzi százados porát.

és ennyi csak: fojtá az ingovány,
í hogy társtalanul hagyta zsémbes atyja,
ő társául a dühöket fogadta,
és gyermekül az ordító magányt.

Marasztalá a város sárkezével,
De békületlen, roppant szellemével
Ott boldogolt a csillagok felett.

Aztán kitört és elborult a szellem,
és kihűlt szíve műhelye, amelyben
A legnagyobbak gőgje lüktetett.

1954)

NOVEMBER

Mint közönyös ködök fogadnak.
A dombok dérlepte falán
Álmos esők dobolnak; halkan
Ébredő visszhang kél az aljban
S az ólmos égbolt hajlatán.

Fázósan remegnek, hajolnak
A szilvafák is. Örömet,
Ujjongva, lángolón bomoltak –
Immár szikáran haldokolnak:
Ott jár, közöttük jár az est.

Nézem a gyér, derengő fényben
Ödöngő, lusta árnyakat.
Borús, visszhangos őszi képek
Borítják el a messzeséget
Annak, ki társtalan marad.

Nem így nekem. Tűnődve nézem
Szendergő hitvesem ölé...
S ha van derű, az rám talál most:
Szeretem benne a világot
S a teljes élet örömét.

(1954)

ÓDA EGY ÚJSZÜLÖTTHÖZ

Derék kislány vagy – olvasom.
A délelőtt már mohón szoptál,
S hogy túl korán ragadtak el:
Két óra hosszat ordítoztál.
– Ember vagy, látom, az bizony!
Hozzám hasonló minden ízed,
Nem hagyván elvitatni azt,
Mi téged jog szerint megillet.

Szemed van. – Lassan megszokod
A sokszínű, derűs világot.
Elnézed majd térségeit,
Aztán mélységét is belátod.
Van két kezed. – Átgúrhatod
Mindazt, mi torz és ferde abból,
S kibonthatod a szunnyadót
A bárdolatlan őszanyagból.

Van lábad is. – Bejárhatod
A nagy és vonzó ismeretlent.
Csak te állj rajta biztosan:
Ne félj, a föld, az rezdületlen.
Dobog a szíved. – Hallhatod,
Mint gyorsul majd szilaj verése,
S mint kergetőzik áramán
Legelső vágyad lüktetése.

Emberből vagy. Határtalan
Az ember, ki belőled válhat.
Enyém vagy. (Szinte nem hiszem!)
Mélyen szeretlek és csodállak.

Emberből vagy. Tökéletes
És büntetlen és illetetlen.
Belőlem lettél – légy te az,
Akivé magam nem lehettem.
(1954)

VÁROSLAKÓK

Különös, különös:
Sárgulnak a nyírek.

Különös, különös:
Ballagó.
Roppant ökörként
Nyáladzik olykor az ősz.

Mérges virágot hajt a mező.
Krizántémdíszbe bújnak a kertek.
Aranyos terhük alatt
Végig az úton
Nagy szekerek nyekeregnek.

Csend van.

Alig egy-egy nesz lobban eléd,
Alig egy illat
(Darázs kivájta fűrtök illata),
Egy szín, egy emlék,
Egy toll a lágoló tarajú
Őszi nap tollazatából.

Nem sok, ugye?
Jaj le, anyámé,
Ugye elszoktál te is
A fénytől?
A hajdan oly puha ölünek ismert
Vidéktől?
A csendtől,
Mindentől, mindentől,
Ami hasonlít
Embert szülő, embert pusztító,
Mélységes, talányos, otthonos
Természet anyánkra.

El bizony, el.
Rendre vetjük le legkedvesebb
Szokásainkat,
Legősbibb
Ősztöneinket, mint ahogy kinőtt és elhasznált
Bőrét levedli a kígyó.

S levetjük végül a testet.

Meghökkensz már, vagy vannak még
Fák a világon
És völgyek
És rézsút záporozó napsugarak,
Halak
És egyszerű állatok
(Társaid egykor),
Vannak még partok
És hajnal és alkony
És évszakok.
Ó, ez a kor!

Itt állunk konok és
Teremtő magányban,
Társaim, s elszakad rendre
Utolsó friss idegünk, amely
Jó volt még köldökszínórnak.

El bizony, el.
Sohasem szívjuk magunkba
Messze vidékek
Ízeit, illatait.
Soha többé az életadó föld
Hallgatóg őszerejét.

(1954)

TÚRTED MA IS...

Túrted ma is az ostobákat.
Hát vajon nemesebb levél?
Sivár legényke! Nézd, a fákon
Sarjad még egynéhány levél;
Nézd, nézd a dombok tikkadt ívén
Még kúsznak holmi fellegek;
Nézd, szemed vakultáig nézzed
A hallgatót, kristály eget –
És embertelen ősmagányból
Fakadjon mindenegy dalod.
Bízzást nyuvasszon meg az élet,
Két nagy dolog tilos tenéked:
Élőt vagy holtat bánthanod.

(1954)

TELEMAKHOSZ

Eredj csak, öreg, kiben egykoron
Hőst láttam, minthogy tulokként levágtál
Párszáz jobb sorsra méltó trósz legényt,
Aki pedig csak otthonuk vigyázták;
Kit leleményes névvel illet és
Magasztal majd az eljövendő század,
Mivel valóban leleményesen
Ölettél nőket és szopós pulyákat;
Ki más perébe verted orrodát
És sátáni, nagy cseleket vetettél,
Meghódítani, porba rontani
A várost, melyet nem te építettél –
Eredj, apám, Odüsszeusz, eredj!
Vidd matrózaid! Lehet, hű cselédek,
De hazatérted óta rémei
A csendre vágyó bús szigetvidéknek.
Zablátlan, vad és korhely öregek.
Hozzád hasonlók – mondod. Lehel. Úgy van
Segítsenek az örök istenek
Az önként vállalt, véghetetlen útban.

Én nem megyek. „A be nem járt világ
Szegélye úgy fut, ahogy üldözöd.”
Ez is igazság – tisztelem tehát,
De százszorosan igaz és örök
Az én hitem, hogy el sem jutsz soha
A varázslatos, néptelen vidékre,
Mivel ahogy csak lábad ráteszed,
Legott elillan illetetlensége.
Amint rálépsz, a be nem járt világ

Helyén a búst és meguntat találod
Járjad tehát, míg minden zugait
Titoktalanná, fénytelenné járod.
Eredj tehát! Utálja azt a föld,
Aki nem tud csak látni és tagadni.
De nem csalódik az, aki merész
Önnön mélysége titkait kutatni.
A legnagyobbat lopja tőled el:
Magát rabolja el az Ismeretlen.
Csak én gazdagszom szüntelen, mivel
Az én mélységem kimeríthetetlen.

Szebb ez a táj, amit csak álmodok.
Hübb alkony száll a képzelt horizontra.
A koholt gálya gyorsabban suhan,
És duzzadóbb az álmodott vitorla.
Az én tengerem kékebb, fényesebb,
És szirénjeim jóval ékeesebbek!
Magamból feshő, édes éneket
Kimondhatatlan lágyan énekelnek.
Az én világom törvény nem köti:
Belőlem támad és belém hal vissza.
Magamba néző, fénytelen szemein
Tulajdon fényem százszorozva issza.

Lökesd csak, öreg, tépett csónakod
A tajtékhányó, kormos óceánra!
Én nem megyek. Én itthon maradok.
Hadd zúgjanak a morajló habok:
Az én népemnek joga van királyra!

(1955)

MUFKÓ

Ti eljövendő emberek,
Kiket elringat még iromba versem,
S belém látjátok ezt a századot,
Amelyben én csak ödögök kiverten;

Kik elbámultok rajtam egykoron,
(Mint elbámultam én is nagyapámon),
Szűk vállamon és rövid hajamon,
És kacagtató, ásatag ruhámon;

Kik ég és föld közé feszült
Csillagsorsosommal megbékéltek végre,
Kik rávigyáztok békaszellemem
Sajogtatóan kettős életére,

Hát tudjátok és emlékezzetek:
Egyvalaki már koromban megértett,
S mert asszony volt és hű és szeretett,
Örök hírét most átadom tinéktek.

(1955)

DAL

Vad, büszke gyermek, önmagam,
Mondd, miért nem alhatol,
Holott előbújt már az éj
A szilvafák alól?

Mért van, hogy bízva ringatod
Ki csontjaidba metsz,
S csak azt esik jól bánatod,
Akit nagyon szeretsz?

És mondd, mivégre innod itt,
Míg harmat hull reád,
A jó megbánás örömét
S az öröm bánatát?

(1955)

EGY LÁDA AGYAG

*Szervátiusz Jenőnek, egykori hadifogolytársamnak,
első és utolsó mesteremnek*

Gondolsz-e néha vissza
A rossz lidércnyomásra?
Tűnődsz-e? Én a múltból
Ma sem vigyázok másra!
Emlékszel még a tájra,
Amelynek bokra sem volt,
S csak egy szökött az égre:
A kétszeres szögesdrót?!

I

El-elnéztük gyakorta
A vörhenyes napot.
Madárként ült az égen,
Kotolt és hallgatott.
És mint a szürke hályog,
Feszült fölénk az éj.
És ránk hunyorgott olykor,
Akár a kis hülyék.

Jaj, iszonyú a vaknak:
Rá sírok éje hull.
Jaj, iszonyúbb a rabnak:
Rá börtönéj borul.
De két tenyérynyi kékség
Betölti még szegényt.
Mi nyomorúbbak voltunk:
Utáltuk már a fényt!

...És szánakozva néztük
A földet, mint vacog.
Szőrét hullatta, vedlett,
Akár az állatok.
Szél vásta gyatra bőrét,
S ha végül is kimarta:
Homok szakadt belőle,
Mint rongy alól a vatta.

Homok, homok, középig!
És homok szállt felette!
És kedvünk egy darabját
Naponta eltemette.
(Mert ez a Glóbus kérge,
És magvából a minta.)
Homok rakódott lassan
Mogorva csontjainkba.

Homok pergett hajunkba,
Hogy ősülőnek lássék,
Homok hullt ételünkbe,
Hogy rossz fogunk levássék,
Homok szitált szemünkbe,
Hogy fényeit lemarja,
Nyakig homokban vágytunk
Az otthoni agyagra.

II

A nedves, rőt agyagra,
Mely zsírosan tapad;
Amely nyűszítve kushad
A döngölők alatt,

És egyszer torz, iszamlós
Alakzat kél belőle,
De máskor nyersen izzik,
Akár a farkas szőre.

Szivály agyagra vágytunk,
Mely minden formát felvesz,
Mit kezünk félve sejt, és
Mit agyunk tudva tervez
Oly hűn, ahogy csak ember
Láthatja a világot...
És oly tisztán, ahogy csak
Kölyökkorában látott.

Szivály agyagra vágytunk,
Agyagra, nem nagyobbra,
Mint akár a legapróbb,
Juhocskák szem golyója,
Mint amennyit egy fecske
Csőrében elviszen,
Oly bolondos kicsinyre,
De nem volt annyi sem.

III

Én nem tudom, hogy akkor,
Mit tettél, merre ástál,
Én nem tudom, hogy merre,
Milyen mélységre szálltál,
De sárra lőttél végül
A homoktengeren.
Ahol teremő kéz van,
A sár is megterem.

Igaz, csupán egy láda
Agyag volt, szürke, hitvány.
De elég, hogy ocsúdjon
A mester és tanítvány!
Felraktuk hát a szobrot,
Amekkorára tellett.
Mindent beléje gyúrtunk,
Mi csak szívünkben rejtett:
A bánatot, mely sorvaszt,
A keservet, mely éget,
A hosszú rettegésből
Kimentett emberséget;
A reményt, amely sarkallt,
De cserbenhagyott folyvást:
A jobb idők reményét,
Az emberi mosolygást.

S ha híja volt a fejnek,
Nem jutva sár elé,
Lehántottuk alulról
Ennen fölöslegét,
Mígnem, akár az álmunk,
Olyanná lett egészen.
Mígnem előttünk állott
Megszólalásra készen.

IV

És akkor – hova, merre?
Kivé legyünk tovább?
Nem volt még annál szörnyebb,
Szörnyebb és ostobább!

Mert az teszi az embert,
Hogy alkot emberül,
És többre, jobbra vágyik,
Betelhetetlenül,

Mert az teszi az embert,
Hogy szomjazik az újra,
Amely ha már elérte
Új titkot szül, s újulva
Csábítja, szólogatja
A hűvös ég alatt.
Vártunk az újra – csakhog
Ismét nem volt agyag.

Nem volt agyag! Szobor volt!
Meredten és hibátlan
Dölyfölt a tiszta Forma
Bevégzett szigorában.
Szívünk szakadt gyümölcse:
Ott állt az ablak mellett.
Bevégzett tett: lebírta
Az eljövendő tettet.

V

És akkor, egyik reggel,
Hogy fölmerült a nap
A végtelen homokból,
S a ferde sugarak
Vörös pászmákká fagytak
A szálló porban, s tiltott
Agyagunk szürke tömbje
Hatalmasan felizzott,
S hogy eleven zsarátja

Versenyre kelt a nappal:

Eléje álltunk ketten
Szorongó áhítattal,
És kést emeltünk rája,
És felszabtuk a testét,
Lerombolván a múltat
Az eljövendő tettért.

Felszabtuk gyermekünket
(Mert az volt), és begyúrva
Újat formáltunk, s azt is
Szétvagtuk újra s újra.
Gyilkoltunk, hogy teremtsünk,
És pörgetett a láz,
És hajszolt a teremtés,
És bénított a gyász.
Emlékszem még egy szemre
(Soká őriztem épen):
Felismerem gyakorta
Szerelmesem szemében.
Emlékezem még egy torzó
Viharzó hajzatára:
Arról ismertem később
Szerelmesem hajára.
S egy homlokra: nem láttam
Hasonlót még soha:
De tán olyan lesz egykor
Utódom homloka.

Jaj, mennyi tiszta sejtés
És mennyi jó tudás!
Jaj, mennyi termő szándék
És mennyi álmodás,
És mennyi öröm hullt szét

És mennyi tiszta bánat,
Még megérett szívünkben
A tudás (és alázat),
Hogy is vagyunk mi, élők,
Menvén az ég alatt:
Minden kincsünk a földön
Egy láda rőt agyag.
Ezt gyúrjuk újra s újra,
És formáljuk felesleg,
Hogy közelébe jussunk
Ama Tökéletesnek.
Ezt romboljuk és gyúrjuk,
És mutatjuk, hogy lássák,
Míg végül ezt a láda
Göröngyöt is elássák,
És nem marad nyomunkban
Csak végtelen igyekvés,
A teljes élet vágya,
Az örök újakezdés,
Néhány korán lerontott
Szobor, s a föld alatt
Növények humuszául
Egy láda rőt agyag.

Hogy ez a láda rög, mely
A mélybe száll velünk
Széthulló, pusztá testünk,
Egyetlen életünk.

(1955)

CSILLAGFÉNYBEN

Nagyon szelíd, nagyon bölcs és nagyon késő már az este.
Nyújtózik az öreg Maros fodrozódó, lusta teste.
Nincsen mozgás, se mocorgás, hacsak nem a félhold görbe
Ringása a vízben, ahol kicsihalak ússzák körbe,
Hacsak nem az ökrök szussza, akik hazaballagóban
Nyakuk nyújtva iddogálnak még a nádas tocsogóban...
Úgy nyomják a vízre orruk, mint a reves, buta fűzfák,
Hinnéd, hogy a mélybe hullott csillagokat mind kiisszák,
Képeit a morgolódo Medvéknek és Göncölöknek,
Kik az Űrben bonthatatlan törvényük szerint pörögnek.

Tekerőzve nyújtózik a föld alá a lágy gyökérzet,
Föld alá, hol csukott szemmel aluszik az őstörténet.
Alusznak az őstengerek porladozó őscsigái,
Kerek kagylók, bús a rákok szertemálló porcikái,
Páfrányok és mamutok és hűvös hullók, és a sorban
Legfelül (a kéreg alatt) valamennyi őszám csontja.

Lám a világ! Egyetlenegy pillantásba fogja szemem.
Fölöttem a csillagok, és alattam a történelem.
Fölöttem, a fejem körül, csillagövek, és alattam
Múlt, amiből sarjadok, és ami visszahozhatatlan.

Ember, aki immár minden hiúságot levetkőzött:
Állok itt a lázas idők és a hűvös egek között.

Nem lelhetek otthonomra sem alattam, sem fölöttem,
Hacsak nem a bürokszagú bolyhos éjben – körülöttem,
Hacsak nem az emberek közt, akiből a jövő kinő,
Kiket konok társaimul jelölt ki az örök idő,
S akik között megállhatok felviharzó álmaimmal,
Nevelni a történelmet többel, mint a csontjaimmal!

(1955)

HALÁSZÉNEK

Túl, a kerek dombok felett kigyúlt már az égi sáfrány.
Végigömlik, -nyújtózik a parton és a Maros hátán.
Úgy dereng a mélyvíz, mint a gyermek szeme lefekvéskor.
Csak a parti sás tövében gyűrűzik és bugyborékol.
Csak ott csobban nagyokat, a vízre hajló fűzek alatt,
Ahol esti lakomájuk vadásszák a fürge halak.

Szél se rebben. Fehér törzsű nyírek álldogálnak körben.
Kusza rajzuk lent a vízben megszépül, mint a tükörben.
Fanyar illat lengi őket körül, mert a partok hosszán
Mentafűre hull a harmat, s virágzik a vadboroszlán.

Csend van. Csak egy pergőréce vesződik még túl a sással,
S kiált fel a siket égre fájdalmas panaszkodással.
Csend van, és én el-elnézem, amint néha idevillan
A csavargó utak mellől egy-egy lámpa, egy-egy villany...
Elnézem a buborékot, amelyet a mélyvíz kivet,
Eltűnődve, hosszan nézem magát is a hűvös vizet,
Amely örökké csak egy és mégis más, amelybe kétszer
Be se léphetsz, s mégis eltölt örömmel és örökléttel.

Üres parton nyújtózik a végtelen csend és melegség.
Bizony-bizony nem valami sokan vártuk be az estét!
Jártak itt, míg örködött a sárga tollú, tarajos Nap,
Jártak itt és halászgattak, hanem aztán elporoztak.
Hányan jöttek, míg az égen el nem komorult a kékség,
Azt hívné, hogy egy csapásra megnyílik nekik a mélység!
Szép, ragasztott bambuszokkal csapkodták a póre Marost,
Kishalakkal dicsekedtek, s vihar jöttén nagyhamarost
Indultak is hazafelé, ki egy kedves nőhöz bújni,
Ki a motyót bementeni, ki borozni, ki aludni.

Hogy nyüzsögtek! Lám azóta nehéz már a ruha rajtunk!
Jaj, azóta, barátaim, be kevesen is maradtunk!
Csak azok, kik nem tágitunk, hogyha nagyidő is hull ránk,
Kik ezért és ebből élünk, kik enélkül elpusztulnánk;
Azok, akik nem mulatni jöttünk, kiknek ez az élet:
Vigyázni a vizet, amely olyan mély, akár a lélek,
Akik nem tudunk aludni, s egyből isszuk ki az eget,
Akik konok akarással kotorjuk a mélységeket,
Kotorjuk a gübbenőket, melyek vannak és alusznak,
S amelyekben titokzatos, világító halak úsznak.

De ha feljön majd a hold, a sziporkázó egek alatt,
Meglássátok, meglássátok, kifogjuk a csodahalat!

(1955)

ŐRIZLEK

El-eltűnődöm: mi béklyózza szárnyam?
Mi kötözött le melléd, ifjú ölyvként,
Hogy sebet osszak és szerezzek önként,
S megüljek itt, habár repülni vágytam?

És tűnődöm: mért finomul örömmé,
Ha kileshetem kínjait sebednek?
Sőt, hogyha karmod szívemen sebez meg,
Mi boldogít még úgy is, mindörökké?

Tán hű szemed? Tán hallgatag magányod?
Tán gyermekünk? Tán ékes ifjúságod?
Vagy csóкод, mellyel föl nem érhet semmi?

Vagy tán az önzés férfias csapása,
Hogy senki másnak ne lehess a társa?
Mert ezt, jaj, ezt nem tudnám elviselni!

(1955)

SZERELEM

Gyakorta elhagytak, s te roppant
Szíveddel mégis egyre adtál.
Huszonhat év loholt nyomodban.
Csoda, hogy megmaradtál.

S most abból a tömérdek tévedésből,
Mít alig győztél szívedben botozni,
Valami ős és egyszerű igazság
Indul kibontakozni.

Lásd, így van ez: a száguldó szelekhez
El-elmaradván – hűtlenek a kertek.
A férfi megy és nézdelődik, aztán
Megáll egy nyárfa mellett.

(1955)

ŐSZI FÁK

Az éj növekszik. Rövidül a nappal.
Fél hat. Korán lesz lámpát gyújtanom.
Bújj ide mellém, ejtsd kezed öledbe,
Pihenj, testvérkém. Alusznak a tárgyak:
Aludj te is. Vagy csendesen, tűnődve
Nézz ki az ablakon.

Látod,
Az odakinti nedves-bús világot
Mint járja be a lompos őszi szél?
(Így suttog az, ki titkokat beszél.)
S a kék esőket,
Mint paskolják a bőrig ázott földet?
S az emberek
Félszeg, magányos árnyait,
Amint fázósan, szótlanul
Ödöngenek?!
Kabátosán,
Magányosan.
Minthogy ilyenkor, ősszel, kicsit mindenki fázós
És társtalan.

Jönnek,
Meg-megtorpannak, intenek, tűnődnek,
Oly búsán, mintha bűn nyűgözné őket,
Vagy holmi sanda álom;
És olyan szégyentelenül,
Minthogyha egyes-egyedül
Volnának a világon.

Siralom rájuk nézni is,
Mégis azt mondanám, hogy
Ne bánkódj!
Mert lásd, bármennyi is a gondunk és bajunk,
Hozzájuk képest valahogy
Mégiscsak megvagyunk.
Ezenfölül gondold meg azt is bölcsen:
Nem épp olyan reményszegettek ők sem.
Behordták már a gyümölcsöket. Tiszta,
Szép búzát öntöttek hombáraikba.
A mustból
Hasas hordókban nekik forr az újbor,
S nekik növekszenek
Titkos fájdalmuk messzire sikoltva
A gyermekek.

Csak tudod, az ősz, ez a vén vajákos
Zárja magukba őket,
A didergőket,
Messzire menőket,
Ez sápasztja a földet,
Ez zúdítja alá a kék esőket,
És mindenre, ami csak gond és bánat,
Ő most a magyarázat.

A rémítő,
Komisz idő.
Az évszak, amely bánatot esőz.
Az ősz.

De megállj, hiszen nemcsak ezt a tépett,
Kókadt vidéket
Szerettem volna megmutatni néked,
Amely úgy búsul magába omolva,

Megfekettedve, haldokolva,
Mintha méregbe mártogatták volna.
Nem épp csak ezt a pár iromba árnyat,
Nem is csak azt, amit mindenki láthat,
Hanem amott, a meggyötört,
Elázott és elaggott föld
Magasba szökkent lányait:
A fákat.

Igen, a fákat.

Merthogy a tunyán növekvő növények,
Annak, ki érti sejtelmes szavuk,
Titokzatos jelképeikkel
Többet mondanak el az emberekről,
Mint akár önmaguk.

A fákat.
Szóval a fákat,
Melyeket a falánk ősz
Csak nemrégén szedett meg,
S most átázott kérgükben
Gőzölve dideregnek;
Amelyek
A rájuk rontó szélben
Fázva görnyednek kétrét,
Aztán magasba szökve
Vetítik a felhőkre
Fekete ágaiknak szeszélyes szövedékét.
Felsarjadásuk helyén
Csöndes hűséggel állnak.
Csöndes hűséggel állnak,
Hajlonganak és fáznak.

Becsüld meg őket, kedves:
Jaj, hány szilaj viharak,
Hány ősznek és keserves
Tavasznak kellett beléjük botolni,
Míg ilyen szépen megtanultak
Meghajolni!

Hanem olykor,
Ha fényes éj borul nagynéha rájuk,
Törzsük megifjul, gyökérzetük mélyen
Markol az őstalajba,
És csillagok övezik koronájuk.

Törzsük ilyenkor messzire világol,
És könnyeznek a boldogságtól,
És lombjuk csendesen remeg.
Olyanok éppen, mint az emberek.

Őket akartam, látod, megmutatni,
Mert ők azok, akik a földalatti,
Ősidők óta rejtett kincseket
Nesztelen, konok életükkel végre
Felbúvölik a fényre.

Míg élnek,
Alkotnak, nem henyélnek.
S míg alkotnak, csak addig élnek.
Sorsuk így rendeli.
Nem tudnak nem teremteni.
Működik folyvást törzsük, koronájuk,
S ha megpihennek – az már a haláluk.

Dicsérje más a póre csúcsokat,
Melyek nevetve dacolnak a durva
Széllel, és soha meg nem hajlanak,
De gazdagságuk elrejtik magukba.
Mi, kedvesem, dicsérjük őket,
A didergőket, Földre görnyedőket,
Kik meghajolnak minden kicsi szélnek,
De teremnek, de alkotnak, de élnek.

Ott állnak, látod, csendesen, a parkban.
Térdig avarban,
A gőzölgő, nedves padok felett,
„Melyekre már leülni sem lehet”,
Mindegyik egymagában áll,
Egymagában, akár az ember,
Ha rátör a halál,
Akar a tenger
Ijedt úszója, akár a november
Magányos ödöngője lent a téren.

Takarójuk a csend és a szemérem.
Ott állanak szegényesen,
Cseppet sem ünnepélyesen,
Ma még avarban, holnap már a hóban.

Ilyenkor látni, milyenek valóban!

Ilyenkor ősszel,
Mikor meghozták már gyümölcsüket,
S ruhájuk is ledobták;
Mikor mezítlenek,
Külön dereng fel minden kicsiny águk,
És megmutatják kedves csúnyaságuk.

Elnézem őket kunt, a szürkülő,
Hatalmas ég alatt.
Olyanok, mint a terhes asszonyok,
Mint akár te magad,
Miről a lázas és küzdelmes élet
Már-már lehántott minden büszkeséget,
Lányos szépséget,
Lombot, virágot, minden ékességet,
De hű mosoly bujkál szemedben,
Ha néha rám veted,
S nem szégyelled gyümölcshozásban
Megcsúnyult testedet.

Ilyenek ők is.
Csakhogy magányosak.
Egyedül néznek fájdalmukkal szembe.
Ha meghajolnak, azt is egy ütemre:
Nem bújhatnak egymáshoz percre sem.

Bújj ide mellém. Ejtsd kezéd öledbe,
Jajong a szél, és közel már az este,
Aludjunk, kedvesem.

(1956)

A FOLYÓ

KEZDETEK

I

Mindenki született valahol.
Mindenki: ember és állat.
Mindenki fel tudja kutatni hazáját,
Az egykori házat,
A vízmosást, a barlangot, az odvat,
Vagy hogyha ólban született, az ólat,
Ahol először rémítette fintor,
Először sírt és sikoltott a kintől
(Melyet nem ért és meg nem oszthat senki),
S ahová mindig visszatérhet
Megpihenni.

Megvan a hely.
Jöhetett közben árvíz,
Földindulás vagy pusztulás,
És eltelhetett százezer esztendő.

Megvan a hely:
A földgömb arra mutató sugara.
Igen, a hely, az nem veszendő.

Nézd, a szelíd növények
Halálukig ott élnek,
Ott hajlik törzsük, ott ropog,
Ott állnak rendületlenül,
Mint holmi emlékoszlopok,
Ahol felnőttek, ahol megszülettek.
Hol szüleik is éltek és szerettek.

És született, és van szülőházaja
Minden élőknek a föld kerekén.
Mind elmehet és rámutathat: itt van.

De hol születtem én?

II

Ki tudja, hol születtem én?
Hol csillog és ragyog
Az a legelső habfodor,
Amely már én vagyok?

Ki tudja, hol a táj,
Ahol elég okot talál
A bámulatra méltó emberelme,
Hogy azt, mi voltaképpen megbonthatatlan volna,
Fogalmi határán apróra darabolja,
Mi teljes volna, részletekre messe,
És indulásom végre megkeresse?

Hol az a pont?

Kihallgatom gyakorta
Okoskodását jámbor embereknek,
Kik ábrándos kedvükben
A parton ténferegnek,
Nagyokat kortyolnak az éjből,
És azt vitatják boldogan,
Hol végződik be a patak,
És hol kezdődik a folyam.

Hol az a pont?

Hol hajlong az a fűzfa,
Amely alatt
Megoszthatatlan vizem már folyóvíz,
És rajta folyóhab a hab?
„Hol a folyó beforrt köldöksebe?
Hol a végtelen közepe?
Hol az a pont?”

Így tűnődnek botolva, bandukolva,
De nem hallottam egyszer is,
Hogy elunták vagy megegyeztek volna.
Egyszer a Híd, másszor a Komp a kezdet,
És máskor újra más.
Locsogásukra szívem megpihen,
Mélyem kitisztul, és vizem
A forrástól a tengerig
Egyetlen kacagás.

Egyetlen kacagás:
A halhatatlan élet kacagása
Azokon, akik vermeikbe esnek,
És elhatárolt dolgokat keresnek
A szerteúgó, -áradó világban,
Azokon, akik gyermekként mulatnak
A bölcs észszet részletekre szedve.
Akik emberi fogalmakat húznak
Az embertelen természetre.

III

Ott zeng örökös kacagásom
A kavicsok között, a barna földön,
A parti fűzeken, a sáson,

A számlálatlan vízmosáson,
És néha mégis eltűnődöm:

- Minek kutatják kezdetem?
- Mivégre fontos az, hogy helyhez kössék?
- Mit jelenti nekik a „minőség”?
- Mi okból vélik, amit vélnek?
- Mi szerint élnek és ítélnék?

És olykor,
Egy-egy tűnődő reggelen,
Ha letördelvén szarvait a holdnak,
Nagy fényrózsákat izzít a kelő nap,
Fel-felsugárzik bennem is
A sejtelem.
S ha felkapaszkodik
A nagy és csendes égre:
Énbennem is magasra hág
Elmék és ítéletük
Különös bölcsessége.

Mert látom én:
Hogy köldököm kitapintható,
Egyetlen ismervük
A Nagyság.

Mert látom én:
Ha azt kutatják lázasan,
Hol válik ki a folyó a patakból:
A Nagyság kezdetét keresik akkor.

S ha eltöprengnek kezdetem felett:
A Nagyság hajnalán töprengenek.

Így van:

Nincs szülőföldem, otthonom.

Nem mutathatok rá, hogy lássák.

Ott kezdődöm, ahol a Nagyság,

Ahol a Másság.

Így van:

A forrástól a tengerig

Egyazon víz fut ős mélységeimben,

És felszínemen egyazon habok,

S mégis az okos embereknek,

Kik felapróznak, s aztán elmerengnek

Tulajdon zagy vaságukon,

Én a Nagyság vagyok.

ÉLŐK ÉS HOLTAK

I

Két partomon,
Alant a széles völgyben,
És fent a dombokon,
És mindenütt, amerre csak vizem
A porhanyós talajban szerteszéled:
Csodálatosmód sarjad és növekszik
Az élet.

Nemcsak a nagy, villózó nyárfák,
Melyek ezüst fegyverzetükben
A vizek hömpölyét vigyázzák!
Nem is csupán a füzek tompa
Törzsöke, kékesszürke lombja,
Mely szomjúhozva hajlik a habokra!
Nemcsak a villogó, kaszás
Levelű nyurga sás;
Nem is csupán a nyírfa ága,
Sem a haragvó káka
Bársonyos barna buzogánya,
Hanem ők is: az illatos füvek,
Amelyeken (mint holmi nagy rovar)
Megült a szürkület:
A kakukkfű, a vadmenta, a sárga
Gabonafélék nagy családjá,
Sőt még a bürkök is,
Az ezerszigonyú csalánok,
A bojtortján és a samártövis,
Az ürmök, rózsák és harangvirágok!

Mindez énhozzám tartozik.
Belőlem él, táplálkozik.
Belőlem szívja nedveit
A gyámoltalan és szelíd növényzet.
Engem kutat a vakondok gyökérzet.

Fák és füvek,
S az állatok, melyek befalják őket,
Sőt azok is, melyek viszont befalják
A jámborabb növényevőket,
Le egészen a legalsó körig,
Belőlem hízik, töltözik
Az elevenek minden rendje.
Bűvölten hajlanak vizemre,
Bújnak szívemre,
Mind anyjukhoz a csecsszopó pulyák.

Vagyok a kezdet és enyészet,
Egymagam vagyok a költészet,
Énnélkülem sivár a nagyvilág.

II

S ezeket még csak bal kezemben tartom!
Ezek még kívül tenyésznek,
A parton,
Külön életük oldván és bogozván.
Ezek csak akkor tülekszenek hozzám,
Ha már kiszikkadt némelyiknek nedve,
Ha szomszjúhoznaq éltető vizemre.

De bennem,
Fájdalmas mélységemben,
A kövek és a gyökerek között,
A gübbenőkből felkavargó habban,
Vagy odalent,
A felkavarhatatlan, mély iszapban,
Ahová csillagfény nem ér soha,
S ahol a napvilág is elenyészik,
A kintinél is csodálatosabb
Élet tenyészik.

Különös bogarak,
Csibor és csik és más tekergő férgek!
És villanó halak,
Egész sereg, egész tenyészet!

A hegyek közt a pér s a pisztráng,
Odébb az őn s a fűrge márna,
A rút sügér és a torkos balin,
S egészen lent, a síkvidéken,
A ponty arany páncélzatában.
A csupasz testű, bajszos harcsanép;
Nagy csőrű, dühös csukák és cselék,
S ki tudja, még hányféle hal
Tanyázik bennem nagy sereggel.

Az ám menet, ha felvonulnak reggel!

Hát a tűzhasú békák
Üres kocsányszemükkel!
Hát még a sok kövér rák,
Amelyek zölden és acéloskéken,
Páncélos hernyótalpakon
Csörtetnek a fenéken!

A kagylók és az álcák és a pondrók!
A csicsonkázó vízipókok!
A moszatok, melyek fehér vizem
Megzöldítik, vagy rőt-re bíborozzák!
S a holtágban a vízirózsák,
Ezek a nagy, fehér asszonyvirágok,
Melyeknek lába mély iszapban ázik,
S amelyekben a romlás
Ős szépsége virágzik.

Mindezek élnek és nyüzsögnek,
És mindnek vágya van,
S ha megéheznek olykor,
Gyilkolnak gáncstalan.
Egymás halálán híznak,
Petéznek, bíznak,
Rágnak, tülekszenek,
Úgy, hogy nemegyszer magam is
Elszörnyedek,
Hogy micsoda harc viharzik vizemben!
Micsoda szörnyek lakoznak szívemben!
Mennyi szépség és mennyi torzság!
Együtt van bennem az egész valóság!

Micsoda háború,
S a háborúban mennyi szomorú
Kudarc, halál és mennyi tetszhalál van!

Ember, ki itt állsz vizslató szemekkel,
S reméled, hogy belém,
Világít majd a reggel,
Ne várd, ne kérd, hogy mélységem kitarjam!

Ne várd, ne kérd, hogy kitárjam szívem,
Bár van ebben a harcban
Valami hősi fenség.
Az, hogy akármilyen vad is,
Bármilyen szilaj és hamis:
Nem cél e harc.
E harc csak kénytelenség!

III

Ezek tehát az élők voltak.
De őmellettük ott vannak a holtak.
Halottaim, kik egykoron
Benépesítették gyermekkorom,
S kedvesek voltak és egyetlenegyek,
Noha a maiaknál
Korántsem szelídebbek
– És most kinyúltak nyelvüket harapva.
– És most behulltak állig az iszapba.

És bomlanak.
Pusztulnak.
Molekulákra hullnak,
Úgy, hogy medremben, le a fővényig
Egyetemes, nagy rothadás folyik.
Örök, nagy rothadás,
Mely testüket ezer szilánkra szedve
Szétmossa görcs parányaik,
Míg ott himbálnak együvé keverve,
Nem ölve többé, nem szeretve,
A mélyben.

Lágyan fürösztöm őket és becézem.

Mert ők az én szívemnek minden álma.
Egy kincsem van: a halottak világa.
Hisz abból, aki förtelmes iszappá,
Búzölgő sárrá, zöld mocsokká érett,
Abból sarjad fel bennem újra s újra
Az élet.

Külön-külön is gyakran felidézem
A semmivé levőket.
Emlékezem,
Gyakran emlékezem,
Hanem idővel elfelejtem őket,
S kiket agyag vagy szíjas föld borít,
Előmosom mások halottait.

Mészvázaz őscsigákat.
Csigavonalas vén medáliákat.
Egy-egy kagylót, egy-egy öreg fogat,
Különös, régi csontokat,
Sőt olykor koporsókat is,
Melyeket meddő magként
A leghitványabb földbe vetnek.

Titokzatos és drága terhüket
Visszaadom az eleven életnek.

Így van.
És jó, hogy így van.
Ha áldott vagyok, ezért vagyok áldott.
Magamba gyűjtöm az egész világot,
S korhasztom, gyúrom, hogy élő legyen.
Hogy teljes legyen a történelem!

FORMÁK ÉS SZAKASZOK

I

Víz vagyok én!
Lustán görögnek
(Teknőm hibátlan töltve ki)
Parányaim: a görbe térnek
Megsűrűsödött cseppjei.
Görögnek, futnak, minden mélyedésbe
És minden résbe
Komótosan belehatolván.

Merthogy medremnek van ugyan,
De nékem nincsen formám!

Minden sarokhoz, kőhöz és gyökérhez
Meghitten simulok. A legidétlenebb
Formákban sem feszengek,
Nem fájok és nem búsulok,

Mivel a meddő szikla dolga,
Hogy merev formáját megóvjá,
És helytálljon,
Hősként hasadva szét.

A bölcs víz megbúvik (ha kell, a sárban!)
Gazdagszik másokért, magában,
Enged, terem, és éli életét.

De olykor,
Ha megjönnek a csikorgó telek,
Ha megsápadnak fényei a holdnak,
És szívtelenül fémlik a kelő nap:
Magam is megkeményedek.

Konokul nézek akkor a világba.
S nem hajlok – Inkább hasadok szilánkra!
Akkor páncélt ölt álmodó vizem,
S ha rajtaütnek: kardot és szuronyt ránt.
Rideg leszek, s fehér, akár a gyémánt.
És nem csupán azért, hogy megjelentsem
Dacom s erőm, de hogy melegbe mentsem
A mélységemben alvó életet!

Mert erre vágyik minden a világon!
Én is melegre, békülésre vágyom,
És hódolatra mindenkifelett!

És hogyha odalett a tél,
A nyurga szél bolondosán beszél,
S a nap, az ifjú és csodálatos nap
Szerelmesen ragyog,
Ha lefutottak már a nagy vizek,
És egyre későbbek az esték:
Betölt az ismerős melegség,
S a híg azúrnál is könnyebb vagyok.

Villogva tekintek ilyenkor
A csendes égre fel.

Megújulok,
Mélyem letisztul,
Páráim kéken szállnak a magasba,
És vizem énekel:

PÁRASZONETT

Folyó vagyok. Thalészi őselem:
Víz. Széles medrem hömpölyögve járom.
Ma még teknője szabja meg határom,
De holnap azt is sárrá tördelem.

Ha szél fodrozza sima tükröm, és
Széthull a kékség tiszta végtelenje:
Tudom, hogy úgyis elcsitul, s vizembe
Új szikrát olt a termő szenvedés.

Szél és kövek csak gazdagabbá gyúrnak,
Tükrömben fájó képek domborulnak,
S az ittasuk nap forró mágnesarca.

S kit eddig csak saját mélysége vonzott:
Betöltve most a teljes horizontot,
Ujjongva szállok egyre magasabbra.

II

Forma vagyok, de mert folyó – formátlan.
Örök vagyok – de mindig-újra más!
Vagyok az állandóság,
S benne a változás.
Vagyok a változás állandósága,
Eleven folt a föld halott szemén.

Ki tudja, jaj, ki tudja,
Hogy ki vagyok,
És hogy ki voltam én?

Folyvást zúgok és áradok.
Bontom és építem a partom.
Mivel futnom kell, És haladnom.
– Hová? Valami cél felé?
– Nem ám – csupán a vég felé.

S nem mondom célnak ezt sem:
Ezt a véget,
Mert nem ismer célt a természet.
Talán annyit sem mondhatok,
Hogy haladok,
Hisz ebben titkosan már benne volna
Az, hogy „előre”.
S a természetben nincs „előre”, mert
Nem gondol az sem múltra, sem jövőre.

„Cél”, „értelem” és „akarás”,
„Igyekvés”, „haladás” –
Mindezt az emberélet
Iromba folyamában
A tudós emberész találta ki.

A természet VAN,
S ez elég neki.

S mégis:
Mozgok és áradok,
S mégis:
Dühödten vágok a mezőknek.

Miér?

Mivelhogy hátulról meggyültek
Parányaim – és löknek.

És a magamból támadó lökésre
– Áttörhetetlen, örök-bús szabályt –
Tapogatózom és megyek,
Amerre nincsen akadály:
Lefelé, lefelé,
Az egybegyűjtő óceán felé.

Ilyen vagyok.
Ilyenné gyúrt
Talányos építőm: a múlt.
Mert minden pontomon,
Mely tódulásból született,
S maga is teremt és temet
Továbbfeszítve és tódulva:
A múltam kapcsolódik újra s újra.

Ezt éneklik a morajló habok.

Ki vagyok én?
Saját múltam vagyok.
Saját múltam, s a teljes Minden múltja!

Hallgass hát végig türelemmel,
S fogadd el furcsa tanításom, ember,
Igazságul és menedékül:

Hiába érvek és viták,
Egy bizonyos van: a világ
Nem előre halad,
Hanem hátulról épül!

III

Hátulról bizony!
Ahogy a hegyekben
Ezernyi erem felszakad s folyik,
S ahogy a domborzat megült a tájon,
Abban már titkosan
Bennefoglaltatik
Egész pályám, egész folyásom.

Fent a hegyekben van gyökérezetem:
Messzire ágazó
Ezer hajszál-patak!
Sustorogva és csengve zajlanak.
Egyik locsog, másik nevet,
Átugrálják a köveket,
És időnként,
Ha zápor veri oldalát
Az álmodó havasnak:
Hatalmas patáliát csapnak.

Később is úgy futok, hogy abban
Benne zsibong valami vad
És játékos varázs.
– Ez a gyökér.
Ez a felső folyás.

Aztán a törzs,
Az állatokként alvó
Kerek dombok között,
Amelyekre az alkony
Fényrózsát ötvözött.

Ezüstpikkelyű sűgók
Az édesvízű csendesek alatt,
Melyekre borzas fűzek hajlanak,
S melyekben néha-néha
Már ott búvik a Mélység.
Csupa méltóság vagyok itt s kevélység.
Higgadtabb már vérem, vizem,
Nem árad meg, csak nagy néha, tavaszkor.

De barmokat és köveket
És tövestől kitépett fákat
És házakat sodrok magammal akkor!

Később is úgy futok, hogy abban
Van valami erőt adó,
Meghitt és férfias varázs.
– Mert ez a törzs.
A középső folyás.

És végül a lapos lapályon
A törzs után a lomb,
Mely mindent, amit magammal cipeltem,
Lerak, kibont.
Itt hozom meg végső gyümölcsöm,
Itt, a tenyésző nádasok között
Talál reám a megnyugvás, a béke.
A sokat vétett öregek
Nagy, megbocsátó bölcsessége.

Itt, hol ezernyi ágat oldva
(Utódaimba folytatódva)
A különös jövőbe tartok,
S lemorzsolódik rólam a kevélység:

Itt komótosan elheverek végre,
Vizem, higany tükörként tűz az égre,
S maga vagyok a csend,
A Mélység.

S e mélységben
A bölcsesség búvik meg:
A hallgatás.
Mert ez a lomb: a delta:
Ez az alsó folyás.

Így tagozódom hármasan
A Glóbus kérgén eltolódó szint,
A szelíd fák szerkezete
S az emberélet szakai szerint.
Így fejlődik a csecsemő patakból
Gyermekkor, férfikor és aggkor,
Így csitítgatom vizem érverését,
Így hódít bennem fokként a mélység.

És mindez
Egyszerre adatott nekem.
Mindezt egyszerre viselem,
Egyszerre szívom hármójuk szeszét.
Mert én vagyok a boldog, ki megértem,
S egyazon szívvel, egy időben élem
Az emberiség teljes életét.

EPILÓGUS

Így van bizony:
Saját erőmből,
Saját törvényem szerint élek.
Motorjaim: az előzmények.

A cél s az értelem
Merőben idegen nekem.
Merőben idegen
Az, hogy halált vagy újulást,
Hogy örömet vagy bánatot szerezzek.
Egyszóval, hogy akármit is,
De akármit is elvégezzek!

Erős vagyok, teljes vagyok,
Mit sem köszönhetek,
Semmit sem adhatok.
(S ha mégis adnék, bizony azt
Nagy vétek volna Tettnek hinned.)
S mégis
Valami rémes és csodálatos
Eredménye van működéseimnek.

Mert amerre csak járok:
Bomlasztok, rágok.
Szétpattintom a sziklát,
A fémeket feloldom,
Elkorhasztom a szolga életet.
Levásom végül magukat
A roppant hegyeket.
Szondákat tágítok a földgolyó sarába,
S mindezt lehordom,
Le, az óceánba,

Amíg csak teljes és hibátlan gömbbé,
Kopasz tekévé nem kovácsolom,
Amíg rücsök se, ránc se marad többé
A földgolyón,
Míg úgy nem áll,
Ahogy kezdeti szépségében állott,

Hogy aztán lassan-lassan
Vékony rétegben elborítsam,
Hogy végre-végre meghódítsam
A világot!

(1956)

MOGORVA TENGER

A PALACK

Én ismerem a tengert. Hányszor hevertem el
Zöld partjain, hol ittas rovarak szárnya zizzen!
Hányszor néztem fölötte a futó felleget,
S a surranó sirályok árnyát a szürke vízben!
Derengő köd homályán hunyorgott fönt a nap.
A lompos víz elomlott magába hullva, resten.
Feküdtem ott az álmos, hatalmas ég alatt,
S egy távozó vitorlás szelíd futását lestem.
És lestem szívszorongva, hogy tán az új dagály
(Mely roncsokat dobál ki, és hord ismét magával)
Meghozza végre mégis az évek óta várt
Titokzatos palackot egy lélek sóhajával.

Lestem, naponta lestem... És testvérül fogadtam
Tengert, vihart, vitorlást, sirályt és lusta felhőt.
Lestem, naponta lestem a megváltó palackot,
Mely engem hív sikoltva. És nem jött soha. Nem jött

SIRÁLYOK

Ha szél borzolta reggel a végtelen vizet,
És hullámok szaladtak egymás nyomába hágva;
Ha ostromolt erődként morajlott lenn a part,
Mert ostromló seregként zúdultak rá a gátra;
Ha sós habok ömöltek a lágy, redős fővényre,
Örökké újra, s újra, percig sem ülve veszteg;
Ha illatozni kezdett a szélgyötörte hanga,
A sirályok is bomlott, különös táncba kezdtek.

Föl és le; körbe s vissza; nagy gomollyá verődve,
Majd szétszóródva ismét és egybegyűlve másutt.
Nem, sohasem felejttem, szívemben él örökké
Egymást kiáltó hangjuk, rémült sikoltozásuk.

IDEGENSÉG

A mélységes öbölben, a hűvös víz alatt
Aludt Atlantisz álmos, nagy, néptelen világa.
Se moszatok, se algák, se villanó halak.
Félős, csodálatos volt a vizek pusztasága.
Ha arra is vetődött egy-egy bámész polip,
Egy-egy puhány medúza, egy-egy iromba fereg,
Ha tán sodort is arra egy egy-élőt a víz:
Vagy menekült azonnal, vagy odapusztult végleg.
... Mivel a parti sás közt, a tömpe füzek alján,
Majd fényt csillantva hátán, majd zöld árnyékba tűnve,
Hamar futó folyócska keverte édes árját
Az óriási nagyba, a tiszta keserűbe.

Édesnek keserű volt és keserűnek édes:
Különös volt a mélyvíz, szokatlan volt a hab.
Ilyen volt ott a part is: ember nem lakta, kétes,
Túl kötött a szabadnak, a rabnak túl szabad.

ÉSZAKI FÉNY

A néptelen vidéket fájdalmas, nagy komolyság,
Határtalan komorság itatta át meg át.
A gyűrűző vizekben soha, egy ritka percre
Sem láttuk felragyogni az égbolt mosolyát.
Észak fagyott magánya áradt a sós habokból,
Minthogyha lent, a parton, ember feküdne halva,
És fénytelen, homályos szemében tükröződnék
A mozdulatlan égbolt iszonytató nyugalma.

De egyszer, egyik éjjel fölizzott még a tenger!
Végigvillózott rajta, hogy minden ember lássa,
A jeges sarki éjfél különös, tiszta fénye,
Az ős magány, a nagyság hibátlan ragyogása.

FÉLELEM

Egy-egy torony, néhány fa (vagy inkább csak az árnya),
Egy-egy tengődő cserje (ágán kövér köd ül),
Egy-egy viskó s az Ember tengert lebíró gátja
Szegélyzi ott az álmos vizet körös-körül.
A partba nyúló öblöt komótosan henyélő,
Fájdalmas, messze dombok fogják szelíd keretbe.
Nem sejtené az ember, hogy ez a kis, komor tó
Betorkollik a roppant Atlanti végtelenbe.

Öreg halászok mondták, hogy parttalan morajló
Szabad vizekre bukkan, ha délre tart az ember.
S ott bíborán hanyatlik alá a fátyolos nap,
És ott a teljes éggel ölelkezik a tenger.

„Egy óra járás, nem több. Indulj, beteg fiúcska,
Szívd meg poros tüdődet a kunt fúvó szelekből.”
Nem mentem. Visszatartott egy fűz szelíd varázsa,
S a véges ember félsze a sajgó végtelentől.

HIMNUSZ

Tenger! Mogorva tenger! Kietlen, szürke nagyság!
Roppant hatalmad láttán betölt a társtalanság,
Jeges magányod gyáva szívünket elszorítja,
Mégis: ragadj ki minket töretlen útjaidra!
Ölelj magadhoz, áldott! Acélozz! Üss! Fürösszél!

Lesimított hajunkat hadd dűlja szét a sós szél!
Hadd részegítse elménk a végtelenség üdve!
Fanyar tajtékod cseppje hadd vágjon a szemünkbe!
Hadd kóboroljunk rajtad, nem tudva tán neved sem!
Zengésed hallatára a szívünk hadd nevéssen!
S ha úgy tetszik, s alávetsz fagyos hullámaidba:
Hadd táruljon ki mélyed halálos, ősi titka!

Jaj, mert a bölcs szokások formáiba kövülten
Úgy élünk itt, halandók, kis, megszabott körünkben,
Akár a rest növények, akár a kő, az állat.
Ronggyá heverjük lassan tulajdon vitorlánkat!

Béklyóz egy holdas emlék, egy fűz, egy kedves asszony.
Riaszt a hontalanság s a pusztaság a parton.
Mégis: ragadj el innét, ahol rémülten állunk,
Próbáld ki friss erőnket és férfi bátorságunk.
Árnyalja fekhelyünket felhőid sűrű bokra!
Ölelj magadhoz, áldott, és kelj velünk birokra!
Ragadj el! Tárd ki nekünk, mi régtől fogva éget:
A nagy és ismeretlen mélységet, messzeséget.

(1956)

ÉJSZAKA

Kéken

Dereng a hold a néptelen vidéken.
A tar hegyek, mint álmodó vadak,
Mint ázott barmok, úgy párállanak,
Süttetvén sovány hátukat a holddal.
Hullámszik, szuszog, lüktet a hegyoldal.

Micsoda éjjel!

Telis-teli titokkal és veszéllyel,
Szeszéllyel, szenvedéllyel!
Micsoda éjjel!
Vélnéd, halottak járnak szerteszéjjel,
Úgy zúg a szél, oly érdesen, süvöltőn.

Az élők hanyatt fekszenek a földön,
Ernyedt gerinccel, szétomolva,
Horkolva, haldokolva,
Minthogyha mindet megmérgezte volna
A gyilkos est.
Foguk pihen.
Mohó nyelvükkel reggelig
A halál ízét ízlelik
Mebékélten és szelíden.

Micsoda éjjel!

Aluszik minden élő.
Álmukra hull a hold igézete.
De megpezsdül az élettelen dolgok
Különös élete.

Egy csonka tönk szemén kigyúl a szikra.
Aztán pendülve pattan szét a szikla.
Fel-felpöfög a parti szik.
A víz magától gyűrűzik.
Borzong a száraz nád, a sás,
Felszínre bugyborogja fájó
Sóhajait a rothadás.
Borong a vízmosás,
Hegyomlás zaja döndül messze.
A fonnyadt fű felül a tompa neszre,
És nyújtózik.

S ki rúdja, még hányféle mozgás,
Borzongás, zsongás,
Hányféle villanás, hányféle álom
Hullámszik végig most e furcsa tájon,
E széles völgy szeszélyes hajlatán,
Amelyet nappal meg se látok,
Mert nappal a hazám,
De éjszaka, ilyenkor, éjszaka
Kigyúl és úgy ragyog,
Mint odafent a csillagok,
Mint az először megpillantott tájak.

Áhítat tölt el és alázat.

Igen, igen, az ismerős világot
Úgy hagyjuk el, hogy szívünk meg se retten.
Az vonz csupán, mit ködbe vont a kétség,
S titokzatossá bűvölt a sötétség –
A sejtelmes, az ismeretlen.

(1956)

EGY CSÖPP MÉREG

Mint szomjazó az egy pohár vizet,
Mely életét jelentené,
Ha nem lötytyintett volna (tán a sors)
Egy csöpp mérget belé:
Kívánva féli, s borzadván kívánja,
Míg végre-végre megutálja –
Épp így kívánt és így gyűlölt meg engem
Minden hajdanvolt hívem és szerelmem.

Víz voltam én, víz! Magam pazarolva
Lázat és szomjat csitíthattam volna,
De nem ivott ki senki a világon.
Méreg volt bennem:
Kiválasztottságom.

És akkor jöttél és megláttál.
Hőkölve tágult rám szelíd szemed,
De mert megszomjajztál és nagyon kívántál,
Kiittál engemet.
Hű testedbe fogadtál, áldott!
Áldott legyen a bátorságod!
Áldott, hogy kedvesednek mondasz!
Hogy azt se bánod, ha belém halsz!

S most titkon élek, véredben keringve,
És felszívódom sejtjeidbe.
Éltet vizem, s a kínos-lassú méreg
Istenek álmát álmodtatja véled.

(1956)

ILONA

Mint kontár kalmár, ki bagóért
Prédálja szét üvegnek hitt,
De nagy és felbecsülhetetlen
Értékű briliánsait;
Ki tudatlanul szórja kincsét,
S csak amikor kitörni látja
A vásárlók vad ujjongását,
Csak akkor döbben rá a kárra;
És akkor sír és jajveszékkel,
És bizonygatja, hogy hamis,
Üvegből van, ne, ne vigyék el:
Efféle kontár vagy te is.
 Abból sejtetted meg értéked,
 Hogy annyira örültem néked.

(1956)

EGYEDÜL

Gyermekkorom, gyermekkorom,
Minek kísértesz, mondd, mivégre?
Mért senyvedsz bennem untalan,
Első eszmélkedés sivár emléke?
Minek öleled ma is homlokom,
Legsajgóbb kínja sajgó életemnek?
(Mert szenvedhet a férfi és az agg,
De senki úgy, miként a gyermek!)

Gyermekkorom, gyermekkorom!
Ha vissza nem térsz soha többé,
Ha szent varázsod végleg odalett,
Minek sanyargatsz mégis mindörökké?
Megsápadt ajkamon emléked
Kettős fájdalma bujdokol:
Elsírom azt, hogy csúnya voltál,
És elsírom, hogy nem vagy már sehol.

Be nagyon magamra maradt,
Be nagyon fájó gyermek voltam!
(Repülnöm nem volt még szabad,
De nagy szárnyamban máris elbotoltam.)
Mindig kerültek társaim,
S ha tán közénk álltam is: kiraktak.
Szívől nevték furcsaságaim,
És bandáikba percre sem fogadtak.

Volt úgy, hogy büszkén, boldogan
A Bódi bácsi telkére rohantam,
Mert (nem tudom, miért s kitől)
Egy csodálatos labdát kaptam,

És akartam, hogy együtt rúgjuk
A diadalmas nyári nap alatt,
És enyém legyen majd a hála,
És enyém legyen a csapat...

Enyém legyen a gazda érdem,
Mely kedvük megteremti s óvja,
Én legyek egyes-egymagamban
Minden örömük végső hordozója:
Legyek a vezér! – S amikor
Kigyúlt az utca gyermeknépe,
És szembeállt a két csapat,
Hogy játékos tudását összemérje,
S kitűnt, hogy túl sokan vagyunk,
És egyikünknek ki kellesz maradni
– Énistenem! Énistenem! –,
Akkor is engem akartak kihagyni.

Csodalabdám magamhoz vettem,
S odébbálltam. Mi mást tehettem?

Így volt: sosem követtek, és
Nem boldogított soha semmi.
Nem való voltam közlegénynek,
Hát mindenütt vezér akartam lenni,
S ha nem kellettem, szótlanul
Odébbálltam, s hogy múlték a harag,
El-elnéztem: a kornyatag fűvön
Mint mászkálnak a piros bogarak.

Így éldegéltem egymagam.
Ki minden voltam, így lehettem senki.
Így éldegéltem egymagam,
Mivel nem tudtam engedelmeskedni.

Így kallódott gyümölcsözetlen
Szép szándékom és jó szavam,
Így mondhatták rám a vezérek:
Magának élő! Konok! Társtalan!

Barátaim, megáll a tollam,
Elakad szívem s szavam is.
Végére rá kell már döbbernem,
Hogy ez a gyermek vagyok én ma is.
Utánam jöjjetek, s tiétek,
Valahány kincsem, álmom és szavam van.

S ha nem fogadtok el ma sem vezérnek
– Mi mást tehetnék –, megleszek magamban.

(1956)

VIRÁGOK ÁTKA

Kísért egy emlék, úz, sanyargat.
Erőtlen vagyok elfeledni.
Úgy fáj, ahogy csak szégyen fájhat,
Mit nem tudott meg soha senki.
Fáj, mint a legelső kudarc és
Az első börtönéj a rabnak.
Fáj, ahogy kedvesük emléke
Fáj azoknak, kik megcsalattak.

(Csitulj, kín, gyógyulj, gyötrelem,
Enyhüljetek, hajdan keservek!
Hadd vigasztalódjék szilaj
Szenvedésében az a gyermek.
Hadd mosolyogjon végtire,
Ki évek óta sír bennem bomoltan,
Az a szomorú, az a szép,
Az a kifosztott gyermek, aki voltam!)

Így történt: gőzölgött a föld,
A futó felhők szügye szinte lángolt.
A szelek szinte sírtak odafönt:
Hűvös tavasz volt. Délután volt.
Anyácskám, az én édesem,
Orrom hegyéig pókált a kabátba,
Hogy legelőször útnak engedett
Tavasznézőbe, víg ficákolásra.

S én száguldoztam részegen
A nedves kérgű fák között, a parkban.
Bakancsom alatt korhadt gesztenyék
Roppantak szét a fellazult avarban.
Nyargaltam, mint a fellegek,

Vagy mint ki felhők hátán vágat,
Míg lent, a parton megláttam a föld
Kék szőnyegét – az első ibolyákat.

Izmomban még a mozdulat,
Szívemben még a mondhatatlan,
Hittel, hálával áradó öröm,
Ahogy én akkor megtorpantam.
Ujjongó kedvvel térdeltem neki,
Hogy valamennyi kékségét a kertnek
Ölembe szedjem, s elvigyem
Anyámnak, az én édesemnek.

És téptem mohón, szótlanul,
Arrább és arrább kajtatván a parton,
Nehogy az ernyős levelek között
Egyetlenegy is ott maradjon.
S amikor végre kiráztam a kék
Tavaszhírágzást anyácskám ölébe,
Ahogy kiszórtam a virágözönt
(Hasadj meg, föld! Hasadj meg, föld!),
Két szörnyűsleges pofot kaptam érte.

Miért? – kérdeztem akkor is.
Miért? – tűnődöm ma is gyakran.
Miért? – Hisz attól fogva én
Örökre nyomorék maradtam!
Miért? – Hisz oly váratlan ért,
Mintha szétpattant volna fönt az égbolt.
Miért? – Anyácskám azt mondja, azért,
Mert nem enyém volt, nem enyém volt,

Mert nem enyém volt a virág,
Amit a vén ligetben téptem.
Kié volt hát? Kinek rovom hát

Azóta kínom, lázam, szenvedésem?
Kie volt? Anyám azt beszélte,
Hogy senkié, hogy mindenkié, másé,
A lusta fényé, földé, lányoké!
A városé! A lassú hervadásé!

Jaj, hányszor s hányszor lázadoztam
E furcsa válaszon tűnődve!
Hogy is van ez? Mindenkié, de
Nem téphet senki sem belőle?
Hogy is van ez? Hiába volna?
Közkincs, de nem lelhetni kulcsát?
És szörnyű gyanú él azóta bennem,
Hogy mindez csúfság, altatás, hazugság.

Így volt. Minek gondolni rája.
Régen volt már ez, nagyon régen.
Mért gyilkol hát? Mért búsít egyre,
Mért öröl az a régi szégyen?
S halk válasz kél szívemben: minthogy
Nehéz huszonkét éven által
Ez írta és intézte sorsom
Mindent lebíró jóslatával.

Mert, barátaim, megfakult az emlék,
Felnöttem, szót is értek végre,
De akárhányszor virágot hoztam,
Én mindig pofot kaptam érte,
Énnékem mindig szemrehányták,
Hogy közös kincs az, mit a rét elém szórt.
Pedig én leltem, én találtam,
Pedig enyém volt, mind enyém volt!

(1956)

A FAKAKUKK

Az éjszaka, nagy útról jöve,
Valami régi fogadóban háltam.
Az éjszaka, nagy utam közben
Vad és különös álmot láttam.

Úgy volt, minthogyha nyögve, zakatolva
Kinyílott volna
Szobám falán a vén kakukkos óra,
S aztán, ahelyett, hogy bevett szokása
Szerint az éjfél elkiáltsa,
Hogy s mint, az ördög tudja,
De egyszer csak feléledt,
Szárnyacskaít próbálta,
S aláröppent az ágyra
Parányi fakakukkja.

Micsoda álom!
Őszintén bevallom, barátom,
Ha tán nem is reszkettem,
De valamicskét mégis megdöbbsentem,
Hisz bárhogy is madarak mása,
Saját fejétől cselekedni
Mindmáig sosem volt szokása.

Hát még amikor szólni kezdett,
Folyékonyan, feltarthatatlanul!
Már-már nem is azt furcsállottam benne,
Hogy beszélt nekikeseredve,
Hanem csak azt, hogy éppen magyarul.

Így szólt:

„Nem bírom már tovább. Elég volt,
Nagy az én vétkem, sanyargat az önvád.
Elmondanám, ha meghallgatnád.”

Közelebb jött, könnyekben tört ki,
Aztán ismét megszólalt végre:
„Tudod, a kakukknemzetségre
Azt rótta ki a jószerencse,
Hogy a nyár jöttét megjelentse.
És hűséges volt mindenik kakukk.
Sohasem akadt közöttük hazug.
Soha! Soha!

Csak én!
Én nyomorult, foltot ejtettem
Hű társaim becsületén!
Énekeltem az őszi sárban,
Telenként is azt kiabáltam,
Hogy nyár van.
Amikor fagyhalál tarolt az aljban,
És fák hasadtak szét a fagyban,
És hótól csikorgott az út,
Én akkor is azt énekeltem:
Nyár van! Kakukk! Kakukk!

Mennyire megbántam, ha tudnád!
Mit sanyargatott azóta az önvád!
Hiába volt, hiába, mondom,
Nincs mód elsírnom és belenyugodnom.
Jaj, nyugtass meg, jaj, add vissza nekem
Szép tisztaságom, magambecsülésem,
Lelkiismeretem;
Ne hagyj, hogy így zuhanjak sírba!”

És sírt,
Vagy úgy tett, mintha sima.

Eltűnődtem az árván,
A meglelkesült gépmadárkán,
S így válaszoltam:
„Nézd, barátom,
Nehéz helyzetben vagy, belátom.
De hát mások is vannak így. A múltkor
Itt járt az ostor,
S elsírta, hogy nemrégén
Embereket vert porhanyósra
Az emberség nevében.

Megnyugtattam, hogy nyugton alhat:
Véres ugyan, de nincsen rajta folt.
Nem ő a bűnös, hanem az,
Akinek a kezében volt.

Azután a lakat jött,
Kínlódva, csikorogva,
S elpanaszolta szépen,
Hogy igazakat tartott fogva
Az igazság nevében.

Megnyugtattam, hogy hagyja csak,
Hiszen semmi sem múltott rajta.
Nem ő a bűnös, hanem az,
Aki a kulcsát zsebre rakta.

És megnyugodtak, valahányan voltak.
De mit mondjak neked?
Hiszen te magadtól daloltad
Nyarat hazudó ocsmány éneked!

Nincs mentség és bocsánat: sanda tetted
Természetednél fogva cselekedted,
Ha pusztulnod kell: erre vess.
Biz így van:
Sosem volt csont a szárnyaidban!

S most hagyj magamra, jó barátom,
Ne háborgasd az álmom.
Értsd meg:
Nem szép dolog, ha problémája támad,
Ha mégoly madárforma is,
A gépnek!
Kotródj a pokolba, ne óbégass,
Örökké hazug marad a hazug.”

Láttam: a szállására rebben.
Telt-múlt az éj, s mire ébredtem?
Előlről kezdte a bitang:
Kakukk!

(1956)

GALAMBOK

Valamikor, sivár kölyökkoromban
Azt álmodtam, hogy csupa szárnyametszett
Örvösgalambon járkálok tiporva;
Bármerre léptem, ott volt legalább egy;
Ütemre reccsent kicsiny koponyájuk,
És rémítően ropogott a csontjuk.

S most itt vergődünk, társaim, a porban,
Szárnyunk-szegetten, sírva és tűnődve,
S találgatjuk: vajon ki jár fölöttünk,
Hogy lépteire egyikünk aláhull,
Hogy verdesünk, mint szárnyszegett galambok,
És csontjaink is rémesen ropognak?!

(1956)

AJÁNDÉK, BÁNTÁS, VALLOMÁS

Most adnom kéne valamit neked,
De romlás volt és odalett a kincsem.
Mit adhat az, kinek reménye sincsen?

Csak egy maradt még hű hozzám: a szó.
Húzódj hát mellém, ülj le csendesen,
Hallgasd meg versem, én szerelmesem.

Tudom, tudom, megannyi énekemben,
Ha ott bujkált is mindenütt a hűség,
Akadt azokban mégis keserűség.

Bocsáss meg érte. Szenved és kutat,
Így érlelődik, épül most a férfi.
Tudok szeretni – nem tudok dicsérni.

És tudok gyónni, mintha csak magam
Volnék a földön, oly pogányi módon.
Amit csak érzek, s gondolok – kimondom.

Kimondom hát (bár fájhat néked is,
Aminthogy éget és sanyargat engem),
Milyen keserves is téged szeretnem.

Úgy van, tudod, hogy valami duhaj,
Valami szörnyen ősi himmhótság
Azt akarná, hogy elhagyjon a jószág.

Azt akarná, hogy szétoszzam magam,
Hogy minden ölbe drága magvat hintsek,
Hogy minden asszonyt megtermékenyítsek.

Hogy kipróbáljam folytatásomat
Mindenki által, mindenféle módon –
És minden utód legyen az utódom.

Ó, úgy van ez, hogy megpróbáltatás
Asszonyra néznem, mert bensőmben érte
Legott mohó kar úszul – ölelésre.

Ó, úgy van ez, hogy rá se nézhetek
Más asszonyára anélkül, hogy fájjon,
És merő kín nyitott szemekkel járnom.

S nem is csak én, de ők is, mindenik,
A társak, kiknek titkát elfecsegetem,
A férfiak (mert nincs kivétel egy sem),

Mind így vagyunk. Ezt hordozzuk, mivel
Ezt szabta ránk, mint nességű zsarátot,
A természet, az átkozott, az áldott.

És mégis eggyel, együtt holtomig.
Amíg csak bírok szívemmel, eszemmel,
Örökre együtt áldott kedvesemmel.

Egyetlen nővel – véled, hitvesem! –
A világ minden asszonyával szemben,
Ragaszkodásban, kínban, gyötrelemben.

Tevéled együtt! Együtt, mit se téve,
Mi fájna néked – látod, ez a hűség,
A szerelem, a jószág, egyszerűség.

Mert mondhatatlan könnyű a vakoknak,
Hogy üres szemük másra sose vessék,
A látóknak ám tett és hősiesség!

Így van, biz így van, kedvesem. Nehéz,
Nagy feladat volt róla számot adnom.
Könnyebb lett volna végleg eltagadnom.

De hogy kimondtam, legyen érdeme
E különös és kínos üzenetnek.
Épp ebből értsd, hogy szívemből szeretlek.

(1956)

TACEAMUS

Hát hallgassunk,
Mert hallgatásra ért meg az idő.

Voltak korok, hogy tisztelték a jókat,
A sírni legjobban tudókat,
Akik bomoltan tépték rengeteg
Szakállukat és bőgtek,
Akár a fergeteg,
Akár a sebzett barmok, mint a vad
Csaták sarában széltiport lovak:
Voltak korok, hogy tisztelték és félték...

De most már nincs mód, hogy szavunk megértsék.

Hát hallgassunk,
Mert hallgatásra ért meg az idő.

Tudván tudok jajoktól
Visszhangzó korszakokról,
Amikor mégis ünnep volt kiállni,
Bús-érdemes volt mégis kiabálni,
Káromlani és jósigéket hozni,
Jajgatni, sírni, inteni, botozni,
Ha belehaltál, akkor is...

De most már saját hangunk is hamis.

Hát hallgassunk,
Mert hallgatásra ért meg az idő.

Úgy hallgassunk, mint aki meghal,
Akár a szárazra vetett hal,
Mint a kihunyt zsarátnok,
Akár az eltiport virágok,
Vagy mint a Semmi; mint a pusztá szik...

Hogy hátha csendünk fülükbe veszik!

Ó, hát hallgassunk,
Mert hallgatásra ért meg az idő.

Higgyük: van hallgatás,
Mely hangosabb, mint bármi más,
Mint omló bányák siket dobbanása,
Mint barmok ordítása,
Mint vihar, amely nem szűnik soha,
Mint a haldoklók sikolya;
Van hallgatás, mely sokkal rémesebb,
Kiáltóbb és félelmesebb,
Mint hogyha lánc sír, vagy ha bomba robban...

Így hallgassunk. Vagy ezeknél is jobban.

(1957)

CSEND

Vesszőt vágtam, tollas horgot fűztem rá, s a vízbe dobtam,
S amint felmerült a hold, egy fényes kicsi halat fogtam.

Vékony vesszőm meglódítva, büszkén löktem ki a füre.
Ott feküdt a zölden ömlő csillagfényben, megkövülve.

S ahogy néztem, belém sajgott – ma nem gondolhatok másra:
Gyilkolt barmok bőgésénél hangosabb a hallgatása.

Úgy hallgatott, hogy világok sírtak, sikoltoztak abban.
Hogyan, hogyan hallgathatnék nálánál is hangosabban?

(1957)

VIHAR UTÁN

Ismét kibújt, ismét tüzesen ragyog,
Szikráz és tűz és döllyföl a nyári nap,
S minthogyha mit se látott volna,
Még csak eszébe se jut pirulni.

Némán nyújtózik, szikkad a renyhe föld,
Nem emlékszik már ő sem a szörnyűség
Percére – épp csak egy redőcske
Jelzi a parton a víz pályát.

És lám, hízik már, zöldül a nyüzsgé gyom:
Bogáncs, szulák és repce, kövér csalán.
Hiába dúlt vihar fölöttük,
Hogyha kidőltek is: újránőnek.

Megvannak, íme, mind, kiheverték már
Sebük, s még tán frissebbek az enyhe fény
Varázsos párafátyolában,
Mely simogatva suhog fölöttük.

Jaj, kedves fáim, csak ti feküsztek ott
A kertben, némán és kiterítve, csak
Ti nyugszotok derékba törten,
Emberies, szomorú nyugvással.

Mint áldott holtak, vártok a gyászszótét
Ágyások békés-bús katafalkján, és
Ha szél sirül a völgybe: vádlón
Vérzetek isteni véretekkel.

Irtózat látnom törzseitek sebét,
Aláhanyatlott nagy koronátok és
A látszatéltet élő lombot,
Mely hamarost maga is lesorvad.

Hát még az épp csak megfogadó gyümölcs!
Türkiz szilvák, nagy, sárga barackok és
Arany körték, rubin cseresznyék:
Mit csak a szem meg a száj megáhit!

Most ott sorvadnak mind: alig ébredő,
Formálódó kis testük elissza már
Gyökértelen emlőtök nedvét,
Míg – ki se telve – elaszna ismét

Jaj, fáim, fáim, vége a gazdag ősz
Reményének, jaj, vége a hallgatag
Gyümölcsözésnek, alkotásnak,
S mind, ami még idefűzött élnem.

Ó, hányszor sírtam néktek az alkonyég
Vörösét látva, hányszor idéztem én
A pusztulást, mely íme, itt van,
Itt feketéll lenyűgözve lelkem.

Fennszóval sírtam, sírva papoltam én,
Megtéptem fürtöm, úgy könnyörgtem én,
Hogy készülnétek meghajolni,
Lengni tanítva a vont gerincet.

S be hasztalan volt, jaj, be hiába volt!
Nem, egy sem hajlott hallani jósigém,
Egy fül se volt bevenni sejtő
Bús tanításom a szörnyű bajban.

Most mit tehetnék? Elfödözöm szemem,
Hallgatva állok roncsaitok fölött,
S új népet szemzek, nemzedéket,
Mely, mit a Gazda sikolt, megérti

(1957)

KÉT KOS KÖZÖTT

Jaj, népem, jaj, te vak, te áldott,
Hol kell magad, népem, találnod?

Hol tengődsz? Kunyhaid hol állnak?
Miféle pontján a világnak?

Miféle átokverte téren?
Micsoda szélütött vidéken?

S mi hajtott el, miféle zápor,
Az álmatag-szép Ázsiából,

Holott alján minden dolognak
Ős istenárnyak bujdokolnak,

És mirtusz ring és leng a parton,
És forró és veres az alkony?

Kik üldöztek? És minek jöttél?
S ha már jöttél: mért ide jöttél?

Mért épp ide, e lompos-lankás
Tájra, hol örök a sóhajtás,

Hol vér a víz és füst a felleg?
Jobb volt vala a Volga mellett,

S jobb volna bármi más hazában,
Fokföldön vagy Algériában,

Mintsem e fájón
Rémteli tájon,

Mit szíved mégis szentnek érez!
Mert senki földje: csatatér ez!

*

Jaj, népem, jaj, te vak, te áldott,
Hol kell magad, népem, találnod!

Örök viharban, örök éjben,
A féltekék keresztútjében,

A megütközés pontján éppen...
Rét rossz között, a legközepén...

Hol nem tudtak megélni mások:
A vákuumban lett lakásod!

Örökkön kétfelé húznak már.
Magad is kétfelé szakadnál.

Örökkön két uraknak adhatsz.
Két szolgaság közt válogathatsz.

(S a rosszabbat választod nyomba!)
Jaj, veszett ügyek jó bolondja,

Jaj, te mihaszna,
Lomha parasztja,

Kinek fogad a gímbe vásott:
Be vak a te honfoglalásod!

*

Jaj, népem, jaj, te vak, te áldott,
Hol kell magad, népem találnod!

Középen: kétfelől kiverve,
Mégis kétfelé tenyerelve,

Kitöltve azt a delejes közt
Két egymásnak rohanó kos közt,

S csak addig élve, fogyva ottan,
Míg görbe szarvuk összecsattan...

Ott, ott, a roppant ívű lámpa
Két pólusa közé bezárva,

Ahol, miként a napban, úgy ég,
Úgy susterog a marha hőség!

Ó, a mi fényünk!
Ó, mi elégünk!

S bár lenne, s hamar jönne már a
Nagy vég: a nép tömeghalála,

Hogy nőne már szulák a síron:
Ne kéne sírnom, egyre sírnom!

(1957)

ENGESZTELŐ

Mufurc, testvérkém, kedvesem,
Ki jöttél hozzám biztatással,
Vigasszal, csókkal, könnyes és
Rejtelmes elragadtatással;
Ki mindent hoztál, aminek
Szükén vagy éppen híján voltam,
Tán azt is, ami már fölös,
Tán azt is, miről már lemondtam...
(S mindezt egyszerre szórva rám
– Mint áldott harmat hull az égből –,
Szerelmed ajándékaképp,
Szívednek bő fölöslegéből!)

Mufurc, nővérkém, könnyesem,
Nem áldozhatok néked mással,
Elégedj meg, gyötrelmesem,
Egy énekkel, egy vallomással!
Azzal, hogy senki sincs nekem
Tekívéled, egy földi lény sem,
Ki félolyan enyém legyen,
Ki úgy szeressen és megértsen!
Azzal, hogy drágább vagy nekem
Mindenki másnál, önmagámnál,
És ha választást követel
A földkerekség – tehát annál!

Mufurc, kedveském, édesem,
Megbántottak, tudom, miattam.
Csülökre vették szemtelen
Ártányok azt, mit Néked adtam.
De fegyver adatott nekem,
Hogy bagzó horpaszukra üssek!

Dorong, amellyel nem szűnő
Gyötrelmet oszthatok szívüknek!
Korbács és bunkó lett szavam,
És kő, amely repülni indul!
Ocsmány és lator a nevük
Az öröklétig s azon is túl!
S az idők végéig nekik
Csillag se, hold se, nap se süt fel,
Mert te vagy az én Igazim,
Kit megbántottak röhejükkel!

Mufurc, könnyeském, hitvesem,
Ne búslakodj! Rájuk se vessél!
Csak hadd fröcsköljék szennyüket,
Maradj te tisztán és szeressél!
Én szeretlek, mint önmagam
Teljessé tisztulását másban.
Éljünk szelíden, szótlantul,
Rejtelmes elragadtatásban!

(1957)

KÖNYÖRGÉS

Hát hányszor kérjem még bocsánatod?!
Hát meddig sírjak még eléd omolva?!
Hisz ennyi kínnal tán az istenek
Bocsánatát is elnyerhettem volna!
Pedig őbennük kötve sem hiszek,
Míg téged szívemből szeretlek.
Szigorú vagy. Túlteszsz szigoroddal
Ős szigorán az örök isteneknek!
Kedvesem, lányom, ifjú asszonyom,
Gondold meg végre: kár hatalmad végett
Porban hurcolnod büszkeségemet,
Amely egyúttal a Te büszkeséged.
Nézd, meghajoltam. Nézd, esett vagyok.
Kegyelmed nélkül nincs erőm felállnom...
S ne búslakodj, ha néha bántalak,
Hisz, látod, néha önmagam is bántom.

(1957)

GYANAKVÁS

Nagyon szeretlek, édes. Nem hiszed?
Az életemre esküszöm. Hiába?
Hát hogy palljam szét (te rossz, te drága!)
Megfoghatatlan kételyeidet?

Hogy győzzenek meg érvek és szavak,
Kit háromévi tisztaság se győz meg?
Se szíveink, hogy egy ütemre döngnek!
Se vágyaim, hogy egyre rajzanak!

De jól vigyázz! Ha oktalan ítéled,
Hogy hontalan szerelmem semmivé lett,
Még azt hiszem, hogy éppen ezt kívánod.

Vádolsz, ravasz, hogy én legyek a vétkes,
Hogy elvitasd jogom a szenvedéshez,
Amelyet egykor éretted kiállók.

(1957)

EMBER-JUSSON

Én nem mutakozom meg senkinek.
S ugyan ki tudja, mi rejtőzik bennem?
Mit hordok bölcs és hallgató szívében?
Ugyan ki tudja? Lám, ki fejt meg?

Ki tudja, lelkem mért s hogyan remeg?
Hány furcsa szándék kergetőzik abban?
Hány aljasságot forralok magamban,
S hány ízletes gyümölcsöt érlelek?

Nem tudja senki! Hűvös és csodás
Páncélként óv a szörnyű hallgatás.
Mi óvna még, ha ezt is sutba vetném?

Ember vagyok, s ez vádra már elég:
Nincs rágalom, hogy rám ne illenék,
Se hódolat, hogy meg ne érdemelném.

(1957)

FELHŐK

A felhők, jaj, a felhők milyen bölcsek!
Be szépek is, be meghitt-ismerősek!

Hogy töprenkednek mozdulatlan állván!
Hogy siklanak az ég homorúságán!

Ha tűz a nap, ők csüggenek ziláltan
Az eljövendő vihar tudatában,

S lassan vonulnak és kétségbeesve.
De felragyognak, hogyha jó az este!

Akkor fehéren vágnak az azúrnak.
Akkor percenként nőnek, alakulnak.

Ló nyargal bennük, emberek nevetnek:
Mind lágy agyag a szobrász képzeletnek.

Bolond gyúrhatta őket vagy poéta:
Mindegyikük a semmi buboréka.

*

A felhők, ó, a felhők nem poroznak.
A locska szelek hátán tutajoznak.

Mennek, vonulnak, lassan, elmerülten,
Minthogyha dolguk volna fent, az űrben.

Máskor falkában járnak, s szinte túrnak.
Ki nem töprengett még: hová vonulnak?

Ki nem faggatta még az elmenőket,
Miféle tájak íze vonzza őket?

*

De most, hogy olyan fönt esik lakásom,
Ahonnét már a távolság is belátom,

Most, most, mióta enyém ez az ablak,
Kilestem én, hogy merre is rohannak!

Enyém a titkuk. Útjukat megértem.
Tudom, hol járnak nyáron, merre télen.

Mikor oszolnak szét magasba törve,
Mikor sűrűdnek s hullanak a földre,

És merre száll a vihar maradéka.
Időjós lettem és levelibéka.

Így van, biz így. S bevallom végre, kedves,
Amily magasztos ez, olyan keserves.

Mert nézd, igaz, hogy soha meg nem ázom,
De nincs azóta újság a világon,

És nincs titok, és nincs, hogy csoda esne,
Így élek itt, már semmit sem keresve.

Magam se sejtem még, micsoda rabság
E két vagy három emelet magasság!

(1957)

BEBORUL

A gyermek is, ha fölhevült a vére,
Sötétet játszik: paplant húz fejére.

Épp így a föld: ha belső tüze marja,
Kerek fejét nagy felhőkbe csavarja,

És játszik. S olyan hű ez a bohóság,
Hogy szinte hübb és több, mint a valóság.

Már-már komolyra fordul a sötétség.
Már szinte fáj és kínozt, mint a kétség.

Már semmi fény; már semmiféle mozgás,
Csak hűvösség és bongás és gomolygás.

Csak áll az ember, és halálra rémül,
Hogy még valami rémesebb is készül.

Csak áll az ember, áll, és szinte reszket:
A java jön – mert ez csupán a kezdet.

Jön! Az jön, ami rémesebb a végnél.
Pedig mi lenne szörnyűbb e sötétnél,

Amely merő egy romlás és merő seb?!
Mi még jöhetne szörnyebb és erősebb?

(1957)

A SÁRGA SZEM

Ketten vagyok, ezt érzem egyre.
Örökké néz egy sárga szem.
El nem bocsát egy percre sem,
És hasonlít az én szememre.

Ha bejárom a rest mezőket,
S a bongó őszi ég alatt
Elnézem még a varjakat,
Ő ott van, s néz, hogy nézem őket.

Valaki őriz, s látva lát,
Ha otthon egymagam vagyok,
Ha eszem vagy ha olvasok,
Ha sirva járom a szobát,

Ha vetkezem, ha ágyba fekszem,
Ha álmodom. Mindenre kész.
Ha írok – írásomba néz,
S mögöttem nyargal, ha menekszem.

*

Rútságomban is látott engem,
Mezítlenül is meglesett,
Mebántotta szemérmemet,
És nincsen mód magamra lennem,

Próbálnék bújni bár előle
Fenyők alá, hegyek mögé,
A vízbe, a halak közé,
Holtak közé a temetőbe,

Mert mögöttem jár mindenütt,
Lapítva, látva, kérni élődve,
S mindent felír egy sárga könyvbe,
Amelyet untalan felüt.

*

S tűnődöm: ugyan mit akarhat?
Mi rosszat készít még nekem?
Mért írja könyvbe életem?
Minek követ, mivégre zargat?

Mit tettem én, hogy egyre őriz,
Mióta jöttem megesett
(Már születésemtől lesett),
Ki ez, hogy így mellém szegődik?

Ki ez, hogy így magam köré fon,
És végül még síromba visz,
Sőt megles majd síromban is,
Miféle szörny, miféle démon?

*

És néha, egy-egy ritka percben,
Egy-egy tűnődő hajnalon,
Ha vallatóra foghatom,
Térdére vesz, s elringat engem.

Ne firtass, földi – vall és lódít –,
Eszmélet vagyok és titok.
Tenmagadban világítok. –
És hangja hangomhoz hasonlít.

Ki ez, kérdem kétségbeesve,
Ki ez, kit fel nem foghatok?
S halk válasz kél ijedt szívemben:
Talán a nap, talán egy eszme,
Talán csak önmagam vagyok.

*

Nézd, már-már megnyugodtam abban,
Hogy sosem lehetek magam,
Hogy mindennek tudója van,
Amit csak tettem és akartam,

De az a könyv, a könyv, amelybe
Felírta minden titkomat,
Az rémít, űz és fojtogat,
Mert ÉN vagyok felírva benne.

Szerelmem, álmom, jó szavam,
Mi nem tartoznék senki másra,
Óráim csendes suhanása,
Egész egyetlen önmagam.

S mi lesz, ha az az ismeretlen
Kiadja egyszer életem?
Mivé leszek, mivé kell lennem,
Ha majd elétek állít engem
Csúnyán, egészen, meztelen?

(1957)

SAJNÁLJ MEG ENGEM

A hetvenéves Martin Heideggernek ajánlom

Mocorog bennem valami,
De nem tudom kimondani.

Erőlködöm és izzadok,
És nyögök, mint aki dadog;
Mint aki nagy hírt hoz (talán magáról
Az utolsó talányról),
De régen ismert szavakat is elvét,
És nincsen mód, hogy megoldják a nyelvét.

Mocorog bennem valami,
De nem tudom kimondani.

Micsoda vad,
Micsoda bűnös, bolond gondolat
Ez az enyém, hogy nem fér meg szavakban?
Tán nincsen is. Talán kimondhatatlan.
Motyogtam én magamban százszor,
Leírtam most és máskor,
De ez sem, az sem: egy sem a valódi.

Megpróbálom végtére eldalolni.

Nézd, ennyi az egész:
Néhányszor megütődtem,
Hogy dolgok vannak körülöttem.

Én magam is, hogy itt vagyok,
Tűnődve, élve,
Meghitten beleágyazva a térbe,
Akár a csillagok,
Akár a hegy, a dombok, a folyó,
Maga földgolyó,
Vagy mint a zörejek, a fények,
Vad állatok és szenvedő növények,
S ezeknek minden fajai,
És titokzatos kapcsolatai
A hallgató Egésszel.

Mert nem érem fel őket soha ésszel.

Ó, pedig nem rejtély nekem,
Amit az emberész kutat.
Kilestem már a titkukat,
Meghitten ismerősük lettem.
Felmértem őket, megszerettem.
Egy más előtt én és a dolgok
Nemegyszer ősi szépségünkben álltunk.
Megéltem olyat is, hogy diskuráltunk!
Szép, tiszta szívvel vallottak nekem,
Egyszerűen és kereken,
Ahogy tán soha senki másnak.

Tudója lettem én minden tudásnak.

Egyet azonban ma sem értek.
Egyet csupán.
(Ezen töpregek most is
E füledt délután.)
Egyetlenegyről hallgattak előttem
Rejtelmes-bölcsen

A dolgok is (mert nem értették ők sem),
De ez az egy, ez poklokra vetett,
Kegyetlenül megkínzott engemet,
És kicsúfolt, hogy magam is nevettem.

Elmondom most, hogy sírjunk rajta ketten.

Hogyan is kezdjem a beszédet,
Hogy megértsd végre, mit nem értek?

A dolgok,
Szóval a dolgok,
Amelyek közt naponta forgok,
A tárgyak és a viszonyok, amelyek,
Hitet teszek: nem pusztá hiedelmek
(Még ha csak héj- és magparányok is,
Ha csupa térhullámok is),
Minthogy valóban fénylenek s rohannak:
Hogyan lehet – és ezt nem értem –,
Hogy helyet foglalnak a térben?

Hogyan lehetséges, hogy vannak?

Megérteni a többi már gyerekség,
Ez egyet viszont képtelenség.
Nem, sohasem tudom eszembe venni,
Hogy megtöretik általuk a Semmi.
A Semmi, mely erős, nemes,
Természetes és végleges,
És egyszerű,
És roppant ésszerű,
Mindig egész, és mindig az, ami.

Hogy cseppen ebbe belé Valami?

Miféle lázálom, miféle ármány,
Miféle kétes, ördögi találmány,
Miféle gúny a szellem
S az ember józan esze ellen
(Hogy megálljon és hogy kétségbeessék),
Igen: miféle esztelenség,
Miféle botrány – kérdezem ziláltan –,

A semmi helyén hogy világ van?

Mert az van.
Az mindenütt.
Amilyen messzeségig
A nap a semmibe besüt,
Amíg a legkisebb ködfolt aranylik,
Utazhatsz annyit, s végtelenszer annyit,
És még mindig és mindenütt világ van.

S magad is itt, a képtelen világban.

Hát ez az, ami én bennem mocorgott.
Évégett dobtam vízbe én a horgot.
Ez a csoda, mely maga a való,
Mégis az értelem fölött való;
Titok, amelyhez közel ki sem juthat,
Ezt jöttem én elmondani, hogy tudjad,
Hogy sejtsd te is, és valld te is remegve:
„Valami van, helyett, hogy ne lenne.”

Játszik a semmi.
Érthetetlen játék,
Kezdetől adott, esztelen ajándék,
Ez a mi létünk, kedveském, a földön.
Ez bírja rá a földet, hogy pörögjön,

A köveket, hogy essenek,
Élőket, hogy szeressenek,
S a Tejutat is ez, hogy szét ne vessék:
Ez a legvégső képtelenség.

Így van.
Hidd el nekem.
Tudom, mert erre tettem életem.
És ne firtasd tovább tűnődve-kérdve,
Mert nem fér ehhez miért és mivégre,
Csak föcsóválás, hümmögés és hála.
Mert mégis-mégis jó volt rászületnünk
Erre a képtelen világra.

Létezni fény. Igaz. De árnya
A létezés örök talánya.
Ezért, kedveském, tiszta lélek,
Sajnálj meg engem, arra kérlek,
Mert noha élek –
S vígan élek –,
Végül mégis csak annyit mondhatok,
Hogy boldog, ki a haláltól vacog.

Boldog, mert félsze néki kedvez:
Csak azt nem érti meg, hogy nem lesz,
Mint nem lesznek egykor az álmok,
A kövek és az eleven parányok,
Mint nem lesznek a csillagok.

De én már azt sem értem, hogy vagyok.

(1957)

FENYEGETÉS

Ha nem dicséretet hozol s szerelmet,
Hallgass, ne szólj, nyeld el a nyelved.

Vitatkozzék a bölcs, tűrjön az állat:
Engem „hódolat illet, nem bírálat”.

Ha mindened hozod, csak úgy vagy ember,
Nem elégszem meg kevesebbel.

S nem érdekel, hogy gőgöm mire véled.
Hódolj! – akkor majd szóba állok véled.

*

Mert elfáradtam, s nem bírom mind az ostobák.
Csülökre vetek mind az ostobák.

Gúnyoltak itt, és belém rúgtak másutt.
Elég, ha szólok, s zeng a kacagásuk.

Ahány sakál csak emberarcot hordott,
Arról ismerszik meg, hogy rám vicsorgott.

Felém döfött a század minden ökre.
Csak egyszer döfj – s ökör vagy mindörökre.

*

Mert így van ez: tévedtem néha én is,
De tévedésem múlhatatlan mégis.

S ha lényeket is vetnek a szememre,
Nem lesz azok közt múlhatatlan egy se.

Vigyázz, vigyázz, az öröklét van bennem.
Ha bánts, örök, hogy megbántottál engem.

Ha nem dicséretet hozol s szerelmet,
Hallgass, ne szólj, nyeld el a nyelved.

(1958)

KAPU MÖGÖTT

Minden vasárnap Nagymamánál voltam...
Csend várt s meleg, de sosem égett lámpa.
Kibámultunk az ablakon unottan
A télutói lusta délutánba.
El-elnéztük a szürke varjakat,
És olykor ők is el-elnéztek minket,
S valami dúlt és álmos áhítat
Markolta össze fáradt szíveinket.

A lebukó nap ferde sugara
Végigrepülte három szoba hosszát,
Kigyújtva túl a tálas díseit,
S a télialmák álmatag pirosát,
Csend volt s meleg – ám ekkor a sötétbe,
Mely szinte már öröktől fogva tartott,
Belékondultak sorra a harangok,
S az áthatóan gyűrűző zenére,
Előbb csak móddal, később szinte futva,
Megindult, forrt és áradott az utca.

*

Azon töprengék, hogyan magyarázzam,
Hogy úgy lásd, ahogy magam láttam.
Képzeld csak el az út
S a kert között az alacsony kaput,
És fölötte a szürke
Télvégi égboltra vetülve
A kalapok s a kendők vonulását!

Nem, azóta sem láttam annak mását.

Felbukva s aláhullva,
Ismét felbukva s aláhullva újra,
Vagy inkább lenge-simán
S mégis szökellve; mint a hullám,
Vetültek ott a kalapok az égre
A láthatatlan léptek ütemére.

Énistenem, a kendők s kalapok!
Mi mindent gondoltam alájuk!
Nem sokat kellett képzelődnöm, hogy
Elhiggyem: nem is lábuk van, de szárnyuk.
(Mármint alant, a mélyben,
A járdaszinti rejtelmes sötétben,
Amelybe sose nyílt rés,
Se fény, se kitekintés,
Mely ködös volt, kietlen,
S amelyről ezért mindent elhihettem.)

Be szépek voltak a palánk megett
Azok az emberek!
A férfiak tiszták és bátrak,
A nők arányosak, vidámak.
Ifjak, idősek,
Mind pirosak, erősek,
Egyik nagyobb vagy szebb, a másik bölcsebb,
De egy se kisebb, mint az átlag.

Büszkén és vont gerinccel jártak,
Nem alkudván meg semmivel.
Szóval olyanok voltak, amilyennek
Az embereknek lenni kell,
Ha hátuk s markuk nem alázza ostor.

Legalább így ítéltém
A tovalengő kalapokból.

*

Csoda e, mondd,
Ha délutánoként bolond
Kívánczossággal számláltam a léptük?
Ha szívszakadva vágyódtam közéjük,
És bármit odaadtam volna,
Csakhogy beteljek látásukkal? Ám
Soha egy lélek sem nyitott be
A nagymamáék kapuján.

*

Azóta néha be-bejönnek
(Sőt ugranak!) a kert palánkjain.
Azóta be megundorodtam
A látásuktól is, barátaim!
Kalapok jöttek, úszván, mint a hattyúk,
S jaj, miket kellett meglátnom alattuk!
Görcs férfiak, romlott és vézna lányok,
Állathoz sem méltó arányok.
Lábak,
Melyek löcsösen kaszibálnak,
Betegség rágta orrok és pofák,
Kopasszá sajtolt koponyák,
Hordó hasak, púp gerincek mogorva
Nyársakká húzva vagy porig hajolva,
Megnyomorodva, torzán,
Egyik a kéjben, másik a nyomorban...
És újabb kalapok, kiket
Észre se vett
Tekintetem a vén palánk megett:

Jöttek a törpék, jöttek
A pöttöm ostobák
(Mindegyik óriássá
Hazudva önmagát),
Sápkóros kölykök jöttek, sanda aggok,
Jöttek a cédák és bitangok,
Suták és sánták jöttek hosszú sorban,
S én láttam őket és megundorodtam.

S ha néha én magam vetődtem
– Belereszket a tollam is –,
Ha én vetődtem másokhoz, mi minden
Derülhetett ki rólam is!

Barátaim, mit gondolhattak rólam,
Amikor torzán és porig hajoltan,
Hullámozó szürke kalapomban
Idegen életek
Küszöbét léptem át?

Még az volna a legjobb, ha ezentúl
Békében hagynók egymás kapuját.

(1958)

ÁLMATLANUL

Nyolc napja már, hogy csukva van szemem,
És nem alszom, csak töprengek az álmon.
(A halhatatlan csügg így a halálon,
Az élhetetlen így az életen.)

Nyolc napja fekszem rezzenéstelen,
Kétszáz órája mind az álmot várom,
S az éj hatalmas hangjait vigyázom,
Hogy mire int, és mit üzen nekem.

Előbb örültem. Jó beletörődni,
Hogy kétszer annyit élek, mint a többi,
És minden intés éberen talál.

De tegnap már a téboly ült szememre.
Hát éppen ilyen tűrhetetlen lenne
Az élet is, ha nem volna halál.

(1958)

AKI VAGYOK

Ígért az élet sok mindent nekem.
Ahány tehetség, mind ölembe szórta.
Volt úgy, hogy bármivé lehettem volna,
Ha ráadom konok gyerekfejem.

Te, kinek burkod érdesen ragyog:
Mag-állapot és eljövendő érés,
Mindenné-válhatás, mindent-ígérés,
Tebenned voltam én a legnagyobb.

Pedig még zöld és senki-semmi voltam,
De olyan ponton állottam, ahonnan
Mindenfelé visz ösvény és csapás.

Ma már beértem, s lettem, aki lettem,
De gúnnyal int a megtett út megettem,
Hogy nem lehetnék immár semmi más.

(1958)

SÜRGÖNYOSZLOP

Látod amott,
A dombon azt a sürgönyoszlopot?

Sötét és redves. Töve szinte kéklik.
Elöntötte a szemhatár derékig,
De fönt a csúcsa hosszan és sötétén
Nyújtózkodik a télutói égen.

Látod-e, mondd? És hogyha látod,
Rémüldözöl-e? Tiszteledd? Csodálsz?

Én hetek óta nem törődöm mással,
S színültig teltem a csodálkozással.

Mert csakugyan félelmetes,
Ahogy most ráborul az est,
S ő mégis helytáll karjait emelve,
És olyan, mintha befelé figyelne.

Mit hall vajon? Benső parancsot? Intést?
A hurrá feszült dróton a süvítést?

Vagy tán csak amit messziről üzennek
Az emberek a többi embereknek?

Úgy áll, mint akit minden elhagyott.
Elevenek közt egyetlen halott,
Rügybontók között egyedüli meddő,
Kinek nem hozhat semmit a jövőendő,

De mindent hall, és hallgat, és merő seb.
Soha még ilyen bölcslet és erőset!

Tűnődve kérlek: szánd meg őt, barátom:
Általa tudunk mindent a világon,

Mert őt is, mint a többi elhagyottat,
Úr-magunk közé ültettük, kapocsnak,

És ott kitart és tűri a telet,
A nyarakat, a jégveréseket,

És látja, hogy a nap kel és sötétül,
És tűri gőg és hősiesség nélkül

Meglétét, ezt a képtelen csapást.
Mert voltaképpen mit tehetne más?

(1958)

IDILL

E ház, amelyet bedeszkáztak, és
Zsindelykucsomáját félreecsapva hordja,
Nem bármi viskó – ez volt egykoron
A nagy szakállú Bódi bácsi boltja.

Bolondos bolt volt. Ajtaja megett
Kaszák és hámok sorakoztak rendbe.
Irkát és bort és lábbelít – vagyis
Mindent lehetett kapni benne.

A pult mögött, akár a lord-mayor
(De nálánál is megbecsültebb poszton),
El-elszunnyadva, bóbiskolva ült
A jó öreg egy dundi zsák gyapoton,

És csak olyankor rezzent néha fel,
Ha egy-egy néma, szótlanul esengő
Asszonyka libbent fent, a grádicson,
S az ajtó fölött megszólalt a csengő.

Nem úgy azonban Zsuzska néni – ő
Örökké tett-vett, futkosott loholva.
Én nem tudom, hogy mit csinálhatott,
De naphosszat sem fogyott ki a dolga,

S bekukkantván a boltba is, legott
Zsörtölni kezdett: Üldögélsz-e, Péter?
– Nem, dehogy alszom – rezzent az öreg.
– Ne ülj hiába, kértelek elégszer.

- Mit hogy csináljak? – Hogy mondhatsz ilyet?
- Van itt dolog, csak lenne, aki győzze.
- De mit, de mit, sze minden rendben van.
- Mit? Végy egy papírt, tépd össze, szedd össze.

Így Zsuzska néni. Kihallgattam, és
Különös kép szökött fantáziámba.
A nagy szakállú Bódi bácsi, hogy
Tegyen valamit, s ne üljön hiába,

Irkákat tép, és felszedegeti
Feltolt farral a vásott pult megett.
S egy álmom van, egy szörnyű látomásom;
Az egész világ tép és szedeget.

(1958)

ATOMKORSZAK

Valami történt valahol.
Bennem? Hátam megett?
Félek, valami képtelen
Szörnyűség fenyeget.

Valami reccsent. Valahol
Rend hullt, és rendszer robbant széjjel.
Bandzsít a föld, és megtelik
Éjjel, szeszéllyel és veszéllyel.

Valami történt. Valahol
Egy szög kihullt, egy gömb léket kapott.
Félek, jaj, félek. Add, Uram,
Hogy megérjük a holnapot.

(1958)

KROKODILOK ÉS ELEFÁNTOK

*Tudom, mily fátyolt kik viselnek
Csak azt nem tudom, ki vagyok.*

Villon

Hallottam én egy furfangos mesét,
Mely szellemem fenékig felkavarta:
Balukk szigetre shooner érkezett,
S egy tudós szállott róla partra.
S mert dolga volt, s belátta csakhamar,
Hogy holmijával percre sem törődhet:
Még ott, a parton gondolt egy nagyot,
S szolgálatába fogadott
Egy ismeretlen bennszülöttet.

Balukk körül két törzs lakott csupán:
A „Krokodilok” és az „Elefántok”.
Egyformán éltek szűkös életük,
S egyformák voltak, mint a strucctojások.
Hasonlított a színük, alkatuk,
Ruházatuk és hajzatuk,
A fegyverük s a nyelvük egyaránt.

Csakhogy hazug volt minden Krokodil,
És igazmondó minden Elefánt.

Egy törzs igaz,
Egy másik meg hazug:
Ki tudja, tán a vallás hozta így.
S kíváncsi volt tudósunk szerfelett,
Hogy szolgálja melyikhez tartozik.
Ezért, mihelyt az úton szembejött

Egy újabb néger
(Hasonló övvel és fejekkel),
Megtorpant rögtön a ravasz,
S elküldötte a szolgát: tudja meg,
Hogy Krokodil vagy Elefánt-e az.

Szaladt a szolga, megkérdezte, és
Urához térve Elefántnak mondta.
S ebből tudósunk (s gondolom, ti is)
Azonnal tudta, hogy mi volt a szolga.
 Öt sort időzőm itt semmit se mondva,
 S a semmit mégis rímbe fonva,
 Hogy törjétek fejeteket,
 Mi lehetett
 A szolga-bennszülött faja.

Bizony mondom, hogy Elefánt vala!

Megesküszöm akármire.
Igazmondónak kellett lennie.
Mert az a másik – igaz vagy hazug –
Akármi volt is:
Elefántot vallott.
S a szolga – mert csak egyet hallhatott –
Magáról vallott, mondván, amit hallott.

Barátaim, elönt a sejtelem:
Másutt is úgy van ez, akár Balukkbán.
Mindenki hű és igaz Elefánt
Vagy az valóban, vagy pedig hazudja.
Minél hívebben vall nekünk az ember,
Annál kevésbé értjük el szavát,
Mivelhogy mennél Krokodilabb, annál
Elefántabbá ütheti magát.

Próbáljátok ki társatok tehát,
Hogy olyan-e, mint egykor az a szolga.
Mert az lehet csak igaz Elefánt,
Ki minden társát Elefántnak mondja.
Így lesz, hogy magva, törzse, lényege
Mindenki másnak híven felragyog.

De mi lehetek én, barátaim,
Ki azt mondom, hogy Krokodil vagyok?

(1958)

JÁTEKMEZŐK, JÁTEKVESZÉLYEK

Ha lehunyom szemem a nyári napban,
Havas mezőket látok én magamban.

Fantáziámban téli dombok élnek.
Nagyon sivarak és nagyon fehérek.

Nincs kezdetük, de végük sincs semerre.
Szél jár közöttük porhavat seperve.

Az ég fölöttük jégmező, halott szem,
És varjak lakják vagy talán azok sem.

És hús haván az úttalan tereknek
Te vagy jelen, kit végtelen szeretlek.

Küszködsz a hóban kékes utat törve.
Nem ám előre: körbe, körbe, körbe.

S a kerge szél s a gyilkos út felőröl.
Lankadni látlak olykor egy tetőről.

És térdre buksz és térden futsz tova,
S haladsz, de nem jutsz sehová, soha.

S ha látom már, hogy nem bírod tovább:
Hozzád futok az íves dombon át.

S ha lépteid már dúltak és esettek:
Örök léptemmel házamig vezetlek.

Ágyamba duglak csendben, csendesen,
Megcsókolom szemed, szerelmesen.

Így mentelek meg én fantáziámban,
Csakhogy legyen mért hálás légy irántam.

Így, így gyötörlek, kedves, untalan,
Hogy erősebbnek tudhassam magam.

(1958)

ELŐRE

„Előre, ifjúság, előre,
Nem bukhat el, ki hú a néphez!”
Különös a dal, ígésző dallam,
Minek követsz, minek kísértesz?

Húsz évig mentem én előre,
Elszántan mentem és dühödten,
De egyszer félresandítottam,
S irtózatossávarba jöttem.

Mert amint más irányba néztem,
Új kép kötött le s új keret.
S hogy arcom arra fordítottam,
Hát arra is előre lett.

És akkor eltűnődtem én, hogy
Utam miféle tájra visz,
És eltűnődve hátra néztem,
S előre lett a hátra is.

S most nem tudom, hogy merre menjek,
Honnét, mivégre és hova.
Mondjátok, mindez mit jelenthet?
Tán ifjúságom lett oda?

És mégis: ifjúság, előre!
Hadd rostokoljak itt magam,
Kinek – bármerre nézzek – immár
Mindenfelé előre van.

(1958)

ÖRÖKSAKK

Egy lépésből adhattam volna mattot.
Ellenfelem már régen verve volt.
Fejünk feszült, és ijedt mozdulattal
A képletes világ fölé hajolt.
És akkor szürke fény villant szemében,
S megnyúlt és felnőtt az egész alak.
Odébb lökött egy ártalmatlan bástyát,
És felnézett, és azt motyogta: sakk.

Ki kellett lépnem. Fogtam a királyt,
És odébb toltam (s szántam módfelett,
Hogy ekként nyújtja hitvány életét,
Mely biztosan és végleg elveszett).
Sötétre léptem, mondom, a királlyal,
S vártam, hogy most majd megadja magát.
Ehelyett újra felkapta a bástyát,
És – sakk! és – sakk! – még öt lépésen át.

S tünődni kezdtem: ugyan mit tegyek?
Miképpen vessek játékának véget?
Hogy védhetem ki pimasz sakkjait?
Mit léphetek, hogy végül is kilépjek?
S nem szűnt azóta bennem az az érzés,
Mely előntött e töprengés alatt:
Nem, nem lehet már mattomat beadnom,
Mert mindörökre sakokban tartanak.

(1958)

A KEDVES TÁVOLLÉTE

Hallottad te is ezt a csendet,
Fülelted ezt az éjszakát.
Szívtad te is üres lakásunk
Kihűlt, idegen illatát.

Félted te is a puszta Semmit,
Amely a társtalanra les.
Róttad te is sötét szobáink,
Mint aki valakit keres.

Jaj, kedvesem, így tengek én is,
És félelem és gond kísért.
Nézek, és nem tudom, hogy merre
Járok, és nem tudom, miért.

Megállok néha szótlantul,
És fennen szolongatlak máskor,
Mert te vagy jelen mindenütt,
És mindenünnen te hiányzol.

Téged ragad meg itt a vágy,
És téged űz odébb a kétség.
Itt vagy, jelen vagy, kedvesem,
Csak elfed ez a rút sötétség.

De hogyha lehunyom szemem,
Fény gyúl, és felragyog a nappal –
S itthon vagy: éppen érkezel,
Vagy öltözől, vagy vetkezel
Örökszép női mozdulattal.

(1958)

PARTI FÜZES

*Szél járt egy teljes nyáron át.
Zúgott a fűzfalomb felettem.
Én kihallgattam sóhaját,
S amit hallottam, versbe szedtem.*

PROLÓGUS

Nézz rám, és láss meg engem.
Láss, és gyönyörködj bennem.

Mert szép vagyok,
És rejtelmesen hallgatók,
És átsűríttem csendes és hatalmas
Jelképeimbe teljes életet.
Végy észre végre. Foglalat vagyok:
Taníthatok, és mindent adhatok,
S csak én vagyok, ki adhatok neked.

Nézz rám, és láss meg engem.
Láss, és gyönyörködj bennem.

Lásd végre meg, hogy ágaim lehajtom,
S tunyán tenyészve tengék itt a parton,
Míg fölfeszíti sátorát a Dél.
De lombjaimban sorsok árnya lobban,
Akárcsak lent, az ismerős Folyóban,
Mely futva áll, és hangtalan beszél.

Nézz rám, és láss meg engem.
Láss, és gyönyörködj bennem.

Nézd a királyi nyárfák
Szeszéyes koronáját,
Amely villózva szökken a magasba,
S a föleire foltos árnyakat terít;
A mentát és katángot,
Az égő kecskerágót
S a fűzfaágak nyelvfüzereit.

Nézd, mily mohón nyalintanak az enyhe
Méz- és világűr-illatú szelekbe,
S hogy leng a szélben, hogy mereng az ág!
És nézd a nyüzsgé komlót, hogy befonja!
Hogyan piroslik fönt a galagonya!
És hogy lobog a lóherevirág!

A szőke fürtű nyíreket is nézd meg,
Füled, hogy zugnak, zengenek, zenélnek,
Hogy súg, suhog és zsong körül a rét.
És ne feledd a kerge szúnyogoknak
Zenéjét se, ha őszi láncba fognak,
És hallgasd meg az éjszakák neszét.

Hajolj rá minden ágra és virágra.
Végy észre már, hogy ne lennék hiába.
Tapintsd ki minden rezdülésem,
S fond együvé, hogy rész legyen a rész;

És ismerj minden ízemben magadra,
Mert sok vagyok és százezer darabka,
De mégis egy és teljes és egész.

RÉSZEK

Vagyok az Egy,
És Sok vagyok.
A sokban egy – és sok az egyben.
Mint holmi óriás keretben,
Szorongnak bennem törzsek és fajok.
Sokféleség, mely mindig ugyanaz,
Egység, amelynek minden tagja más:
Vágyok a csend, a nyugalom,
De ős viszály és örök pusztulás.

Mert minden részem én vagyok,
És ellenségem minden részem.

Hisz együttlétük éppen az egész,
De egymás ellen törnek az egészben.

Ha csúcsra szökve fényt rabol az egyik,
A másik szenved attól, és epekszik.
Ha mélybe tör amaz,
És édes nedvet szív, s nem önti vissza:
A másik sínyleti, hogy elissza.
Sőt már a helyük is,
Melyet sietős növésükkel egyből
Foglalnak el a tág világterektől:
Bűn már az is!
(Hogy nem a másike lett.)

Egymásra pusztít létük is merénylet,
Kár és veszély egymásra már, hogy vannak,
És egymás nélkül mégis elsorvadnak.

Egymásért, egymás ellen nőnek,
S olykor nemcsak versengenek – de ölnek.
És pusztulni kell valaminek bennem
Mindig, hogy más viszont megéljen.
És részem az is, aki győzött,
De aki pusztul, az is részem,
S ha nékem jó, hogy győz az egyik,
Az is nekem fáj, hogy a másik
Senyvedve roskad romba.

Ennen romlásom éltet engem,
Ennen halálom élem át naponta.

Csoda-e, mondd, ha fáj?
Egység vagyok, s az egységben vizzály.
Pusztulás fenntartotta élet,
Amely veszélyes fényekkel ragyog.
Bevallom, mért ne vallanám:
Egy óriási szenvedés vagyok.
Tetőtől talpig gyöttelelem:
Ezt szítom én, és hordozom aléltn.
És amíg vagyok: van e szenvedés,
S csak addig vagyok, míg e szenvedés van.

HARCOK

Így van:
Szépségem, életem
Magában harc és gyöttelelem.
Elpanaszolni sem merem,
Hogy mennyit szenvedek magamtól.

De hogyha rám sereglenek
Az emberek,
Csak akkor sejtem, mi a kín,
Csak akkor!

Jönnek, s amit a kék tavasz teremlett,
A nyár fellombozott, az ősz megedzett,
Gyötört a fagy, és kipróbált a hó,
És biztos már, hogy életrevaló:
Törzsem legifjabb, legmagasabb ágát
Mind elnyesik és többől visszavágják,
És nyögve vágnak, és tűnődve nyesnek,
Mert erősek, És így tartják helyesnek.

Jaj, látnál akkor engem meggyalázva,
Belezsibbadva gyászba és csapásba:
Hogy kushadok!
A szürkület előtt.
Magam se más, csak néhány szürke tönk:
Vért könnyezem, és tiszta könnyet vérzem,
Mert én vagyok az elhagyott,
S az elhagyó is én vagyok,
Gyászolt és gyászoló egyben és egészen.

És nem is csak a feltörekvő ágat,
A csúcsoakat és koronákat
Csonkítja meg a rendteremtő ember,
Ős burjánzásom ellensége – nem:
Olykor szélteben is el-elhódítja
Természetes életterem.

Suhogva vág belém ásója, kése,
Hogy több legyen a rétje és vetése.
S ha odalesz a lusta nyár
S az ősz 3 a tél a faggyal és havakkal,
S a régi helyemen talál tavasszal:
Fogat csikordít, újra rám tör,
S pórét meg-újra baltájára bizza.
S nem érti meg, hogy míg csak nőhetek,
Minden tavasszal újra ott leszek,
Mert képtelenség, hogy ne nőjek vissza.

Nem tehetem.
Tapasztalhatta régen.
Nincs arra módom,
Nincs lehetőségem.
Mert ami már enyém, én azt kitöltöm.
Szabott nagyságom van ezen a földön,
S nem nőhetek sehogy nagyobbra annál,
És nem lehetek kisebb önmagámnál.

Szabott nagyságom van, s az én vagyok..
Széltében: míg a folyóvíz elárad,
És édes nedvvel élteti a fákat,
Magasságban: míg nőni képesek
A népem alkotó fajok.
Nagyságom ez,
S e nagyság én vagyok.

Igen: nagyság vagyok,
És nem közömbös énnekem a hely sem.

Ha többet adnak: néptelen hagyom,
Ha elhódítják: újra visszaszerzem.

És hallga, hallga, milyen képtelen
És csodálatos az én életem!

Mínthogy nagyság vagyok csak,
De székiben rabolnak,
És visszavágnak mindig a magasban:
Énnékem folyton növekedni kell,
Hogy mivoltomat megtarthassam.
Egy harc vagyok és kín és szörnyű tengés,
De részegítő, folytonos növekvés,
Növés – a szívem elszorul belé –,
Boldog növekvés önmagam felé.

ÁTVÁLTOZÁSOK

Így hát a szörnyű verseny és
Határtalan ellenségeskedés,
Amely örökké terjeszkedni csábít,
S folyvást magasba von:
A gyilkos harc ezekkel
A burjánzást lebíró emberekkel
Haszon nekik – de nékem is haszon.

Mert én e harcban semmimet sem vesztem.
Ők visszavágnak – én viszont növekszem.
S ha ők megkapják érte
Törzsem lenyírt gallyát,
Én megkapom a növekvést magát.
Roppant erő ez! Ez nekem az élet.
S az nekik is: erő és élet.
Hitelezőm s adósom mindenik.
Én felnövekszem – ők viszont levásznak,
És kín és élet, ez vagyunk egymásnak:
Ők énnekem –
Én őnekik.

Valóban: én is önekik.
Hisz jelen vagyok én, ahol csak vannak
Kínnal faragják görcsös ágaim,
És áldanak, miközben felfaragnak.

Mert ágaimból fonják majd az érdes
Szakajtókat az ünnepi sütéshez.
A kosarat, melyben motyójuk hordják,
Ha vándorútra mennek.
A széket, melyen megpihennek.
A jó sövényt, amely kiszabja
Szegényes életük határát.
Sőt még a gátat is,
Mellyel az ős folyókat
Munkába fogják és mederbe zárják.
Ágamból lesz a tűz:
A lengő fény, az éltető melegség.
Ha rájuk rontanak az esték,
Énáltalam lesz, hogy kibírják.
Lemetszett ágamból faragja
A ballagó juhász a sípját,
És dal és fény és élet támad ebből
Az én fájdalmas, holt fölöslegemből,
Amelyet mindig újratermek.

S én volnék mind e változó alak,
S én volnék mind e fájdalmas felesleg.

Igen: ez is csak én.
A szürkülő szobákban
Engem égetnek, fonnak és faragnak,
Nemcsak az ágam,
Mert ami volt, az holtan is enyém.
Belőlem támadt, így tehát a részem.

S ha nincs is bennem teljesen a rész,
Teljes valómmal ott vagyok a részben.

Teljes valómmal: végtelen erőmmel.
Vágd rólam le a gallyt,
Rabold le, tépd le, nyírd le, s aztán
Plántáld a puszta földbe – és kihajt!
Kihajt, és nő, és boldogan virágzik,
S ha visszavágod: újránő megint.
És életet és száz gyökérző ágat
Növeszt magából alkatom szerint.

Lásd, ez is én vagyok:
Az ág.
És akkor is, ha rám tör és kívág
Az ember, s részletéletem
Alkatrészévé válik az övének.

Vagyok az ős, életteremtő élet.

Forrás vagyok, mely adni tud, csak adni,
És mégis egy, és mégis ugyanannyi,
S ha imitt eltűnik, amott
Ismét előtör változott alakban.

Mert ami belőlem való,
Halálában is halhatatlan.

VÁNDORLÁSOK

Felaprítottan és holtta meredve
Fonódom én az emberéletekbe.

És otthon vagyok mindenütt,
Mert törvényük mindig betartom.

De eleven-egészben, épen,
Igazában és voltaképpen
Itt vagyok itthon én, a parton!

Itt, hol dereng a víz, és partra loccsan,
S megszépülök a tükröző habokban,
S ha fényre várok, nem hiába várok,
S a víz a lágy gyökérzetig szivárog,
Elöntve ott a bolyhos és sötét
Gyökérvilág fordított dzsungelét.

Itt vagyok itthon én, ahol
Alászüremlik titkosan a mélybe
A víz: az élet Szelleme-Vezére,
Itt s mindenütt, amíg csak elhatol.

Gyökérzetem vakondcsapatja
Feléje áskál, őt kutatja.
Ő szabja meg nagyságom, álmom,
Őt követem és őt kívánom,
És otthagynom göggel, unottan
– Ámbár ezerszer visszahódítottam –
A helyet is, hol ő már nem ragyog.
De ahol ő van, én is ott vagyok.

Így történik, hogy néha joggal ér
Gáncs és szitok.
Nemcsak növekszem: olykor hódítok.
Mert elszegődtem én
A szellem nyomdokába,
S ha elmegy: nekem menni kell utána,
Vezérem ő, s én ő vagyok egészen,
És ahol ő nincs, nem lehetek én sem.

Hadd dúdolom még el, milyen csodás
E fűzvándorlás és honfoglalás,
Midőn széthullnak formák és határok,
Míg új hazámra rátalálok.

Hadd mondok el: lassan gyökérzem arrébb.
Sután és konokul.
(Ha füzes megy, az évekig vonul.)
Megyek, szívósan költözöm a parton,
S ami utamba gátat állít,
Mind részemmé és önmagámmá válik,
Mert körbefolyva és elöntve végül
Testembe oldom bölcsen és vitézül,
Mint étkét az amőba
S a többi egyszerű parányok.

Úgy, hogy eközben magam is
Kissé étékké s áldozattá válok.

Áthasonítok és hasonlók egyben,
S magamba gyúrok én, amit lehet:
Tavat, sövényt és rétet – szóval
Minden idegen életet,
És mindből értéket teremtek,
Nem úgy, hogy fölséges tokot
Sírok köréje bánatomból,
Amint a gyöngyragyló szokott,
Hanem bevonva őt is – hadd teremne! –
Saját termékeny életembe.

S így járok én, míg célhoz nem jutok,
És onnan aztán már nem mozdulok,
Mert ott ismét Nagyság leszek,
És nem lesz nékem közömbös a Hely sem.

Ha többet adnak – néptelen hagyom,
Ha elhódítják – újra visszaszerzem.

LEHETŐSÉGEK

Vén és tudatlan tönkkel, ifjú ággal
Így küzdök én a kétszeres világgal:
Egyikkel, melyben én is rész vagyok,
S a másikkal, mely bennem háborog,
Így fájok én, s növekszem szüntelen,
És így rejtőzöm százezer alakba,
Így vándorlok a földfelületen
A szellemtestű víz nyomán haladva,
Így, így verekszem én a pusztá létért,
Hogy végre-végre meglelném a békét.

Mert nincs a földön vágyam semmi más.
Pedig tudom, hogy ő a pusztulás.

És mégis várom, szívszakadva várom,
Én nem tudom: talán a pusztulásom.

És amikor a hóhér ősz levássa
Az ágakról a lombot
S a lomb alól a kék virágözönt,
És magvaim a messzeségbe szórja,
És jéggé fagy a vízirózsa:
A rég várt béke végre rám köszönt.

Évente megjön és vigyázva
Bújtat fehér és tiszta gyászba.
De törzsem él, és szívem mit se gyászol,
S a gyászfehér nekem menyasszonyfátyol.

Mert harcaimban megpihentet, és
Felbátorít a szép semmittevés.

Ágam, még rajtam élő ágam
Piros rügyeket formál önmagában,
És hajladozva túri a telet.

Mert arra gondol, ami nem lesz,
De amivé – ha meghagyják – lehet.

Törzsem békésen nyújtózik,
Feledve már, hogy mennyit vérzett.

Húrrá feszül alatt a lágy gyökérzet.

És magvaim, én kedves magvaim,
Kiket aggódva szórtam széjjel,
Mert ezer közül egy ha megmarad,
Most még egyenlő vággyal és eséllyel
Várják a tavasz fényeit,
Hogy felengedjen már a part.

S egész mivoltom, mint egy felcsavart
Rugó feszül magára, s majd kipattan.
S kipattan majd a lángoló tavaszban!
Jaj, mennyi élet! Mennyi-mennyi bőség!
Mennyi befűlő, ritka lehetőség
Feszül ilyenkor részeimben!

Ha mind beválna, én lennék a Minden!

És jól tudom, hogy mindez szétomolva,
Élettelen hull majd a nyári porba,
Mégis olyan vagyok ilyenkor, télen,

Mint amikor minden lehettem volna,
Az ősvilágban, egykor, régen.

ŐSI SÖTÉT

Éltem én egykor önmagamban,
Voltam én egykor öntudatlan.

Éltem-voltam az ősi sárban,
Titokzatos, meleg magányban,
És feltáplált a lágy gyökérzet
Édes és álmos nedvet szíva,
S nem tudta: szív-e, s honnan szívja,
S mit szív, s az ajka miben ázik.

És nem tudta, hogy fönt a lombja
Hatalmasan él és virágzik.

Voltam én egykor önmagamban,
Éltem én egykor öntudatlan.

Éltem-voltam az ős szelekben,
Esőben, fényben és melegben,
S a zsenge lomb kibújt a fényre,
S tüzet s erőit mind felitta,
Aztán magát ismét aláborítva
Gyökérré szűrte mind e ragyogást
De nem tudta, hogy van alul gyökérzet,
Nem tudta ezt és semmi mást.

Éltem én egykor önmagamban,
Voltam én egykor öntudatlan.

Voltam, s kiszűrtem a világból
Önnönmagára növényi életét.
Gyökérként: nedveket és sókat,
Lombként: a fényt, s az állatoknak
Fanyar leheletét.
Kiszűrtem magam a világból,
És vér áramlott gyökértől a lombig,
S lombtól gyökérig áramlott a vér.

De nem tudott a lomb sem a gyökérről,
És nem tudott a lombról a gyökér.

Voltam én egykor önmagamban,
Éltem én egykor öntudatlan.

Éltem-voltam, és áramlott erebben
A világ sava-fénye öntudatlan.
Megkapaszkodtam lombbal és gyökérrel
Fent és alant, a fényben és salakban,
S csak most tudom, hogy mindez én vagyok már:
Mélység, magasság közös vérere.

És maga vagyok ez az örök áram,
És maga vagyok az örök csere.

Éltem én egykor önmagamban,
Voltam én egykor öntudatlan.

Éltem-voltam és nőve nőttem,
Jövőtelen és múlttalan.
S ma én vagyok a magasság s a mélység.
Én egyesítem őket egymagam,
Mert alávágynak mindig a magasság,
És csúcsra vágyik szüntelen a mély.

És bennem száll a magasság a mélybe,
És bennem szökken magasba a mély.

EPILÓGUS

S most eltűnődöm: visszavágyom-e?
Szebb volna ott, a csendes ösvilágban?
Jobb volna most is békén tengeni,
Rejtelmesen és bölcsen és lezártan?
Kívánom-e, s valóban azt kívánom,
Hogy burjánzásom gáttalan legyen?
És megborzong a lomb, suhog zenélve,
És sejtelem vegyül a lágy zenébe,
És halkán kél a válaszem: Sosem.

Hát hogyan lenne úgy, hogy jól legyen?
Mondd, lélek, mit kívánsz magadnak?
Ha összefutna mindenegy erő,
S az összes éltető hatalmak,
És benned futna össze mindenik,
S csak tőled függne részlet és egész,
Hogyan intéznéd életed,
Mely csupa harc és szenvedés?
Mit tennél, mondd?
Hogy élnél, furcsa lélek?
És halkán kél a válasz: Ahogy élek.

Ahogy ma élek, éppen úgy.
Örökös harcban, fájdalomban.
Mert tetszik nekem a világ, ahogy van,
S hogy éppen így van, abban tán
Énnékem is van némi részem.
Így élnék mindhalálig én,
Konokul, szépen és egészen.

Mert megéltem olyan időt,
Hogy minden ág hatalmasan kinőtt,
S szabott határait között
Hullt rám a napfény és a holdvarázs.

És csupa fény volt akkor a nappal,
Az éj csupa lombsuhogás.

Megélek én ilyet ma is nemegyszer,
S kedvemre van, hogy érte küzdenem kell.

Jó, hogy örökkön nőhetek,
És hogy idegen életek
Foglalnak engem életükbe.

S hogy ős vagyok, és minden élet tükre.

Így élnék én mindég, ahogy ma élek,
Mivelhogy csak a vállalt élet
Erős és méltó önmagához.

Magasba, levél!
Gyökér, le a mélybe!
Vessző, növekedj!
Szent barka, virágozz!

(1958)

VÍZIRÓZSÁK

Ki tudhatta, ki sejthette rajtam kívül, hol a holtág?
Füvek fedték, fák fedezték, szederindák körbefolytak.
Barna bojtú sás övezte, dzsungelt nőtt köré a nád,
Kúszó komló vonta rája arany színű sátorát.
Füvek fedték, fák fedezték, folyondárok féltve óvták:
Ki tudhatta, ki sejthette rajtam kívül, hol a holtág?

Bent, a lompos, zöld homályban, hová fény csak szűrve tévedt,
Csodálatos, titokzatos élet sarjadt és tenyészett.
Sűrű volt és sima volt és tiszta volt a víz, mikor
Felfedeztem, mint a vér, a szűrt olaj s a tiszta bor.

Sűrű volt és sima volt és mégis tiszta volt a holtág,
Látva láttam három ölnyi mélységét és minden odvat,
Látva láttam, mint szuszognak lent a fodrozó növények,
Nyüzsgenek a kishalak s a csiborok s a többi férgek,
S birtokomba vettem ott a pompás víz alatti kertet,
Melyet tán a földig józan víz is játékul teremtett.

S fent, a víz színén, a sűrű, kék hínár közt lágyan ingó
Nagy, kerek lapuk s fölöttük kilenc vízirózsa-bimbó!
Úgy emelték szép fejük, mint kilenc meztelen leány.
Úgy meredlek víz fölé, mint kilenc fehér buzogány.

Kilenc fehér vízirózsa ringott kék-arany keretben.
Kilenc fehér vízibimbót láttam – és belésszerettem.
Sziporkázó mélység fölött úsztak ott a zsenge bimbók.
Vízirózsák, vízirózsák, milyen lesz az, ha kinyíltok?
Akkor lesztek ti valóban rejtelmesek és fehérek!
Vízirózsák, vízirózsák, akkor én is visszatérek.

– Itt vagyok hát. Éjjel is lett közben, sűrű, mint a tinta.
Földre rántott volt a komló, gúzsba vert a szederinda,
Eltévedtem volt a zsongó nád között, és sárba rogytam,
S beszopott a sár, hogy szinte én magam is bugyborogtam,
S mégis-mégis visszatértem valahára – itt vagyok hát,
Mutassátok szirmotokat, táncoljatok, vízirózsák!

Ragyogjatok, táncoljatok! Jaj, de merre vagytok, merre?
Biztosan és mélyen tudtam én már régen, hogy semerre,
Biztosan és régen tudtam én, hogy mire visszatérek,
Nyomom mentén rátok lelnek kilenc szépfogú legények,
S mégsem tudtam megmaradni s nyugton várni, míg kinyíltok,
Titkos, mély parancs elűzött, messze űzött, vízibimbók,
Mély parancs, mely tán avégett zeng felém csupán az éjben,
Hogy valamit vágyva láttam, én azt soha le ne tépjem,
Nézzem inkább álmodozva, mint dereng a tócsa tükrén,
Mint vetít sötét vizére ezüst csíkokat a holdfény,
S mosolyogva tapasztaljam, mit is ér az, hogy is érez,
Ha ki meglát minden szépet, s boldog, hogyha másoké lesz.

(1958)

GÉPKOCSIN

Éjfél körül a gyéresi
Kanyarban borjai vettünk észre.
Azonnal megfutott, tehát
Kedvet kaptunk az üldözésre.

Inalt szegény; a fellazult
Sarat fenéig felkavarta.
Görbén hullámozott háta, és
Ormótlan illegett a farka.

Rohant, s nem tért ki semmiképp.
Ott járt, ahol a lámpafény járt.
De visszanézett olykor, és
Szeme rémülten foszforeszkált.

Ha lassítottunk – lassított.
Ha rátörtünk – vágtaiba görbült.
S kelt bennem dühös indulat,
Hogy rákiáltsak: „Térj ki, örült,

Lépj félre már, vagy szétnyomunk,
Térj, isten barma, térj ki végre.”
S láttam: hiába. Meghal, ám
A biztos útról mégse tér le.

PÓTVERS

Barátaim, biz ez sületlen
História, s mégis teli
Valami titkos értelemmel.
Segítsetek megfejteni.

Mert úgy érzem (merő bolondság,
Jobb lesz talán, ha hallgatok) –
Úgy érzem, én vagyok a borjú,
S az autó is én vagyok.

(1959)

AZ ÚJ ODÜSSZEUSZ

*Ott tündöklék a be nem járt világ,
S szegélye úgy fut, ahogy üldözöm.*

Tennyson

I

Rád gondolok ismét, Odüsszeusz,
Ki pára vagy és pusztá képzelet.
Rád gondolok, kit ágyban álmodott
Egy vak görög, ki nem is létezett.
Rád gondolok, ki biztos, kétszeres
Nemléted méltó fűfanggal tetézve,
Isten módjára loptad át magad
Egy életnél valódiabb létezésbe.

Rád gondolok, köd- s árnyalak, amint
Neved az új kor új hajósa érti.
Kinek porába folyton szomjazó
Fausti lelket fűjt Alighieri,
Ki bölcs szavakkal hívtad társaid:
„Gondoljatok az emberi erőre!”
Mert nem születél tenni tétlenül,
Hanem tudni és haladni előre.

Rád gondolok, Odüsszeusz, atyánk,
Jelképe, tükre nyugtalan fajunknak,
Az embernek, ki mindig arra vár,
Mi újat láthat még, s mi földre juthat,
S ha eljutott: új szemhatár mögött
Új titkot sejt, s új vásznakat feszít.
S míg ezt teszi, téged követ csupán,
És öntudatlan rád emlékezik.

II

Látlak, amint feszülten üldögélsz,
Íjhoz hasonló csónakod farán,
S elbámulod, mint hánytorog körül
A kormos és hatalmas óceán.
Érzem a lázas, tikkadt ünnepet,
Ha part merül fel végre tündökölve,
S a lábak zsibbadt mámorát, amint
Először lépnek illetetlen földre.

És látom, hogy a Glóbus köldökén
Örvénybe ránt egy képtelen csoda.
Sötét hajad meglibben, elmerül,
S te mégis megvagy, nem pusztulsz oda,
Szellemtested a víz alól kitör,
S idők múltával jó viking hajón száll.
Aztán Szindbád és Gulliver mesés
Alakját ölti (mert az is te voltál).

Mint bámulóit rászédő színész,
Ha bajszot kötve és szakállt ragasztva
Örökké más és mégis mindig egy,
Úgy öltözöl te százezer alakba.
Te vagy Kolumbusz. Vasco is te vagy.
Cook és Amundsen egyaránt a másod.
Áldott legyen és végtelen legyen
Te szent varázsod és átváltozásod.

III

És most, Ulisszesz, hadd mesélem el,
Hogy az a faj, melyet nagy és örök
Utakra vitt az el-nem-ért iránt
Szent szenvedélyed, ősi ösztönöd,
Hogy ez a faj egy nap térkép fölé
Hajolt, s csak nézte álmodozva, resten.
Ki új világot kergetett, ma már
Csak azt kutatta, hogy mit is keressen.

Mert mind bejárta már a partokat,
Amelyek addig messzeségek voltak.
A kontinensek görbe faltjai
A föld térképén mind kirajzolódtak,
Titoktalanná lett az óceán,
És biztos rév lett mindenütt a part.
A végtelenbe indulók előtt
A végtelen föld végessé apadt.

Pedig örök a szükség és a vágy,
Hogy új világba lépjen át az ember.
Nemegyszer láttam akkor szellemed,
Kavargó ködben láttalak nemegyszer.
A parton ültél, s nézted szótlanul,
Mint nyüzsgenek a pikkelyes halak,
S hogy messze néztél: elborult szemed,
Így volt, Ulisszesz: sírni láttalak.

IV

S ekkor jöttél, és alkottál magadnak
Új csarnokot, hol úr az értelem,
S ahol visszhangja kelhetett szavadnak:
„Apró a föld? A világ végtelen!
Föl, társaim! Nem késő még kitörnünk
Az unt világ köréből. Akarom,
Hogy elrúgjuk a földet, s túlrepüljünk
Minden napon és minden csillagon.”

És nézd, Ulisszesz, máris új hajók
Viharzanak – a pusztá úrt szelik.
Ma még üres bordázatuk, de már
Hordják a népek új jelvényeit,
S beléjük szállnak ők is nemsokára,
Akikbe átszáll szomjas szellemed,
S kirajzanak, hogy lássák és bejárják
Az illetetlen égitesteket.

Te mégy, Ulisszesz! Látom, mint repülsz,
Hogy úrrá légy immár a végtelenben,
S örök legyen a boldog szomjúság,
S a távol titka kimeríthetetlen.
Eredj, apánk! A csillagtengerek
Ott hánykolódnak partjaik között.
Ott tündököl a be nem járt világ,
S szegélye úgy fut, ahogy üldözöd.

(1959)

MUCIUS SCAEVOLA

Erős vagyok. Ha erő elviselni
A szenvedést, hát én erős vagyok.
Mi minden ért! Már én magam csodálom,
Hogy szótlán állok, és nem ordítok.

Mindenki tudja: hangtalan figyeltem,
Mint hamvadok, a tűz miként emészt.
De sejtik-e, hány ének hűlt ki bennem,
Míg elviseltem ezt a szenvedést?

(1959)

ARANY TOLLAK

Mint megsörétezett sirály,
Zuhan a nap a messzi dombra.
Puhán szállong a szeleken
Sokszáz kilótt pilléje, tolla.
Csupa parázs és tűzvarázs,
Csupa kavargó villanás
Tőlük a délutáni ég.

Libegnek, szállanak, merülnek,
Aztán a víz színére ülnek,
S ott izzanak a színarany pihék.

Ködössé kormosul a part,
Sután alusznak már a házak.
De nézd: a hallgatag Dunán
A tollak tovább csónakáznak.
Mintha valódi létük és
Tulajdon belső fényük lenne,
Úgy tündökölnek, izzanak
A már kilobbant sugarak
Átoltódván a fényoldó elembe.

Bárcsak magam is – így tűnődöm –
Én, ki tükörként állok itt,
Így őrizném a mélybe hullott
Nagy napmadarak tollait.
Bárcsak oldódnék át dalomba,
Hogy mindenki megértse, -lássa,
Bárcsak egyetlen versem volna,
Amelyben híven fellobogna
Napjaim teljes ragyogása.

(1959)

RUFUS DECIUS MONOLÓGJA

Az Irgalmas hazugság c. drámából

„Meghalt az éj. A nap még nem ragyog,
De sápadoznak már a csillagok.
Hogy semmi volta érthetőnek tessék,
Áttetsző fátylat ölt a végtelenség.
Letörnek gyémánt szarvai a holdnak.
A messze falvakon kutyák csaholnak.
Még alszanak a lusta fák, de lassan
Gyanús örvénylés támad a magasban,
S a felhők alja színaranyba vált.
Aztán egyszerre négy kakas kiált.
Mégsem történik semmi. Valahol
Néhány madár unottan válaszol,
S már alszanak megint megannyian.
Mind alszanak. Aludj te is, fiam.

Aludj, fiam, aludj, amíg lehet.
Bárcsak alhatnék magam is veled.
Bár ízlelhetném egykori halálom,
De látod, engem elkerül az álom.
Nem alhatom. Pedig mi bánthat engem?
Van otthonom, családom, van mit ennem,
Pihenhetek és helyt maradhatok,
És mégis-mégis üldözött vagyok.

Mit tudsz te róla? Kétszáz éve éppen
Próféták jöttek a kereszt jegyében,
Mindenfelől kibújtak, mint a gombák,
Előbb csak jártak, s Krisztusuk papolták,
Aztán elűzték Róma minden hősét,
S ma már övék az ország és dicsőség.

S ha ennyi csak, ugyan mi gondom velük?
Hadd, hogy lobogjon tisztos szenvedélyük.
Mi gondom velük? Ellenük nem álltam,
Hírt és hatalmat percre sem kívántam,
Úgy véltem és ma is úgy vélem én:
Barátaim – míg nem kötnek belém.

De most rám törtek, hogy közéjük álljak,
Hogy Krisztusukban higgyek s prédikáljak.
S én nem tudok már hinni semmiben.
A régit sem, az újat sem hiszem.

Ne véld, fiam, hogy szánom szerfelett
A porba döntött istenségeket:
Ha ez koholt, hát azok is koholtak.
Nem igazabbak – öregebbek voltak.
Kedvelték már a táncot és zenét,
És tisztelték a mások istenét,
Tisztelték azt is, hogyha mit sem hittem,
Túrték, hogy mondjam – s mondtam! – nincsen isten.
Így buktak, el. Mert nem segít a szellem
S a türelem a türelmetlen ellen.

Az új isten, lásd, nem ismert kegyelmet.
Soha még ilyen szittyá fejedelmet!
Soha még ilyen becsvágyót s vakot!
Ez karddal vág le, hogyha tagadod.
Nem szentegyház: a földgolyó kell ennek.
Tán papjai sem kíméletlenebbek,
Zöldség pedig, hogy békét hozni jöttek:
Szólj vagy ne szólj – ők máris megsütöttek.
Egy gondolat? Elég, ha csak kimondod,
Máris fejedre zúdítják a poklot.
Egy régi dal, ha szíved úgy kívánja?
Elég, ha hallod, máris ég a máglya!

Hiszen tudom, hogy jót akarnak, és
Mellettük szól a roppant szenvedés,
Melyet kiálltak, hogy nyakunkba ülne
Hitük szerint az emberélet üdve.
De tudom azt is: van a hitben nagyság,
S van győzelem, de soha sincs igazság.

A tévedés, ha szívből is fakad,
S ha hisszük is – még tévedés marad.
Ez tiltja, látod, Jézus híve lennem,
S mert nem leszek, ezért üldöznék engem.
De hát te erről soha mit se tudj.
Aludj nyugodtan, kisfiam, aludj.

Mióta ember él a földön, és
Mióta véle hál a szenvedés,
A jobbak mindig más korokban éltek:
Bölcsebb, vidámabb, jobb jövőt reméltek.
S mi jött ahelyett? Nézd meg: ami van.
Sosem lesz más. Ne higgy nekik, fiam.
Hogy élni tudj, azt mondják, kell remélned,
De milyen élet tévedésben élned?

Borzalmas ez. Ha elveszítsz talán,
Mint elvesztettem én is az apám,
Felróhatod majd, hogy hiába éltem:
Nem hagyhatom rád örökül reményem.
Pedig remény él bennem is – kevés,
De mert kevés, tán mégse tévedés:
Remélem, téged betölt majd a jó hit
Az Istenben, mely győzelmesen hódít
A lelkeken és szerte a világon,
És nincs erő, hogy útjában megálljon;

Remélem, te majd seregébe állsz,
Hű pap leszel, és híven prédikálsz,
És helyed lesz, és nem háborgat senki,
Nem próbálják majd titkodat kilesni,
Mert nem lesz titkod. Hű leszel egészen,
S vidáman élsz majd – noha tévedésben!

Hát ezt remélem. S azt is, hogy neked
Nem kell tűnődnöd majd fiad felett,
Amint fölötted én tűnődöm mostan.
Aludj, fiacskám-kedvesem, nyugodtan.

Felkelt a nap. A domb fölött forogva
Fényeskedik már óriás korongja.
Kigyúl a táj a fény- és illatárban.
Ez is tavasz, de jaj, nem erre vártam.
Nem ez a nap, melyet hívtam, nem ez,
Ez is csak Jézus örömnapja lesz.
Új győzelmet hoz néki a világon.
S hadd hozzon is – már én magam kívánom.
Hadd vajúdjék a föld, amely merő seb,
Teljék a törvény, győzzön az erősebb.
Jó így. Csak nékem némul el szavam.
Mi volna, mondd, ha megölném magam?
Nem szebb az úgy, ha most önként török le
A roppant ágról, s alszom mindörökre?
Áthatnám végre, megfutván a bajtól,
Éppoly nyugodtan, mint ahogy te alszol.
Nem járkálnék már éjszaka le és föl,
És nem rettegnék már az ébredéstől.
Hogy álmodnék is? Nem hiszem. Akit
Elhagy a gond, az mit sem álmodik.

Halál. Mi az? Egy szó. Nem oly sivár!
Az ébrenlétből felriadni már,
S aludni, hej, aludni; futni végre,
Hogy ne szorítna senki üdvösségre,
S a félsztől futni mindenekfelett.
Meghalni. Úgy. De hát mi lesz veled?
Veled, fiam, s mi lesz a mieinkkel?
Ki őrzi álmod? Ki ruház fel inggel?
Ki lesz bolond, hogy ingyen enned ád?
Ki állna helyt, ha megfutott apád?

Látod, furfangos holmi ez az élet:
Csupán tiéd, sajátod, azt reméled,
S ha már elég volt, és kimondod: nem kell,
Kötelességgel köt meg és gyerekekkel,
Fogollyá tesz, hogy megtartsan, kivéd,
Míg rádöbbsz: az élet sem tiéd.

Olyan ez, látod, éppen, mint a hit:
Nincs irgalom – kényszerrel boldogít.
Az élet is: szándékos az se kérdi,
Gyötör, de megköt, és muszáj leélni.
Még nem tudom, mi, nem tudom, de sejtem:
Valami szörnyű bölcsesség van ebben.
Mert hogyha nincs erő, hogy kényszerítsem
Ki élne még? S ki lenne boldog itten?
Te tán megérted. Istenem, mi van?
Zörgetnek. Félek. Szunnyadj még, fiam.
Kerek nap tűz az engedelmes rögre.
Aludj csak – majd hogy azt mondám: örökre.”

(1959)

EGY RÉGI HÁZ

Én nem tudom, miért jutott eszembe
A régi ház a körtefák alatt.
A régi ház, amely az új időkben
Éppoly kopott és jeltelen maradt.

Nehéz tömbházak szökkennek fölébe,
Mögötte élő forgalom cikáz,
De orra hulló pápaszemmel gunnyaszt
A régi ház, az álmos régi ház.

Tikkadt kertjére foltos árnyakat vet
A körtelomb, s ha szél motoz körül,
Valami édes, mondhatatlan illat
Szivárog át az ablakok mögül.

Bivalypaszuly és kékes lombú szőlő
Dereng a tornác hármasszlopán.
S bent háncsdíványon szőke gyermek alszik,
És álmodik – és hasonlít reám.

Én nem tudom, miért, hogy az a rokkant
Vén házikó folyvást eszembe jut...
S egy kút, amely a mélységből fakad fel...
S egy út, amely a végtelenbe fut.

(1959)

BORKÓSTOLÁS

Nézzétek csak, barátaim,
Tartsátok csak a fényre bátran,
Nézzétek, micsoda ital
Vöröslik ebben a pohárban.

Különös fénye, bársonya,
Tulajdon élete van ennek.
Titokzatos örvényeín
Parányi csillagok lebegnek.

S napok! Napfűrtök, naprajok!
Egy régi nyár csillagja-napja,
Ahány csak feljött és letűnt,
Mind ide hullt, a poharamba.

Látjátok-e, hogy tündököl,
Hogyan tüzel, hogyan világol?
Ha látjátok, szippantsatok
A nyári szelek illatából,

Szívjátok méz- és napszagot,
S az őszi lomb s a nagy szemű fűrt
Édes, hatalmas illatát,
Mely szintén poharamba sűrült.

Kóstoljátok meg végtire!
Rejtelmes útjain a vérnek
Úgy járja át a testetek,
Akár a vágy, akár a mérég.

Úgy árad szét a sejtekig,
Akár a május tűzesője.
Csoda-e hát, ha burkait
A lélek is levedli tőle?

Feleim, Bacchus papjai,
Csapoljatok még nékem abból!
Áldozatok, áldozatok,
Hadd bújjak már ki önmagamból!

Hadd zendüljön fel ajkamon
Az édes dal, az önfeledt dal,
Az istenről, ki örömet
Fakaszt a szívben, hogyha meghal,

Bacchusról, aki odakint
A tőkén újra felvirágzott,
S kik híven ápoljátok őt,
Tirólatok, tudós borászok.

(1960)

VÁRAKOZÁS

Éppoly szorongva várlak, mint először.
Rendet rakok, virágot szerzek, és
Úgy érzem ismét: szenvedés a válás,
S beteljesülés minden érkezés.

Egy idegen lény mozdulását érzem
Izmomban, amint rendezem hajam.
Ugyan ki az? – Elönt a sejtelem, hogy
Hat év előtti, mélyebb önmagam.

Feltámad mély és büszke ifjúságom,
Szilaj vagyok, és szinte reszketek.
Elég aggódva gondolnom reád, hogy
A hajdani kevély kamasz legyek.

Egyként lebír időt és megszokást a
Sóvárgó vágy, a messzeség varázsa.

(1960)

NAPSZONETT

Teljes valómmal nyújtózom utánad,
Mint zsenge fák, ha szomjazzák a fényt.
És mint a párás földkorong, örökké
Fényes felemet fordítom feléd.

Szeretném mindig azt mutatni néked,
Ami bennem a legtöbb, legnagyobb.
Ha mindig szépnek, mindig jónak látnál,
Sebbnek, mint mást, és jobbnak, mint vagyok.

Szeretném olykor túlragyogni álmod,
S érzem, tudom, hogy te is ezt kívánod:
Ezért sütöd feléd eső felem.

S csak hogyha önnön fényed is kilobban,
Csak úgy tudod meg, ki voltam valóban,
Milyen sötét és milyen fénytelen.

(1960)

SZEGÉNY SZALAMANDRA

Egy korhadó palánk megett
Bukkantak rá a gyermekek.

Szűkölve és visongva lesték
Gyönyörűséges, lomha testét,
Mely görbe S betűvé hajlott,
S merő korom volt és arany volt.

Előbb holtat mímelt az árva,
S megbúvölt mozdulatlansága.
Mert amint dermedten figyelt, épp
Olyan volt, mint az ősi jelkép,
Melynek sötét, sátáni titkát
Úgy szomjazták az alkimisták,
S amely ma is egyszerre tölt
Szívünkbe undort és gyönyört.

S míg holtnak hitték, élhetett,
Mert ölni csak élőt lehet.

De aztán megmozdult, s a vastag
Botok azonnal rázuhantak.

Suhogva somták és vadul.
Gyilkolták irgalmatlanul.
Egy percnyi szusszanást sem adtak.
Amint felállott, ők lecsaptak.

Ismét és újra. Újra. Ismét.
Szétzúzták törzsét és gerincét,
S vér lepte – mígnem színveres lett –
A fekete és sárga testet.

Az élet hosszú kín, merő seb
Világra hozni – ölni könnyebb.
Ez is hamar kinyúlt a réten,
Halott volt, mire közbeléptem.

Halott volt: ernyedt és konok,
Mégis, mihelyt a gyilkosok
Eloldalogtak, hogy a nemrég
Betelt vágy undorát lenyelnék,
S nem látta senki más, csak én,
Még egyszer megmozdult szegény.

Feszülten nyújtózott, remegve,
Aztán fejét is felemelte,
S kifolyt szemével téveteg
Nézte a vaksötét eget.

Fájdalmasan csapott belém, és
Megszólalt bennem az a nézés.
Megszólalt, verssé vált a végzet,
Mit ő szegény csak élt, csak érzett:

A SZALAMANDRA ÉNEKE

„Törvény vagy sors vagy égi nagyság,
Ki értelem vagy és igazság,
Kinek hajszáján ringanak
A csillagok, a hold, a nap
S a föld és mind az égi gömbök,
S szilárdan tartja ezt a gyöngyöt,
De testünk legkisebb atomja
Sem pöröghet le soha róla;
Ki, mert mindenható, ezért
Felelős vagy mindenkiért;

Törvény vagy sors vagy értelem,
Ugyan mért bántál el velem?

Ki voltam én, hogy észrevettél?
Mit tettem én, hogy tönkretettél?
Belőled lettem, általad,
Ki bűnös hát, ha nem magad?
Ott voltak mind a többi élők.
Mivel vétettem többet, mint ők?
Hisz lent, az odvak rejtekén,
A dolgok alján éltem én,
Ott éltem, olyan fénytelen,
Hogy már-már összeforrt szemem,
Ott éltem, olyan hangtalan,
Hogy már-már elhagyott szavam.

Igen, oly csendben és sötétben,
Oly mondhatatlan mélyen éltem,
Akár a csíra, mint a mag:
Ne lássak, meg ne lássanak.

S te mégis megláttál, kegyetlen,
Kiválasztottál mégis engem.
Iszonyú szemed rám nyitottad,
Kopóidat rám uszítottad,
Őket, kik nyerseks és vidámak,
S elveszik, amit megkívánnak,
S ha végül büntudatra jutnak,
Meg is bocsátnak önmaguknak.

Velük veretted szét fejem.
Ezekkel jöttél – ellenem.
Rám lelték, bármily titkon éltem.
Megmutattál nekik. Nem értem.

Nem, soha meg nem értem, és
Hiába int a szenvedés,
El sem hiszem, hogy néked tessék
E gyöttelelem, e képtelenség.

Vagy tán – betölt a sejtelem –
Különös célod volt velem?
Azért tapostál meg, hatalmas,
Hogy édes mustokat facsarhass
Szent kínjaimból, életemből?
Lekéstél, uram, végleg erről.
Túl nagy volt nekem az a láb.
Végem van. Nem bírom tovább.

Vártam: válassz ki valahára.
Kiválasztottál. – A halálra.”

— — — — —

Én nem tudom, miért zenél és
Mért ég szívemben az a nézés.
Minek kíséretet észrevétlen
Erdőkben, utakon, az éjben,
Ha alszom, és ha álmodom.
Mit vár? Csak nem a válaszom?

Hallgass hát kérlelő szavamra,
Kínverte, szegény szalamandra.
Nem él az égben senki nagyság.
Nincs érdem ott és nincs igazság,
Sors van csupán. Tiéd s enyém is.
Tűnődtem már, kérdeztem én is,
Mivégre bánt el épp velem.
De hát nincs abban értelem.

Nem fontol ő – egyéb a gondja:
Akit meglát, azt eltiporja.
Mennél gyöngébb és mennél ritkább,
Annál könnyebben, annál inkább.
Vért ont és könnyet. Mennyi vért!
Miért? Ne kérdezd. Semmiért.

Így van. Meg kell nyugodni ebben.
Ó, hunyd le már szemed szívében.

(1960)

AZ EMBER ÉS A TENGER

Kísért egy kép: utálom is,
Szégyellem is, de észben tartom.

Hánytorgott épp az óceán,
S egy ember állott kint, a parton.

Hánytorgott épp az óceán:
Zengett fölötte a derűs ég,

Csupa öröm volt és erő,
Csupa nagyság és egyszerűség.

Mellette állott emberünk:
Egy pötty, egy fereg, szinte semmi.

A nagyság szent látványait
Sehogy sem tudta elviselni,

Körülnézett hát, és mivel
A partot pusztának találta,

Előgombolta holmiját,
S berondított az óceánba.

Aztán, hogy nem tisztelte már,
Elandalogva nézte estig.

Pirult az óceán, de ő
Azt hitte, hogy verset cselekszik.

Gigásznak képzei magát,
Így lesz az ember néha törpe.

Én csak kilestem gesztusát,
És máris törpe lettem tőle.

(1960)

ITT ÉS AMOTT

– Mondd, lélek, mondd, miféle tájra
Sóvárogsz mindenekfelett?
Hol tudnád még így-úgy leélni
Nehéz gyötrelmű életed?
Hol gondolod, hogy szenvedésed
Búsongó bánattá foszol?
Hol élnél? Merre vándorolnál?
Hová, hová kíváncszol?

Élnél-e ott, ahol liánok
Hálózák át a nyüzsgé fát,
És rőtek, lázasak az estek,
És kéjesek az éjszakák?
Ahol bugyborgás kél a lápon,
Mert lent az ős gonosz szuszog,
S a víz gyűrűzve ring a partra,
S hullámszik a lótoszok?

Vagy ott, ahol örök a csend és
A vége-nincs mezők hava,
S hat hónapig dereng a nappal,
Hat hónapig az éjszaka?
Ahol az ős, titokzatos fény
A dermedt égen áthat, át
És csöndesen alábocsátja
Jégorgonája sípjait?

Vagy inkább ott, ahol a fjordok
Sötét vizére hull a fény?
Ahol szilaj gulyák rohannak
A végtelen pampák fűvén?

Ahol ködöt pipál a tajga?
Ahol kolompok hangja szól?
Hol élnél, merre vándorolnál?
Hová, howá kíváncsozol?

„Tudom, ahány vidék, megannyi
Sokféleség és tarkaság.
Milyen sokarcú is a föld – de
Milyen egyforma a világ!
Egyforma itt az ember, s benne
Egyforma lét gyötrelme forr,
Hogy merre mennék én? Semerre.
Hol élnék szívesen? Sehol.

Ha még kívánnék önmagamnak
Akármit is, ez volna csak:
Pár ifjú bükk egy honni dombon,
Alatta rét, ezüst patak,
Viskó, hol megbújhatnánk végre
Egy korban, amely rég letűnt.
S átalhatnók én és enyéim
Szelíd, együgyű életünk.

Hatalmas volna ott a reggel,
A nappal csendes és csodás.
Puhán verődne ablakomhoz
Az esteli szárnycsattogás...
... S ha még megesnék, hogy magányom
Az emberek közé viszem:
Volnék egy ősi álom árnya,
Egy idegen ország királya,
Akit nem ismer senki sem.”

(1960)

ÖNARCKÉP, 1960

Ki vagy te, meggyötört alak,
Ki tükrömből reám tekintesz?
Ki vagy, hogy úgy hasonlítasz
Elődeimhez, véreimhez?
Rémlik, ismerlek valahonnét.
Ikerfiúk voltunk mi ketten,
Valamikor, nagyon-nagyon rég –
Talán előző életemben.

Elnézlek hosszasan, tűnődve,
S hogy rád találjon és megértsen,
Sohasem-volt idők homályán
Vergődik át emlékezőm.
Most mintha megragadna végre.
Felállók, összeborzadok.
Hitetlenül tagolja ajkam:
Ez én vagyok, ez én vagyok.

Úgy van: enyém e meggyötört arc.
Mit tettem én, boldogtalan,
Mi szörnyet láttam, hogy fehérbe
Váltott hajdan sötét hajam?
Mi ért, hogy oly fanyarrá értem?
Mi bünt követtem el vajon,
Hogy hangtalan beismerések
Lebegnek sápadt ajkamon?

Mi vallasz okozta azt, hogy
Fogam kitört és bőröm sárga?
Mért barnállik szemem tüzén a
Megvert kutyák szomorúsága?

Miért van az, hogy egykor éles
Tekintetem ma félve rebben?
Miért e ritka büntetések?
Mért vertek, és ki vert meg engem?

Elnézem visszánéző képem,
S a tisztán látható sebekből
Egy gyógyíthatatlan betegség
Első jeleit ismerem föl.
Igen: a szörny, amelyet láttam,
A bűn, amely magamba zár,
A bűnhődés, amit kiálltam,
Mindez: a munkáló halál.

Ő az, ki mindent rám fogott, és
Megvallatott, ahányszor érte.
Ő vert meg, ő a magyarázat
Minden hogyanra és miértre.
Az ő látványa őszített meg,
És lettem csorba és süket.
Miatta költözött szemembe
Az eljövendő rémület.

Könyörtelen, gyógyíthatatlan
Betegség öröl engemet.
Oly lággyá sulykolt, oly esetté,
Hogy magamra sem ismerek.
Ártatlanok nagy vétke, melyet
Nem mos le csak a végítélet:
A titkon munkáló halál vagy
Másik nevén: az emberélet.

(1960)

ELÉGIA

egy megszedetlen almafához

Gondolsz-e rám, míg ringva és vacogva
Szomorkodsz ennen lombjaid fölött,
S lilára dermedt, görcsös ujjaiddal
Morzsolgatod a hajnali ködöt?

Tűnődsz-e még, míg elhagyottan állasz
A régi domb szeszélyes hajlatán?
Gondolsz-e rám, ki oly mohón kívántam
Aknáidat, szerelmes almafám?

Én – látod –, én gyakorta gondolok rád.
Ha itt az ősz, s a múltba szenderít,
Lehunyt szememben újra megjelennek
Szűz lombjaid és ért gyümölcsleid.

Látlak, amint a csöndes éjszakában
Virágpompában kelleted magad.
És látlak, amint meghozod gyümölcsöd.
És látlak, ahogy tegnap láttalak:

Látlak, szegénykém, rútan és ruhátlan
Hajlongani (hát az talán segít?),
Látom aszott és lombjavesztett ágad,
S szedetlenül maradt gyümölcsleid,

Almaidat, melyekben dúlni vágytam,
És földöntúli jót ízlelni meg,
S amelyek most, hogy én is elmaradtam,
Nem kellene már soha senkinek.

*

Ott ringanak az őszutói szélben,
Idétlenül és rútán és sután.
Ott csüggenek az ágak közt sötéten.
Hogyan száradtak rajtad, almafám?

Hogyan lehet, hogy jártak itt suhancok,
És állatok és éhes emberek,
S nem dézsmálták meg édes és hatalmas
És jószagú és lágy termésedet?

Úgy volt talán, hogy rád se nézett senki,
Mert az a föld, hol állasz – senkié?
Egyik se merte, szépem, észrevenni,
Hogy magadé vagy és mindenkié?

Úgy volt talán, hogy láttak és kívántak,
De elkerülték mégis a helyei,
Mert nem hitték, hogy aki ily csodás és
Kívánatos – az gazdátlan lehel?

*

Lásd, így ödöngtem, nézdelődtem én is
Az úton, melyre árnyadat veted.
Úgy éreztem: már képed is ajándék,
Már árnyadért is hálás lehelek.

Leültem olt az ároksparti fűben,
Megbújtam édes lombjaid alatt,
S míg fosztogatni és harapni vágytam,
Előhalásztam töltőtollamat.

De jobb ez így. Tán önmagad kívántál,
Akárhogy is, még velük lengeni.
Gyümölcsleid panaszló jajgatásom
Talán nagyon is önző, emberi.

Talán... Ki tudja... Nékünk, embereknek
Örömnep, ünnep mindenik szüret.
Talán... Ki tudja... Háttha ez az ünnep
Tinéktek, fáknak, kín és rémület?

Ki tudja, tán úgy volna jobb tinéktek,
Ahánytoknak csak gyümölcse ring,
Ha rajtatok hagynók elaszni őket
Rendeltetésük, hajlamuk szerint.

*

Nehéz lehet természéssé gyúrní össze
Erőt, velőt és annyi drága vért,
Nehéz lehet megújra létrehozni,
Hogy elragadják, épp mikor beért.

Úgy van: iszony és kín és képtelenség
És élethosszú gyötrelem lehet,
Mindig hiába hozni azt a termést,
Hiába élni át az életet.

Te most talán boldog vagy. Ott sötétlik
Minden gyümölcsöd ágaid hegyén.
Kinézettél, hogy megtarthassad őket.
Hát akkor, mégis, mért zokogsz, szegény?

Miért sugall egész csupasz mivoltod
Szégyenkezést és kint és pusztulást?
Így hirdeted a végső bölcsességet,
A legnagyobb, az ösztönös tudást,

Hogy maga éli életét az élő,
De önmagában csak halált terem?
Hogy másban válik életté a termés,
És mások híján eredménytelen?

Hogy mindhiába gyúrjuk tiszta gömbbé,
Édes gyümölcsé lényünk legjavát,
Ha nincsen, aki elkívánja tőlünk,
S önnön lényébe hasonítsa át?

Úgy van, megértem: szégyen és gyalázat
Szedetlenül az őszben lengened.
De mondhatatlan kínoddal az élők
Örök testvéri láncát hirdeted,

A törvényt, amely megtanít becsülni,
S szívünkre vonni embertársaink:
Hadd szedjenek meg, fosszanak ki, s aztán
Hadd hordják szét a földön magvatok.

(1960)

ÖKRÖK CSILLAGFÉNYBEN

Sutácska békák ugráltak körül,
Amíg az éjben bandukoltam lassan.
Léptem vigyáztam. Sejtelmem se volt,
Mi történik a felleges magasban.

De ág reccsent, s én felkaptam fejem.
Tágult a köd s a ritka lombok rése,
S megcsapkodott és megsimogatott
A csillag tengerek hullámverése.

A csillagok, a messze csillagok
Kutattak rést, hogy lépteim kilessék.
S megnyílt a rés, s a körtefák alá
Beszivárgott a teljes végtelenség:

Beszivárgott a furcsa gondolat,
Hogy bárhová is jutnék a világban,
Akármi messze, látnom kellene,
Hogy még mindig és mindenütt világ van,

S nincs benne vég – de kezdet sincs sehol,
Nincs hátra és előre, nincs le és föl,
És mindenütt a közepén vagyok,
És nem juthatok ki a közepéből.

Előbb letörtem. Fájt és izgatott,
Hogy – mit sem véteve – börtön foglya lettem.
Mert úgy éreztem: börtön a világ,
Mégiscsak börtön, noha véghetetlen.

Bántott és fájt, hogy itt raboskodom,
Életfogytiglan, sőt halálra szántan,
S még csak kegyelmet sem remélhetek
E képtelen és végtelen világban.

De most egészen felszakadt a köd,
S odébb vonult a kései vidékről. –
Kibújt a hold, s egy újabb gondolat
Szívérgott föl az ősi televényből.

Egy gondolat, hogy kár bevallanom
Ketrec-lebíró vágyaim parancsát,
Hisz ez a ketrec: maga a világ!
És rabja lenni: maga a szabadság.

Egy gondolat, hogy nem volnék szabad
Másutt sehol, csak épp a végtelenben.
Ki szökne innen: magától szöki,
S ki cserbenhagyná: magát hagyja cserben.

Igen, hogy ez a börtön épp a lét,
S halálom lesz, ha rácsait lebontom.
Lehet, hogy börtön, ámde végtelen,
S ha végtelen: nem börtön már, de otthon.

S míg így töprengtem, elfogyott a domb
Alólam, és az országútra értem.
Lócslábú ökrök ballagdáltak ott
A csillagfényben, lomhán és kimérten.

Oly végzetes és olyan megható
Szemmel, mint némely dolgos emberé,
Egy ismeretlen terhet vittek ők
Egy ismeretlen, messzi cél felé.

Szép, méltóságos, tiszta állatok –
Zendült meg akkor szívemben az ének –,
Jobb volna tán igába állanom,
Talányos terhet hordani, közétek.

Jobb volna tán tudatlan tengennem
És ballagnom a nyárutói ködben.
Semmint örökkön itt töprengennem
Börtönhazámban, világbörtönömben.

Mennék a langyos, csillagterhes éj
Csodái közt, csodásan, szenvtelen.
Mennék, s a járom lenne csak nehéz,
Hosszan előrenyújtanám fejem.

Mennék, amerre húznak-hajtanak,
S megállanék, ha társam is megállt...
S nem várnám úgy és nem félném a nagy
Börtönnyitó és sírcukó halált.

(1960)

SZOMORÚ DAL

Kotyogd ki, dal, dúdold el, ének,
Mi mindent adott énekem
Az én szegényes, az én kétes,
Az én különös életem.

Hatalmat nem adott sokat,
Igaz ugyan, hogy nem is vártam.
Adott helyette álmokat,
Tán többet is, mintsem kívántam.

Megadta boldogságomat,
Hogy mindenütt idézzék, lássák:
Egy szőke asszony mosolyát,
Két szőke gyermek kacagását.

Megadta pompás ösztönöm,
Hogy amit érzek, azt kimondjam,
S a ráadást, hogy néhanap
Gyönyörködöm saját dalomban.

Minek búsongsz hát, énekem,
Amit kívántam, mind megadta.
Csak azt nem, hogy szeressenek,
Azt megtagadta, megtagadta.

(1961)

RÁDIÓ

Mit hallottam, barátaim?
Mit kellett hallanom e földön?
Mi lephetett meg engem is,
Ki semmitől meg nem lepődöm?
Mit kellett végül hallanom,
Miféle ritka szörnyűséget,
Hogy megtetézze poklomat,
Amelyben élek – mely eléget?

Mit hallottam, barátaim,
Hogy inkább meghalnék nyugodtan,
És néma lennék és süket,
Semhogy tovább is hallgatózzam?
Egy hangot hallottam csupán.
Egy halk, de mégis álható
Hangot recsegtetett felém
Ma délután a rádió:
Egy különös és ismeretlen,
Egy tűrhetetlen és kemény
Hangot, mely versemet szavalta,
S amelyről tudtam, hogy – enyém.

Tudtam, hisz ráismertetek,
Sőt a bementő is bementta.
Tudtam, hisz én motyogtam azt
Előző nap a mikrofonba.

Tudtam, de tudva sem hihettem.
Tudtam, s tagadtam, emberek,
Mert nem olyan volt, mert nem az volt,
Melyet enyémnek ismerek.

Először hallottam a hangom,
A mélyen ismerős zenét,
Úgy, ahogyan azt mások hallják,
Úgy, ahogy én a másokét.
Először volt, hogy lebomoltam,
S kívülről törtem meg a csendet.
Először léptem ki magamból,
S éreztem magam idegennek.

Borzalmas volt, barátaim,
Borzalmas és kimondhatatlan.
Kétség, ridegség és magány
Áramlott vissza rám e hangban.
Bevallom: nemcsak idegen volt,
De nyegle is – mi több: hamis.
S amint hamissá lett a hangom,
Hamissá lettem magam is.

Mondjátok csak, barátaim,
Ezen daloltam néha nektek?
Emlékezz csak, szerelmesem,
Ezen vallottam, hogy szeretlek?
Ezt hordozzátok lelketekben,
Ez válaszol és ez tanít?
Ezt hallgatjátok, hogyha szólok,
És sohasem az igazít?

Sohasem azt a régi hangot,
Amelyet én hallok magamban?
Hinnétek-e, hogy ifjúságom
Örök zenéje zendül abban?
Ki kérdené, milyen valóban?
Ki sejtené, milyen lehet?
Nem értetek meg soha engem,
Aminthogy én sem titeket.

Rettegvén, társaim, a csendet,
Mely szült és ránk szakad megint,
Beszélünk, szüntelen beszélünk,
Daráljuk monológjaink,
De nincsen lélek, hogy megértsen,
Sehol a földön és egén.
Egy verset mondunk, olyan hangon,
Mely magunknak is idegen.

(1961)

A KEZED

Őrizd meg ezt az éneket.
Titok legyen, tiéd egészen.
Egykor hajamra hullt kezed,
S azóta mindig ottan érzem.

A kezed, kedves; a kezed,
Melyet ma is elnézek olykor,
Amint törülget vagy seper,
És ős és hamvas lesz a portól;

Amint ezüstösen cikáz
Föl és alá, hogy szinte szisszen
A csörrenő csészék között,
A síkos mosogatóvízben;

Amint a lisztbe markol, és
Fehér marad, akár egy emlék;
Amint a húsba vág, amely
Piros és szinte eleven még;

Amint kimossa, kékíti,
S bepreckeli a száraz inget;
Amint itatja, éteti
És fürdeti gyermekeinket,

Elnézem néha szótlanul,
Mint áldott, örökmozgó gépet,
A kezed, kedves, a kezed,
Mely egykor homlokomra tévedt.

S elgondolom: valaha többet,
Magasabbat is alkotott.
Milyen idegen lehet néki
E néma asszonyi robot.

Milyen különös lehet néki,
Hogy működik, de nem teremti,
Hisz alkotásra, építésre,
Teremtésre teremtettet!

Vártad, tudom, hogy majd bevégyi,
Amit elkezdett egykoron.
Pótolja-e, ha most megáldom,
Megáldom és megcsókolom?

Mert immár csakis engem épít,
Holott tán észre sem veszem.
Mert napról napra megteremti
Az életünk – az életem.

(1961)

A MANGÁLIAI MÓLÓN

Jönnék! Tündöklő hadsorok
Bukkannak fel egymás után.
Jönnék! Dörejlő ostromuk
Zajától zeng a délután.
Feltornyosulnak, azután
Tajtékká porlanak egészen.
Bombázott várként reng a part
Az alkonyi hullámverésben.

Nézem a tomboló vizet:
Kihömpölyög a partfokig,
Pezsegve tódul vissza, majd
Újólág felágaskodik,
Tarajlik, omlik, dolgozik
– Évezrek óta ezt csinálja –
Tudatlanul és szenvtelen,
És persze teljesen hiába!

Azaz tán mégse teljesen.
Elnézem, hogy a gáton itt-ott
A lány, de szüntelen roham
Pár követ máris fellazított.
Aknákat fúr a partba, és
Eónok múltán, úgylehet,
Elönti, zöldbe göngyöli
Az összes kontinenseket.

Dühöng az őselem, akár
Egy hajdani tatár hadúr.
Meneszti vad hullámain
Feltartóztathatatlanul,

És ők rohannak, zúznak, és
Lassanként megtörik a földet.
Idő kérdése ez – de hát
Bővében vannak az időnek.

Rombolj csak, természet, nagyúr!
Ahogy itt terjed a hatalmad,
Valahol éppúgy rövidül
Védtelen maradt birodalmad.
Játsszál csak, játsszál, óriás,
Helyedben én is így csinálnék,
Mert akármilyen szertelen,
Kedvemre való ez a játék.

Nézem a kék hullámokat:
Lejtősebb oldaluk az esti
Felhőzet rőt káprázata
Lilára, rózsaszínra festi.
Nézem, mint úzi, kergeti
Őket valami titkos kényszer.
Hány forma! Mennyi változat!
Sohasem térnek vissza kétszer!

És jönnek, zúgnak szüntelen
A róten habzó ég alatt,
Jönnek, dörögnek, vérzenek,
Türemlenek, tarajknak.
Az ős természet működik:
Hullámok mérik az időket,
És nem unják meg sohasem,
És nem unom meg soha őket.

(1961)

HULLÁMOK

Tempósan úszom. Jön a hullám.

Körülvesz, csókol, simogat.

Odébb szökell, de itt a másik,

És az is éppúgy elragad.

Hullám hagy el, hullám ragad fel,

Nincs ennek kezdete, se vége.

Ne bánd a lányt, hisz ott a másik –

Tanítja Goethe bölcsessége.

Barátom, minden perc ajándék.

Ne tékozz, élvezd ki bátran.

És mégis súlyos lesz a szívem

E hajnali hullámvarázsban.

Mert élvezetet kapok tőle,

De mit kap éntőlem a hab?

Nagyobb lesz (testem tömegével),

És sajnos, kissé piszkosabb.

(1961)

ÓDA A KONSTANCAI PÁLYAUDVARHOZ

Amint felötlík kupolád,
Rosszkedv, unottság rögtön elhagy.
Szebbé teszed az utazást.
Nem pályaudvar – műremek vagy.

Tetőd, formáid, színeid,
Nagy tágasságod, tiszta csended,
Mindez lesújt és felderít.
Tán nem is láttam soha szebbet.

Kövedre lépünk, és legott
Magasba röppen a tekintet.
Az építők művészete
Nagy áhítatra szoktat minket.

Elnézem azt a bácsikát:
Hogy küszködik! Előbb lepallja
Nadrágját, és csak azután
Ereszkedik a bükkfa padra.

Nevel a szépség! Ihlete
Megérint anélkül, hogy tudnád.
Szentségtörésnek hatna itt.
Ha eldobnék egy almacsutkát.

Tető borul a tér fölé
Ferdén, derűsen, levegősen.
Tündöklík mindenütt a kő:
Itt nincsen sár, de nincs eső sem,

Itt nincs tolongás, kapkodás,
Korom, salak, bűz és sötétség.
Fényt, tisztaságot és varázst
Lehelsz ki mindenütt, te szépség!

*

Pár éve készültél csak el,
De műemlékké váltál nyomban.
Műemlék! – az vagy, műremek,
Azzá leltél már tervkorodban!

Műemlék? Ejha, látod-e,
Miféle túlzásokba kergetsz?!
Eleve műemlékeket
Ugyan ki gyárt, ugyan ki tervez?

Ugyan ki az, ki céltalan,
Haszontalan munkába fog?
S bár megérkeztek eddig is
Valahogyan a vonatok,

S bár soha még le nem maradtam
A bűz miatt se én, se más,
S a szükségést mindig megadta
Amott a régi állomás,

Te mégis szükségből fogantál,
Mert szebb vagy és mert ésszerűbb.
A kis fölösleg vagy, amelytől
Az élet méltósága függ.

(1961)

ÉKSZEREK A MÚZEUMBAN

Jártál-e mondd, a múzeumban?
Én benne lagnám évekig!
Minden van ott, az őstuloktól a szkíta aranypénzekig.

Látni, amint a meztelen lét
Küzdelmes évezreken át
Anyagformáló értelemmé alakította önmagát.

Van ott együgyű kőfaragvány
És diadalmas műremek.
De legjobban megindítottak a kőkorbeli ékszerek,

A zsíros fényű sziklagyűrűk
És terrakotta gyöngysorok:
Ezekkel páváskodtak egykor a bozontos ősasszonyok!

Hová foszlottak el, ki tudja,
Ki sejti már, mi lett velük.
De édes és vidám meséket mesél róluk az ékszerük.

Meséket, melyek ismerősek,
Meséket, melyeket tudok...
S váratlanul eszembe jutnak a délelőtti asszonyok,

A pompás asszonyok, akikkel
Együtt hajóztam az elébb,
Fölöttük a légnemű tenger, alattuk a folyékony ég,

A végtelen ringott szemükben,
Csodát ígértek térdeik,
S én hosszan néztem barna mellük tündöklő teklagyöngyeit.

Jaj, asszonyok, hát ez marad meg,
A gyöngy marad belőletek?
E semmiség, mely arra jó csak, hogy szítaná szépségeitek?

Ha újabb ezredévek múltán
Szétfújja hamvaink a szél,
Ez a fölösleg, ez a kellék, ez lesz, ki rólatok mesél?

Így lesz? Felejtem arcotok már,
Múltamba vesztek, asszonyok,
De jóleső talány nyűgöz le, ha gyöngyötökre gondolok:

Hogy megértik-e majd meséit,
Szeretnek-e még emberül,
Tudják-e még, mi volt az ékszer, ha gyöngyötök előkerül?

Hej, asszonyok, én bízom benne,
Hogy nem felejtik ezt soha.
Egy férfi néz majd gyöngyötökre, s felsüt megértő mosolya.

(1961)

VEGETÁCIÓ

Micsoda mérhetetlen bőség!
Micsoda vad növénytenyészet!
A csúcscról bámulom a völgyet:
Erdő borítja az egészet.
Fák hajlanak; sugárhasábok
Suhannak át levélzetük közt.
Tölgyek, fenyők, nyírek, akácok,
Tarkázzák mindenütt a bükköst.

S ahol sziklás a hely, s a fának
Már talaja se, tere sincsen,
(Alant, a sík patakmederben,
Vagy fent, a hullámos gerincen):
Füvek s gyomok százmilliószor
Százmilliói hajladoznak.
Bojtos, csapos, fürtös virágok,
Sárgák, fehérek és pirosak.

Virágtajték ring, és alatta
Az indák óceánja árad.
Annyifélék, hogy kiapasztják,
Megszédítik fantáziámat.
Teremt a hegy: már nincsen rajta
Üres egy talpalatnyi hely sem.
Teremt a hegy: magát mutatja
Minden növényi műremekben.

Micsoda áldott, buja bőség,
Micsoda szédítő vidék ez!
Az öreg föld két kézzel adja
Mind, amit csak teremni képes.

Már szinte szóval is kimondják
Titkos tudásuk itt a lejtők:
„Boldogtalan, ki megelégszik
Kevesebbel is, mint a legtöbb.”

(1961)

BETEGEN

Élek? Minden tagomban, minden
Sejtemben halált hordozok.
Úzzétek el, messétek vissza,
Gyógyítsatok meg, orvosok.

Hajam, fogam megritkította,
Agyamba és tudómba vás,
Részletekbe hódít meg engem
Az irgalmatlan pusztulás.

Úzzétek el, messétek vissza,
Mielőtt felfalná szívem.
Segítsetek, ha segíthettek
Énrajtam és enyéimen.

Jöjj, szíves, szótlán Imre Barna,
Szaladj, Răduț, rohanj, Geréb,
Jöjjetek, Naftali meg Dóczy,
Kedves Barbu professzorék,

Jaj, ments meg, emberi közösség,
Gyűljetek körém, orvosok,
Hadd zsongjon fel rémült agyamban
Irgalmas hazugságotok,

Hogy mindez, még csupán betegség,
Amelynek orvossága van,
Hogy ennem kell csak és pihennem,
S nem szabad elhagynom magam,

Hogy talpra állhat még a béna,
Hogy nem halandó, csak beteg,
Segítetek rajtam, aminthogy
Eddig is segítettetek.

És ne bánjátok, hogyha olykor
Ebédőtől kell felállnotok,
Nézzétek el, ha zsörtölődöm,
Ha megzavarom álmatok,

Gyertek, kínzóim, mentsetek meg,
Hiszen még nem késő talán,
Még szükségem van a világra,
Még nagy szükség lehet reám.

S ha újra ép lesz majd a testem,
Ha erőt adtatok neki,
Ha megtanítottátok ismét
Teremni és teremteni,

Amennyi kincsem lesz a földön,
Az mind felétek hömpölyög:
Szívem, mely kissé még halandó,
S dalom, mely kissé már örök.

(1961)

NINCS RÁ IDŐM

Tudnék táncolni magam is,
Míg zölden fémlenék az újhold,
E fáradt gépzenére, mely
Valaha régen nagyon új volt.

Lidérces diszletek előtt
Rángatnám tagjaim, hogy lássák,
Dúdolván a kétéltűiek
Patetikus panaszkodását.

Absztrakt csillagzatok alatt
Darálnám oktalan vagy okkal
Sületlen monológjaim,
Feleselvén az üstdobokkal.

Bárgyúk vagy széltolók között
Adnám a bölcsét és a bárgyút,
Hordván az épp divatjamúlt
Olcsó párizsi divatárut.

Tudnék táncolni magam is
Egy vásott seprűvel karomban.
De nézzétek: nincs rá időm,
Mivelhogy mondanivalóm van.

(1961)

ARDZSUNA KÉRDEZ

A Pánduk itt, a Kuruk túlfelől – a két sereg már csatarendben állott.

Már fogyni készült közöttük az űr, már ideges szél rázta a világot.

Egy férfi állt a harcmezőn, hogy a világtörvénynek dönteni segítsen.

Négy hóka csődör húzta szekerét, kocsihajtója Krisna volt, az isten.

Egy férfi állt a férfiak között nyugalmasan és mélyen és csodásan.

Nem rettegett és nem gyűlölködött: súlyossá, naggyá nőtt a bujdosásban.

Tizennégy éve erjedt már a harc, tizennégy évig várt az alkalom.

Nézte a férfi véreit ezen, és véreit a másik oldalon.

És szólt: Jaj, Krisna, mit tegyek?
Most, hogy már nincsen visszaút,
Merő gazságnak érzem ezt
A tudva szított háborút.

Már nem tudom, mivégre kell
Testvér a testvért meggyalázza,
Hisz bárki győz és bárki hull,
Övé lesz mindenképp a gyásza.

Nézd, Bhismat látom túlfelől
S Karnát és többi véreinket.
Mind böles és tiszta férfiak,
S most meg kell majd gyilkolnom mindet.

Miért? Ugyan mit nyerhetek?
Hatalmat – ezt beszélük folyton.
De hát mit ér a hatalom,
Ha nem lesz akin gyakorolnom?

Az igazságot – hallom, és
Belém hasít: az is mit érhet,
Ha érte pusztul, ami az
Igazságnál is több – az élet?

Igazság? Lásd, a trónusig
Vér és halál visz, bűn, betegség.
Miért volna ez igazabb
Út, mint amelyen ők szerezték?

Nem igazabb, nem emberibb
Kockára bízni, észre, cselre,
Mintsem gyilkolni érte? Szólj,
Mindentudó, felelj meg erre!

Felelj, mindenható, ha tudsz,
Feléri majd a domb a szírtet:
Mindaz, amit tán nyerhetek,
Mindazt, mit biztosan veszítek?

Ha vesztek, éltem vesztem el,
Ha győzők, odalesz a nagyság,
Mivelhogy mindig mindenütt
A vesztesnél van az igazság.

Ha vesztek: magam veszttem el,
Ha győzők: azt, ki nékem kedves,
Így is csak én, úgy is csak én,
Mindenképp én leszek a vesztes.

Mondd, hogy van ez? Hogyan lehet,
Hogy emberségre nőtt az ember,
Túlcsordul szíve másokért
Szánalommal és gyötrellemmel,

És közben mégis azt teszi,
Mi önző érdekének tetszik?
Hogy lelke van és szelleme,
És mégis állatként cselekszik?

Mindenható, szólj, mit tegyek?
Egy életem van: hogyan éljem?
Köröttem árad a világ:
Vegyem ki belőle a részem?

Köröttem működik a lét:
Segítsek néki, hadd pörögjön?
Öljek, öleljetek, tudva, hogy
Az érdek hajtja és az ösztön?

Fojtsak, tiporjak gáncstalan,
Hogy dúsan éljek, amíg élek,
Akár az éhes állatok,
Akár a szomjazó növények?

Így éljek? Legyek harcosabb,
Hősebb és szennyesebb naponta
S pusztuljak bele végül is
A gyászba és a szánalomba?

Vagy törjem össze kardomat,
S rögtön vonuljak félre innét?
Higgyem, hogy van egy boldogabb,
Egy igazabb, egy emberibb lét?

Húzódjam félre, bújjak el
Őrizni magam s tisztaságom,
Tudván: egészen egyre megy,
Hogy ki az úr e vak világon,

Hogy Kuru, avagy Pándu-e,
És bűnben úr-e, avagy jogban
(Mert nem az a baj, hogy kié,
Hanem már az, hogy hatalom van)?

Így éljek, mondd, mindenható?
Öltözzem máris gyászfehérbe?
Szemléljem, mint megy a világ,
S miképpen marakodnak érte?

Bujdossam tovább hontalan?
Őrizzem egymagam a békét?
Hirdessem minden létezők
Kezdeti jogegyenlőségét,

Miközben persze lesz, aki
Fegyvert ragad majd, és nyugodtan
Elvégzi azt a pusztítást,
Amelytől magam megfutottam?

Így éljek, mondd? Hát élet az:
Semmit se tennem, csak vigyáznom,
Ha más kezétől esnek el,
Hát kisebb lesz talán a gyászom?

Kisebb lesz tán az elnyomás,
Ha rám fenekszik, mintha másra?
Harc nélkül adjam meg magam?
Ítélem magam pusztulásra?

Mindenható, mondd, mit tegyek?
Egy életem van: hogyan éljem?
Köröttem zajlik a világ:
Elég, ha nézem és megértem?

Magába foglal: állhatok
Benne és mégis kívül rajta?
Ha látom hiúságait,
S tudom, mi űzi és mi hajtja,

S nem élhetek már részeként,
Mint azok, akik mit se tudnak:
Maradjak tehát egymagam,
Ítélezőnek és tanúnak?

Így éljek, Isten, tétlenül?
Higgyem, hogy bűnösök a tettek?
Élvezzem szabadságomat,
Míg fognak és verembe vetnek?

Emelkedjem a lét fölé,
Lebegjek ott a hús magasban,
Tudván, hogy közben idelent
Mi vélem lenne, ugyanaz van?

Nyilatkozz meg, mindenható,
Ki jobbkezeddé tettél engem,
S tudod az élet titkait,
Mert maga vagy a világszellem:

Mi most a jó és mi a rossz?
Tuskóvá züllennem – vagy ölnöm?
Lehet-e itt választanom?
Szabad-e élnem még a földön?

Nem, nem szabad, és nem lehet.
Két út van, s mindkettő halálos.
Beszélj hát, Krisna, mit tegyek?
„Vedd kardodat, győzz és imádkozz!”

.

Itt kezdődik a Bhagavad-Gitá,
vagyis a Magasztos szózata,
amint a Mahábhárata
hetedik könyvében olvasható.

(1961)

BÉKÁK

Mikor a kései mezők
Napszagú, forró szele zizzen,
S a nap bevág a nád közé,
S a nád lobogva ég a vízben,
S a víz magától gyűrűzik,
És gyűrűző csend hull a sásra,
S fölzeng a sáslakó rucák
Gátlástalan panaszkodása;
Mikor kiszállnak végül és
Jönnek, mint surrogó rakéták:
Felsírnak akkor mindenütt,
Dalolni kezdenek a békák.

Úgy hallgatom a hangjukat,
Mint hogyha fájó zene lenne,
Mint hogyha hárfa szólna, és
A félelem üzenne benne.
Halk, túlvilági ümmögés
Árad s apad igézve, fázva,
Majd szenvedélyes jajba csap,
Majd brekegésbe, vartyogásba...
Akkor egyszerre elcsitul,
Szorongó csönd lesz, mígnem újra
Rákezd egy fátyolos tenor,
És népe újra véle fújja.

Békák, jaj, békák, mire jó
Dalolnotok a csöndes esten?
Ki szólal meg a szátokon,
Miféle gond, miféle isten?

Mi űz és sarkall, hogy mihelyt
Szétfolyt a nap királyi vére,
Kiüljetez egy napfehér
Nagy vízirózsa levelére,
És ott kánonba fogjatok,
Mely borzadózva sír a lápon?
Miféle sors csapása ez?
Miféle kint idéz e kánon?

Elnézem csontos hátatok:
Remegni látszik, félni, túrni.
Szemetekben a rémület
Két görcsös-hosszú nyélre ült ki.
Félszről beszélnek rajtatok
A kék, a zöld, a barna foltok.
Nyakatok csupa reszketés
És lüktetés, amint daloltok.
Zárt combotok rugó gyanánt
Feszül alátok, míg pihentek...
...Békák, békák, bolondjai,
Torzképei a rémületnek,

Békák, miféle őskori
Üldöztetés emléke lobban,
Miféle borzalom sikolt
Testetekben és dalotokban?
Miért van az, hogy bármikor
Jövünk a tóra, én vagy mások,
Már messziről megugrótok,
Már csuklanak a csobbanások?
Csobban és gyűrűzik a víz,
Aztán kitisztul, mint a tükrök,
Vagy mint a levegő, hová
Viszont a vízből menekültök.

A szárazról a víz alá,
A víz alól a levegőre –
Akármelyikbe ugrótok,
Sárkányok úznak el belőle.
A víz alatt lepényhalak
Tátongó torka vár kitártan,
És jégszemű komor csukák
Csavarganak a bő hínárban;
A parton kígyók nyüzsgenek,
Sasok köröznek fent az égen,
És hosszú lábú madarak
Tartanak örök rettegésben.

Örökkön rettegőben és
Örökösen menekülőben,
Hol éltek, békák, végül is,
A vízben vagy a levegőben?
A szárazról a víz alá,
A víz alól szárazra futtok:
Hol vagytok otthon hit szerint,
Barátaim – és hol hazudtok?
Erős varázssal kényszerít
Szavam az állásfoglalásra,
Hát valljatok ma végre színt,
Akárki hallja, bárki lássa:

Hová tartoztok, torkosok?
Ha egyszer nyugtotok lehetne,
Hová kötnélek sorsotok,
Melyik világba és elembe?
A szárazföldre? Nem hiszem.
Teher az úszóhártya ottan.
A vízbe? Oda sem, hiszen
Tüdőtök, szátok, hangotok van.

Maga az ős természet űz
Hitet, hazát cserélni folyton,
Üldöztetésre leltetek,
Nem vagytok ti sehol sem otthon.

Két világ szörnyei között
Két világ rejtekét lakó nép:
Hazudtok, hogy élhessetek,
Éltek, hogy hazudhassatok még.
Így szerzetek, ahogy lehet,
Életteret a tág határban.
Hát nem tudjátok, hogy kinek
Két háza van – az már hazátlan?
Nem érzitek, hogy kétfelől
Szenved, ki kétfelé kalandoz?
Hogy minden égi s földi úr
Utálja ételét, ha langyos?

Vagy tán – betölt a sejtelem –
Nem hazudtok sem itt, sem ottan?
Otthon lennétek egyaránt
Fent és alatt, fűvön s habokban?
Igazat szóltok mindenütt?
Megléltétek a titkok kulcsát,
Hogy aki mindenhol hazug,
Ahhoz már nem férhet hazugság?
Így van! Csak éltek, büntelen,
S nem adtok semmiről se számot.
Így van! Szentekként őrzitek
Az isteni kétarcúságot.

Két világ szörnyei között,
Két világ rejtekében éltek.
Hát hogyne szánnám sorsolok,
Hát hogyne érteném zenélek.
Hogy is ne érteném, mikor
Magam is ott lelem titokban
Életetekben életem,
Dalaimat a dalotokban?
Csakhát én bűnömül teszem
Mindazt, mi nektek bölcs és kedves.
Jaj, békák, adjatok hitet
Kétéltű béka-életemhez.

(1961)

VERSEK A TÖLGYESBŐL

SZÁLASERDŐ

Szép ez a csendes szálaserdő,
Ezek a pompás őszi fák,
Ez a csepergő, ez a felhő,
Ez az egész ködös világ.

Szépek ezek az ifjú tölgyek:
Kevélyen törnek felfelé,
A foltos, mélypiros avarból,
Pirosló lombjaik közé.

Tolongva küzdenek a fényért,
Versengenek, hogy éljenek.
De épp e küzdelemben lesznek
Egyenesek és délcegek.

Rajzuk a két piros tömeg közt
Vörös-fekete rácsot ad.
Mint vízbe mártott sűrűfésű,
A bronzvörös varkocsokat,

Úgy fészülik ki ők a napfényt,
Ha olykor hadsorukra hull.
Erősek, szálások, kemények,
Szépek kimondhatatlanul.

IRTÁS

De nézzétek csak: fent a dombon
A szálaserdő véget ér.
Nézzétek csak: amott, a ponkon
Kibújt a nap, kinyílt a tér,

A ponk alatt, a déli lejtőn,
Irtás vonul a dombon át:
Kivagdosták az ifjú törzsek
Egymást támasztó hadsorát,

S mégis, hogy pusztaság ne váljék,
S erdő sarjadjon újra itt,
Bölcsen meghagytak egynehányat,
Hadd szórják szerte magvaik.

MAGFÁK

Bölcsen kinéztek egynehányat,
S meghagyták nekik díj gyanánt
Az életük (hogy hadd teremne),
S az életükkel – a magányt.

Ott élnek hervadó gazok közt,
Lobogva isszák a napot,
Ott élnek, s törzsükön a fényben
Borzas levélzet sarjadott.

Egyenesebbek, szebbek voltak,
Túléltek minden társukat,
Övék lett mind a fény, s ma mégis
Mélyen lehajtják lombjukat.

Levélfüzérként hajlanak meg
A föld iránt, a föld iránt.
Támasztalan maradt gerincük
Nem bírta el a mély magányt.

Hát így van ez: magára hagyva
A tölgy is meghajol, kidűl.
Barátaim, én azt remélem,
Hogy sosem hagytok egyedül.

(1961)

REGGEL

A felkelő nap sugara
Tornyokra és tetőkre lobban.
Mogsokszorozza önmagát
A tükröző kirakatokban.

Tűz hömpölyög az utakon,
Áradnak mindenütt a fények,
De nézd, amott, a fák alatt
A villanyok még mindig égnek.

Pislognak még a villanyok.
Szívósan és fáradhatatlan
Szűrlik, szitálják sápatag,
Megkésett fényüket a napban.

Éppúgy ragyognak, mini előbb,
Mikor elűzték a sötétet,
De hát mit ér a pisle lény,
Ahol maga a nappal ébred?

Mivégre ott a lámpasor,
Ahol az ég felizzik lassan,
És minden fények ősoka
Jelenti jöttét a magasban?

Elnézem, mint sárgállanak,
Haldokolnak az őszi lombbal.
Tűnődve nézem lényüket,
Sután és némi fájdalommal:

Hát én? Nem égek hasztalan?
Jaj, szóljatok reám, ha úgy van,
Ha tán fölösleges vagyok,
Hogy észrevétlen kialudjam.

(1961)

ELMENŐBEN

Itt állasz végül egymagad.
Sután s kissé már elmenőben
Tapogatózol, hontalan,
A sós és üres levegőben.

Ha igazad volt – odavan.
Ami lehetett volna – nem lett.
Másokra költötted magad,
Holott már magadra sem tellett.

Másokra költötted magad.
Kis életed ezerfelé folyt.
Hiába bánt, hogy elfogyott,
S hiába kérded, hogy miért volt.

Azért te mégse búslakodj:
Rámentek így még sokan mások.

Reméld, ha még remélheted:
Minél kutyább az életed,
Annál könnyebb lesz távozásod.

(1961)

MALOM

Elnézem: kint a sarki lámpa
A korpás éjszakát szítálja,
Amelybe csillagfény vegyül.
S a linóm, sárga liszt a járda
Kövén kerek kupacba gyűl.

A hold, az óriás malomkő
Villózó őrtet terít
Palánkra, fára és bokorra,
Sőt asztalomra is beszórja
Jeges, iszamlós fényeit.

Mi zúg? Mi hajtja azt a malmot?
Ahonnét az a liszt pereg?
Mintha valóban víz ömölnék,
Úgy zengenek a levegőég
Nagy folyamai, a szelek.

Barátaim, figyeljete csak,
Hogy jár és kattog fent az ég.
Hadd szóljon nyíltan már az ének:
Úgy állok itt, minthogyha tényleg
Egy nagy malomban állanék.

A mindenség malmában állok,
Hol végtelen időkön át
Zúg, zümmög és zenél az őrlés:
Teremti-örli az időt, és
Teremti-örli önmagát.

Itt állunk mind. Sorunkra várunk.
Csillagpor hinti szép lejtünk.
Itt állunk sokszoros magányban,
Parányok, mígnem mindahányan
Lehullunk és megőrletünk.

(1961)

KÉTELY

Van értelme a képtelen malomnak,
Mely körülöttünk kattog konokul?
Van értelme a fának és a lombnak,
Hogy újra s újra virágba borul?

Van értelme az eleven csírának,
Mely átvonul a nemzedékeken?
S hogy értelemmel próbáljuk lemérni
Az esztelent – van abban értelem?

Van értelme loholni, futni annak,
Kit körbe hajszol egy komisz varázs?
Van értelme leírni azt a verset,
Melyet nem olvas soha senki más?

(1962)

REKVIEM

SZABÓ LŐRINC EMLÉKEZETÉRE

Van-e közöttünk, társaim,
Ki tiszta emberséget vállal,
És mégsem sejti a gyönyör
Mély rokonságát a halállal?
Van-e közöttünk, emberek,
Ki bizonyosságot tudna tenni,
Hogy túl a gyönyör csúcsain
Egyéb is várta, mint a Semmi?

A semmi vár, a pusztulás
Sanyargat, mindhalálig minket.
Ez ülteti testünkbe és
Ez szítja fel érzékeinket.
Ezért ölel a férfi, és
Ezért hív, hogyha hív az asszony.
Halandóságunk működik
Húsunkban, hogy gyönyört fakasszon.

Jól érzik azt a szeretők:
Fájdalmuk – noha szinte lángol –
Az életből következik,
Míg boldogságuk a halálból.
Ott nyugszanak egymásban, és
Úgy feslik ki, akár a rózsák,
Múlandóságukból a kéj,
És kéjükől a mulandóság.

A halál ténye az, ami
Gyönyörrel csábítgatja testünk,
Hogy túllépvén korlátaink,
Valami örökét teremtsünk.
S mégis, a magzat is, amely
Félelmünk látható gyümölcse,
Nem arra nő a magzat is,
Hogy önmagát halálba döntse?

Nem arra jó a gyermek is,
Hogy pusztulását megteremje?
Ha él – kopik. Ha nőni kezd –
A pusztulás növekszik benne.
A születőben sok a lét,
Olyan, minthogyha csúcson állna.
De aztán egész élete
Lassú hanyatlás a halálba.

Hát véreink, kik gondtalan
Úsznak a kéjben és a vágyban?
Bizony halál nemzői és
Halálfiái mindahányan.
Hát a közösség, melyben tán
Továbbél, amit érte tettünk?
Bizony a kétnemű halál
Foganta azt is, mint szerelmünk.

És így, a biztos pusztulás
Jelképei közt, melyek mintegy
Sorsunkból rajzanak elő,
És mindenfelől bekerítnek,
Így s itt, ahol a vágy, a kéj,
Sőt még a gyermek is halandó,
Marad-e nekünk, társaim,
Valami, ami maradandó?

Marad-e nekünk valami,
Mégoly dugott érték vagy érdek,
Mely nem a halálból fakad,
És néni a pusztulásba tér meg?
Akad-e vénánk, melyben az
Öröklét áramlása lüktet?
Valami, bármi, amire
Még feltehetnők életünket?

Tűnődjete csak, nézzetek
E borzas és szegényes hantra.
Épp most emészt egy életet:
Egy költő vetkezik alatta.
Lefolytak róla mindenütt
Az emberibb, a lágyabb részek,
Szétmorzsolódtak izmai,
Hajába túrt a lágy enyészet.

Emlékeztek rá? Idefent
Elátkozott volt és beteg.
Én sosem láttam őt, de ti,
Idősek, emlékezzetek.
... Nem volt még szív, kit vágyai
Így zsongítottak és gyötörtek,
Soha még ilyen szomjasa
Nem volt a robbanó gyönyörnek,

Soha élőben nem lakott,
Ha öröm érte, ennyi hála,
Nem volt, ki ennyi bánatot
Költött lányára és fiára,

Nem született még eleven,
Ki – noha mély és noha bátor –
Ily sokszor és sokféleképp
Menekült volna a haláltól.

S most mégis itt van. Elbukott.
Sorsunk jelképe lett belőle.
Akárhogyan is menekült,
Nem tudott megszökni előle:
Nyomába ömlött a halál,
Örvények nyalták és harapták.
S a lélek mentőövei:
Gyermek, gyönyör, mind veszni hagyták.

Oly rémületben élt, míg élt,
Akár egy süllyedő hajóban.
Immár örökre elmerült.
De megsemmisült-e valóban?
Mért hallom akkor lépteit?
Mért ízlelgeti néha versem?
Mért diskurálgat el velem,
Ahogy tán soha senkivel sem?

Lehetséges-e, társaim
Az egyetemes pusztulásban,
Hogy épp belőle lép elő
Valami teljes és hibátlan?
Hinnétek-e, barátaim,
Hogy épp e porladó alakban
Fogant meg végül valami
Személytelen és halhatatlan?

Pedig hát így van. Hasztalan
Merült a sárba és a porba,

Túlélük öt vonásai:

Nem ára a torha testi forma,
Amely öröklött alkatát
Egyetlen önmagává tette,
Sem az a másik, szellemibb,
Amelybe álmait temette,

Nem testi képe őrzi őt,
Nem is csak versei varázsa,
De életének stílusa,
Eredménye és tanítása,
Elvállalt küldetése, mely
Legmélyebb alkatává váltott:
Ha kínban is, ha bűnben is –
Kimondani az igazságot.

Igazságot? Ugyan mi az?
Miért vagyunk oly nagyra véle?
Még sokszorozott Jánusz-arc:
Ahányan látjuk, annyiféle.
Érték és jóság egyfelől,
De másfelől már szinte véték:
Sötét önzések pártosa
És tételekbe foglalt érdek.

S ha olykor mégis tiszta lesz:
Titokban sejlő tények tükre,
Melyben ragyogni kezdenek
És ráismernek lényegükre,
Még akkor is ki mondja meg,
Nem jobb-e elhallgatni azzal
Az olykor lélekromboló
És olykor túl merev igazzal?

Ki vállalná, barátaim,
Hogy minden titkát elbeszélje,
Tudván: bár pontos és igaz,
Csak pusztulást okozhat véle?
Ő ezt vállalta – s épített
Az új erkölcsre új világot.
Bevallotta az igazat.
Kimondta akkor is, ha ártott.

Kimondta léte titkait,
Nem hajtva rá, hogy akik olykor
Tisztának tudták látni őt,
Megcsuklanak a fájdalomtól.
Versébe vette, mennyi sár
Tapad szívére, mennyi szennyfolt.
Van nézőpont, amely szerint
Kegyetlen és embertelen volt.

Ám éppen az embertelen
Magasabb emberséggé válhat.
Vagy nem voltunk-e tanúi
A csöndes és derűs csodának,
Hogy az a túl merev igaz
Teremni kezdett, noha rombolt?
– Amikor azt hittük, hogy árt,
Akkor tette a legnagyobb jót.

TűnődjeteK csak, nézzetek
E borzas és szegényes hantra.
Egy árny, ki mindig vetkezett,
Most tovább vetkezik alatta.
A tények mániákusa,
Az igazság bolondja, ritka
Igék tudója fekszik itt,
És végső igazát tanítja:

Hogy becsüljük meg vágyaink,
Mert százszor bűnös az a szellem,
Mely bűnül rója fel a test
Lázadását a végzet ellen.
Hogy mutassuk fel igazunk,
Ha rombol is – zokogva lássák! –,
Mert csak a teljes fájdalom
Hozhatja meg vigasztalását.

S ez jó. Ez áldás és vigasz.
Létünk, szerelmünk összedülhet,
Ez mindörökre így igaz:
Ráépíthetjük életünket...
Ő már alulról néz reánk,
Kik hozzá szánakozni jöttünk.
Pedig látjátok, társaim,
Mégcsak hasonló sincs közöttünk.

(1962)

PART ÉS TENGHER

Emlékszel a hajdani őszre?
Nem volt soha szebb, szabadabb!
Öleltél – mint partja a tengert,
Csapkodtál – mint partot a hab.

Gyötrődve tűnődöm azóta,
Sorsom mire szán, hova visz.
Rabbá teszi partja a tengert,
Megbontja a partot a víz.

(1962)

BARÁTOK

Gondolsz-e még a régi nyárra, a gyermekévek éteri
Méz- és kamillaillatára? Tűnődsz-e néha, Nép Feri?

Emlékszel még a jóbarátra, kivel egy teljes nyáron át
Mezítláb rúgtad és tapostad Újtorda napmeleg porát?

Én, látod, gyakran gondolok rád. Ha lázong szívem és eszem,
Mert elvitatnak igazamból, örökké rád emlékezem.

Látlak egy május végi esten, amint a járdát öntözöd.
Amint zörögve karikázol útszéli almafák között.

Látlak a szomszédos palánkon, amint lesandítasz felém,
És látlak, szívszorongva látlak fáskamrátok küzdőterén,

A vásott pléhtető alatt, hol megverekedtünk egykoron:
Lihegve és feszülten állasz a süppedő fűrészporon,

Aztán rám rontasz, megragadlak, s püföljük egymást alkonyig.
Odébb pedig, a sánta bakon, apád ül és bíraskodik.

.

Emlékszel még a küzdelemre, amely – akár e költemény –
Előbb csak tréfaaként kavargott, s utóbb komoly lett és kemény?

Emlékszel, mint váltott a könnyed játékból kényszer és iszony,
Mert végzetes kérdést vetett fel: hogy ki lesz úr a másikon?

Nézd, Nép Ferenc, a test hatalma gyűlölt volt akkor is nekem.
De hogyha már versenybe szálllok, legyen enyém a győzelem!

Birkóztam hát egész valómmal, megittasodva, emberül.
Küzdöttem, öklelőztem teljes erőmből, sőt azon felül.

És győztem. Újra s újra győztem. Ahányszor rám törtél vakon,
Annyiszor kellelt megnyugodnod két vézna gyermekválladon.

Háromszor kértél már kegyelmet, háromszor kértél, Nép Feri.
Három-null – mondta már apád is, mert nem tudott segíteni.

Harmadszor vinnyogtál alattam, míg végül megsajnálalak,
S hogy negyedszer is rám rohantál, konok, halálra kész alak,

Hagytam, hogy győzz. Hagytam, hogy higgyed: azért te is vagy
valaki.

És akkor... akkor felsóhajtott (alig merem kimondani),

Akkor felsóhajtott apád, és azt mondta: „Jól van, gyermekek,
Egyik sem győzött, három-három, egyformák vagytok, menjetek.”

.

„Egyformák?” – Nem hittem fülemnek, hisz ott volt, mindent láthatott.
Nem hihettem, hisz letagadta a fejem fölül a napot!

„Egyformák?” – Nem hittem fülemnek, reáemeltem hát szemem,
Ő visszanézett, s hosszan állta csodálkozó tekintetem.

„Egyformák?” – kérdeztem dadogva. „Egyformák?” – és most már reád
Bámultam, Nép Ferenc, remélve, hogy megnyitod talán a szád,

Hogy végül is magadra ébredsz (mert aki küzd, az nem hamis),
És testen érzett veszteséged beismered majd szóban is.

Rád néztem, nyílt szemű barátom, hogy szólj, hogy tiltakozz: de nem:
Nem szólottál, szemed se rebbent, úgy néztél vissza, hidegen.

.

Van ennek húsz vagy harminc éve, mégis, ahányszor bántanak,
Ahányszor így néznek szemembe, rád gondolok, sivár alak,

Reád, apádra, szégyenemre, mely sorsom lett és csillagom:
Hogy újra s újra győzők, s mégis vesztesként kell sunyítanom.

Már látom én, ha némi durva hazugság végül sírba visz,
S felébredek a tetszhalálból, ezt mondom majd síromban is,

Ezt zúgom és darálom, mintha nem lenne semmi fontosabb:
„Hogy is lehettetek, ti Népek, ennyire gyalázatosak?!”

(1962)

MARADJ VELEM

Ne hagyj el engem. Valahogy, akárhogy
Maradj velem.
Otromba voltam, durva és kegyetlen,
Beismerem.

Féltés gyötört, vad vágyak uszítottak,
Meg annyi más!
Betegség volt az életem, kietlen
Viaskodás.

Nem így akartam, tudhatod. Nem erre
Vártál le sem.
Nem így képzeltek ezt a csúf világot,
Szerelmesem!

Elváltak tőlünk, elhagytak a legjobb
Barátok is.
Mi lesz velünk, ha el kell végre válnunk
Egymástól is?

Kibámulok a függönyön az éjbe:
Vak és süket.
Nem értem, édes, hogy lehet megélnem
Tenélküled.

Eszembe jut mosolygó, kedves arcod,
Öled, karod.
Maradj velem, s én jobbá válok érted,
Ha akarod.

(1962)

MADARAS

Voltam én, voltam én
Fecske voltam én.
Tavaszi gyűlt, ha jöttem,
Kedvesem szemén.

Rigó voltam, cinke:
Kilenc nyáron át
Egymagam daloltam
Kedvesem dalát.

Voltam én, voltam én,
Sirály voltam én!
Villámlott a röptöm
Kedvesem szemén.

Hattyú voltam, hattyú,
Úsztam csendesén.
Hófehérré tettem
Szőke kedvesem.

Lettem én, lettem én
Csukló néma hang:
Édesem szemében
Zokogó galamb,

Varjú lettem, varjú,
Borzas és sötét.
Feketébe vontam
Édesem fejét.

(1962)

BÖLCSŐ

Ha ágyba kerget majd az est,
S én már csak önmagamba nézek;
Ha rám merednek rémeim,
A szégyenek, a szenvedések;
Ha elszalasztott verssorok
Szemrehányása sír a csendben,
Én mégis nyugton alhatom:
Eleven bölcső ringat engem.

Ha szánva nézem életem,
Hogy minek indult és mivé lett;
Ha lázadozva firtatom,
Mi is tehát az emberélet;
Ha törvényébe ránt a lét
Ős gondja és örök talánya,
Egyszerre mindent elcsitít
Eleven bölcsőm ringatása.

Himbál és ring, ejt és emel,
Éltet és altat, köt és sarkall.
Hiába büntet már az est
Kínna, kudarccal és haraggal,
Másnapra mély derűben és
Teljes erőben ér a reggel.
Öregként ájulok belé,
És újszülöttként ébredek fel.

Ó, hát mi vagy te, bölcs erő,
Eleven bölcső, társam teste?
Mi vagy, hogy önmagad adod
Annak, ki önmagát kereste?
Miféle titkos értelem
Lendít örök ringásba, áldott,
Hogy megéreztesd és megoszsd
Kimondhatatlan igazságod?

Mint halkuló hullámverés,
Ha hömpölyögve ring a partra,
Hullasz, emelkedsz énvelem
Puhán, nyugodtan, jobbra, balra.
Kitépsz magamból teljesen,
S magadba fojtasz, lelkem ágya.
Magadba fojtasz, kedvesem,
S épp ezzel fűzöl a világba.

Ó, bárcsak így hullhatna rám
Halálomig a csendes álom.
Ó, bárcsak így omolna rám
A végső álom is – halálom.
Bárcsak adhatnék oly erőt,
Hogy holtodig ölelhess, ringhass.
Halálomig, halálodig
Ringass, eleven bölcső, ringass.

(1962)

SZERELEM

Gyere csak, kedves, gyere csak, hagyd most a nyomtatott meséket.
Valami roppant érdekes jelenséget mutatok néked.

Hagyd most a Gretchen börtönét: merő képzelgés áztat ottan.
Az élet igazságait itt láthatod, a mikroszkópban.

Hagyd Júliát – halott a kedves. S Oféliát – bolond szegény.
Nézd inkább ezt a bölcst amőbát a táptalaj küzdőterén:

Hogy habzsol és harácsol! Mindent körülfog, testébe temet,
Míg túlnövekszik önmagán is, míg nagyobbá lesz, mint lehet,

S ha nem fér már saját magába, betűródik és széthasad.
Két újabb amőbára bomlik, miközben mégis ő marad.

Figyelted? Kettő lett az egyből. És nő és széthasad megint.
Így él és sokszorozza létét mértani haladvány szerint.

Már négy, már nyolc, és már tizenhat. Holnap, ha nem szabunk határt,
Százhuszezer példánya habzsol, holnaputánra milliárd.

Gondold csak el: bármennyi részre hasadhat – az még mindig ő,
Él. Nincs köze a pusztuláshoz, és nem fog rajta az idő.

Él. Neme sincs, és nem öregszik. Fal és osztódik szüntelen.
Akkortól maradt meg a földön, mikor még nem volt szerelem.

Nem volt szerelem még a földön, és épp ezért halál se volt.
Az elevent még holmi ősi, halál előtti állapot

Dajkálta, óvta és becézte. Nem hordta sorsát legbelül.
Nem szükségképp hullt rá a végzet, ha hullt is, csak véletlenül.

Esélye volt az öröklésre, s tényleg, a sok csapás alatt,
Akárhány példánya bomlott el, nagy része mégis megmaradt.

Nem érdekes? Éppúgy zabál, mint százmilliónyi év előtt.
Ugyanazt az amőbát látod, amely kezdetben létrejött.

*

Hát mi? Mi, emberek, hogy élünk? Mit tervez az idő velünk?
Kínokban születünk, remélünk, küzdünk, teremtünk, szenvedünk,

Formáljuk egymást és magunkat, míg életünk csúcsponton áll,
Aztán hányadunk, előrepszünk, s ránk tör az egyéni halál.

És így a pusztulás jegyében telik mindnyájunk élete.
De vigaszul és menedékül a szerelmet kapjuk vele,

Az édes, alkotó szerelmet, mely elborít és oda hat,
Hogy noha sírba hull az ember, valahogy mégis megmarad,

Valahogy mégiscsak tovább él... Ölére vonja őt a föld,
De fia, fent, egy másik ölben szerelmet ízlel és gyönyört.

Szent az ölelkezés. Nagy és szent. Két szem, ha egymásba merül,
Egy gyermekszem nyílik meg akkor, s ragyog legyőzhetetlenül.

Szent az ölelkezés. Nagy és szent. Két test, ha egymásra talált,
Az öröklét jelent meg ottan, hogy megfékezze a halált.

*

Érted-e már, miért dereng fel vágyainkban a végtelen?
Érted-e már, mért ikerfogalmak a halál és a szerelem?

Érted-e már, miféle roppant eszközt teremtett itt a lét,
Hogy visszarántsa a halálból a nemzedékek életét?

Bölcs az amőba. Fal, növekszik, és mindig ugyanaz marad,
Bölcsebb az emberi természet: két test, két alkat, két alak

Keresztüzében alkot újat, vágyak hevében alakít,
Kipróbálja és létrehozza sosemvolt változatait,

Hogy azok ismét vágyra gyúlva győznének a halál fölött.
Saját magunk helyett mibennünk az emberiség lett örök.

*

Éljünk hát, kedvesem, vidáman. Hiába féltenők magunk,
Hiába kínozna halálra a gondolat, hogy meghalunk,

Hiába sajnálnók a testünk, hogy minden volt és semmi lesz:
A lét magasabb szemszögéből már nem is olyan fontos ez.

Én nem leszek, te sem leszel, de szerelmünk közben boldogan
Betölti titkos küldetését, és víg utódokat fogan.

Én sem leszek, te sem leszel, de valakit mégis itt hagyunk,
Ki fontosabb lesz, csak mert más lesz, mert lesz, holott mi már
vagyunk.

*

Ölelj hát, édesem, szerelmem, tested, ha vonz és eltemet,
Az emberiség múlhatatlan létébe kapcsol engemet.

Ölelj csak, kedvesem, ölelj csak. A hús olyan mélységbe visz,
Ahol minél önzőbb vagy, annál többet tudsz adni nékem is.

Ölelj önzőén és erősen, öleljük semmivé a sok
Törést, mit egymásban okoztunk, egymás tilói: házások,

Öleljük semmivé a rosszat, s éljünk – üllő és kalapács –,
Úgy éljünk, hogy egymás képére formáljon mindenik csapás.

Mert közös dolgunk van a földön, közös célt tűz elénk a lét:
Derűbe, biztonságba vonni utódainknak életét,

Kiküzdeni, hogy boldogságuk mélyebb és teljesebb legyen,
S kevesebb kint hozzon reájuk élet, halál és szerelem.

(1962)

FÉRFIKOR

DIALÓGUS HAT SZONETT BEN

I

– Mi bánt megint? Mért búsulsz, édesem?

Miféle titkot rejtegetsz magadban?

– Tudott titok, de mégis névtelen,

Együgyű gond, mégis kimondhatatlan;

Tudott titok, együgyű gond kísért,

A névtelen, a mondhatatlan éget.

Megpróbálom – én nem tudom, miért –

Kimondani és megnevezni néked.

Úgy van, tudod, hogy nincs amit kívárnom.

Hogy odalett rugalmas ifjúságom,

Testem egész, mivoltom végleges.

Hogy kész vagyok. Hogy lényem megmeredt, és

Végleg megállott bennem a növekvés.

Hát ez az, ami bánt és tönkretesz.

II

– Ugyan, bolond, hisz ez a férfikor,

Gyümölcsshozás kora – örülj, hogy itt van.

– Jobban örültem annak, amikor

Még nem volt itt, csak álmodozva hívtam.

Eszembe jut egy nyári délelőtt:
Kopár hegyek közt kóborolni mentem,
S szemügyre vettem egy gyalogfenyőt,
És megcsodáltam és megirigyeltem.

Levéltüskésen gubbasztott a tájon,
De barna termést dajkált minden ágon,
Miközben máris új ágat rakott.

Erőben egyik, nyúlóban a másik:
Termett is, nőtt is, mind a pusztulásig.
S ez voltam én. De most már nem vagyok.

III

– *Azért ne búsulj. Dúsabb a gyümölcs,
Amit az érett férfikor csíráztat.
Nem nősz talán, de szebb virágot öltsz.*
– Szebbet lehet, de már sohasem másat.

Fát képzelek, görcs ágakat, melyek
Minden tavasszal más virágot hoznak,
És minden ősszel másként fénylenek,
És másfajú gyümölcstől roskadoznak.

Most szilva kéklík rajtuk bő füzérben,
Aranyló körte ring a másik évben,
Cseresznye csüng, kövér barack rezeg.

Ez voltam egykor. Ilyen volt a múltam.
Varázsfa voltam, amíg alakultam.
Már nem vagyok. És sohasem leszek.

IV

– *Hisz úgy a jó, ha kész a koronád,
S olyat terem, mint rajta kívül senki.*
– Igaz, most lettem önmagam, de hát
Ki tudja, jó-e önmagamnak lenni.

Ismertem én egy szobrászt, aki kész
Művét is mindig pólyákba csavarta,
Hogy lágy maradjon mindig az egész,
S ő mindhalálig formálhasson rajta.

A kész dolgok jövőtlenekké lesznek.
A kész: halála a tökéletesnek.
A kész: megáll és tovább nem javul.

Lásd, kész vagyok. Lásd, bevégeztek engem.
Itt állok önnön szobrommá meredten,
Jövőtlenül és változatlanul.

V

– *Ugyan, nyugodj meg, nyugtalan, hiszen
Azon panaszkodsz, hogy a csúcson állasz!*
– Áldott legyen a vigaszod, szívem,
De látod, máris benne sír a válasz.

Jártam én csúcsot máskor is. Nem egy
Gyalogfenyővel volt találkozásom.
Máztam én csúcsot lábon is, remek
Tisztásokon vagy elvadult csapáson.

Szirtfal gyötört, ág szúrt, aszalt a hőség,
Fent szél füttyölt, és kitárult a völgyiség,
S a cél varázsa mégis elveszett.

Boldogtalan, ki feljutott a csúcsra,
Mert visszaúttá válik minden útja,
És minden lépte lefelé vezet.

VI

– *Ha menned kell, talán a mélybe jutsz,*
De nézd csak, addig széttékintesz ottan.
– Igen, pár évig otthont ad a csúcs.
Nem léte fáj, hanem hogy feljutottam.

És nem is magam siratom, hanem
Magát az embert a fogyó időben,
Amint felnő és magvakat terem,
Miközben legfőbb lényege kiröppen,

Kiszáll belőle mágusi varázsa
A növekvésre és átváltozásra:
Szoborként áll, míg végül összedől.

Nincsen közöm a férfikorhoz. Tiszta,
Mély ösztön hív gyermekkoromba vissza,
Mely zöld növényi fényben tündököl.

(1962)

GENEZIS

*Nem volt semminek nemléte, se léte.
Nem volt levegő és fölötte kék ég.*

Rigvéda

„Kezdetben nem volt semmi sem.”
– Mély tan, de meddő, mint a bánat.
Mert egyből kettő lesz ugyan,
De semmiből csak semmi válhat.

„Kezdetben volt az ősanyag.”
– Az ige szép, de magva semmi.
Hiszen ha megvolt, térben és
Időben kellett néki lenni.

„Kezdetben tér volt és idő.
A semmiben lebegtek ketten.”
– Hogy értsem? hisz a tér s idő
A mozgás nélkül lehetetlen.

„Kezdetben mozgás volt tehát.
Örvények kergetőztek folyton...”
– De hát, ha mozgott, bármi volt,
Valami kellett, hogy mozogjon.

„Kezdetben volt...” – Mi volt? Mi volt?
Miből támadt a föld s a mennybolt?
Barátaim, én azt hiszem,
Hogy már kezdetben minden megvolt.

Az volt kezdetben, ami már
Semmit sem hozhat, mit se veszthet.
Kezdetben volt a Nagyvilág.
– Vagy tán nem is volt soha kezdet?

(1962)

ELŐHANG

Amit mondtak, hogy írjam meg – megírtam.
És azt is, amit gondoltam, míg írtam.

Kimondtam, amit kellett, és amellett
Kimondtam, amit elhallgatni kellett.

Írásaimban megtalálhatod,
Miről beszélt és miről hallgatott,

Mit hirdetett és titkolt ez a század.
Merő konokság voltam és alázat,

Hogy elmondhassam mind, amit megéltem.
Mi volt ez, mondd? Gyalázat volt? Vagy érdem?

(1963)

GYÖNYÖR

A szeretők, mikor szeretnek,
Mikor egymásra omlanak,
Valami szörnyűt sejtenek meg,
És hangosan jajonganak.

Iszonyú – mondják –, amit tűrök,
Irtózatos, amit te tűrsz.
Keresztem lettél: rád feszülök,
Kereszted lettem: rám feszülsz.

(1963)

FELADAT

Lemondani és fejet hajtani
Egy sértett asszony oldalán, aki
Azon tűnődik és munkál örökön,
Hogy ostorozzon jobban, hogy gyötörjön;
Ki minden jóra rásüti, hogy vétek,
Ki fél s nem ért, kit félek és nem értek;
Egy nő mellett, ki másra vágyik – többre –,
S nincs tehetsége semmi az öröme,
S a fájdalom jogából mit sem enged,
S fájdit, ha fáj, és szenvedtet, ha szenved;
Ki igazamat sosem látta be,
Mert igazát szegezte ellene,
Míg védhetetlen vádjai alatt
Meggyűlöltem magát az igazat;

Egy nő mellett, kinek hóhéra lettem,
Ki tönkretett, kit én is tönkretettem,
S most úgy sajnáljuk és emésztjük egymást,
Mint élő bűnjelt, izzó szemrehányást;
Egy nő mellett, kit mindenekfelett
Gyűlölhetnék, és mégis szeretek,
S a vágy, amelyen büszkeségem ég el,
Úgy hozzákapszol izzó kötelével,
Hogy álmomban sem szabadulhatok;
Mellette, kivel élni nem tudok,
De aki nélkül elvesznék azonnal;
Ki büntudattal büntet és iszonyal,
Mert szemem láttán pusztul el miattam;
Kinek, amim volt, tékozólva adtam,
S most mégis rág, és sírva szegzi le,
Hogy koldus lett, hogy nincsen semmije;
Aki kifosztott, és akit kifosztok,
Kivel napjaim külön kicsi poklok,
De aki mellett egy-egy ritka percben
Haláltalanná, teljessé növekszem;
Mellette, ki – bár félem és gyalázom –
Egyedül méltó hozzám a világon,
Mellette élni, egy fedél alatt:
Ez most a tét, és ez a feladat.

(1963)

MIMIKRI

(PROBUS MONOLÓGJA A CALIGULA HELYTARTÓJÁBÓL)

A lódarázs, ha nyíló napraforgó
Szirmára száll, s a csendes délutáni
Árnyéka-fénye villog ijedelmes
Árnyfekete-fénysárga potrohán,

Be jól is illik akkor a virághoz!
Be jámbor is! Be könnyed és finom!
Hinnéd, maga a napraforgó szülte:
Sziromból lett, és maga is szirom.

S a darázslégy, ha mozdulatlan zümmög
A levegőben – ő viszont csodás
Mimikrivel azt tudja elhitetni,
Hogy mérge van, hogy szúr – hogy ő darázs.

Tökéletes darázsmeszt ölt magára,
És félik, noha senkinek se vét.
Fullánsugalló álruhával menti
A pusztulástól pöttöm életét.

És nézd a zöld, a kék aktíniákat
S az óceán más állalfajait!
Tetőtől talpig virágokká váltak,
Csakhogy becsapják áldozataik.

Lepkék levéllé, levelek szirommá,
Szirmok karommá gyúrják lényüket,
Hogy lépre csalják éhes eleségük,
Vagy megtévesszék ellenségüket.

Kivétel az az eleven világban,
Ki annak vallja önmagát, ami.
Mindenhol úgy van, hogy a vad szelídnek,
A szelíd vadnak akar látszani.

Akar? No persze, nem maguk akarnak,
Hisz alkatáról senki sem tehet:
Az öntudatlan bölcsességű élet
Akarja bennük – hogy megéljenek.

Álság, hamisság, rászedés, gyalázat.
Mocskot találsz a földön, semmi más.
Nem is tudom, mi emberek mivégre
Tagadnók meg a végső tanítást,

A törvényt, melyet minden elevennek
Tisztelni kell, míg szenved és mozog,
A szörnyű törvényt, vad világparancsot,
Melyet maga a természet hozott,

Azt, hogy. Hazudj! Légy becsstelen!
Hiába Kivallanod az élet tényeit.
Az igazmondás egy hazug világban
Előnytelen versenyre kényszerít.

Álősztönökbe, -bőrbe, álruhába
Kell bújni itt, hogy boldogulni tudj.
A hazugság az élet igazsága.
Fogadd szavát, légy becsstelen, hazudj!

(1963)

TORDA FÜSTJEI

Nagy gyárkémények öntik őket.
Hajlonganak a szél előtt.

Csapkodva lengnek jobbra-balra,
Mint holmi égi meszelők.

Keletre dőlnek és nyugatra,
Por hull belőlük és korom.

Fehérbe-feketébe vonnák
Kéklő eged, gyermekkorom,

Igen, ahogy a háztetőket,
Halántékokat, kerteket

Naponta őszebbé porozzák,
Úgy festenek be az eget.

Húsz éve fáradoznak ebben,
S úgy látszik, ez se volt elég.

Húsz éve festik rendületlen,
És mégis kék maradt az ég.

(1963)

A TÓ

Azt kérded, kedves, mért vagyok
Ily csendes és magamba roskadt.

Mért hallgatag és mély a tó,
Amely amott, a völgyben poshad?

Ráhajlanak a hold, a nap,
Testvérvizekre vágyik mégis.

Ezért vagyok boldogtalan,
És roskadok magamba én is.

Ember, ki társtalan maradt,
Rész, elkerítve az egészről;

Víz, száműzve a végtelen
Vizek nagy világrendszeréből;

Merő szépség és vágy, akit
Magába torlaszolt az érdek;

Mozgékony, eleven elem,
Amelyet tengésre ítétek:

Ilyen vagyok, és ez vagyok.
Tükör se tükrözhetne jobban.

Mint tükört tükröző tükör,
Magányom látom én e tóban.

Mert nézd: akár az üldözött,
Lapul amott, a gát mögött.

A hegytetők, mint holmi strázsák,
Köréje gyültek, s úgy vigyázzák,

Hogy ne apadjon, meg se nőjön,
És mindig egy legyen a szint.

S ő – noha folyni volna kedve –
Itt teng magában, megrekedve,

Nem csoroghat a tengerekbe
Öröklött vágyai szerint.

*

Füvek a völgyben, fák a dombon,
A víz a tegerben van otthon.

Azért csábítja minden árok,
Azért csurog, folyik, szivárog,

Azért igyekszik le a mélybe,
Hogy végül otthonába érne.

S ha elrekeszti hegy vagy ember:
Meggyül, és maga lesz a tenger.

Képmásaként az óceánnak
Külön világot gyúr magának.

Hol új értelme kél a mélynek,
Hol névtelen törvények élnek,

Hol új hazát talál a rész,
S kerek lesz, teljes és egész.

*

Ki azt vállalta, hogy egész legyen,
Együtt van abban minden küzdelem.

Ki új világot alkotott magának,
Vállalta minden kínját e világnak.

Nézd csak, a tó is: szemlesütve
Tekint magába tiszta tükre.

Nyugodt, akár egy gyermekarc.
De mennyi küzdelem, kudarc

És mennyi szenvedés és bánat,
Dac és csalódás és utálat,

Milyen tömérdek kín és kétség
Dühétől fortyog lent a mélység,

Azt nincsen mód kimondanom.
Ő tudja csak. És én tudom.

*

Mert pusztá súlyától vezetve
A mélybe vágyik minden cseppje.

A törvények, amelyek nemrég
A tengerek felé terelték,

Most le, a tófenékre vonják
Minden parányát és atomját.

Alá, alá, pihenni végre.
Alá, a moszatos fenékre.

Alá, alá, ha kell, a sárba,
Amelynek nincsen már alábbja;

Alá és még alább (a tóban
Az van helyén, ki legalól van),

Mind alávágyik – márpedig
Nem lehet alul mindenik.

*

Nem lehet legalul, csupán
Néhány higany–hideg parány,

Melyek mint súlyos hártyaréteg
Borítják be a tófenéket.

A többi mind feljebb lebeg,
Mint föld felett a fellegek.

A többi mind mélyebbre törne,
Mint felhőkből a víz a földre.

Mind arra vár, azért verekszik,
Mind arra gondol és törekszik,

Hogy mélyebb társait kitúrja,
És ő kerüljön legalulra.

*

Így nyomják és szorítják őket,
A boldogabb alullevőket.

Így vívnak öntudatlanul,
Míg ők kerülnek legalul,

És akkor újra harcba szállnak,
Visszája támad a viszálynak,

A rabból őr, rab lesz az őrből,
És minden kezdődik előlről:

Ismét a mélyért küzdenek
A vesztesek s a győztesek,

Ezek: hogy elfoglalják ismét,
Azok: nehogy még elveszítsék.

*

Jogos, hogy aki tudja helyét,
Azt elfoglalni törekedjék.

Jogos, hogy aki helybe ért,
Azt ne hagyja el semmiért.

Különös, képtelen titok van
Ebben a két egyforma jogban.

Általuk küldözi parancsát
A harc joga – a jogtalanság.

A tóban is ott él e zsarnok,
Ott lázít ez a jogtalan jog.

Szilaj forrongást szít, amelyben
Mindenki küzd mindenki ellen,

Mindenki harcba szili, s ha kell,
Szövetkezik mindenkivel,

S ha nem remélhet tőle semmit:
Mindenki cserbenhagy mindenkit.

*

Micsoda végzetes csapások,
Rétegződések, áramlások,

Micsoda örvénylő, csodás,
Vad pokolbeli fortyogás

Támad mindebből lent, a tétlen
Felszín alatt a tófenéken,

Azt nem beszélem el neked,
Magad is elképzelheted.

Mindazt a harcot, mit a nyíltabb,
Tengerbe ömlő vizek vívnak,

Ha egymás ellen küzdenek:
Ő önmagában vívja meg.

Mindazt a kint, mit a kegyosztó
Tengerbe bújt, sok kis gonosz tó

Egymásra mér és elvisel:
Ő önmagától tűri el.

*

Tengernyi harc dühöng valóban,
Tengernyi kín sikong e tóban,

Tengernyi kín és harc terem,
Mini miközöttünk idefenn,

Ahol mindenki mindhalálig
Mások fölé, magasba vágyik,

S a harcban, hogy boldog legyen,
Lesz rokkant és örömtelen.

Épp így a tó is. Csakhogy ennek
Mélyére vágyódnak a cseppek.

Mélyebbre törnek untalan,
S ő ebben lesz boldogtalan.

*

Mert ahol mélybe száll a rész,
Magába roskad az egész.

*

Hát látod, épp ezért vagyok
Ily csendes és magamba roskadt.

Hát látod, épp amért a tó,
Amely amott a völgyben poshad.

Száműzött engem a világ,
Magamba torlaszoltak engem,

S világot gyúrtam, s egy világ
Szenvedését kell elviselnem.

A Teljeset akartam én:
Teljék be rajtam minden törvény.

S betelnek mind, halálomig
Úzvén, alázván és gyötörvén.

A Mélyet választottam én:
Minden parányom abba vágyik,

És tiszta vágyuk összetör,
S magamba roskaszt mindhalálig.

*

Legjobb még nekik, akiket
Végleg legyőztek már a győzők.

Kik elvesztették harcaik,
Kiket mindenki megelőzött,

Akik feladták ösztönük,
Akiknek végleg nincs esélyük,

Hogy legmélyebbre jussanak,
És betölthessék küldetésük;

Legjobb még annak a néhány
Paránynak, legjobb még azoknak,

Akik a nemlét peremén,
A ritkás felszínen hajóznak,

Nem vívnak, nem tülekszenek,
Nem lázadoznak, csak lebegnek,

Úszván a dolgok tetején.
Úgy van: legjobb a veszteseknek.

*

Mert őbeléjük hullanak
A csillagok, a hold, a nap.

Őrájuk hinti enyhe kék
Színét és árnyait az ég.

Ők zengenek a menny szavától,
S hólyagzanak, ha hull a zápor.

S ha ránk cserdít az ős harag:
Ők rengenek, tarajlanak.

Mind, ami szép az ég alatt van,
Velük van titkos kapcsolatban.

Őrajtuk csillog, bennük ég:
Az egész élet az övék.

Azé, azé az élet, hidd meg,
A vesztesé, ki nem veszíthet,

Kinek már végleg nincs mit adni,
S csak kapni tud, csak elfogadni.

Azé, azé, ki nem remélte,
Nincs célja, s nem verekszik érte,

Ki mindent ajándékba vár,
S magát kínálja, ha kínál.

Azé, azé az élet sója,
Kinek nincs félténivalója,

S a felszín mámorába vész.
A többi: harc és szenvedés.

*

Dereng a tótükör csodásan.
Alatta harc és pusztulás van.

Alatta gyötrelem terem,
Mert ami mély – az gyötrelem.

Akár a tó, akár a mélyvíz,
Kín és csalódás vagyok én is,

Az öröklött, komisz varázs,
Az igyekvés, az akarás,

A mélység mániákus álma
Egész mivoltom szélzilizálja.

*

És mégis, teljes életem
Törvényemnek köszönhetem.

Az ősi vágnak, mely iromba
Parányaim a mélybe vonja,

S nem hagyja szétoszolni őket.
Sőt megköti a kék esőket,

S a patakot, a harmatot,
És mindent, ami én vagyok,

Testembe zár, begyűjt, megőriz,
Úgy, hogy a titkon széledő víz,

Ha ég apasztja, föld fel issza:
Őáltala növekszik vissza.

*

Eláll a szívem és szavam:
Általa vagyok önmagam.

Őáltala, a mélység vágya
Által szorultam én magányba,

De általa érezhetem
A gyönyört is, hogy létezem.

*

És így – mint holmi tó felé –
Lopózván belső lényeimhez,
Talán nagyon is érthető,
Ha megkérdem: mivégre mindez?
Mivégre mind e képtelen
Kaland, e lázító igézet?
Miért a lét, ha gyöttelelem,
S miért a gyöttelelem, ha élet?

Tó, tó, kerek tó, tiszta tó,
Fordított lencse, pöttöm égbolt,
Kiben visszáján kél a nap,
És hanyatt heverész a félhold,
Kiben tótágast áll a lét,
S legmélyét tárja ránk az élet,
Tó, tó, kerek tó, tiszta tó,
Felelj meg erre, hogyha érted.

Nézem a gyűrűző vizet:
Időtlenül és szinte resten,
Mint széttörött varázstükör
Szilánkja, tündököl az estben.
Aztán kialszik, megfakul,
Sötétség hull a parti sásra,
S rám tör a néptelen terek
Halálon túli hallgatása.

(1963)

BÚSULSZ-E, MONDD?

Tóth Istvánnak

Ne búsulj, Pista. Biztattak, szerettek,
Majd elunták, s most várják, hogy lerogyj.
Merő gazság és szenvedés az élet,
Hanem azért te mégse búslakodj.

Ne gondolj arra, hogy magad maradtál,
És veszni kell – ne gondolj semmire.
Ügyelj inkább a világ múlhatatlan
Mindennapos, nagy örömeire,

Mint amilyen egy tó az alkonyatban,
Ha sárga lesz, majd zöld, majd hófehér...
Vagy amilyen egy kedves asszony árnya,
A nap... a hold... a fákon a levél.

(1963)

LEMONDÁS

Én úgy vagyok már, asszonyok,
Úgy tengek-lengek, mint az álom.

Nem kérem, hogy szeressetek,
Nem kérem, és nem is kívánom.

Elég nekem a tiszta vágy,
Amelyet öntudatlan adtok.

Nem vágyom elragadni már,
Elég nekem, ha elragadtok.

Elég nekem, hogy vagytok, és
Hogy pusztá létetekkel végre
Fellombozzátok korhadó
Szívem az élet ünnepére.

Elég a szent öröm, amely
Úgy gyúl ki bennem, mint a fáklya:
Hogy képes vagyok égni, hogy
Méltó vagyok az ifjúságra.

Hát így vagyok már, asszonyok,
Ily gögössé püfölt az élet.

Te is, ki hű vagy és nemes,
Tőled se kérem, hogy szeress.

Elég, ha én szeretlek téged.

(1963)

HALÁSZHAJÓK

Jöttek a vén halászhajók,
Minden hajnalban újra jöttek.

Az ég alján dugták ki rendre
A láthatár sötét vizéből
Tündöklő vitorlájukat.

Az ég alján vonultak sorban,
Épp ott, ahol a horizonton,
Anyagtalan füstoszlopokként
Lebegtek Tönning tornyai.

Jöttek a vén halászhajók,
Minden hajnalban újra jöttek.

Növekvő árbocvázakon,
Növekvő vásznakon süttött át
A felnövekvő napkorong.

S amint közelbe értek, és
Amint az ég kigyúlt mögöttük,
A vitorlák átszínesedtek:
Kék, sárga, zöld csodák vonultak
Szemem előtt a virradatban
Káprázó óceán felé.

Én kint, a gát alatt hevertem,
Hanyatt a fűben, néztem őket,
S már akkor sejtettem, milyen
Hatalmassá tesz vonulásuk.

Mert azóta, ha csüggedek,
Ha vigaszt keresek bajomra,
Lelkemben rögtön megjelennek
Álomszerűén, csendesen,
Jönnek a vén halászhajók,
Kék, sárga, zöld csodák vonulnak
Valamely eldugott öbölből
A fénylő óceán felé.

(1964)

ELEFÁNT

Ki sas, ki tigris, ki sakál
(Nyíltan kivallja azt a jellem),
Ki őz, ki borz – én elefánt
Voltam előző életemben.

Kétszáz nyarat hűsöltem át
Ernyős akáciák alatt.
Húszezer felhőszakadás
Paskolta pompás hátamat.

Két századévig voltam én
Hatalmas és elégedett,
De akkor nyíl csapott belém,
És nem tudom, tovább mi lett.

*

Itt születtem újjá, ahol
Felhős az ég és naptalan.
S azóta poklom lett a lét,
És folyvást szégyellem magam,

Azóta percre sem csitul
Körülöttem a kacagás,
Mert eleven röhej vagyok,
Mert minden porcikám hibás.

Jönnek, ajtóstul rontanak
Reám, körém sereglenek,
Bírálnak és okítanak
Testvéreim, az emberek.

Azt mondják: Nézd csak, János úr,
Nagy lányod van, erős fiad,
Ideje már, hogy megjavulj,
És helyrehozod hibáidat.

Itt van például szégyened,
Ez a botrányos és bolond,
Hatalmas orr a szád felett –
Mi szándékod van véle, mondd?

Hát még az éktelen agyar!
Hiszen ez már félelmetes!
Csakhogy te persze lusta vagy,
Hogy fuss és másikat tetess.

S a méreted! A termeted!
Maholnap szűk reád a tér.
Irtózatos! Hát azt hiszed,
Illő, hogy óriás legyél?

*

S irhád még ehhez mérve is
Túl bő, túl vastag, túl öreg.
Szégyen ilyesmit hordani:
Mikor szokod le bőrödet?

S a púpod! És a tomporod!
S ez a borzalmas bükkfafej!
Ez a förtelmes kámzsa-fül!
Ne haragudj, mindez röhej.

Fáj az igazság, János úr,
Hanem hát bízzál és remélj:
Még nem késő, hogy megjavulj,
És rendes mókussá legyél.

*

Így mondják szembe szégyenem,
S miközben fényesen mulat,
Mindegyik szeme könnyes, és
Arcuk merő jóindulat.

Én tűröm s hallgatok, de nagy
Szívemben lázadás remeg:
„Ilyen vagyok és ez vagyok,
S nincs kedvem, hogy mássá legyek.

Természetet, barátaim,
Nem válthatunk (se én, se más).
Hibásak vagyunk. Mindenik
Hibánk egy egyéni vonás.

Ki gyarló – máris önmaga.
Ki megjavul – máris hamis.
Hibák sajátos összege
Tesz önmagámmá engem is.

Hibáim halmaza vagyok.
Leszokva őket, úgy hiszem,
Nem is leszek többé, nem is
Marad belőlem semmi sem.

Hadd éljek hát, míg meghalok,
Ahogy rám szabta Brahma úr:
Csúnyán, magamként, teljesen,
Hibásan és hibátlanul.”

(1964)

HAVASI IDILL

1. FAHÁZ

Húsz-e? Harminc-e? Hetven-e?
Megvolna száz?
Ki tudja, hány éves lehet
Ez a faház?

Hány vihart látott, hány ezer
Holdat-napot
Hunyorgott át, míg ennyire
Kiszáradott?

Ki tudja, hány hó hullta be,
Míg ennyire
Edződött, ily határtalan
Zengésűre?

Madár ha rászáll, odafent
Ha denevér
Kapirgál, vagy ha idelent
Rág az egér,

Mindez oly dörgedelmes és
Oly iszonyú
Égzengés bent, mint odakint
A háború.

Húsz-e? Harminc-e? Hetven-e?
Megvolna száz?
Hány év alatt szárad ki így
Egy-egy faház?

Ma már az érintésre is
Fölzeng – olyan,
Akár a régi hegedűk,
Akár magam.

2. VENDÉGEK

Be jó megint a saját fedelem
Alatt aludni, saját házamat
Tatarozgatni-foltozgatni itt,
A hűvös ujjú fenyvesek alatt!

Parányi ház (egy helyiség csupán),
S oly korhatag, hogy már-már összedül.
De mérhetetlen dolgok, a világ
Örök dolgai ölelik körül.

Már vendégem is van: egy rozsdafark
Párocska költött padlásomra, és
– Gyühé! – azóta egyfolytában tart
A csivogás, locsogás, fecsegés.

Hát még amikor megrakom tüzem!
Olyankor csap fel igazán a zaj.
Őrjöng a padlás! Már-már azt hiszem,
Füstömbe fül a teljes fészekalj.

Körülrepül a semmi kis madár,
Jő-megy, sír, átkoz, kérlel és visít.
Begyújthatok-e mindezek után?
Soha. Inkább majd fázom egy kicsit.

3. FAVÁGÓK

Vágják a Bükköt. Bóg a druzsba, és a százados, egekbe nyúló törzsek
Nagy reccsenéssel-roppanással a vörösen izzó lombtalajra dőlnek.

Sikolt a fűrész, döng a hegy, fehér cikkanásokkal sújtanak a fejszék,
Hogy ezüstkérgű, égbe markoló, gyönyörű fáim karjait lemessék.

Morogva törlik verejtéküket, s markukba köpnek, hogy ne kapna görcsöt,
Benedek Dénes, Kispéter Ferenc, Máté Lajos s a többi ismerősök.

Vajon pokolba küldenének-e, ha fejükre – mit sosem törtek versen –
Ráolvasnám Ronsard ígéit a gastine-i erdő favágói ellen?

4. VADÁSZ

Ölemben múlt ki a sovány,
Kis, pettyes őzgida a reggel.
Utoljára még felfigyelt
Nagy, meleg, ámuló szemekkel.

Lehetséges, hogy akit én
A legvadabb, a legnagyobb
Ellenségemnek gondolok,
Ölébe vesz, ha meghalok?

5. SZELEKCIÓ

Mert kivesztek a farkasok,
S mert nem vadássza senki őket,
Itt girhesek és borzasok
És szinte törpék már az őzek.

A jót velünk sem az teszi,
Ki ölbe vesz s álomba ringat,
Hanem ki vesztünk éhezi.

Becsüljük meg hóhérainkat.

6. HELYNEVEK

IVÓ – ugyan ki szomjazott
És mennyi ideig,
Hogy patakunkat máig is
Ivónak nevezik?

MENTÉD – egy utat hívnak így,
S odébb a nagy mezőt.
Szaladtak rajta százszor is,
Mentvén a menthetőt.

ÉGETTVÉSZ – nagy erdőtüzek
Ropogtak egykor itt;
Mindenhol látni éktelen,
Komor csutakjaik.

TEMLOMBÜKKE – egy hosszú és
Lapos gerinc neve.
Ez nyilván azt jelenti, hogy
Csuhasok erdeje.

IRIGYVESZI – a jófüvű
Mezőt becézik így...
Mert eladta a jószívű,
S megvette az irigy.

S ki fejti meg a Vallató
Vagy Sinai nevet?
Mit jelenthetnek, micsoda
Vad szörnyűségeket?

(1964)

JELKÉP

Vaktában kilőtt két nyíl, amelyek
Szemberepülve kettészelik egymást.

(1964)

KÖSZÖNET

Most, amikor már bizonyos vagyok, hogy képtelenség hazajutnunk,
Mert valahol, hátunk megett, már rég elágazott az utunk,
Most, amikor már nélkülöd emészt a lét konok talánya,
Felbuggyan szívemből a nagy, mély és meleg emberi hála.

Köszönöm, édes, hogy velem jöttél, míg jöhettél, az útban,
Köszönöm édességedet, mellyel betelni sose tudtam,
Köszönöm lányom és fiam, s utódaim a végtelenben,
Köszönöm, édes, köszönöm, hogy férfivé avattál engem.

Köszönöm napjaid, mikor aggódtál vagy szenvedtél értem.
Minden picinyke percedet, ha vártál és örültél nekem.
Köszönöm azt, hogy magam is aggódni tudtam és remélni,
S megkaptam, amit kaphatott embertől ember, nőtől férfi.

Köszönöm büszkeségemet, hogy volt nekem egy tiszta társam,
Kivel már szétomolni is csak egyazon sírban kívántam.
Köszönöm izzó szégyenem, hogy megbántottalak nemegyszer,
S a bölcs belátást, hogy soha nem boldogul emberrel ember.

Ami csak voltam és leszek, amit csak kaptam, amit adtam,
Amit örültem-fájtam és örültél-fájtál énmiattam,
Mindent, ami most elveszett, pedig teljesség volt és élet,
Az életed, az életem köszönöm, édesem, tenéked.

(1964)

ASZKÉZIS

Megjött lapod, megkaptam biztatásod,
S párás lett tőle hangom és szemem.

Sok-sok örömet kívánsz, azt kívánod,
Vívjak ki mindent, ami jó nekem.

Az élet minden örömét kínálad,
Jókkal kecsegtetsz, jóságos de lásd,

Éppen jóságod váltja ki belőlem
E csöndes és kegyetlen vallomást.

Én évek óta úgy élek, barátnőm,
Hogy kerülöm, s ha mégiscsak belép,

Nehéz szívvel, rossz lelkiismerettel
Fogadom el az élet örömét.

Reszketve várom, sóváran kívánom,
Mint száműzött az érkező hajót,

De közben tisztán érzem és belátom:
Rosszat teszek, ha elveszem a jót.

Egy tó, amelyben húsevő virágok
Derengenek a békanyál alatt;

Egy alkonyat, ha fénytollazatában
Pávaskodik a domb fölött a nap;

Egy lány, ki útját hajladozva járja,
S míg elhalad, fakó szemembe néz;

Egy korty, amelytől elcsitul a bánat,
S megnő a lét, és már nem oly nehéz;

Vagy akár csak a jó hegyi magányok,
Ha nyugton élek, noha társtalan:

Ekként ha élek, ilyet hogyha látok,
Máris bűnösnek gondolom magam.

S tűnődve kérdem: miféle kegyetlen
Rögeszme vet pokolra engemet?

Mit akar vélem ez az érthetetlen,
Kórossá duzzadt lelkiismeret?

Miféle torz halálösztön, miféle
Rabszolgaerkölcs költözött belém,

Hogy önként is az élet alján élek,
Ki élhetnék talán a tetején?

Elíziumi nővér, égi szikra,
Magad-pazarló emberi öröm!

Mért nem öllek gondtalan, miért kell
Visszahőkölnöm szent küszöbödön?

Ó, mért van az, hogy amitől buzogva
Testvérkarokba hull akárki más,

Bennem magánnyá, bűnné érlelődik,
S vád bünteti és lelkipurdalás?

Azért-e, mert a tűzhelyünkön égő
Rőzsével más már sohasem tüzel?

Mert mindent, amit elveszünk magunknak,
Mások helyett vagy mástól vesszük el?

Azért talán, mert örööm, míg érzem,
Csupán enyém: kiváltság és burok,

S szemérem tiltja, tiltja büszkeségem
Elvennem azt, mi másnak nem jutott?

Talán ezért! De még inkább a másik
Hatalmas ok, a szenvedésteli

Hang bűvöl engem koldussá, amelyet
Lényem legmélyén hallok zengeni,

A hang, a szörnyű hang, amelytől félek,
De melyhez mégis sorsomat kötöm,

Az, hogy minden állapothoz és nem
Minden élethez méltó az öröm.

Nem méltó hozzám! Nem méltó e sorshoz,
Sőt megköti a vágyat – márpedig

Éppen csak vágyunk üzhet és emelhet
Egy magasabb, feszültebb életig,

A csúcsig, ahol nem örül az ember,
És nem kísérti mindenféle jó,

Hanem megül, s erőit latba vetve
Elvégzi mindazt, amire való.

Hát ezt üzeni nékem az a titkos,
Mélyből-magasból zendülő beszéd.

Aki örül: a könnyebb utat járja,
Nem választja az élet nehezét.

Öröm? Kevés az énnekem! Kívánj csak
Poklot, csalódást, kint, gyalázatot!

Így válhatok majd méltóvá, barátnőm,
A küldetéshez, melyet vállalok.

(1965)

AMI JÓ

Az jó volt igazán, az a fürdés az éji
Tengeröbölben, kint, a kormos és komor
Hullámok közt, miken kemény, kagylós törésű
Fény cserepekre hullt a parti lámpasor!

Az jó volt igazán, a vétkezés a parton,
Míg bóják gyúltak és aludtak el megint,
S a hűvös ajkú szél libabőrösre fújta
Napfényes utakon átizzadt tagjaink.

Jó volt még az a pár lépés is, míg leértünk
A vízhez, és bután élveztük a rokon-
Érzésű, talp alá idomuló világot,
Előbb a langyos, majd a nedves homokon.

Jó volt a víz, amely bezárult körülöttem,
Testem domborzatát hibátlan töltve ki,
Míg bőrömön saját fényükben tündököltek
A tajték szinte már eleven gyöngyei.

Jó volt a habverő tempózás, túl a bóján,
A szembezúduló habok alatt-felett!
És jó volt tudni, hogy a cinkos éjben Zoltán
Együtt halad velem, és néha integet.

Jó volt (bár szörnyű is) az izmok lankadása,
Mikor mellen fogott, s úgy unszolt, hangtalan,
A csüggedés, az éj, a mélység ős varázsa,
Hogy bukjak már alá, hogy adjam meg magam.

Aztán jó volt nagyon erőim latba vetve
Mégis kiűszni, és zihálva, reszkető
Lábbal gázolni át a langymeleg fővényre,
Ahol törülközőt kínált egy tiszta nő.

Én már nem szívesen emlékszem életemre,
Mert minden jó után kesernyés lett a szám.
De akkor, az az éj – azt sohasem felejttem.
De akkor, az a csók – az jó volt igazán.

(1965)

TÖRVÉNY

*Edd meg a szilvát,
Köpd ki a magját.
(Gyermekdal)*

Igazuk, sajnos, igazuk,
Szent igazuk van mindazoknak,
Akik viseltes és kinőtt
Ingük ledobni nem haboznak;

Akik a szilvát elnyelik,
S világgá köpdösik a magját;
Akik a lányt, ha fellelik,
Megejtik és sorsára hagyják.

Igazuk van, tökéletes,
Szent igazuk. Én, látod, önként
Tagadtam meg e gyilkos és
Gyalázatos, de ősi törvényt,

S mit érek véle, édesem?
Nézz rám, és aztán nézz magadra.
Úgy megy reád az életem,
Hogy közben néked sincs javadra.

(1965)

ALTATÓ

Aludj, kicsim; a mindenesti kínon
Végy már erőt,
Hisz nem romlott el semmi, minden úgy van,
Mint azelőtt.

Nem történt semmi. Újak és vidámak
Vagyunk megint.
Csak képzeltük, csak lázálmunkban láttuk
Gyötrelmeink.

Nem bántottalak még tettel, se szóval,
Én kedvesem.
Te sem fogadtad még öledbe mások
Magvát, te sem!

Nem rágjuk egymást, nem lapul szívünkben
Bűn és titok.
Őszinték vagyunk, kedvesek, szegények,
És boldogok.

Aludj, kicsim. Elkattintom a villanyt,
A régi, kék
Lámpát, amely narancsszín köntösével
Még bennem ég,

S együtt alszunk el, és viharzunk reggel
A parkon át,
Együtt szívjuk az ázott, őszi lombok
Nyers illatát,

És jó lesznek, és akármerre járok
Együtt veled,
Mosolyunk láttán visszamosolyognak
Az emberek.

(1965)

BUKÓGERLÉK A KÓRHÁZKERTBEN

Az ablak: négyszögű keret
Egy darab szilvakék egén.
Bukógerlék zuhannak át
Olykor ezen a négyzeten.
Szárnycsattogást, burukkolást
Küldöz felém az alkonyat,
S mégis valami nagy csapás
Előérzete fojtogat.

Mint az ügyetlen madarak,
Kik úgy intézik röptüket,
Hogy gyorsan föltornyozzanak,
S aztán már csak a lendület
Juttassa őket célba, így
Vergődtem én is csúcsra, és
Azóta teljes életem
Egyetlen siklórepülés.

Hullok, hanyatlók, süllyedek.
Barátaim, mi sül ki ebből?
Meddig tart ínég a kezdeti
Magasságból és lendületből?
Mi lesz, ha elfogynak alólam
A hajdan hódított terek?
Szárnyam erőtlen, gyér a tollam,
Hullok, hanyatlók, süllyedek.

(1965)

A VERÉB

Látjátok azt a verebet?
Én elbámulnám reggelig.

Ugrál, topog, ireg-forog
A járda közepén. Eszik.

Dühöng a forgalom, de ő
Nem tágit onnét semmiért sem.

Egy ájult cserebogarat
Mellyeszt, metél, trancsíroz éppen.

Sandán szemléli, azután
Felcsípi, s gyorsan odavágja.

Szapulja, szabja lelkesen,
Csak úgy kopog belé a járda,

Csak úgy potyog körül a sok
Kitinszilánk, csak úgy esőzik,

S ha arrébb pattan partnere,
Szemlátomást felmérgelődik.

Utánaszökdel peckesen
(Vélnéd, rugóra jár a lába),

Jobbról is ránéz, balról is,
Akár egy komplikált talányra,

Aztán újólág dühbe jön,
És sipp és supp! – szapulja, somja,

Potyolja, rázza, csépel,
Míg végül mégiscsak kibontja.

*

S közben – látjátok, társaim? –
Közben résen van szüntelen,

Nehogy rátörjön valami
Alattomos veszedelem.

Közben megtorpan, s eltekert
Nyakkal tekinget szerteszét,

Igen, percenként százszor is
Felüti közben a fejét,

Reszket, figyel, vigyázkodik,
Hogy ami névtelen és szürke

Csöpp életére támad, azt
Gyors rebbenéssel elkerülje.

*

Látjátok azt a verebet?
Én elbámulnám reggelig.

Ugrál, topog, ireg-forog
A járda közepén. Eszik.

Gyilkol, miközben félni, és
Retteg, miközben ölni kell.

Egész mivoltán valami
Szilaj kettősség ömlik el.

Magát a létet tükrözi,
Amelyben harcok és keservek,

Üldöztetés és üldözés
Együtt teremnek, egyre mennek.

*

Elnézem, hogyan menekül,
S pofázik mégis fuldokolva.

Vad, idegtépő helyzet – én
Már régen abbahagytam volna.

De ő csak ugrál untalan,
De ő csak járja könnyedén;

Táncol csizmák és bogarak
Között, a járda közepén;

Évmilliók ropják az ő
Kis, bátor szökéseivel,

S én – akárhogy is undorít –
Meredten bámulom, mivel

Úgy érzem benne rángani,
Hogy saját izmaimba ráng át,

Az élet ősi, állati
Félszét és agresszivitását.

(1965)

GALAMBOK

Mért szállanak, hová repülnek,
Minek köröznek, Istenem,
Ezek a hófehér galambok
Ezen a tintakék egén?

Mért rajzanak a hús magasba?
Milyen hatalmak rendelik,
Hogy ott csillogva és ragyogva
Róják gyönyörű köreik?

Mondják, az állati világban
Az éhség és a félelem
Szavára mozdul, ami mozdul,
És minden más elégtelen.

Hát tévedés! Naponta jönnek,
S nem űzi őket soha más,
Csak maga ez az örömittas
És diadalmas szárnyalás!

Ó, bárcsak tudnék még repülni,
Róhatnám számtalan köröm
Oly örömszerző repüléssel,
Amelyet látni is öröm,

Repülni, ahogy ők repülnek,
– Oly céltalanul, Istenem –,
Ezek a hófehér galambok
Ezen a tintakék egén.

(1965)

ILYENKOR, ŐSZEL

Kányádi Sándornak

Párás és kurta már a reggel, az este tiszta és örök.
A csipkelombú fenyvesekből alágörögnek a ködök.
A nyájak is alágörögnek – csupán a girhes szél ugat,
A völgytorokból hiva vissza el-elhaló kolompjukat.

Az ősuta az erdőszélről szintén a völgybe költözött.
A tisztáson, a bükkös alján, a mogyoróbokrok között,
Ahol naponta ráakadtunk, s némán figyeltük, mint figyel,
A szél motoz, a Semmi jár-kel rugalmas lépéseivel.

Arany rigórajok vonulnak a dérütött havas felett.
Hordják az alkalomhoz képest illetlenül vidám szelek,
A völgybe hordják valamennyit, s mihelyt leszáll az alkonyat,
A kikericsek is kioltják bizalmas gyertyácskáikat.

Egyetlen költözés az élet ilyenkor, őszel, a hegyen.
Most kényszeríti rá erővel mindenre, ami eleven,
Kietlen nagyságát a csúcs és kegyetlen törvényét a tél:
Aki kitart, az idepusztul; aki alászáll, az megél.

Alávonultak, oda lettek madarak, nyájak és vadak,
Idefent csak a szél s az erdők zörgeteg csontváza marad,
Csak a magány, a nyugtalanság, csak a homály a csúcsokon.
Magunkra hagyott minket minden. Te sem jöttél meg, Sándorom.

(1965)

ÚJABB SÉRELEM

Mindig is tudtam, mindig is papoltam,
Hogy gyötrelem, hogy kín, hogy rondaság,
Hogy kegyetlen és gyilkos ez az élet,
Hogy förtelmes és mocskos a világ.

Förtelmes, mocskos és kegyetlen – most is
Lerondított, és poklokra vetett.
Ki másnak hitte, téved és csalódik:
Én sosem vártam tőle egyebet.

Mindig mondtam, hogy elviselhetetlen,
Hogy képtelen, hogy igazságtalan.
Mindig mondtam – s most szinte élvezem, hogy
Ily fényesen kitűnt az igazam.

(1965)

BAGÓ

– Az élet! – mondta Dr. X. –,
Az élet van kockán! Azonnal
Fel kell hagynia, kedvesem,
Azzal a sok bűdös bagóval.

– Jaj, az bajos lesz – mondtam én –,
Próbáltam százszor is, de hát... –
X. doktor rögtön közbeszólt,
Rám csikorítva humorát:

– Csak nem ér többet életénél
Egy pipa bagó? –
Hófehér

Mosolya láttán gyáva voltam
Bevallani, hogy többet ér.

(1965)

PERSPEKTÍVA

Ha rám kövült a gyöttelelem,
Ha szűkösen és elnyomottan
Morzsolgatom az életem,
Az rendben van – belenyugodtam.

De az, hogy gyermekemet is
Így látom egykor tönkremenni,
Az nyársra húz és sírba visz –
Azt képtelenség elviselni.

(1965)

VÁLÁS UTÁN

I

Gyötörj csak, kedves. Rágj. Rekessz magamba.
Tedd cellámmá a földet, s légy az őre.
Mérgezd csak meg rosszkedvvel, furdalással
A múltat hátra, a jövőt előre.

Gyötörj csak. Legyen életem ezentúl
Egyetlen vad, lidércnyomásos álom.
Úzz, gyűlöltesd meg önmagammal, búvöld
Kíváratossá hulltom és halálom.

Akármit tégy: kitartok, nem török meg.
Az emberség nagy törvényei kötnek
Veled maradni, holtomig veled.

Mert bűnöm vagy, ki tönkrementél értem,
S a büntetés, melyet magamra mértem,
Azért, amért vétettem ellened.

II

„Vidéki költő!” – vágod a szemembe,
Szegény szívem, ha bántani akarsz.
Tűnődve tűröm, némán ismerem be,
Hisz az vagyok, sajnos, valóban az.

„Hazug!” – gyötörsz. Ez is tagadhatatlan.
Többször megírtam, vallom, vállalom,
„Eladtad magad.” – Csakugyan eladtam
(S te kenyeret vettél az áramon.)

„Férfiatlan, lágy, semmirevaló,
Gyöngé jellemű törpe és csaló.”
Mit szólhatok? A vádad védhetetlen.

Csaló vagyok és törpe, semmi más,
Ám voltaképpen mégis óriás,
Ha semmi másban – hát a türelemben.

III

Ne vádolj, kedves, hogy mocsokban éltem,
S hogy miattam megy tönkre életünk.
Valahogyan, titokban, észrevétlen
Mi mindahányan tönkretétettünk.

Eszköz vagyok. Egy kéz suhogtat engem.
Rád sújt velem – és rám viszont veled.
Eszközők vagyunk, látod, mind a ketten:
Te ellenem, én, kedves, ellened.

Találkoznak a szeretők, szeretnek,
Aztán csalódnak, végül tönkremennek,
S egymást okolják, nem tudom, miért.

Egymást okolják sírva, káromolva,
Pedig hát úgylis tönkrementek volna,
Ha nem egymásért – másvalakiért.

IV

Olyan vagyok, tudod, olyan vagyok,
Mint egy sivár, egy éjsötét kalandor.
Olykor magam is rettegek magamtól.
Vétek, ha szólok, bűn, ha hallgatok.

Olyan vagyok, tudod, olyan vagyok,
Akár az éhes húsevő virágok,
Hazug, gonosz, alattomos és álnok.
Pompás, veszélyes, kényes és balog.

Olyan vagyok én, mint a többiek,
Kiket lenéztünk, édesem, kiket
Legfeljebb gúnyból hívtunk embereknek.

Csak kint és romlást adhatok neked,
S mégis megkérlek: hagyd el mindened,
És tarts velem, mert szánlak és szeretlek.

V

Képedről, kedves, a falon,
Örökké bámul két kerek szem.
Követ, ha vetkezem, ha fekszem,
Ha gond övez, ha nyugalom.

Mihelyt olyasmit forralok,
Mi fájna néked, ami bánthat,
Elfutja tükrüket a bánat,
S azonnal visszatorpanok.

Mindenki véthet már – csak én nem.
Most már örökké úgy kell élnem,
Hogy ne boruljon el szemed.

Szemed (a képen és szívemben),
Mely itt maradt, s úgy őriz engem,
Akár a lelkiismeret.

VI

Tudom én, kedves, hogy sosem leszel
Törvényben sem és bűnben sem a társam.
Tudom, hogy nincs, és már nem is lehet
Jogom, hogy magam életedbe ártsam.

Tudom én, kedves, hogy virágaid
Énnem már csak bánatot teremnek.
És mégis boldog és hálás vagyok
Azért, hogy vagy, és azért, hogy szeretlek.

Fellombozol, mint csonka fát a komló.
A legnagyobb rossz és a legnagyobb jó
Vagy énnem a földön és egén.

Láng vagy, mely perzselt, míg köröttem lengett,
De távolabbról éltet és melenget:
Elvesztett társam, megnyert kedvesem.

VII

Ha társad elhagy, otthonod kiver,
És nem lesz kihez szólnod a világon;
Ha tönkremegy a megaláztatáson,
Hogy áldozatod sem fogadja el,

Ha majd a sívó, ős magány emészt,
S úgy érzed, hogy a szégyennek s a kínnak
Irtózatossá állkapcsai kinyílnak,
S rád lehelik a kétségbeesést:

Jusson eszedbe vigaszul egy tényleg
Gyarló, de mégis mély és büszke lélek,
Kinek bizalmát épp így megvettetted;

Ki nem tudott örülni csak neked,
S csak érted fájt, és téged szeretett,
Még akkor is, mikor már nem szeretted.

VIII

„Csak téged” – írtam, és – „mindig veled”.
Veled vitázom és téged kívánlak
Most is, hogy sírva gyűröm itt az ágyat,
S hunyt testemen örvénylő testedet

Idézgetem – csak érted és veled
Vagyok hatalmas és örökre képes.
Ó, hát ne vond el éhesedtől, édes,
Pótolhatatlan édességedet.

Hazudhatnám, hogy mind enyémeek ők,
A mély ölü, kis, kecskemellű nők,
S én mégis-mégis téged ünnepelek.

De szükségből erényt faragni kár.
A tiszta tény, a sivatag-sivár
Igazság az, hogy senkinek se kellek.

IX

Ki vagyok én, miféle nyomorult,
Milyen koldusnál koldusabb silány,
Hogy azzal élek, aki elhagyott,
S azzal fekszem le, aki nem kíván?

Miféle sors, miféle hatalom
Haragja sújt, miféle rettenet,
Hogy ottan is megalkuszom, ahol
Nem is muszáj, s talán nem is lehet?

Nincs örömöm, hogy csontig ne alázzon.
Fehéren fekszik asszonyom az ágyon,
És undorodva tolja el a szám.

Megérem-e, s kibírom majd a percet,
Hogy olyan asszonyt lássak meztelennek,
Kit szeretek, s ki maga is kíván?

X

Mint aki meztelen marad
Egy népes és napfényes téren,
S röhejt és fütyöket arat,
Úgy éget és emészt a szégyen.

Meztelen voltam, meztelen.
Amim csak volt e vak világon,
Egész szépségem-csúnyaságom
Kitártam néked, édesem.

S te közben magad nem mutattad,
Titkomért titkodat nem adtad,
Lezártad ajkad és szemed.

Pucéran reszkettem előtted.
Szánom-bánom és soha többet,
Élj boldogul, Isten veled.

XI

Hogy miért kell a szeretőknek,
Akik között már nincs titok,
Kik már-már összeforrtak, végül
Dühöngve különválniok,

Hogy miért kell a vándoroknak,
Kik együtt jártak, egy úton,
Egyszerre új utakra térni
S gyalázni egymást – nem tudom.

Hiába átkozódtam, sírtam,
Hogy így van (mert valóban így van),
Ezen már semmi sem segít.

Tagadjam? Azzal is mit érek?
Elkönyvelem hát, mint az élet
Más értelmetlenségeit.

XII

Ahányszor éjszaka kinézek,
A rácsokon, a bokrokon túl
Mindig ott setteng ez a félszeg,
Iszonyú ronda veres kandúr.

Mint lápon lebbenő kísértet,
Oly nesztelen és olyan sárga.
Körülzaglássza küszöbünket,
S felszívódik az éjszakába.

Otthon van mindenütt a földön,
Az ólakon, a háztetőkön,
De mindenütt otthontalan.

Mert hogyha mégiscsak akadna
Valaki, aki befogadja,
Bajt hozna rá – akár magam.

XIII

Cirógassátok, állatok,
Dédelgessétek, hú növények,
Ne bántsátok, hatalmasok,
Kerüld ki, szél, eső, kíméld meg.

Segítsd, Sebő, pártold, Kalik,
Dugó, ne duzzogj rá sokáig.
Szolgáld ki, víz, ha szomjazik,
Öreg nap, süss reá, ha fázik.

Én nem tudtam megóvni, hát
Rád bízom, végtelen világ:
Vigyázz rá nálamnál is jobban.

Mert színigaz, hogy nem szeret,
Mégis: ha szenved, szenvedek,
És mégis: jól vagyok, ha jól van.

XIV

Letisztítom és helyére teszem
A vázát, amely asztalunkon állott.
Szereztem belé újra pár virágot:
Fogadd el őket szívesen, szívem.

Hálám ragyog a szirmukon, hiszen
Azt a levegő-tiszta, észrevétlen,
Nagy boldogságot adtad egykor nékem,
Amit nem adhat többé senki sem.

S ha más virágát jobban kedveled,
S ha küldenek valóban szebbeket,
Vagy hogyha vázád végleg összetörne,

Én hordom őket akkor is, ne félj,
Oly nesztelen, ahogy leszáll az éj,
S oly hasztalan, akár a temetőbe.

(1963–1966)

KERÍTÉSEK

1. Harminchat éve látom őket – én nem is értem, hogy lehet,
Hogy mostanig nem vettem észre körül a kerítéseket.
2. A kerítéseket, amelyek kimérnek árnyat és derűt,
S minden utamra elkísérnek, s utamba állnak mindenütt.
3. Mindenfelé ott ácsorognak, minden kínálkozó helyet
Alattomosan elkoboznak és ki- vagy bekerítenek.
4. Kívülről vagy belülről állnak utamba alkalom szerint.
Körülöttük jön létre, tőlük kap értelmet a Bent s a Kint.
5. Mi az, hogy Bent? A nagyvilág az, melyet kívülről kerít, és
A Kint szintén a nagyvilág, mit belül kerít a kerítés.
6. A kint s a bent közt ők a semmi, mégsem vehetjük semmibe:
Az embernek mindig kívül vagy belül kell rajtuk lennie.
7. Mindig vallatnak és vitáznak; mihelyt csak rájuk bukkanak,
Itt máris otthon, odatúl meg azonnal idegen vagyok.
8. Olyan mindegyik, mint a púpos hegyek között a szemhatár:
Valahonnét mindig kizár és valahova mindig bezár.
9. Valahol mindig kintreked, vagy bentszorul rajtuk valami.
Ők a teljesség és szabadság igazi porkolábjai.
10. Különben van közöttük rács és palánk, van széles és lapos,
Egyik csak óvatos, a másik irigy, de mind erőszakos;
11. Erőszakosak mindahányan, utálatosak és buták.
S van köztük egy, mely éppen engem kerít be – s az a
legbutább.

(1966)

ABBAMARADT VERS

Sokáig verset akartam írni erről a fáról,
Erről a fáról az ablak előtt.
Sokáig ebben akartam megjeleníteni
A diadalmas életerőt.

Ebben a kőszivatagba plántált réti juharban,
Mely a rátornyosuló házak alól hevenyén
Két rövid év alatt nőtt fel jó emeletnyi magasba,
Hogy túl a tetők taraján mégis elérje a fényt.

Verset akartam írni erről a városi fáról,
Melyet az utcameder árnyfolyama egyenest
Űzött a magasba, tuszkolt fel a fényre, a napra,
S már-már alakult is a vers:

„Folyvást komorabb, kevesebb
Az ablakom ettől a fától.
(A téma – kinézni se kell –
Benéz a szobába magától.)

Naponta kifogja a fényt,
Naponta növekszik az ága,
S naponta nagyobb, feketébb
Éj hull idebent a szobára.”

Megírtam volna a versben, hogy éppen a ház örök árnya
Kényszerítette szegényt árnyba borítani falát,

S hogy éppen így kényszerül olykor világ-magasába
Nőni az ember, akit árnyba borít a világ.

Megírtam volna, hogy mindig az árny meg az ínség
Úzi a földi magányt önmagát meghaladó,
Gyors, diadalmas, néma növésre – és ezzel
Zárult volna a vers. De abbahagyatta a hó.

Lehullt a hó, s a póre fára,
Melynek november már elébb
A lucskos járdaszélre rázza
Sok száz tündéri levelét,

A fára, melyet szél gyötört, és
Didergettek komisz fagyok,
A fiatal, de nyurga fára
Fehér palástot aggatott.

Csendben özönlött át a lámpák
Fénygömbjein a hóesés.
Csendben hízott a vézna fácska
Nehéz palástja-terhe, és

Csendben hajoltak meg az ágak
A százszoros terű alatt.
Nyögtek, hajoltak, ellenálltak,
Míg végül egyik megszakadt.

Akkor – mint hogyha elszállt volna
Valamely jótékony varázs –
Egymást tördelték le az ágak,
Recsegés támadt, ropogás,

S reggelre, mire végigcsordult
A fény a szikrázó havon,
Ablakomat az égre tárva,
Csonkán meredt elém a fácska:

Szörnyűség volt és siralom.

Sokáig verset akartam írni erről a fáról,
Erről a fáról az ablak előtt.
Sokáig ebben akartam megjeleníteni
A diadalmas életerőt.

Abbamaradt az a vers, letörött az a vezna vezérág,
Mellyel az árnyba borult felverekedte magát.
Rám cáfolt a juhar: elsietett koronája
Nem állta ki végül a tél próbatevő rohamát.

És most mit tehetek? Dicsérni akartam,
Gyanúba keverjem-e végül az emberi lét
Magasra, fényre törő, sietős, diadalmas,
Szinte növényi lendületét?

Nem azt teszem. Elsírom inkább,
Míg néma fák fájdalma jár át,
Az alap nélküli növekvés
Kudarcát és tragédiáját.

(1966)

ZENE

...Végtére elpirult s a házak
Mögé bukott az őszi nap.
Hazafelé tartottam. Számon
Meggyűlt a keserű iszap.

Meggyűltek arcomon az árnyak
És ajkamon az undorok.
Lelkemből utáltam, hogy élek,
S utáltam, hogy ember vagyok.

Mert ismét üvöltött az érdek,
Ismét szűkölt a rettenet.
Mert újra és újra győzött
A talmi az érték felett.

Mert vétkei a vétkes újra
Erényekké papolta át,
S a talpnyaló alázat ismét
Hőssé hazudta zsarnokát.

Mert újra teljesülni láttam
A nagy világtörvényeket,
Mert újra csak valódi arcuk
Mutatták meg az emberek,

Szóval, mert újra állt a bál, és
Velőt tiport és csontokat,
Azért gyűlöltem a világot,
S utáltam ember voltomat.

És akkor – hogyan is meséljem,
Barátaim, hogy kezdjem el? –
Akkor váratlan zene zendült,
Zene, mely éget és emel,

Zenevarázs és zenegyász és
Zenekín, zeneoltalom.
Súlyos, hatalmas zene áradt
Felém egy nyitott ablakon.

Zene hömpölygött túl a sarkon,
Egy ablakból a félsötét
Utcára, s én máris megálltam,
S némán hallgattam a zenét,

Álltam, és hallgató szívembe
Öröm csapott és félelem.
Valaki beszélt bent. A lélek
Anyanyelvén beszélt – velem.

Hozzám beszélt Sebastian Bach.
Időn és pusztuláson át
Dúdolta vigaszul a Máté-
Passió zárókórusát,

A roppant, örvénylő zenét, a
Korálba font ítéletet,
Hogy íme, győzött a gyalázat,
A jóság megfeszítettett.

Ott állottam a keskeny utcán,
A zsongó hangesőben, és
Ütemenként forrott ki bennem
A hangtalan felismerés,

Hogy kár az emberi világot
Utálni és szégyelleni,
Hiszen ember volt maga Bach is,
És zenéje is emberi,

Hisz emberi a tisztaság is,
És emberi az értelem,
S ha kiforgatnak mindenemből,
Ez mégis megmarad nekem.

Enyém marad Sebastian Bach.
Enyéme a kivert nagyok.
Minek beszélek én magányról,
Ki véle társaloghatok?

Minek gyűlölném én az embert?
Mért hinném, hogy reménytelen?
Mért volna átkozott e fajta,
Ha ilyen lelkeket terem?

Hosszan hallgattam a feloldó,
Igazmondó, konok zenét,
Bach szózatát, amely a bongó
Egen csapongott szerteszét,

Aztán leszállt a lusta este,
A kórus is elhallgatott,
De én már könnyebben viseltem
A terhet, hogy ember vagyok,

A súlyos emberi parancsot:
Gazok között teremni meg
Valamit, ami tán vigaszt ad
Valamikor valakinek.

(1966)

A TIGRIS

Papp Ferencnek

I. RÖVIDFILM: A TIGRIS ALSZIK

Amint kilép a törpe nádba,
Vad fényözön vetít a vad,
Fekete-sárga csíkos hátra
Fekete-sárga árnyakat.

A csikon csík, az árnyon árnyék,
Fények pörögnek fényeken:
Vonul a tigris jóllakottan,
Unottan, ünnepélyesen.

Most visszanéz, mert talpa súgja:
Amarra hűvösebb a nád.
Akkorát nyújtózik, hogy csaknem
Kettészakítja önmagát,

Hunyorgat, ásít, körbejár, s ha
Eléggé szűk lett már a kör,
Roppant testét karéjba gyűjtve
A napmeleg homokra dől.

Vackára hull, és máris alszik.
Lobog a láb, a nap vakít.
A bambusz árnya rácsba fogja
Hűvös, hatalmas álmait.

Úgy alszik, olyan ismerősen,
Ahogy a fény a nádra hull.
Gyermek sem alhat oly derűsen,
Nyugodtan és ártatlanul.

II. KÉPZELT PÁRBESZÉD

– Pihensz-e, tigris, alszol-e?
S be csöndesen, be mélyen!
Nem rág a lelkiismeret
Bűneid dzsungelében?

– *Pihenek, ember, alszom is,
Erőm szuszogva gyűjtöm.
Mi az, hogy lelkiismeret?
Se bánatom, se bűnöm.*

– S a majmokat ki ölte meg?
Ki falta fel a nyestet?
– *Megettem őket csakugyan.
Valamit ők is ettek.*

– Hát ők, a kedves, holdszemű
Gazellák, hát a dámvad,
Kinek babos bundája volt,
Akár az őzgidáknak,

S a szétiramló szarvasok,
Hordván királyi díszük,
Akiknek kardfogad alatt
Reccsent a hátgerincük,

Ezek kit ettek meg? Miért
Lakoltak gyors halállal?
– *Nagy világtörvény teljesül
Az én fogaim által.*

– Saját törvényem védte, én
Neveltem, abrakoltam:
Mért tépted szét az ökrömet?
– *Mivelhogy éhes voltam.*

– Embert is ölsz. Megölted az
Öcsém a Ganga mellett.
– *Vadászott rám. Vagy ő, vagy én.
Egyiknek halni kellett.*

– Gyilkos!
– *Ugyan! Csak nem hiszed,
Hogy többet és nagyobbat
Hibázik, aki megöli
Az embert, mint a borját?*

*Gyilkos? Ezerszer gyilkosabb:
Te tudva neveled fel
Tinóidat, hogy azután
Megölhesd őket, ember.*

– Vádolsz, bitang? Az állad is,
A mancsod is merő vér.
Kilestem, nem tagadhatod:
Szükség felett is öltél.

– *De tigris nem. Tigris soha.
Magad viszont nemegyszer
Száz és ezer és százezer
Embert gyilkolsz meg, ember.*

– Nézd, ez az én kezem: noha
Egy állatot sem ölt meg.
– *Lehet. De megfizetted-e*
Hogy helyetted megöljék?

Ugyan, emberke, hagyjuk ezt.
Ölök, ha úgy kívánom,
S ki bűnös és ki büntelen,
Mit bánom én, barátom.

III. AZ EMBER MONOLÓGJA

Bűnös vagyok és bűnben élek?
A tigris sem ismerte be.
Pedig gyötör a vádja, érzem.
Vajon ő is így van vele?

Vajon ő is belátja titkon,
Süt benne is a napfehér,
Cáfolhatatlan bizonyosság,
Hogy aki él, az bűnben él?

S ha tudja, hogyha mégis érzi,
Csak nem meri bevallani,
Ha ő is bűnös, hogy lehetnek
Ily csöndesek az álmai?

Mért nem kísértik álom-özek?
Miért nem szánja sorsukat?
Ugyan mi hiányzik belőle:
A bűn-e vagy a büntudat?

A bűn? Alig hiszem. Tehát a
Megrendülés a sorsszerűn.
Hogy is van ez? Megeshetik, hogy
Maga a büntudat a bűn?

Hogy is van ez? Megeshetik, hogy
A tigris tényleg büntelen,
Míg én bűnös vagyok valóban?
Megeshetik a fürtelem,

Hogy épp az emberség a bűn, mert
Olyan tilalmakat hozott,
Miket ha megszegek – megélek,
S ha nem szegek – elpusztulok?

Boldog a tigris: nyugton alhat.
Gyilkolni sem tilos neki.
Az ő törvényei az élet
Valódi, nagy törvényei.

Ablaktalan az ő világa,
Halál talán az ő kora,
Ha megy: az ürbe lép a lába.
Ha öl: az ürbe tép foga.

Nem lát jövőt és benne létet,
Nem lát a létben új jövőt:
Nem rémíti saját halála,
S átnéz a másoké fölött;

Úgy él, akár a rét vetése,
Akár a láp növényei.
Éppoly ártatlan lét a léte,
Amily hitvány az emberi.

És mégis, ember, sírva nézek
A gyűrűző egekre föl,
És mégis hangosan kiáltok
A bűnök mélységeiből,

Mert én megéltem a világot,
Szenvedtem vallató tűzét,
S tudom: ha szent a tigrisállat,
A tigrisember szörnyűség;

Gyötrődve, hangosan kiáltok
A bűnök bugyrai alól,
Kiáltok álmaim poklából
És poklaim álmaiból:

Vezess te, hogyha hív a sorsunk,
S az ész már nem talál utat,
Vezess te minket, ember voltunk
Áldása-átka: büntudat.

(1966)

A FUTÁR

Kint börtönökkel, bottal, árulással
Örizte súlyos álmait a rend.
Szegények álma virrasztott a súlyos,
Szegénységsszagú rendben odabent.

Kint s bent között, a kerítés tövében
Öreg tarisznya lógott a falon.
Egy férfi járt ki hóban és esőben,
S megsimogatta minden hajnalon.

Üresen várta legtöbbször a táska,
Olykor egy évig sem bogozta ki,
De máskor titkos üzenet volt benne:
Nem tudta, kiktől, és nem tudta, mi.

S már öltözött és ment az üzenettel,
– Utak kísérték, városok, tanyák –,
Míg valahol, az éjben, egy hasonló
Tarisznyát lelt, vagy üreget talált,

S akkor leróta néma küldetését.
Világhatalmak lestek lépteit,
Átadta mégis a jövő parancsát:
S nem tudta, kiknek, és nem tudta, mit.

(1966)

AZ ELHAGYOTT VÁROS

Kövek, kövek mindenfelé,
Különös és öreg,
Egymásra omló, porladó,
Könyörtelen kövek.

Kövek, kövek egymás mögött,
Kövek egymás felett,
Kövek szegik a szegletes,
Alaktalan teret,

Ahonnét nincs mód, hogy kijuss,
És nincsen, hogy kiláss,
Ahol szűkölve élsz, ahol
Nem él már senki más.

Falak, falak mindenfelé,
Különös, hallgató,
Egymásba hajló, szétfutó,
Könyörtelen falak,

Miket hiába bontogat
A bennszorult erő,
Mivelhogyminden fal mögöl
Újabb fal lép elő,

Miket káprázva lát a szem,
S utál az értelem:
Ablaktalan falak közé
Rekedt az életem.

Valahol ég van, szemhatár,
És csúcsok és tavak.
Itt csak szorongás, némaság
S falak, kövek, falak.

(1966)

MÓZES EGYIPTOMBAN

Ki hitte volna, Áron, miután
Így lépre csaltak és eladtak minket,
S mi eladtuk saját testvéreinket,
Csakhogy legyünk, s ne verjenek kupán;

Most, miután egy rögeszme miatt
Magunk adtuk fel jussunk és vetésünk,
S gondolni is csak olyasmit merészlünk,
Mi nem ingerli cinkosaikat;

Most, miután már szívesen, alássan
És tökéletes magunkmegadásban
Lapítunk, félünk, hallgatunk, halunk;

Ki hitte volna, Áron, hogy még mindig
Eretnekségnek tartásák és tekintsék
A pusztá tényét, hogy héberek vagyunk?

(1966)

ÉLŐK SZÉPSÉGE

Mért szép egy fa, egy arc, egy állat?
Egy-egy virág vagy ág miért
Ragadja rögtön önmagára
Szemünk – mért szebb a többinél?

Mitől lesz más, milyen varázslat
Ékíti ezt vagy azt a nőt,
Hogy olyan, mint a többi s mégis
Szebb, mint az összes többi nők?

Mi az? Miféle mondhatatlan
Titok, a szólni képtelen
Élet miféle jelbeszéde,
Amit szépségnek lát a szem?

Nagyság? Arány és rend? Vagy éppen
Eszmény? Nos, meglehet: az is.
Arisztotelész... Kant... satöbbi.
Tudom, olvastam magam is.

De mi az ösztöne, a végső
Szépsége annak, ami szép?
Barátaim, én úgy ítélem,
Hogy mindenkor a nemiség.

Hogy mindig a kívánatosság
Marad a szépség lényege.
Kíváncsú, hogy megkívánják,
S utódot nemzzenek vele,

Kívánatos, hogy fennmaradjon –
Ezt súgja nekünk hangtalan
Szépségével a szép – vagyis hogy
Szelekciós előnye van.

Örvénylik az idő, viharzik,
Forrong a lét: öl és temet.
S akiben folytatódni kíván,
Azt szépséggel bélyegzi meg.

Amiben fenn akar maradni,
Rásüti látható jegyét,
Melyet – ha tán nem is nekünk szól –
Szemünk belát, agyunk megért.

Ne becsmérelje hát előttem,
Ne mondja senki énnekem,
Hogy a szépség a legutolsó
Érték, vagy épp értéktelen.

A legfőbb igazság, az élet
Legvégső bölcsessége ő.
Általa gondol önmagára
A magatudatlan jövő.

(1966)

ORPHEUSZ

Halott vagy. Pedig test szerint
Sohasem voltál szebb, nyugodtabb.
Jársz-kelsz, öltözöl-vetkezel,
Sírsz és kacagsz – mégis halott vagy.

Kihunyt benned a tiszta fény,
Melyben mélyebbnek tűnt a mennybolt,
És szebbnek láttál engem is,
A fény, amely az életed volt.

De akarom, hogy élj megint,
De rátalálok még a lángra.
Ha másként nem, a névtelen
Nemlébbe szálllok le utána.

(1966)

NEM IGAZ

Ez nem igaz. Hogyan is férhet egy
Emberbe ennyi gyötrellem? Egész
Mivoltom fáj, a testem fáj belé,
Ez nem lehet igaz. Megáll az ész.

Nem az csupán, hogy akiért feladtam
A sorsomat, s kivettem lelkemet,
Sziszegve fekszik mellettem az ágyon;
Nemcsak a kín, hogy nem szeret,

Hanem hogy élhet ember a világon,
Ki nyárssá hegyzi mindenik szavát,
S becsvágya az, hogy embertársa mennél
Nyomorultabbnak érezze magát;

Hogy szántsándékkal tenyéssze a poklot,
Hogy képes legyen tönkretenni az
Életét, csak hogy mást is tönkrontson:
Ez örület – ez nem lehet igaz.

(1967)

SUHANCOK

Féltem bizony, minek tagadnám.
Hideg kirázott, frász kitört.
Valóságos vesszőfutás volt
Számomra minden délelőtt.
Úgy féltem, ahogy férfiember
Nem is tud félni, csak gyerek.
Vicsorgó állatként vacogtam.
Szégyen, de így volt, mit tegyek.

Hogy mitől féltem oly veszettül?
Hát hogyne, képzeljétek el:
Anyu beteg volt – a családra
Nagymama főzött Erzsivel.
Levest és húst lábasba tálalt,
Akár a batyusbálokon,
S mindezt egy drótfülű kosárban
Cipeltem át a városon.

Mentem a tikkadt Pece-parton,
A makulátlan ég alatt.
Egyikfelől a tömpe házak,
Másikfelől a mély patak.
Alant, az úton gyér akáclomb
Árnyéka ringott, villogott,
S magam is azt szerettem volna,
Ha árnyékká lapulhatok.

Mert amint szívszorongva mentem
A házak és patak között,
Ahány suhanc csak szembejött vagy
Utolért – mind belém kötött.

Törvénnyé lett, hogy aki észre,
Mindjárt csülökre is vegyen.
Lökdöstek, vertek, ráncigáltak,
Megrugdaltak könyörtelen.

Szinte szememmel látom őket:
Úgy rúgott belém mindenik,
Akár az útszéli kavicsba,
Amely nem védekezik.
Magamnak is az fájt leginkább,
Hogy túrnöm kellett hangtalan.
Hogy nem üthettem soha vissza,
Hogy nem védhettem meg magam.

Mert amint hátraléptem volna,
Hogy férfias és egyenes
Ökölsapással válaszoljak,
Máris kiloccsant a leves.
Nem rúghattam, mert hogyha rúgtam,
Aznapi az állunk felkopott.
Felelős és magányos voltam,
Más szóval: kiszolgáltatott.

Hát ettől féltem oly veszettül.
Ezt a közalgó végzetet
Rettegtem nap mint nap, aminthogy
Naponta bekövetkezett.
Ezért lett minden magabiztos
Lépésem vétkes és hamis.
Ezért van, hogy a Pece-parton
Lődörgök én azóta is.

Megyek a véghetetlen utcán,
Megyek az ájtó napon
Kosaramban az étel, melyet
Nem szabad kiloccsantanom
S utam köré, akár a felhők,
Gyermekkorom azóta felnőtt
Suhancai sereglenek.

Talán nem is az én hibám, hogy
Felek töletek, emberek.

(1967)

HAVASI SZONETTEK

Lászlóffy Aladárnak

I. MAGÁNYOS TÚRA

Minden lélegzet mellbe vágott, minden
Lépésemmel derékig rogytam a
Kérgesre dermedt, istenverte hóba.
Keserves volt, a gyöttelelem maga!

Mérföldek hosszán minden centiméter
Haladásért meg kellett küzdeni,
Miközben már a fagyhalál kísértett.
Ki nem próbálta, el se képzelet!

Mi üzött mégis? Én magam sem értem.
Biztos, hogy nem a pusztulástól féltem.
Hiszen az élet rég terhemre van.

Mentem, sehol se lassítván a tempót,
Mentem, mivelhogy mindez küzdelem volt,
És nem akartam megadni magam.

II. MENEDÉKHÁZ

Négy napja őrjöng megátalkodottan
A hóvihar, és rendre eltemet
Erdőt, utat és útjelző karókat –
El az maholnap az egész hegyet.

Némán fuldoklik a havas a hóban.
Alig szűnnek ki belőle a fák.
Körös-körül kietlen, járhatatlan,
Alaktalan és béna a világ.

„Hol a boldogság mostanában?”
Itt van, e jól befűtött, tejjel-mézzel és
Rumosteával csorgó házikóban,
Hová fogolyként zár a hóesés.

Nem tudnék benne megmaradni mégsem.
A kényszertől pokollá lesz az éden.

III. KÖNNYŰZENE TÁSKARÁDIÓN

Hová lett az az ős zene, amelybe
Átlelkesült a népek élete?
A havason ma táskarádiókból
Üvöltözik a rossz lokálzene.

A fenyveserdők enyhén undorodva
Hallgatják (s néha vissza is verik)
A bárvilág, az éjszakai élet
Banális és hazug érzelmeit.

Modern idők? Új hangulat? De ember,
Sztravinszkij, Bartók, Hindemith, Honegger
Sütik rá épp a lélekrombolást!

Mert aki nem jut igazabb zenéhez,
Addig hiszi, hogy ez az, amit érez,
Míg csakugyan nem érez semmi mást.

IV. FAJDKAKASOK

Nagy, titokzatos, fekete legények,
Kik idekint a Tarhavas felett,
A Gyöngyöskút karéján gyülekeztek,
Hogy megüljétek nászünnepeket;

Kik kattogva és krákogva daloltok,
S kibontott szárnnal dúlván a havat,
Vad, lakodalmi tivornyákba fogtok
Fenyőhazátok sátrai alatt;

Barátaim, kik ösztönös tudással
Tudjátok még, hogy milyen az a nász,
Amelyben nincsen szégyen és gyalázat,
Se gyötrelem, se megaláztatás,

Barátaim, egy férfi kér zokogva:
Tanítsátok meg tudományotokra.

V. LEFELE

Mi ez a gyilkos, tétova szorongás?
Honnét süvölt feléd ismét a félsz?
Szegény, szegény, bolond János barátom,
Mért rettegsz mindig, mikor hazatérsz?

Igaz: kudarcot vallott a vadászat,
Táncol tovább a fekete madár,
Amért jöttél, az elmaradt, hiába,
S otthon – ki tudja, otthon is mi vár.

De rútabbul is megjárhattad volna.
Emlékezz szegény Szarvadi Tiborra,
Ki erre járt, s a hóviharba fúlt.

Indulj hát, majd csak eljutsz valamerre,
Akad alkalmad még a küzdelemre,
S ne hidd, hogy könnyebb lefelé az út.

(1968)

ANALÓGIA

Most azokra a baktériumokra
Gondoltam, melyek az emberi testben
Foglalva szállást, bent, az eleven hús
Üregeiben oly kényelmes és
Önműködően temperált lakásra,
Oly bőséges éléskamrára lelnek,
Hogy félpercenként duplájukra híznak,
És szaporodnak mértéktelenül.

Annyit zabálnak, addig sokasodnak,
Amíg a bőség teljében, hatalmuk
Csúcspontján, mintegy váratlan csapásként
Egyszerre mind ki kell pusztulniuk,
Mert toxikálják táptalajuk, szóval
Kiirtják saját hordozójukat.

Azért gondoltam rájuk, mert az újság
Hencegve írja, hogy mi, emberek,
2007 körül e szerfelett
Barátságos és otthonos világon
Pontosan kétszer ennyien leszünk.

(1968)

SZTRIPTÍZ

Minden sorom egy-egy felismerés volt.
Minden versem egy megoldott talány.
Az volt az élet, az volt a valódi –
 Az volt a boldogság talán.

Fátyoltáncot járt nékem az igazság.
Fehéren sejlett pompás termete.
Lassan vetkőzött, s minden mozdulattal
 Egy versemet vetette le.

Burkok bomoltak, foszlottak a fátylak,
S minden foszlányuk dalra indított.
S az átsugárzó test minden dalommal
 Meztelenebb lett, csábítóbb.

Azóta már lehullott minden fátyol,
Elhalt azóta kedvem és dalom.
Elöttem áll a meztelen igazság,
 S nincs többé amit mondanom.

(1968)

PÁRRÍMEK II

KUDARC

Most már semmi sem sikerül oly mámorosan, könnyen, gyorsan,
Semmi sem jár kezemre úgy, mint azelőtt, kölyökkoromban.

Szinte magától hozta meg az élet, amit vártam tőle.
Azóta bármibe fogok, kudarc és bánat lesz belőle.

Erő, szerencse elhagyott, az Isten markából kiestem.
Most már semmi sem sikerül, ahogy szeretném – ez a vers sem.

FALKA

Kudarcaim, kik zsúfolásig betöltitek a napjaim,
Kik mindenfelé elkísértek, lidérceim, kudarcaim,

Ne véljétek, hogy zúgolódom, ne higgyétek, hogy rettegek.
Kissé tán meg is szoktalak már, kissé meg is szerettelek,

Mivel csak ti maradtok vélem futván a semmi partjain.
Ki lehet hívebb és enyémebb tinálatok, kudarcaim?

HIÁNYTALAN

Nekem nagyon hiányzanak majd a föld, a fák, a csillagok,
S hiányzik, hogy én nem hiányzom a világnak, ha meghalok.

Pedig eltűnik majd belőle a szem (s vele a látomás),
Amely olyannak látta egykor, amilyennek még senki más.

Új látomássá rendeződnek a föld, a fák, a csillagok.
Világ lesz még, de más világ lesz hiánytalan, ha meghalok.

A VERS

A szobrász formátlan kövekből formátlan kavicsot farag.
A szobor az, ami belőlük érintetlenül megmarad.

A költő is szavakra zúzza a süketnéma végtelent.
A vers az, ami mégis épen marad belőle – az a csend.

SZABADESÉS

A gép, amely az életem volt, sötét füstcsóvát húz az égre.
Zuhanok negyven másodperce, negyven órája, negyven éve.

Nem nyúl alám, nem tart kezében csupán a föld – ő fog kifogni.
Itt volna még az ejtőernyő, kinyithatnám, de nem nyitom ki,

Mert van veszély, melyet megúszni merő nevetség és galádság.
Kit szárnyalásra szent a sorsa, ne élje túl a zuhanását.

(1968)

UTCÁK ÉS SZOBROK

Megkívántam a végrendelkezést.

Bartók Bélától irigyeltem el:

„Míg ez s az a tér és körút
Erről s arról van elnevezve, addig
Megtiltom, hogy énrólam utcát
Vagy teret nevezzenek el.”

Micsoda naiv fenség!

Micsoda fenséges gyerekség!

A tehetetlen kétségbeesés

S a mindenható nagyság micsoda

Mondat-gigásza! Micsoda kegyetlen

Ítékezés az életen!

Megkívántam, s most végrendelkezem.

Én, alulírott Székely János,
Sebzetten és halálra szántan,
Állítólagos szellemi
Képességeim birtokában
Úgy rendelkezem, hogy amíg
Utcák, terek és városok
Egyáltalán és bárhol a világon
Gazemberekről vannak elnevezve:
Énrólam utcát ne nevezzenek el.

Míg széltolóknak áll a szobra, addig
Énnekem szobrot ne állítsanak.

Értsük meg egymást: nem hiszem,
Hogy ilyen veszély fenyegetne; mégis:
Míg valahol is tér vagy utca
Van elnevezve politikusokról,
Kik rögeszméik ürügyén befogják
Szekerükbe a nyomorultakat,
Hogy aztán maguk nyomorteák őket –
Énrólam utcát ne nevezzenek el.

Értsük meg egymást: jól tudom,
Hogy kész röhej megtiltanom, amit
Senki sem készül elkövetni, mégis:
Míg elpusztult nagyokra hivatkozva
Pusztítja el és kínozza halálra
A mindenkori szent, kortársi horda
A mindenkori élő nagyokat;
S ha belehalnak, ismét csak ezekre
Hivatkozva a legújabbakat;
S ez nemzedékről nemzedékre így megy,
Folyton pusztítva, hivatkozva folyton,
Későre megbánt gyilkosságok árán
Szaporítván az utcaneveket –
Énrólam utcát ne nevezzenek el.

Míg hála övezi a talmit,
Míg géniusznak titulálnak
Ügyeskedők ügyeskedőket,
S a néma érdem egymagában gürcöl,
Nincs kihez szóljon, begyógyul a szája,
S átkozva bánja, hogy világra jött –
Énnekem szobrot ne állítsanak.

Míg világtörvény marad a hazugság;
Embernek lesz ember fölött hatalma;
Míg leírják, hogy most már minden jól van
[Miközben minden tönkremegy];
Míg érvényes a Hamlet monológja,
Amíg üvölt a falkaszellem, és
Hóhéraiknak áldoznak a népek;
Szóval míg olyan a világ,
Amilyenek ma ismerem:

Énrólam utcát ne nevezzenek el,
Énnekem szobrot ne állítsanak.

S ha sohasem lesz másként – hát soha.
Abban bízom, hogy lent, a föld alatt
Megleszek utca s szobor nélkül is.

De addig – néhány régi temetés
Emlékeit idézve, amikor
Petőfi Sándort vagy Bolyai Jánost
Kaparták el, vagy Mozartot szegényt –
A velük való szolidaritás
Csekély jeleként meghagyom:

- 1) Temetésem ne legyen nyilvános.
- 2) Síromat ne jelöljék meg.
- 3) Ne hivatkozzék rám utólag senki.

(1968)

EGY VITÁRA

Hiába tudom mosolyogva,
Hogy én vagyok az elnyomott,
Akinek nincs hatalma, polca,
Ki pénzt, sőt plecsnit sem kapott;
Hiába köztudott, hogy mindez
Nekik jutott és nem nekem,
S húsz évig fogták be a számat,
Tették pokollá életem;
Hiába ők azok, akiktől
Elszenvedtem az elnyomást,
Most mégis ellenem terelnék
E kormánypárti lázadást.

Cézárt imádták – most a Semmit.
Aki nem érti, ostoba.
Csupán a szelek váltakoznak,
Az emberek sehol, soha.
Jobb lesz tehát, ha meghúzódok,
Jobb lesz bizony, ha hallgatok.
Bocsánat, híveim, bocsánat,
Amiért megbántottatok.

(1968)

SEMMI – SOHA

Miniszttereket rehabilitálnak,
Kiket golyók vagy más sérelmek értek.
„Dicsőség nekik, nem pedig gyalázat.”
Derék dolog, helyeslem, egyetérték.

Csakhogylélszem másra is.
Agyamban túlkölnek, konok
Lidércekként kísértének
Holmi fekete autók.
Emlélszem trógerekre, akik
Szavazni rángatták kezem;
Reflektorfényben villogó
Börtönökre emlékezem;
Egynéhány száz családra, mely
Elszállt a szélben, mint a polyva;
A Gecse út pincéiből
Feláradó halálsikolyra;
Egy-egy sovány parasztra, kit
Úgy győztek meg, hogy főbe verték;
A rabszolgákra, akik a
Duna-csatornát építették;
Emlélszem szólamokra és
Kulákperekre, -táborokra;
Felbontott levelekre és
Lehallgatott telefonokra;
Népre, melyet a félelem
Rábírt, hogy gyilkosát imádjá;
Emlélszem életemre, és
Emlélszem rabruhás apámra.

S mivel csak én emlékezem,
S nem fogja senki más a pártját,
Javaslom, hogy a népet is
Azonnal rehabilitálják.

Hát tőlem, embertől, ki kér
Bocsánatot, vigaszt ki ád,
Hogy végig kellett néznem az
Apokalipszis iszonyát?
A meddő férfiekért,
A rettegésért, melyben éltem,
A meg-nem-írott versekért,
A versért, melyet összetéptem;
A pimasz hazugságokért,
Amelyeket le kellett nyelnem;
A szégyenért, hogy máig is
Szégyellenem kell anyanyelvem;
Az átokért, hogy tollamat
Tudatlanok terelték-lesték;
Hogy agyamban turkálhatott
A bőgő tehetségtelenség;
Hogy nem lehettem az, aki
Lehettem volna, akit vártak –
Mi kárpótolhat mindezért,
És mikor rehabilitálnak?

(1968)

A TAPSOLÓGÉP

Hangmérnökök, barátaim,
Az Isten szerelmére kérlek,
minthogy már úgyis elavult,
Adjátok nekem ezt a gépet.

A magnó jobban megteszi:
Minek zsúfolja itt a termet?
Ha nem használjátok soha,
Tönkremegy lassan, ahogy a
Lakatlan házak tönkremennek.

Én ezzel szemben hazavinném,
Felhúznám és eléje állnék.
Fölöttem kigyúlna a fény,
Megnyúlna mögöttem az árnyék.
Elmondanám neki, amit
Húsz éve mindhiába mondok.
Filippikáim tetején
Karomat kilendíteném,
Térdemmel megbökném a gombot –
S kitörne az ováció.
Egy ország ünnepelne engem.
Megérném azt, amit soha
Nem érhetek meg életemben.

Húsz hosszú évig századom
Visszhangtalan visszhangja voltam.
Most végre felfogná e gép,
Ki vagyok én, milyen derék
Lángelme füstölög dalomban.
Szeretném, s tudnám, hogy szeret.

Hangjából éreznem, mit érez.
Adjátok nekem, s életem
Egyetlen nagy népünnepély lesz.

Igazat mondanék neki,
Ujjongva ünnepelne mégis.
Becézném, évődnék vele,
Tanácskoznék, sőt játszanék is.
Rosszkedvemben megtapsoltatnám
Ezernyi bosszútervemem.
Szószokat nyeletnék le véle,
Sületlenségeket,
Hazugságokat és pimasz
Halandzsát öntenek elé –
S hogy habzsolná! Hogy lelkesedne!
A könnyem potyogna belé.

Hangmérnökök, barátaim,
Az Isten szerelmére kérlek,
Minthogy már úgyis elavult,
Adjátok nekem ezt a gépet.

Hadd verje el magányomat,
Legyen a népem ő.
Népem, amellyel csakugyan
Összetéveszthető.

(1969)

ÍGÉRETEKKEL, KÉNYSZEREKKEL

Szilágyi Domokosnak

Ígéretekkel, kényszerekkel
Ölel magához a világ.
Csak egyszer adja meg magát,
S örökre kárhozott az ember.

Ragályos átlagvélemények,
Előregyártott tettek és
Potyán kapott elismerés
Varsái közt bujkál a lélek.

Furfangjait varázslatának
Egymás után idézi fel,
Hogy az légy, aki néki kell,
És ne az, aki igazán vagy.

Elméletekkel, babonákkal
Próbál rábíni, hogy lenyeld,
Hogy elismerd, hogy igeneld,
Hogy megbékülj gyalázatával.

Illemtudó nagylelkűséged
Csiklandva kéri, hogy segíts,
De hogyha csak egyszer segítsz,
Már bekapott és megemésztett.

Igenjeinkkel szív magába
Ős ellenségünk, a világ.
Belőlünk építi magát,
Mint a pyrhána, mint a cápa.

És íme, ezredévek óta
Legjobbjaikon is kifog.
Pedig együgyű a titok:
Egy szó csupán, egy kicsi szócska;

Egy szó, amelyet pofájába
Kell vágni, kérjen bármit is,
Még ha igazat állít is,
Mivel nem méltó soha másra;

Egy árva szó – ismerjük régen,
De százszor áldott az, aki
Ki meri végül mondani,
Hogy: nem. Hogy nem. Hogy csak azért sem.

(1969)

ÚRVEZETŐK

Nézd, ez is, itt,
Nézd, az is, ott,
Mind, akivel csak szembejöttünk,
Az is, aki most megelőz,
Az is, akit most megelőzünk,
Tízezer kilométerek,
Falvak és városok során
Csupa megfonnyadt öregúr
Kézében villan a volán.

Kivéve egy-egy fiatal,
Szürkére fáradt hivatásost,
Akit a pénz mindennapos
Kényszere kapcsol a volánhoz:
Csupa pilis meg pápaszem.
Hordó hasak és púp gerincek
Feszítenek a kocsiban,
Balján királyi hölgyeiknek.

Hiszen tudom, hogy évekig
Sóvárogtak hiába ők is.
Hiszen tudom, hogy szívesen
Vezettek volna már előbb is.
Tudom, hogy ezek a fiúk,
Akik a járdaszélről lesnek,
Mire volánhoz ülnek, épp
Ilyen szánalmas pókok lesznek –

De mégis!... Nézd a morcosát!
S a másikat – az még unottabb!
Fölnyesek,
Félelmesek,
Kövérek, vének, befutottak.
Jólétre váltott álmaik
Unalma kormosul szemükre
Elnézve kint a srácokat,
Kiknek nagyrésze sosem ül be.

Te, aki láttad és tudod
Fiatalságom, életem;
Gyaloglásaim, álmain
Oszályosa, mondd meg nekem:
Lehetséges, hogy engem is
Ilyennek látnak ott, azok?
Hogy én is, én is épp ilyen
Fertelmes, vén pacák vagyok?

(1969)

MAGÁNY

Nem bírta már, otthonra vágyott.
Kivívott hát öt év alatt
Egy szép szobát, beléje ágyat,
Két széket és két poharat.

Öt év után szorongva látja:
Egy poharát por lepte be,
Egy széke színüres, s az ágya
Kétakkora, mint kellene.

(1969)

CSIGAHÁZ

Morfium, asszonyok, borok
Nem kábítottak soha engem.
Csigaház helyett hátamon
A világot viseltem.

Páncéltalan csórécsigát:
Kegyetlenül, keményen, nyíltan
Sebzett és horzsolta a világ.
Csodálom, hogy kibírtam.

De most már nem bírom tovább.
Merő fekély és sár a testem.
Csupaszságomra hegeim
Páncélzatát növeszttem.

Énhozzám most már, emberek,
Jöhettek macskástul-kutyástul,
Rugdaljatok, dicsérjete:
Nem veszem tudomásul.

Fülemben méhek zsonganak.
Szemembe esteli homály lép.
Épülnek bentről a falak,
S ez már sosem lesz másképp.

Énnekem most már hasztalan
Papolsz, világ, hiába intesz.
Csigaházamban kuksolok.
S ez most már mindig így lesz.

(1969)

KIS ÚTI JELENTÉS

1

PÁRIZSBAN mindent megfűszereznek. Élccel, szellemmel, pikantériával. Vén város, de kevés a régi benne, így hát az újért lelkesül. (Ez legpikánsabb fűszere.) Sóznak, borsoznak szakadatlan – kivált borsoznak – a párizsiak. Úgy vélem, megvan az okuk rá. Párizs kissé már íztelen.

2

A NOTRE-DAME-OT szépítik, mossák, sikálják évek óta. Újrafaragják szobrait. Tetőtől talpig hófehér lesz; máris olyan, mint-hogyha holmi fiókból szedték volna ki. – Ugye, gyönyörű? – kérdezik a párizsiak lelkesen –, ugye, olyan, mint új korában? – Mit mondjak? Kétszáz évig épült: mire a tornyot abbahagyták, az alja rég bekormosult. Most szépítik, letisztogatják. Új lesz, mint eddig sohasem.

3

A PONT NEUF kőmellvédjén krétairás: „révolution du plaisir!” Könnyű, kellemes forradalmat talált ki magának az ipse.

4

AZÉRT MEGHATOTT PÁRIZS IS. Ha mással nem, az olaszokkal, akik a Louvre termeiben akasztották fel magukat. Giotto és Fra Angelico, Botticelli és Leonardo maradványai lógnak egy-egy rosszul világított falon, csudájára a vándoroknak. Azért meghatott Párizs is. Innét tán még szebb Olaszország.

5

VELENCE pusztul. Wordsworth szép szonettben ünnepelte jelképes süllyedését. Azóta süllyed igazából is. Márványlépcsőin felsiet a tenger, s elrabolja a rablott kincseket. Velence gyönyörű, de a tenger se csúf. Ha elmerül, nem lesz rútabb a táj.

6

TRIDENTBEN zsinat volt, mint tudjuk. Kiátkozták a reformációt. Lón ágyúzaj, öldöklés, mint szokott, pedig a kor később magától elmúlt. Trento szép főterén mindmáig zsinatolnak a verebek. Átkozzák a cudar telet.

7

GENOVÁBAN Kolumbuszt láttam, Salzburgban Mozart szobra áll. Nagy fiainak mindenütt hálás a Haza és a Város. Csak persze mindenütt – utólag. Szobraik alatt hasztalan koldul hajót az új Kolumbusz, s nyeli dühét az új Mozart.

8

NIZZÁBAN, árnyas utakon, édes-keserű szél poroszkál. Kék ég, kék tenger, pálmafák, vörös sziklák – nem is igaz már! Azt mondják, ide tenger pénz kell. Nem tapasztaltam. Érd be azzal: fél frankért kiülhetsz a partra, fél frankért belakhatsz narancssal.

9

CHARTRES-BAN, a nagy székesegyház tövében chartreuse-t isznak a karthauziak. Ez így volna kedves és stílszerű. A valóságban – épp ellenkezőleg – vizelde sir, s gyártják a nippeket. A köszöntek faragott képet vágnak, szemet hunynak vagy eltekintenek.

10

VERONÁBAN minden valódi. Az amfiteátrum tényleg római, négy székesegyház csakugyan román, és gótikus a Scaligerek sírja. A város maradéka is: római, román, gótikus (és reneszánsz, de az már meg se kottyán). Semmi sem utánzat, valódi minden. Verona szinte már valótlan.

11

BÉCSBEN viszont minden utánzat. Párizs utánzata. Párizs, mely jórészt szintén utánzat. Bécs így az utánzat utánzata. Azért van benne eredetiség is, csak tudnám, micsoda.

12

BOLZANÓBAN németek s olaszok élnek együtt egy álomszép hegyen. Évszázadokig gonosz németek uralkodtak a jó olaszokon. Most olaszok a jó németeken. Forog tehát a kocka, ám dühög a nemzetesdi változatlanul. Az emberiség, mint a Bourbonok, semmit sem felejt, semmit sem tanul.

13

MÜNCHENBEN a királyi palota vakolatára márványtömböket pingáltatott a királyi szegénység. Milánóban téglából építették kastélyukat a Sforzák – s téglaként szép. Münchenben viszont nem egy Dürert láttam, és Breughelük is érdekes. München ledőlt, s felépítették. Mondjam, hogy nem volt érdemes?

14

KÜLÖNÖS ELGONDOLNI, hogy az Adige most is folyik, folyik a Szajna és a Rhône, hánytorog partja közt a tenger. Hogy zsong tovább a forgalom városon és az utakon; házak épülnek s omlanak; köztük emberkék tévelyegnek. Szóval, hogy tovább működik, lüktet a hűtlen Európa, mint amikor még sosem láttam, mint amikor már nem leszek.

(1969)

TISZTÁK VALLATÁSA

Bartók Béla emlékének

1

Hiába termett mocsokban – tiszta.
Hiába tiszta – mocsokban termett.

Tisztátalan, gyanús fogantatású minden vers, még a tiszta is. Szutyokból, sárból, pöfögő mocsárból bugyborog felszínre a szó. A bűnök és megalkuvások, a szégyenek, a szenvedések, az, ami jóvátehetetlen, az, ami nem gyógyítható – a lélek legmélyén gomolygó mély, palaszürke büntudat szüli a kristálytiszta verset.

Hiába termett mocsokban – tiszta.
Hiába tiszta – mocsokban termett.

Énistenem, a költők élete! mennyi erő ment rá a mosdatásra. Mintha bizony egy makulátlan lélek azonfelül még költő is lehetne. Mintha gyónhatna még a büntelen. Mintha bizony még kimondhatná nekünk a tiszta szót, a megtartó ígét, azt a megváltó, megigazító, feloldozó és áldó vallomást, amit a költemény szokott.

A költészet a mocsok vallomása.
A tisztaság a megvallott mocsok.

2

Csakis tinektek adatott meg
A tökéletes tisztaság.

Csak tinektek, csak a zenének, az áradó-salaktalannak, a bűn-tudatlan-meztelennek, amelyhez árnya sem tapad annak, amit a vers kitárna, amit a szó jelentene.

A zene megtisztult költészet.
(A költészet romlott zene.)

Csakis tinektek, zenészeknek, igaz lelkeknek, makulátlan eszmélkedőknek, kikben olykor anélkül szólal meg a lélek, hogy bűneiről vallana. Nektek, kik – mintha vétkes gyónna – nehéz ártatlanságotokban megvalljátok a világ bűneit. Igen, neki, Se-bastiannak, neki, Mozartnak, Beethovennek,

S neked, legtisztább, legmaibb.

3

Énistenem, a tiszták tisztasága!

Ehhez énnekem szavam lehet, ebben régóta jártas és tudós vagyok. Megvallom végre töredelmesen, hogy a tisztaság legtöbbször hiány: velünk született, már-már alkati nyomorékság és bűnre képtelenség. Az, aki nem tud átevezeni az áron – ármentén evez. Az, aki tehetségtelen az életre (tehát a bűnre), mi más tehetne? – tiszta lesz.

Énistenem, a tiszták tisztasága!

A gyáva, aki elhányja a fegyvert, s futásra fogja – még nem békehős. A tehetetlen, aki képtelen ölelni – még nem tiszta életű. Az ostoba, akiben nincs elég ravaszság, hogy rászedjen másokat, s uralkodjék vagy élősködjék rajtuk – tán ártatlan, de még nem igaz ember. A néma, aki nem dicsőíti az elnyomóit – még korántse bátor.

Ki választja szét, mit miért teszünk? S mit miért nem? Ki mondja meg utólag: akarva lettünk tiszták vagy muszájból?

Akarva lenni tiszták, önmagunkkal megvívott harcban, nehezebb bizonynyal. De él bennünk az ösztönös tudás, az ősi hang, amely borzongva súgja, hogy az a másik, az a kényszerű, az a született és meg-sem-kísértett – az a valódi tisztaság. Mert kötelező. Mert áthághatatlan. Mert próbára sem tehető soha. Mert olyan, mint az átok és az áldás: választottakra rásütött pecsét.

Egy ember, aki meglábalta egykor
A föld sarát, mocsoktalan maradt.

Egy ember, aki képtelen a bűnre.

Zenét hallunk, és áldjuk a zenét.

(1970)

A DÜH SZONETTJEI

1) MENTSÉG

Jól szervezett rablóbandák ragadják
Hatalmukba a kontinenseket.
Lerágják őket, mint hullát a hangyák:
Kopár mezők és letarolt hegyek,

Üres folyók, lakatlan tengerek,
Kifosztott bányák, néptelen tavak:
Kopasz tekévé változik kerek
Csillaghazánk a körmeik alatt.

Ha netalán majd megkérdi egy gyermek,
Hogy hová lett az örökség, amelyet
Apáink hagytak ránk – mivé leszünk?

Mentség-e, mondd, ha most előre s önként
Leszögezzük, hogy mindazt, ami történt,
Nem értünk tették, hanem ellenünk?

2) EXOGÉN PARANOIA

Énistenem, hát ilyen senki voltam?
Hát tévedésben éltem? Negyvenévi
Kotlás után csak azt lehet lemérni,
Hogy záptojáson, kéktőkön kotoltam?

Énistenem, hát azt sem érdekemltem,
Hogy szavamra egy válasz, egy sután
Elejtett jószó jöjjön, vagy csupán
Egyetlen hang (a visszhang) ráfeleljen?

Pedig azt jöttem én kimondani,
Amit senki sem mondott volna ki,
Ha nem vagyok – holott mindenki latolt.

Vagy nem is látták, s úgy maradt titok?
Vagy nem is volt mit látnom s látniok?
Bolond voltam? Vagy bolond a világ volt?

3) CSENDES JÓKÍVÁNSÁG

Ha volna tisztesség a földön,
Nem pöffeszkedne szabadon
Ez a gyalázatos barom,
Hanem szűkölné mindörökkön.

Orrába költöznének rögtön,
Végsóhaját se várva meg,
A nyájas, rózsaszín nyüvek,
Hogy fintorogjon és rőfögjön.

Hidegrázások, nyavalyák
Törnék egy évszázadon át,
S nem tudna belehalni mégsem.

Magába marna, mint magam,
Úgy élne a haláltalan
Élet örökös kényszerében.

4) VÁLTOZAT TIMON SÍRFELIRATÁRA

Én úgy utáltam, emberek,
Ezt a rühös és rongy világot,
Hogy mihelyt befogadni látszott,
Inkább kiköptem lelkemet.

S ha néha mégis úgy esett,
Hogy egyetértettem ezekkel
A vad kortársi vérebekkel,
Az végleg poklokra vetett.

Utódaim, ti egykor itt
Úgy tesztek tönkre valakit,
Ahogy ők engem tönkretettek.

Nem bízom rátok igazam,
Nincs számotokra jó szavam,
Reményem sincs – döglöjtek meg.

5) TÖKÉLETES CSŐD

*Az Isten néma, mégis megérti, aki lát,
Mert szavai a tények, beszéde a világ.*

Angelus Pseudosilesius

Másként, Uram, nem így, nem így,
Másként gondoltad el bizonynal.
Már egyáltalán semmiben
Sem értek egyet világgoddal.

Élet – gondoltad –, s lett halál.
Igazság – s lettek új halottak.
A béke bűn, az elnyomás
Dicsőség lett, mire kimondtad.

Körülvesz, csaknem eltemet
Az undor és a rettenet.
Úgy dadognak a lények, hogy már

Magam is képtelen vagyok
Kinyögni, amit gondolok
Kudarcaid felől, te kontár.

(1970)

TÚLSÁGOS CSEND

Nem hiszek semmit. Meg kell vallanom,
Olykor magát a Semmit sem hiszem.
Órák megállt, reményem elhagyott,
Magam vagyok, nem hiszek semmiben.

Nem hiszem el, hogy lét foganhatott
Üres ölék a mozdulatlan térnek,
S hogy ami rossz volt, megjavulhatott,
S hogy aki elment, újra visszatérhet.

Úgy látom én, mióta megvagyok,
Hogy aki hisz, az megcsalatott máris.
Sőt, hogy amiben hinni lehet, az
 Eleve irreális.

Hitetlenségem tartószálain,
Akár a pók a magaszótt keretben,
A nemlétező Semmit hallgatom,
Megint magam. És soha ketten.

(1970)

A RÉGI TŰZ

Ez az irdatlan, testi-lelki ínség,
Ez az egyetemes hiány,
Ez az ásványi létbe visszatengő,
Élet előtti, őskori magány;

Ez a hibátlan kétségbeesés, mely
Esztendők óta egyazon körön,
Mint kozmikus csillagpályán kering, és
Nem állja útját semmilyen öröm;

Ezek a dermedt, ősvilági esték,
Ez a tökéletes reménytelenség,
Melynek jaját a csend kiáltja ki –

Megannyi jel, hogy kihűltél egészen.
Nem tehetsz róla, rendben van, megértem,
De sosem tudom megbocsátani.

(1972)

A VESZTESEK

(Újkori metszet: A tüzérség visszavonulása)

A csata eldőlt. Kis, puha füstök
Pettyezik még a hegyet.
A völgyekből a síkvidékre
Özönlenek a vesztesek.
Toprongyos, tántori népség –
Hogy lehet az,
Hogy a vesztesek azonnal elrongyosodnak,
Gönceik elkoszosodnak,
Korcukban tetű terem?
Ugyan mért nyű a vereség
Több csizmát, mint a győzelem?

Miféle belső bomlás
Oldja le róluk a szíjat,
Rágja a vásznat, a posztót,
Ütközik át a ruhán?
Bekötött fejjel, felkötött karral
Mennek az ágyúk után.

Kialudt lávafolyam,
Gördülő közuhatag – özönölnék.
Rendetlen, sűrű tömegben
Okádják őket a völgyek.
Kínlódva, tülekedve caplatnak a sárban –
Hogy lehet az,
Hogy a vesztesek útján
Örökké sár van?
Ázott posztóbúz gőzöl utánuk,
Köpenyük fejre veszik –

Hogy lehet az,
Hogy a vesztes egéből
Mindig esik?

Apró szemű, ólmos eső veri őket,
Hüllőhideg szél lökdösi őket,
Képükbe öklöz az este.

Szóttlanul mennek, kétségbeesve,
A lószagban, verejtékszagban,
Pörkszagban, puskaporszagban,
Csúszkálva lépnek egymás nyomába
A sárba –
Cuppog a, szörcsög a csizma –,
Mennek az ágyúk után.

Csak most, ez az éjszaka rossz – azután
Már könnyű feledni a harcot.
Rájuk villan a lámpa:
Izzadt, pelyhes kamaszarc,
Borostás, torz, öreg arc,
Gyönyörű, gyönyörű arcok.

Mért ütközik ki a vesztesek arcán
Azonnal a sérte?
Miféle szurkot izzad a bőrük?
Szemük miféle kútba merül?
Elhagyták felszerelésük,
Elhányják rendre a fegyvert,
Vonulnak védtelenül.

Némelyik térdre esik.
Földbe tapossák.
Fogát vicsorítja.

Elesik még egy.
Húsába vág a kerék,
Vérében cuppog a csizma.
Ágyú, szekér akad el:
Szétválnak,
S összezárkóznak a háta megett,
Ahogy egy folyó kerülne meg
Valamely szigetet.
Mennek, ömölnek hátrafelé,
Értenek hozzá,
Csontjukban hordják ezt a tudást.
Apáik, apáik apái,
Ükapáik is mindig visszavonultak,
Nem láttak ők soha mást.

Vereségre termett nép,
Évezrek óta verik,
Egyébre se jó:
Ez a sorsa.
Vonul sorsába beletörődve,
S talán még büszke is,
Erre a sorsra.

Mert ki tudja, igaza volt-e
A csata előtt?

De most, már igaza van.

Ki tudja, jogos ügyért,
Szállt-e csatába?

De most már jogos az ügye.

Vonul a füstbe, az éjbe, a sárba,
Vonul a tájba merülve.

Nem válogat a győzelem,
Mindegy neki,
Egyformán felemel
Hamisat és igazat.
Ám a vereség,
Tönkrejutás, megalázás
Jogot ad, igazad ad.

A győztes igaza meghal.
A vesztesnek igaza lesz.
Mióta világ a világ,
Az nyer igazán, aki vesz.

Mennek a lószagú éjben, a sárban,
Kirokkan alóluk a szürke,
Fogatuk sáncba suvad.
De ők keblükben rejtegetik,
Görnyedve, zihálva hátukon cipelik
Újszülött igazukat.
Elhányták a Fegyvert,
A Sáncot feladták,
Rétjüket új kasza nyírja.
De igazuktól
Nem tudnak megszabadulni,
Azt örökölni
Hagyják fiaikra.

Okádják, egyre okádják
Őket a völgyek,
Áradnak a síkon,
Mennek az ágyúk után.
Ezeknek olyan rossz, hogy csak
Jobb lehet már ezután.
Sohasem adja tetézve magát,

Valamit megtagad tőlünk
Mindig az élet.
Ezeknek azonban
Annyira semmijük sincs, hogy
Minden övék lett.

Aritmikusan ollózik a lábuk,
Füst csap utánuk,
Szörcsög alattuk a lé.

Mennek szegények
Új ezerévek
Ezer új veresége felé.

(1973)

ANYÁK

(Idősebb Bruegel – A gyermekek legyilkolása)

Az anyákat, Heródes, az anyákat!
Az anyákat kell felkoncolnotok!
Míg anyák vannak széles e világon,
A fiakat hiába gyilkolod.

Csak szűkölni, csak rimánkodni tudnak,
Kínjukba dermedt, lomha testű nők,
De minél jámborabb álcába bújnak,
Annál sötétebb összeesküvők.

Mert miközben felszaggatják a mellük,
S már-már eszük is elveszi a gyász,
Méhük rejtelmes műhelyében máris
Szervezkedik az újabb lázadás.

Fiat fogannak, s feltárul ölük
Titkos zárkája újra, mint a szikla,
S világra tolják fonnyadt magzatuk,
És rákapatják szavaikra,

S akkor hiába volt az áldozat:
Öletheted tovább a csecsemőket.
Az asszonyok, király, az asszonyok!
Mészároltasd le, végeztess ki őket!

Szánalmat kelt a túlzott szánalom.
Trónod van kockán – trónod és talárod.
Csak hogyha ők már nem lesznek, lehet
Hatalmad biztos és nyugodt az álmod.

(1973)

VIDÁM TUDOMÁNY

Abból az alkalomból, hogy a Nagy Nemzetgyűlés
(egyhangúan) új sajtótörvényt szavazott meg

Miféle sárból, miféle takonyból
Gyúrhattak téged, – U, akit úgy
Kedveltem egykor – hogy visz rá a lélek,
Hogy szóval árts és tettekkel hazudj?

Szavaz a téboly. Megfosztja szavától
A szellemet – s te szavazol vele,
Így biztosítva kiváltságodat, hogy
Szellemesen szavalhass ellene.

Jutalomképpen tiéd a kiváltság,
Hogy jogod legyen tiltakozni – épp
A tiltakozók jogait betiltó
Egyetértésed bő jutalmaképp!

Megszavazni, hogy pofázhass, pofázni,
Hogy megszavazhasd, bármit kérnek is;
Hatalommal a népet, a hatalmat
Néppel zsarolni – tudomány ez is.

Szeretnek érte, mindkettő szeret még,
Egyik sikert, a másik posztot ad.

De hát, jóember, legalább te mérd fel:
Hány lovat ülsz meg egyetlen fenékkal?

Vagy hány fenékkal egyetlen lovat?

(1974)

NEHEZEN INDUL A VERS

Nehezen indul a vers.
Mindjárt falakat, köveket
kell áttörnie, pántokat, reteszeket
kiszakítania, mintha
régóta lezárt,
sokszorosán lepecsételt
hangárból próbálna kitörni
valamely repülőgép.

Még alig mozdul,
alig vesz lépésnyi lendületet,
máris előtte a felmeredő fal,
nehogy elszabaduljon,
s értelmes hanggal, jó repüléssel
zavarja a csendet, a rendet;
előtte az elveszett önbizalom,
tulajdon berozsdált kishitősége;
előtte a meghaladottság
korszerű réme, s a kor
számtalan más akadály.

Úgyhogy mire nekilendül,
áttör falakon, köveken,
zárait, reteszeit leszakítja
s kiszottyán a fényre,
máris lefullad,
zúzott orral áll meg a zúzott
otthon előtt, és már csak
annyit tud mondani:
Béke veled.

(1975)

MÁRCIUS

Az ízek és szagok
Magokban és rügyekben
Várják a hónapot,
Amelyben megszülettem.

Ez az én hónapom –
Erről se jót, se rosszat!
Legjobban én tudom,
Mi jót, mi rosszat hozhat.

Jó: a kölyöcsapat,
A barkászó gyereknép.
Nem jó: ha még kitart
Fagy és halottmerevség.

Nem jó: ha megmarad
A réten a fagyott hó.
Viszont hogy fent halad
A nap, az már nagyon jó.

Nagyon jó még a szél,
Amint nevetve hussan.
Nem jó: születni és
Meghalni márciusban.

(1976)

AZ ÉLETÜNKET

A hatalom gazdát cserélt,
Ám az emberfaj életét
Nem üdvözíti soha semmi.

Ez a tanulság – és ezért
(Egy ilyen hitvány közhelyért)
Érdemes volt pokollá tenni?

(1977)

NEMZEDÉKEK

Szabó, Szabédi, Németh, Illyés...
Egembe nyúló néma szirtek!
Nem néztek ők reám, de mégis,
Volt még, akikre föltekintsek.

Csúcsokra, szédítő tetőkre
Nem hágtam én, nagyobb se lettem,
Mégis, ahogy magasba nézek,
Már csak az égbolt van felettem.

(1986)

A MADÁR, FIÁHOZ

Sikoltoztam, mint az a pöttöm
Madár, mint az a rozsdafark,
Ki egykor kéményembe költött,
S hogy tüzet raktam, megzavart

Ösztönével beszállt a házba,
Körülrepdesett, és vadul,
Már-már sikítva kiabálta,
Hogy irgalom, hogy füstbe fül,

Hogy oltsam el a tüzet, mert
Megfúlnak fent a fiai...
Visítottam, ahogy csak ő tud,
Csak állat tud visítani...

Rimánkodtam. Öt kontinensen
Szállt át a hangom: emberek,
Nézzétek, baj van a fiammal,
Siessetek, segítsetek.

Reátok bízom – ordítottam –,
Vigyázzatok reá, hiszen
Ettől függ kedvem és bizalmam –
S nem hallgatott rám senki sem.

Kedves fiam, tüzek lobognak,
Füst száll, végzettel viselő.
Nem bízom én már senki másban,
Magadra bízlak: légy erős.

Erős légy, vészeld át, viseld el,
Ameddig mód van túrni – túrj.

S ha nincs már mód, még ott a szárnyad,
Ott van még óriási szárnyad:
Feszítsd ki bátran és repülj.

(1986)

A VERSEK BETŰRENDES MUTATÓJA

A

A démon (Bolyai hagyatéka).....	104
A dombra hullt.....	65
A düh szonettjei.....	457
A fakakukk.....	176
A folyó.....	141
A futár.....	417
A halál (Bolyai hagyatéka).....	110
A kagyló.....	80
A kard (Bolyai hagyatéka).....	99
A kedves távolléte.....	228
A kezed.....	286
A koponyacsont (Bolyai hagyatéka).....	98
A madár, fiához.....	475
A mangáliei mólón.....	288
A nimfa.....	56
A palack (Mogorva tenger).....	162
A régi tűz.....	463
A sárga szem.....	200
A sír (Bolyai hagyatéka).....	101
A szalamandra éneke (Szegény szalamandra).....	267
A tapsológép.....	442
A tett (Bolyai hagyatéka).....	106
A tigris.....	411
A tó.....	347
A veréb.....	382
A vers (Párrímek II.).....	435
A vesztesek.....	464
Abbamaradt vers.....	405
Ajándék, bántás, vallomás.....	181
Aki vagyok.....	215
Alkímia.....	49
Altató (Ma ismét nem tettél semmi rosszat...).....	48
Altató (Aludj, kicsim...).....	379
Ami jó.....	376
Analógia.....	432
Anyák.....	469

Arany tollak	255
Ardzsuna kérdez	299
Aszkézis.....	372
Atomkorszak.....	220
Az életünket	473
Az elhagyott város	418
Az ember és a tenger	270
Az ember monológja (A tigris).....	114
Az új Odüsszeusz.....	250
Álmatlanul	214
Átok	47
Átváltozások (Parti füzes)	235

B

Bagó.....	388
Barátok	325
Beborul	199
Belül	64
Beomlott bányá.....	72
Betegen	296
Békák.....	305
Béke (Bolyai hagyatéka)	107
Bolyai hagyatéka	98
Bolondos	40
Borkóstolás	262
Bölcső	330
Bukógerlék a kórházkertben.....	381
Búsulsz-e, mondd?.....	359

C

Csend	186
Csendes jókívánság (A düh szonettjei).....	459
Csigaház.....	449
Csillagfényben	130

D

Dal (Fölém borul...)	63
Dal (Vad, büszke gyermek...)	122

Dante Ravennában.....	51
Depresszió (Bolyai hagyatéka).....	109
Domáld (Bolyai hagyatéka).....	103

E

Edit	52
Egy csöpp méreg	168
Egy láda agyag.....	123
Egy őszi levélhez.....	41
Egy régi ház.....	261
Egy vitára.....	439
Egyedül.....	170
Elefánt.....	363
Elégia (egy megszedetlen almafához).....	276
Elmenőben.....	314
Előhang.....	341
Előre.....	226
Első kolozsvári elégia.....	57
Ember-jusson.....	196
Engesztelő.....	192
Epilógus (A folyó).....	159
Epilógus (Parti füzes).....	244
Exogén paranoia (A düh szonettjei).....	458
Éjfél.....	39
Éjszaka.....	166
Ékszerek a múzeumban.....	293
Élők és holtak (A folyó).....	146
Élők szépsége.....	420
Északi fény (Mogorva tenger).....	163

F

Faház (Havasi idill).....	366
Fajdkakasok (Havasi szonettek).....	430
Falka (Párrímek II.).....	434
Favágók (Havasi idill).....	368
Feladat.....	342
Felhők.....	197
Fenyegetés.....	208
Félelem (Mogorva tenger).....	164

Féltelek	83
Férfikor (Dialógus hat szonettben)	336
Fiatal híd	53
Fiatal nyír	60
Fonnák és szakaszok (A folyó)	152

G

Galambok (Valamikor...)	180
Galambok (Mért szállanak...)	385
Galilei	59
Genezis	340
Gépkocsin	248
Góg (Bolyai hagyatéka)	111

GY

Gyanakvás	195
Gyönyör	342

H

Halásznének	131
Halászhajók	361
Harcok (Parti füzes)	232
Harmadik kolozsvári elégia	68
Havasi idill	366
Havasi szonettek	427
Házsongárd	42
Helynevek (Havasi idill)	369
Hiánytalan (Párrímek II.)	434
Himnusz (Mogorva tenger)	164
Hullámok	290

I

Idegenség (Mogorva tenger)	163
Idill	218
Ígéretekkel, kényszerekkel	444
Ilyenkor, ősszel	386
Ilona	169

Irtás (Versek a tölgyesből).....	311
Itt és amott	272

J

Játékmezők, játékveszélyek	224
Jelkép	370

K

Kapu mögött	210
Kerítések	404
Kétely	316
Kezdetek (A folyó)	141
Képzelt párbeszéd (A tigris)	412
Két kos között	189
Kéziratok (Bolyai hagyatéka)	100
Kis úti jelentés	450
Könyörgés (Ezüst peremű...)	44
Könyörgés (Hát hányszor...)	194
Könnyűzene táskarádión (Havasi szonettek)	429
Köszönet	371
Krokodilok és Elefántok	221
Kudarac (Párrímek II.)	434

L

Lefelé (Havasi szonettek)	431
Lehetőségek (Parti füzes)	240
Lemondás	360

M

Madaras	329
Magány	448
Magányos túra (Havasi szonettek)	427
Magfák (Versek a tölgyesből)	311
Malom	315
Maradj velem	328
Március	472
Második kolozsvári elégia	66

Menedékház (Havasi szonettek).....	428
Mentség (A düh szonettjei).....	457
Mesterszonett (Bolyai hagyatéka)	112
Mimikri	344
Mint a kagyló.....	86
Mocsokba gyűrte	76
Mogorva tenger.....	162
Mózes Egyiptomban	419
Mucius Scaevola.....	254
Mufkó	121

N

Napszonett	265
Nehezen indul a vers.....	471
Nem igaz.....	423
Nemzedékek	474
Nincs rá időm.....	298
November	113

O

Obelisk.....	55
Óda a konstancai pályaudvarhoz	291
Óda egy újszülötthöz	114
Orpheus.....	422

Ö

Önarckép, 1960.....	274
Ökrök csillagfényben.....	280
Őrizlek	133
Öröksakk.....	227
Ősi sötét (Parti füzes)	242
Őszi fák.....	135

P

Párrímek I.	78
Párrímek II.....	434
Páraszonett (A folyó).....	154

Part és tenger	324
Parti füzes	229
Perspektíva.....	389
Pótvér (Gépkocsin)	249
Prológos (Parti füzes)	229
Prométheusz (Bolyai hagyatéka).....	108

R

Rádió.....	284
Reggel.....	312
Rekviem (Szabó Lőrinc emlékezetére).....	317
Részek (Parti füzes)	231
Rövidfilm: a tigris alszik (A tigris).....	411
Rufus Decius monológja	256

S

Sajnálj meg engem.....	203
Semmi – soha	440
Sírályok (Mogorva tenger)	162
Suhancok	424
Sürgönyoszlop	216

Sz

Szabadesés (Párrímek II.)	435
Szamos-part	77
Szálaserdő (Versek a tölgyesből)	310
Szegény szalamandra.....	266
Szelekció (Havasi idill)	368
Szerelem (Gyakorta elhagytak...)	134
Szerelem (Gyere csak, kedves...).....	332
Szerelmes őszi vers.....	84
Szférák	88
Szomorú dal	283
Sztriptíz.....	433

T

Taceamus	184
----------------	-----

Telemakhosz.....	119
Télutó.....	45
Tiszták vallatása	454
Torda füstjei.....	346
Tökéletes csőd (A düh szonettjei)	461
Torvény.....	378
Trecento	46
Túlságos csend.....	462
Tükör előtt	43
Tűnődő.....	92
Türted ma is	118

U

Újabb sérelem	387
Úrvezetők.....	446
Utcák és szobrok.....	436
Utópia (Bolyai hagyatéka).....	105

V

Vadász (Havasi idill)	368
Vajúdás	97
Válás után	390
Változat Timon sírfeliratára (A düh szonettjei).....	460
Vándorlások (Parti füzes).....	237
Várakozás	264
Városlakók.....	115
Vásárhely (Bolyai hagyatéka)	102
Vegetáció	295
Vendégek (Havasi idill).....	367
Versek a tölgyesből	310
Vidám tudomány	470
Vihar után	187
Virágok átka	173
Vízirózsák.....	246
Vonatvárás	90

Z

Zene	408
------------	-----

TARTALOM

A költő és a vesztesek	
<i>Szilágyi Júlia</i>	7
Válogatott verseim elé	
<i>Székely János</i>	35

1948

Éjféli	39
Bolondos	40

1949

Egy őszi levélhez	41
Házsongárd	42
Tükör előtt	43
Könyörgés (Ezüst peremű...)	44
Télutó	45
Trecento	46
Átok	47
Altató	48

1950

Alkímia	49
Dante Ravennában	51
Edit	52
Fiatal híd	53
Obeliszki	55
A nimfa	56
Első kolozsvári elégia	57

1951

Galilei	59
Fiatal nyír	60
Dal (Fölém borul...)	63
Belül	64
A dombra hullt	65

Második kolozsvári elégia	66
---------------------------------	----

1952

Harmadik kolozsvári elégia	68
Beomlott bánya	72
Ének	72

1953

Mocsokba gyűrte	76
Szamos-part	77
Párrímek I	78
A kagyló	80
Féltelek	83
Szerelmes őszi vers	84
Mint a kagyló	86
Szférák	88

1954

Vonatvárás	90
Tűnődő	92
Vajúdás	97
Bolyai hagyatéka	98
A koponyacsont	98
A kard	99
Kéziratok	100
A sír	101
Vásárhely	102
Domáld	103
A démon	104
Utópia	105
A tett	106
Béke	107
Prométheusz	108
Depresszió	109
A halál	110
Gög	111
Mesterszonett	112
November	113

Óda egy újszülötthöz	114
Városlakók	115
Türted ma is	118

1955

Telemakhosz	119
Mufkó	121
Dal (Vad, büszke gyermek...)	122
Egy láda agyag	123
Csillagfényben	130
Halászné	131
Őrizlek	133
Szerelem	134

1956

Őszi fák	135
A folyó	141
Kezdetek	141
Élők és holtak	146
Formák és szakaszok	152
Páraszonett	154
Epilógus	159
Mogorva tenger	162
A palack	162
Sirályok	162
Idegenség	163
Északi fény	163
Félelem	164
Himnusz	164
Éjszaka	166
Egy csöpp méreg	168
Ilona	169
Egyedül	170
Virágok átka	173
A fakakukk	176
Galambok (Valamikor...)	180
Ajándék, bántás, vallomás	181

1957

Taceamus	184
Csend	186
Vihar után	187
Két kos között.....	189
Engesztelő.....	192
Könyörgés (Hát hányszor...)	194
Gyanakvás	195
Ember-jusson	196
Felhők	197
Beborul	199
A sárga szem.....	200
Sajnálj meg engem.....	203

1958

Fenyegetés	208
Kapu mögött	210
Álmatlanul	214
Aki vagyok	215
Sürgönyoszlop	216
Idill	218
Atomkorszak.....	220
Krokodilok és Elefántok.....	221
Játékmezők, játékveszélyek.....	224
Előre.....	226
Öröksakk.....	227
A kedves távolléte	228
Parti füzes	229
Prológus	229
Részek	231
Harcok.....	232
Átváltozások	235
Vándorlások	237
Lehetőségek	240
Ősi sötét	242
Epilógus	244
Vízirózsák.....	246

1959

Gépkocsin	248
Pótvvers	249
Az új Odüsszeusz.....	250
Mucius Scaevola.....	254
Arany tollak	255
Rufus Decius monológja	256
Egy régi ház	261

1960

Borkóstolás	262
Várákozás	264
Napszonett	265
Szegény szalamandra.....	266
A szalamandra éneke	267
Az ember és a tenger	270
Itt és amott	272
Önarckép, 1960.....	274
Elégia (egy megszedetlen almafához)	276
Ökrök csillagfényben.....	280

1961

Szomorú dal	283
Rádió.....	284
A kezéd	286
A mangáliai mólón	288
Hullámok	290
Óda a konstancai pályaudvarhoz	291
Ékszerek a múzeumban	293
Vegetáció	295
Betegen	296
Nincs rá időm.....	298
Ardzsuna kérdez	299
Békák	305
Versek a tölgyesből	310
Szálaserdő	310
Irtás	311
Magfák	311

Reggel.....	312
Elmenőben	314
Malom.....	315

1962

Kétely.....	316
Rekviem (Szabó Lőrinc emlékezetére).....	317
Part és tenger	324
Barátok.....	325
Maradj velem.....	328
Madaras	329
Bölcső	330
Szerelem	332
Férfikor (Dialógus hat szonettben).....	336
Genezis	340

1963

Előhang.....	341
Gyönyör.....	342
Feladat	342
Mimikri.....	344
Torda füstjei.....	346
A tó	347
Búsulsz-e, mondd?.....	359
Lemondás.....	360

1964

Halászhajók	361
Elefánt.....	363
Havasi idill.....	366
Faház.....	366
Vendégek	367
Favágók	368
Vadász	368
Szelekció.....	368
Helynevek	369
Jelkép	370
Köszönet	371

1965

Aszkézis.....	372
Ami jó.....	376
Törvény.....	378
Altató.....	379
Bukógerlék a kórházkertben.....	381
A veréb.....	382
Galambok (Mért szállanak...).....	385
Ilyenkor, ősszel.....	386
Újabb sérelem.....	387
Bagó.....	388
Perspektíva.....	389

1966

Válás után.....	390
Kerítések.....	404
Abbamaradt vers.....	405
Zene.....	408
A tigris.....	411
Rövidfilm: A tigris alszik.....	411
Képzelt párbeszéd.....	412
Az ember monológja.....	414
A futár.....	417
Az elhagyott város.....	418
Mózes Egyiptomban.....	419
Élők szépsége.....	420
Orpheusz.....	422

1967

Nem igaz.....	423
Suhancok.....	424

1968

Havasi szonettek.....	427
Magányos túra.....	427
Menedékház.....	428
Könnyűzene táskarádió.....	429
Fajdkakasok.....	430

Lefelé	431
Analógia.....	432
Sztriptíz.....	433
Párrímek II.....	434
Kudarc.....	434
Falka.....	434
Hiánytalan.....	434
A vers.....	435
Szabadesés.....	435
Utcák és szobrok.....	436
Egy vitára.....	439
Semmi – soha	440

1969

A tapsológép.....	442
Ígéretekkel, kényszerekkel	444
Úrvezetők.....	446
Magány.....	448
Csigaház.....	449
Kis úti jelentés	450

1970

Tiszták vallatása	454
A düh szonettjei	457
Mentség.....	457
Exogén paranoia	458
Csendes jókívánság.....	459
Változat Timon sírfeliratára.....	460
Tökéletes csőd.....	461
Túlságos csend.....	462

1972

A régi tűz	463
------------------	-----

1973

A vesztesek.....	464
Anyák	469

1974

Vidám tudomány470

1975

Nehezen indul a vers.....471

1976

Március472

1977

Az életünket.....473

1986

Nemzedékek474

A madár, fiához475

A versek betűrendes mutatója.....477